GH. SIRETEANU

COMOARA CRĂIȘORULUI

GH. SIRETEANU

COMOARA CRĂIȘORULUI

EDITURA ALBATROS ● BUCUREȘTI
1980

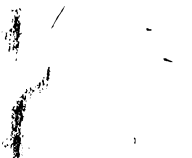

Zăpada spulberată de Crivăț se învîrtejea cu fluierături ascuțite printre trunchiurile arborilor. Era o vreme, să nu scoți cîinele afară, în acea zi de 16 decembrie 1784. De două zile se despărțiseră de Crăișor, de Horea, la Albac, făcînd parte din ultima ceată de răsculați cam de 100 de oameni, care-l însoțiseră pînă acolo. De două zile se despărțiseră de Crăișor și tot de atîtea rătăceau, pe poteci ascunse, căutînd să-și piardă urma prin cele pustietăți ale codrilor. Pășeau în șir indian, unul după altul, tăcuți, iar urmele le erau șterse de zăpada spulberată. „Căpitanii, căprarii și toți aceia care se cred urmăriți de către domni, să vă ascundeți pe unde puteți, pînă la primăvară, cînd ne vom scula iară', mai dirzi, mai hotărîți ! Păziți-vă capetele că-mi trebuiesc ! Sfătuiți-i pe toți să-și păzească capetele !" parcă le mai răsuna în auz vocea hotărîtă a lui Horea. Și el, împreună cu Cloșca, urmau să se ascundă de furia domnilor, care împînziseră toate drumurile cu haiduci domnești, cu gornici și cu cătane împărătești. Erau vînați pe capete toți cei presupuși a fi luat parte la răscoală, și mai cu tărie, căpitanii și căprarii Crăișorului. Țeapa, securea și palașul călăului, streangul — nemaipunînd la socoteală schingiuirile la care erau supuși înainte de a fi dați morții — era soarta ce-i aștepta pe cei prinși.

Erau sleiți. Pașii le șovăiau. Crivățul îi orbea, dar continuau să meargă, fără gînd de oprire. În frunte pășea Luca Ștef din Visca. Îl urmau Serafim Dragoșa din Țebea, Pătru Trif din Hălmagiu, Iovuț Luncan din Blăjeni, — toți foști căpitani în oastea Crăișorului — un copil de vreo 14—15 ani, Pătruț Mărcuș din Bulzești și încă doi, necunoscuți, dar care fuseseră văzuți adesea în preajma lui Horea, și încă nu venise vremea ca să se știe cine și unde sînt. Nu-și dăduseră nici un răgaz de popas, zi și noapte, pășind neîntrerupt, unul după altul, ca niște umbre, în aceeași ordine.

Primii cinci erau îmbrăcați aproape la fel. Opinci în pic[i]
legate cu niște curelușe înguste înfășurate de multe or[i]
deasupra gleznelor, cioareci, cămăși din cînepă aspra[ă]
cinse cu chimire late — în afara lui Pătruț, a copilului. [El]
era încins doar cu o curelușă — vestă albastră cu mu[l]
nasturi de alamă și tradiționala țundră moțească. De d[e]
chimirele late își scoteau capetele mînerele pistoale[lor]
prăselele jungherelor. La șoldul fiecăruia atîrna cîte o s[a]
nici una la fel, scoase de prin panopliile castelelor ma[ri]
lor pe care le atacaseră. Doi era înarmați chiar cu [ar]
luate ca pradă de la cătanele împăratului, alții cu [ar]
și suliițe. Cei doi din urmă contrastau atît prin felul cu[m]
îmbrăcați cît și prin mutenie. Nu scoseseră în aceste [ul]
zile, de cînd erau pe drum, o vorbă. Unul din aceștia [a]
în picioare cizme scurte, ungurești, avînd carîmbul [la]
burduf, cioareci albi de pănură, cu multe găietane [pe]
o dulamă tot de pănură, sură, încărcată deasemen[ea]
găietane, — după moda ungurească — chimir lat, [de]
după care-și scoteau capetele aceleași arme ca și ale [ce]
lalți, — capul fiindu-i acoperit cu o pălăriuță ungu[r]
la care se mai ținea o pană de păun. Al doilea se de[o]
cu desăvîrșire de restul cetei. Purta cizme înalte, pes[te]
nunchi, pantaloni strînși pe picior, de postav cenușiu, [cu]
dolman albastru închis, cu multe brandeburguri de mătase
neagră, încins cu o curea lată, cu cataramă de alamă, de
care-i atîrna o sabie orientală, nu prea lungă, dar cu tăiș
foarte ager, fără gardă, deasemenea desprinsă din vr[e]
panoplie. Pe cap purta o pălărie cu borurile largi, cu pa[na]
cocor, cam năpîrlită, iar peste îmbrăcăminte, o pe[le]
lungă, neagră, cu gulerul de catifea, prinsă cu o ga[ta]
alamă coclită la gît. Era ținuta obișnuită a miculu[i]
în Transilvania și Ungaria.

— Nu mai pot ! se văietă de la un timp Pătruț, co[pil]

— Mai rabdă cîteva ceasuri, îl încurajă Serafim. [Ie]
goșa, ajungem în dreptu' Mesteacănului, treci Crișu' [și]
îndrepți spre casă. Ție tot n-au ce-ți face. Ia, un [ac]
acolo. Cel mai mare rău pe care ți-l pot căsuna e să-[ți]
iască domnii cîteva corbace.

— Ce să caut acasă ? Mamă n-am, tutu' s-a prăp[ă]
lunca Murășului, lîngă Deva. L-a străpuns un husar [cu]
lița. Ce să mai caut ?

— Păi, nici cu noi nu te putem purta ! Viața noas[tră]
are să fie tare grea ! Cine știe unde ne vom putea asc[un]

Da' să vedem ce-or zice şi ceilalţi. Ar trebui să ne oprim undeva pentru popas, să mîncăm ceva. Am mîncat numai din mers. De două zile şi două nopţi ne-o ajunge ! Trebuie să dăm de vreun adăpost !

Într-un tîrziu ajunseră într-un luminiş unde dădură peste o casă de pădurar ce se vedea a fi de mult părăsită, cu obloanele ferestrelor ce abia se mai ţineau în cîte o ţîţînă şi cu uşa căzută pe jos. Se opriră.

— Eu socot c-ar fi bine să intrăm, propuse Luca Ştef. Să mîncăm ceva şi să prindem vreun ceas-două de hodină.

— Să intrăm, fură de acord şi ceilalţi.

Deşi îi primi un miros de vatră veche, de praf şi mucegai, iar păienjenişul părea de nepătruns, şubredul adăpost li se păru o adevărată oază.

— Să facem foc, propuse Iovuţ Luncan.

— Ai bolunzit ? îl admonestă Luca Ştef. S-ar putea vedea, cum a şi început să se întunece, şi ne pomenim cu gornicii ori cu haiducii domneşti că ne iau ca din oală !

— Am putea înţepeni obloanele şi uşa, ca să nu se mai vadă nimic. Fumul tot n-au cum să-l mai vadă ; a înnoptat, auziră pentru prima oară glasul „domnişorului", cum îl numiră în gînd pe cel cu pelerina de nobil.

— Hm ! N-ar strica. Să încercăm. Sîntem rebegiţi de frig, spuse şi Pătru Trif.

Se apucară cu toţii de lucru şi în scurt timp fură aşezate obloanele, uşa, şi fură astupate toate crăpăturile, ca să nu pătrundă în afară firicel de lumină. Amnarul scăpără, scoţînd din umbră chipurile întunecate, o şuviţă firavă de flacără îşi înălţă uşor limba purpurie şi lemnele uscate începură să trosnească vesel, cuprinse de vîlvătaie. Erau adunaţi cu toţii în jurul vetrei, care nu mai fusese de mult folosită, şi căutau să-şi usuce hainele ude. Unii începură să-şi desfacă şi obielele jilave din picioare, căutînd să le zbicească şi să le încălzească la văpaia ce se încinsese. Abia după ce se mai uscară şi se încălziră începură să caute prin traiste, scoţînd merindea săracă. Mestecau tăcuţi. Nu vorbea unul. Numai ochii lui Luca Ştef nu se puteau desprinde de la cei doi necunoscuţi, care mîncau la rîndul lor, la fel de tăcuţi.

— Am pornit pe aceeaşi cale şi s-ar cădea să ne cunoaştem, rupse tăcerea, într-un tîrziu, Luca. Dumneata cine eşti ? i se adresă celui îmbrăcat în straie ungureşti.

— Eu mi-s Ianoș Gall de la Gherla, dacă auzit dumneata. De la comitat Cluj. Eu căpitan la oaste Crăișor Horea. Spus la mine Crăișor ca se nu mai merge acolo che domnii prinde la mine și se ascundem la țara lui Zarand. Departe asta țara ?

— Ehei ! De ieri tot prin țara Zărandului hălăduim. Cum îți place ?

— Ce se place ? ! Nu văzut nimica ! Numa' pom, numa' copac' numa' podurea ! Nu sat, nu tîrg, nu nimica! Pustiu!

— Și cum ai fi vrut ? Să ne atîrnăm cîte o darabană de gît și să trecem prin sate și tîrguri cu tămbălău. să ne înhațe domnii ? Am ocolit satele și tîrgurile. Asta-i. Da' nu știu cum să zic, se simți cam încurcat Luca, vei fi fiind căpitan de-al Crăișorului, da' tot nu pricep ! Altă nație, altă limbă...

— Corbaci n-are nație ! Corbaci rupt tot așa bun piele de pe spate la român ca de pe spate la ungur, ori sas, ori secui, de pe spate la rob. Nici rob, ori iobag, cum se spus, — tot una — nu are nație. Nație nostru este rob. Nici slobozenie n-are nație. Orce om vrei slobozenie. Pentru asta ascultat noi cuvînt la Crăișor Horea, care spus : „să nu mai fie domni !" Domnii, ei altă nație. Da' ei minte pe noi, pe rob ; zice : ala ungur, ala român, ala sas, ala secui, ala dușman. Și noi n-are ce muncat, da' de împarțit ceva ?

— Are dreptate, interveni cel îmbrăcat în haine de nobil. Nici domnii n-au nație, ori nu țin socoteala de ea. Am văzut la Beci și la Buda, pe unde am trăit o vreme, cum petrec și se înțeleg domnii între ei, fie că-s nemți, unguri, franțuzi ori români, ori de ce nație ar fi. Crăișorul n-a ținut seama de nație, ci de om. Toți asupriții, toți cei care tînjesc după slobozenie și dreptate s-au ridicat la cuvîntul lui în comitatul Clujului și în alte comitate, unde trăiesc alături și români, și unguri, și sași, și secui, în aceeași stare de robi. Numai uniți, toți robii, putem să scăpăm de jugul domnilor !

— Da' dumneata cine ești, de le vorbești ca din carte ? ! E drept, te-am văzut toată vremea în preajma Crăișorului și ar trebui să mă încred în dumneata, cum s-a încrezut și el. Te-am văzut și în luptă. Aprigă mînă ai ! Cu o pălitură l-ai spintecat de la gît pînă la șa pe grofu' Andrei Forai de Săvîrșin ! S-a prăvălit în două părți de pe cal de parcă erau doi grofi !

— Puterea nu stă numai în mînă. Sabia asta, tătărească ori turcească, din oțel de Damasc, cum astăzi nu se mai pri-

cepe nimeni a făuri, nu prinde nici rugină şi nici ştirbitură n-ai să vezi pe ascuţiş. Am luat-o din castelul grofului Iosif Gyulai din Pişchinţi. Pot reteza, dintr-o singură pălitură, un gorunaş gros cît piciorul.

— Măăi, afurisită sculă ! se miră Luca. Da' tot nu mi-ai spus cine eşti, domnişorule. Noa, spune ! Cine eşti ?

— Cine sînt ? Sînt Săndruţu' Tomii Olariului, din Căzăneşti.

— Al Tomii Olariului ? ! se miră Luca.

— Da. Al lui.

— Nu se poate ! răspunse Luca mirat. Mi-ar fi spus ! Toma Olariului din Căzăneşti a fost căprar în ceata mea. Te-a văzut de atîtea ori ! Nu te cred ! Spune cine eşti ?

— Ţi-am spus ! Sînt Săndruţu' Tomii din Căzăneşti, repetă acesta. Nu l-am mai văzut pe taica de cînd aveam cinci ani ! Cum era să-l cunosc sau să mă cunoască ? ! Ce-i cu el ? Unde-i ? întrebă înfrigurat.

Luca era însă încredinţat că Săndruţ minte. Nu-şi putea închipui cum un tată şi un fiu să se fi întîlnit la doi paşi şi să nu se fi recunoscut. Mai făcu o încercare :

— Ai avut un frate. Cum îl chema ?

— Todoruţ ! Ştii ceva ? Ce-i cu ei ? Unde-s ?

— Da, Todoruţ îl chema, da' nu mai este. L-or prins domnii cînd ne-am bătut la Deva. Amarnic l-au mai schingiuit ! I-a tăiat gîdea capu' ! Cu paloşu' i l-a tăiat !

Săndruţ scrîşni din dinţi. Faţa îi deveni palidă.

— Şi taica ? Cu el ce-i ? Unde-i ? întrebă.

— Eu zic c-o fi în sat, în Căzăneşti. L-a pălit o cătană împărătească cu suliţa. În umăr l-a pălit. O noapte am vegheat la capu' lui. Ardea ca focu' şi vă pomenea. Pe Todoruţ, pe tine, Săndruţ, şi pe Creştina, soru-ta.

— Creştina, soru-mea ? Nu ştiu! Nu ştiu să fi avut vreo soră ! Todoruţ, fie iertat, era pruncuţ, abia învăţa să meargă ; îl purtam de mînă, îl luam în braţe, ţin minte, dar de o soră... de asta nu ştiu ! Nu-mi amintesc !

— Dacă zici că erai doar de cinci ani cînd ai plecat de-acasă, nici n-ai avea cum. Are treisprezece ani acuma. Ea poartă gospodăria, că maică-ta, nana Sofia, a murit de mult, de vreo şapte ani, aşa spunea baci' Toma.

— A murit şi maica, oftă Săndruţ. Era frumoasă maica, şi bună !

— Dar cum de ai ajuns să te înstrăinezi ? ! se miră Iovuț Luncan.

— E o poveste lungă, ehei ! mai oftă Săndruț.

— Acuma, dacă tot ne-am ortăcit, s-ar cădea să știm fiecare ce se poate ști unul despre altul. Povestește-ne, interveni și Pătru Trif.

— Păi, cum să fie ? Într-o zi, aveam vreo cinci ani, cum v-am mai spus, taica a avut nu știu ce treabă pe la Baia de Criș. A împrumutat o cocie și un cal, că n-avea, și, să plece. Eu, nu și nu, să mă ia și pe mine. Că nu se poate, că n-are cu ce mă îmbrăca, cîte și mai cîte. Pînă la urmă, a dezbrăcat mama scurteica de pe ea, m-a îmbrăcat, i-a sumes mînecile, ca să le scurteze, m-a încins nu știu cu ce, și gata. Pînă la glezne-mi ajungea scurteica mamei. Pe cap, un clop vechi de-al lui taica, ce tot îmi venea pe ochi și-mi pleoștea urechile. Cum oi fi arătat nu știu, dar prea mîndru, nu. În picioare aveam niște opincuțe găurite, dar, oricum, nu se putea zice că-s desculț. Ajungem și la Baia. Taica dezhamă caii, le dă ceva să mănînce și-mi spune să nu mă mișc de lîngă ei pînă vine el, că nu stă mult. Mai încolo, un hincheu domnesc. De pe pernele de barșon ale hincheului, coboară un prunc cam tot de seama mea, dar prunc de domn. Era îmbrăcat domnește, ba, și încins cu o curelușă cu cataramă strălucitoare de care atîrna o săbiuță-jucărie. Tare-mi plăcea săbiuța aceea ! El se uita la mine, eu mă uitam la el, dar nici unul nu îndrăzneam să ne apropiem. La un moment dat mi-a spus ceva, dar n-am priceput că vorbea ungurește. I-am răspuns și eu ceva, românește, dar nici el nu pricepea. Pînă la urmă tot ne-am apropiat, el un pas, eu altul, și am început să ne jucăm. Prunc la prunc trage. Parcă ce știam noi ? Ne-am înțeles bine, să zic așa, cam vreun sfert de ceas, cînd, nu știu ce l-a apucat și-mi dă una în frunte de m-am prăvălit pe jos. Mă scol și mă reped la el.

Să vezi încăierare! Eu mă tot împiedecam în scurteica mamei, dar cum am făcut, cum n-am făcut, m-am pomenit călare pe domnișor și am început să-i car la pumni. Din mîndrețea hainelor lui s-a ales rușinea-rușinilor. Era tot întinat și plin de pulbere, cînd m-am pomenit ridicat de guler în sus. Ca un pui de mîță mă ridicase groful, căci el era, castelanul Francisc Gyulai din Lunca, tatăl domnișorului. Am început să strig și să-l sudui : „Tă-te Iuda, dom-

nule ! Dă-mi drumu' ! 'Tă-te Iuda, domnule !" „Pui de lup !" l-am auzit răstindu-se pe mustăcios, că avea nişte mustăţi mai-mai să-i ajungă pînă la urechi, „al cui eşti ?" „A lui taica", m-am smiorcăit, „dă-mi drumu că dacă vine vezi tu..." şi odată m-am pomenit cu taica. Alerga speriat. „Măria Ta, iartă-l dacă a făcut ceva ! E prunc, ce ştie ?" „Al tău e ?" „Al meu, Măria Ta ! Din suflet te rog, iartă-l !" Atunci domnul m-a aşezat jos şi s-a răstit la taica : „Să pui corbaciul pe el ! Ai înţeles ? Uite ce-a făcut cu hainele lui Ferentz !" Aşa-l chema pe prunc. Bietul taica, ce să facă ? Poruncă domnească. Apucă corbaciul cu care mîna calul şi ridică mîna să mă croiască. Ferentz, pruncul domnului, sare la taica, îi apucă mîna şi i-o muşcă precum o sălbăticiune, strigînd la el ceva ungureşte. Taica să nu se lase, să dea, el nu ! Începu să urle şi să se roage nu ştiu ce în limba lui de tat-său şi ăsta nu-l mai putea potoli. „De unde eşti, băciule ?" s-a răstit la taica. „Din Căzăneşti, Măria Ta !" „Iobag ori slobod ?" „Iobag, păcatele mele, iobag. Măria Ta !" „La cine ?" „La măritu' împărat, Măria Ta !" „Aaa ! Eşti al statului. Dă-mi-l pe puiul de lup !" „Cum să-l dau, Măria Ta ? ! Doi prunci am cu totu', cum să-l dau ? ! Mai am ce căuta acasă dacă ajung fără el ? ! Nu pot ! Nu mai am trai cu muierea !" „Dacă mi-l dai, îi dau slobozenia ; lui şi urmaşilor lui i-o dau ! Are să fie slobod ! Îl fac om ! N-are să-ţi pară rău ! L-a îndrăgit băiatul meu şi nu mai poate fără el. Dă-mi-l !" „Ce să-l îndrăgească, Măria Ta ? ! N-ai văzut cum s-or încăierat, Măria Ta ? Dragoste-i asta ? !" „Aşa-s pruncii. Dă-mi-l cînd îţi poruncesc ! Pentru binele lui ! N-are să-ţi pară rău ! Ce, nu-ţi place să ţi-l ştii slobod ?" La ce s-o fi gîndit taica nu ştiu, dar pînă la urmă s-a lăsat înduplecat. Numai la slobozenia făgăduită cred că s-a gîndit mai mult. M-a luat în braţe, m-a mîngîiat, m-a ţucat aspru, cum numai el ştie să ţuce, şi-a şters cu podul palmei ochii înlăcrimaţi şi mi-a zis : „Du-te, Săndruţule dragă ! Du-te ! Poate că are să-ţi fie mai bine. Slobozenia, puiule, slobozenia, ah..." şi l-au înecat lacrimile. A fost rîndul meu să plîng şi să mă vaiet. Degeaba. Nimeni nu-mi lua în seamă smiorcăielile. M-a suit domnul în hincheu, vizitiul a dat bici cailor, şi, drumul ! Cînd m-am aşezat pe pernele moi, alături de Ferentz, m-am mai potolit. Ajuns la castel m-au dezbrăcat, m-au scăldat, mi-au dat haine bune, domneşti, nu chiar aşa de frumoase ca ale lui Ferentz, dar

mie mi se păreau împărăteşti. De dormit, dormeam în cămările slugilor şi de mîncat tot acolo mîncam, dar mîncare domnească, de la masa domnilor ; aşa era porunca. Ziua mi-o petreceam în cele două cămări ale lui Ferentz. Avea tot felul de jucării, aveam cu ce ne juca. Era bine, numai că tare-mi era dor de taica, de maica, de Todoruţ. E drept, cînd făcea Ferentz vreo trăsnaie, bătaia era a mea. Nu lăsa Ferentz să mă bată tare, dar cîteva corbace toţ apucam. Aşa a fost pînă ce a început învăţătura. Acolo, tot amîndoi. Ce învăţa el învăţam şi eu. Şi mă ţineam. Mai ales cu latina, poate unde seamănă prea bine cu limba noastră, românească, îl întreceam mult. Cam în toate îl întreceam, dar m-a sfătuit o slugă să nu arăt că-s mai uşor de cap ca domnişorul dacă vreau să-mi fie bine. Aşa am şi făcut. Taina era numai între noi, între prunci. Ferentz vedea bine că mă prefac, vedea cît pot, mă punea să scriu şi pentru el ce ne dădeau de scris profesorii, şi o făceam pe furiş. Ne înţelegeam bine. Dar pe ai mei, pe taica, pe maica şi pe Todoruţ nu m-au mai lăsat să-i văd. Tare-mi era dor de ei. La şaişpe ani ne-au trimis pe amîndoi la nişte şcoli mai mari, la Buda. Pînă atunci ne învăţau profesori năimiţi, care stăteau la castel ; anume pentru aşa ceva erau aduşi. Numai că de data asta, la şcoala aceea, numai el era înscris, iar eu, valetul lui.

— Ce-i aceea valet ? se miră Serafim Dragoşa.

— Un fel de slugă domnească, dar numai de cameră, cum se zice. Îi îngrijeam hainele, le periam, aveam grijă să dau la spălat ce trebuia dat şi treburi din astea, mărunte. Nu era o muncă grea.

— Da' tot slugă, oftă omul.

— Slugă, dar slugă cu simbrie. Groful se ţinuse de cuvînt şi-mi dăduse slobozenia. Numai că, vorba ceea, tot la stăpîn. Nu-i prea plăcea lui Ferentz învăţătura, măcar că nu era greu de cap. Era numai leneş. Eu trebuia să citesc toate cărţile şi să-i povestesc pe scurt ce scrie în ele. Eu trebuia să-i scriu ce avea de scris. El rareori punea mîna pe pană, aşa că, de învăţat, tot eu mă alesesem mai învăţat, numai că el a primit atestate pentru învăţătură, şi eu, nu. Nu era rău nici aşa. Ce-aş fi putut eu face cu atestatele ? gîndeam. Nu eram decît o slugă. Şi cînd am împlinit amîndoi optsprezece ani, ne-a trimis la altă şcoală, la Beci. Aicea, ţin-te pe chefuri ! Domnişorul, nu eu. Eu, tot valet. Dar

cu învățătura, tot așa, numai că mă lua cu el acolo, ascultam și eu ce vorbeau profesorii ceia mari, doar că nu eram înscris. Tot eu îi scriam domnișorului ce trebuia să scrie și pînă la urmă, el s-a ales cu încă un atestat și eu numai cu ce am băgat în cap. Cînd a isprăvit cu învățătura, a căpătat oarece slujbă la cancelariile împărătești, la Beci. Venea acasă cu cîte un teanc de hîrtii pe care tot eu trebuia să le scriu, el le ducea a doua zi la slujbă, gata. Și tot așa a mers treaba pînă a dat în patima cărților. Asta s-a întîmplat acum doi ani. Pierduse la cărți și cum nu mai avea pe ce să joace, m-a pus la bătaie pe mine. Pentru întîia dată i-am ieșit din cuvînt și i-am spus că sînt om slobod și că nu mă poate vinde ca pe o vită. I-am arătat și înscrisul de la bătrîn, de la Francisc Gyulai. Cel cu cîștigul mi-a spus că dacă sînt slobod să trec în slujba lui, tot ca valet, că mă plătește mai bine. Poate că nu treceam, nu mă lăcomeam eu la un ban mai mult, dar prea m-a durut cum fostul meu stăpîn a încercat să mă piardă la cărți. L-am lăsat. Noul meu stăpîn era un baron neamț, unul Otto, și ce-i drept, simbria era mai mare. Dar acest nou stăpîn al meu încă nu știa ce pot. M-a prins într-o zi că citesc o carte pe care o scosesem pe furiș din biblioteca lui.

— Ce-i aia bibliotecă ? întrebă Iovuț Luncan.

— O încăpere mare, în care își țin domnii cărțile. Pe lîngă pereți, pînă în cerime, numai polițe și toate pline cu cărți, îl lămuri Săndruț. Și cum ziceam, m-a prins cînd tocmai vroiam s-o ascund, să n-o vadă. Era o carte din cele pe care nu le pricepe oricine, ci numai un om cu învățătură mai multă. „Ce-i acolo ? m-a întrebat cînd a văzut că vreau s-o ascund. „Să mă ierte Măria Ta, dar am luat-o s-o citesc ! O pun la loc !" Mi-a luat cartea din mînă, s-a uitat la ea și a început să rîdă : „Ce-ai priceput din tot ce scrie aici ?" m-a întrebat. „Am priceput tot ce scrie, Măria Ta !" i-am zis. Atunci a început să mă întrebe de una, de alta, din ce în ce mai greu, și rămînea tot mai mirat de răspunsurile mele. Îl aud: „Păi, dumneata — mi-a spus pentru întîia dată dumneata — ești doctor! Nemaipomenit! Om cu atîta știință și valet! Mi-e rușine de rușinea mea că am ținut ca slugă un om atît de învățat ! De unde le știi pe toate ?" Atunci i-am povestit cele ce v-am spus și vouă. A doua zi m-a și luat cu el și mi-a găsit o slujbă la cancelariile împărătești. Una mai mică, ca la început, dar în cîțiva ani ajunsesem departe. Și pe dreptate și știință, nu cu ajutorul cuiva.

Tot acolo l-am cunoscut și pe Crăișor, pe băciuțul Horea, cînd venise pentru ultima dată la împărat. Nu pot uita cît de bucuros ieșise de acolo. „Nu te bucura, băciuț," i-am spus. „Făgădașul domnilor, bucuria bolunzilor ! Nu te supăra că-ți zic vorba asta, dar așa-i ! Sînt un prunc pe lîngă dumneata și n-aș vrea să te amărăsc, dar să știi că povestea aceea, care zice că deșteptul făgăduiește și prostul trage nădejde, nu-i minciună!" Să-l fi văzut cum s-a mai amărît! „Cum?! Nici în cuvîntu' împăratului nu pot a mă încrede?! Pruncule, bagă de seamă ce vorbești!" Eu, care mai pricepusem cum merg treburile pe la împărăție, o noapte întreagă a trebuit să-i spun, să-i povestesc, ca să-l fac și pe el să priceapă, și tot se mai îndoia. „Se poate una ca asta ? ! Un împărat să nu-și ție făgăduiala ? ! Păi atunci noi, proștii... Noa, că-i bună !" A plecat cu inima îndoită acasă. Cînd am auzit că a început răscoala, că oamenii, la îndemnul Crăișorului, s-au sculat, am lăsat-o dracului de slujbă, m-am învoit pentru trei luni, am zis că vin acasă ca să-mi văd familia, și uite-mă-s aici. Asta-i povestea mea !

— Păi, ești om învățat ! Știi trei limbi : românește, ungurește și nemțește ca pe apă și le mai și scrii ! Și latinește pe deasupra ! De ce nu te duci înapoi, la slujbă, că cele trei luni mai e pînă să treacă ! spuse Luca.

— Am apucat-o pe calea asta, nu mă mai opresc ! Nu-l pot lăsa pe Crăișor fără un sfat ! Nu c-aș fi prea deștept, dar are nevoie de știința mea. El are cap de împărat, dar mîna nu-i e dedată pe pană. A mînuit tesla, barda, coasa, sapa. De scris, scrie, dar cu migală. Știe să și citească. Nu pot uita, cînd m-a pus o dată să scriu o proclamație, o hîrtie din aceea ce trebuie citită oamenilor. Ce mi-a spus aceea am scris, n-am ieșit cu nimic din vorba lui, numai că am scris cu vorbe mai meșteșugite, mai alese, de cancelarie. I-am dat hîrtia s-o citească. Vai, ce s-a mai mîniat ! „Ai bolunzit ? ! strigă la mine. Ce ți-am spus eu să scrii ?" „Am scris întocmai ce mi-ai spus, băciuț, mai citește o dată și ai să vezi !" Așa-mi poruncise să-i spun, băciuț, și așa-i spuneam. „Ce să mai citesc ? Mă crezi bolund ? Cine vrei să înțeleagă treaba asta domnească ? Fără înfloriturl politicești să-mi scrii ! Ai priceput ? «Domni, să nu mai fie!», așa ți-am zis să scrii, și tu-mi vii cu vorbe mălăiețe, meșteșugite !" M-am apucat și le-am scris așa cum le-a cerut, pe înțelesul tuturor, ca să nu se mai poată nimeni ascunde

după vorbe. Şi poate că a avut dreptate. E limpede ca lumina zilei. Nu poţi s-o mai întorci în nici un fel.

— Numai de l-ar ţine Dumnezeu sănătos pînă-n primăvară ! rosti Pătru Trif, închinîndu-se. Cîtă înţelepciune la omu' ăsta !

— Ei, acuma dacă ne-am cunoscut, să vedem ce avem de făcut, propuse Luca Ştef. Pruncu' să se ducă acasă, la Bulzeşti ! Ai auzit, Pătruţule ? Mîine dimineaţă îţi arăt eu calea, ca să nu te rătăceşti.

— Nu mă alunga, băciuţ ! Te rog, nu mă alunga ! Ce să fac acasă dacă nu mai am pe nimeni ? ! La ce să mă mai duc ? Rămîn cu voi şi poate că v-oi fi şi eu de vreun folos ? Eu pot să mă strecor prin sate, prin tîrguri, să aud tot ce se vorbeşte şi să vă aduc veşti. Mie n-au ce-mi face. Cîteva corbace, acolo, cum mi-a spus şi baciu' Serafim. Le-oi răbda dac-o fi să le capăt, da' de lăsat, nu mă las !

— Are dreptate pruncul, interveni Săndruţ. Oricare din noi ar încerca să iasă, cum sînt cîinii de întărîtaţi, ar fi în primejdie. Fără ştiri iar nu putem sta pînă la primăvară. Trebuie să ne pregătim, să auzim chemarea Crăişorului. Dacă vom sta ascunşi ca orbeţii, fără a şti ce se întîmplă, cînd începem iar, nu se poate ! Să vii cu noi, Pătruţule ! îl mîngîie pe copil pe creştet.

— Noa, fie, dacă zici aşa. Vorba e ce facem mai departe, unde ne adăpostim ? Aici nu putem rămîne. Ne pot da de urmă, continuă Luca. Aş şti eu un loc pe unde nici n-a mai călcat picior de om. M-am rătăcit o dată cu taica, am fost după nişte vînat, pe furiş. Ne-am putea săpa bordeie. Ba mai era şi o peşteră mică pe acolo, da' tare umedă. Poate că nici n-am putea încăpea în ea. Era pe lîngă izvoarele Ponorului, pîrîu' cela care trece pe la voi, prin Căzăneşti, Săndruţule, da' dacă ai plecat de mic n-ai de unde să ştii. Ne mai hodinim pînă dimineaţă şi o luăm într-acolo. Alt ascunziş mai bun nu puteam găsi.

Căzură toţi de acord cu propunerea lui Luca şi se îngrămădiră care cum putură pe lîngă vatra încălzită, ca să mai poată prinde cîte un ceas de somn.

II COMOARA

Ca și în celelalte zile, mergeau în șir indian, avîndu-l în frunte pe Luca Ștef, ca unul mai apropiat de acele locuri, ce se mai rătăcise cîndva prin cele sălbăticii. Ca niște coloane de templu antic se ridicau trunchiurile groase ale arborilor, care nu știau ce-i securea. Cei mai bătrîni se prăbușeau, vremea prefăcîndu-i în pulbere, din care se hrăneau urmașii. Era ciclul natural al firii, cu legile ei, nedeformate încă de civilizația umană. Alte urme de viață decît acele lăsate de sălbăticiunile pădurii nu întîlneau. Urmele ospățului vreunei vulpi sau vreunui lup, poteci bătătorite de fiare care duceau la adăpători, urme de mistreți, precum și rîmăturile acestora, făcute în căutarea hranei. Înserа aproape cînd ajunseră într-un luminiș. Părea o chelie a muntelui. Un mic podiș pietros în care, cu mare greutate, își înfipseră rădăcinile cîțiva arbuști pipernicîți și jnepeni. O îngrămădire haotică de pietre și stînci rămase așa parcă în urma unui cataclism. Fără a sta pe gînduri, Luca o luă înainte pentru a traversa podișul. Cum pășea așa, scoase un răcnet și dispăru din fața celorlalți. Se repeziră cu toții spre locul unde-l văzuseră pentru ultima oară. Dădură de o deschizătură, o groapă, în care privirea nu le putu pătrunde. Un hău întunecat, părînd a avea totuși o formă regulată, aproape dreptunghiulară, ceea ce dădea de bănuit că mîna omului nu fusese cu desăvîrșire străină de acele locuri.

— Hei ! strigă Săndruț aplecîndu-se deasupra gropii. Luca ! Mă auzi ?

— Te aud, frate ! Te aud ! Scoateți-mă de aici !

— N-ai pățit nimic ? Te doare ceva, ești teafăr ? începură să curgă întrebările.

— Îs întreg, da' nu văd nimica. E beznă ! S-o ia dracul de hudă ! se auzi glasul cavernos, ca venit dintr-o încăpere mai mare, pustie, al lui Luca. Aruncați-mi niște

curpeni, ceva, ca să mă pot cățăra ! Pare că mai e ceva aici ! Om ori fiară, nu pot băga de seamă, da' nu mișcă. Am călcat pe ceva. Scoateți-mă că nu mai pot !

Alergară cîțiva în pădure și desprinseră cîțiva vreji de curpen mai tari, aducîndu-i.

— Luca ! strigă Săndruț. Mă auzi ?

— Aud, daaa !

— Prinde ! Apucă-te bine, că te tragem în sus ! Ține!... Gata ?

— Daaa ! Trageți ! se auzi glasul din adînc. Stați! E o scară aici ! Stați, nu mai trageți !

Cei de sus rămaseră mirați. Ce scară ? De unde ?

— Ești bolund ? Ce scară visezi ? ! întrebă Serafim.

— Scară ca toate scările. Așteptați ! strigă Luca, dînd drumul capătului de curpen și pășind atent din fuștel în fuștel.

În scurt timp i se ivi bustul. Era palid, speriat și cu fruntea îmbrobonată. Își trecu mîneca peste frunte ca să și-o șteargă.

— Nu-i lucru curat, fraților ! E ceva înăuntru. Nu știu, om, fiară, da' este. Nu mișcă. Nu se vede nimic. Nici mîna nu ți-o vezi, de la doi țoli ! Să plecăm de aici, cît mai sîntem zdraveni, că cine știe ? Doamne ferește ! se închină.

— Stai, frate ! Nu așa ! interveni Săndruț. Trebuie să vedem ce-i ! Dacă-i un adăpost în care am putea ierna, ne scutește de a mai săpa bordeie. Amnar ! Iască ! Scapără careva ? Pătrușule, i se adresă copilului, vezi, nu poți găsi niște crenguțe uscate de jneapăn ? Trebuie să vedem ce-i !

— Ba, eu nu stau ! Faceți ce vreți, da' mie-mi ajunge ! Dacă picai tu, Săndrușule, nu mai vorbeai așa ! Să ne căutăm de drum ! Eu așa zic, spuse Luca.

Între timp, copilul se și întoarse cu cîteva rămurele de jneapăn uscate. Era bucuros că se putea face folositor, și pentru Săndruț ar fi făcut orice, fiindu-i recunoscător pentru că intervenise să rămîie cu ei, în ceată.

— Ba să vedem ce-i, spuse și Iovu Luncan. Dacă ai scăpat nemîncat, Luca, tot e bine. Înseamnă că n-a fost cine să te mînce ! Te-ai speriat ca o muiere ! Ține-ți firea, ce dracu' ? În luptă parcă erai mai curajos !

— Acolo vedeam cu cine mă bat, Iovuțule ! Ia să te văd pe tine, dacă ai pica acolo, cum ți-ar veni ? Faceți ce știți, eu unu', nu cobor !

Între timp, Serafim scăpărase amnarul și reușise să aprindă un firicel de iască. Se căznea, suflînd, să dea foc unor uscături. Flacăra se înteți. Săndruț aprinse o rămurică de jneapăn, se apropie de groapă, lumină și văzu capătul scării. Cu atenție, încercînd fiecare fuștel, ca nu cumva să se prăbușească în gol, începu coborîșul. Era destul de adîncă groapa, de vreo cinci metri. Puse în sfîrșit piciorul pe pămînt tare. Se aplecă apropiind făclia improvizată de picioare. Răspîndea o lumină destul de anemică bețișorul aprins. Se înfioră. La picioare-i, întins pe jos, un om. Încercă să apropie rămurica aprinsă, dar aceasta se stinse, arzîndu-i degetele. Începu să urce iar scara. Ieși.

— E un om înăuntru, dar pare mort. Dă-mi mai multe bețe din acestea, Pătruțule, ca să pot aprinde unul de la altul ! Voi stați aici ! Văd eu ce-i și dacă nu ne paște nici o primejdie, vă chem ! Mortul e mort, n-are ce-mi face ! Numai să nu mai fie și alții, vii. Trebuie să văd !

Coborî din nou și se aplecă deasupra mortului. Lumina era prea firavă ca să poată vedea mare lucru. Pipăi pieptul mortului și văzu că e îmbrăcat în platoșă, rece, dar care nu părea de metal. „Lemn ori piele groasă", își zise. Păși cu sfială peste cadavru și intră într-un fel de tunel ce cobora în pantă. După vreo zece metri pătrunse într-o încăpere ai cărei pereți și tavan nu-i putea distinge. Lumina era prea slabă. Nu se hotăra în ce parte s-o ia. Păși încet spre stînga, ținîndu-se cu mîna de peretele peșterii, pentru că peșteră părea a fi. Înainta încet, pipăind mereu peretele de stîncă, temîndu-se să nu se prăbușească în vreun hău, de unde n-ar mai fi putut ieși. Nu-și putea da seama cît drum parcursese și nici cît de lung ar putea fi peretele pe lîngă care înainta. Se lovi cu capul de ceva. Era ceva ce ieșea parcă din perete. Apropie flacăra firavă a ultimului bețișor care-i mai rămăsese. Obiectul de care se lovise era o făclie de rășină, pe jumătate arsă. Apropie flăcăruia. La atingerea acesteia făclia sfîrîi, aruncă cîteva scîntei verzui, ca un mic foc de artificii, flacăra prinse putere și scoase, din întuneric, o încăpere înaltă de vreo patru metri, cu tavanul natural, necioplit, ușor boltit, dar din care, spre deosebire de alte peșteri în care intrase, nu coborau stalactite cu picăturile lor umede. Era uscat. Încăperea avea formă aproximativ dreptunghiulară și se vedea bine că pe alocuri mai intervenise și mîna omului. Pe lîngă peretele opus văzu ceva ce i se păreau a fi paturi,

culcușuri. Scoase făclia din perete și cu ea în mînă se apropie. Într-adevăr, de-a lungul peretelui erau paisprezece paturi, construite din blocuri și lespezi de piatră, acoperite cu blăni de animale. Se apropie de unul. Pipăi cu sfială, ridică blana ce părea să fi îmbrăcat cîndva un urs brun. Sub blană, cetină. Părea proaspătă. Cînd o atinse însă, acele se scuturară deși păstraseră încă culoarea proaspătă, verde. „De mult n-au mai fost folosite", constată. Trecu pe lîngă paturi, apropiindu-se de peretele din fund al încăperii. O vatră din lespezi de piatră pe care se mai vedeau capete de lemn pe jumătate carbonizate : parcă nu de mult ar fi plecat stăpînul de acolo și lăsase focul să se stingă. Alături o stivă de lemne pregătite pentru foc. Vase. Vase de pămînt, unele afumate, ceea ce dovedea că se pregătise mîncare în ele. Îl miră însă faptul că tavanul nu se vedea afumat. Ridică făclia și văzu o crăpătură înnegrită, un coș, unul natural, nu se vedea nici urmă de cioplitură în stîncă". Mulțumit de cele constatate, o porni cu făclia în mînă spre ieșire. În stînga, lîngă peretele dinspre ieșire, pe lîngă care încă nu trecuse, văzu ceva lucind. Se apropie. Era un ochi de apă. O încercă cu degetul. Rece. Duse degetul la buze. Bună. Făcu pumnul căuș, îl umplu și-l duse la gură. Sorbi. Se putea bea. N-avea nici un gust de stătut și-l miră. Apropie făclia. De sub perete, un firicel de apă limpede se scurgea adunîndu-se într-un găvan, vădit săpat de mîna omului ; se vedeau urmele de cioplitură. Din găvan apa se strecura printr-un jgheab îngust, deasemenea săpat, și se pierdea într-un orificiu de sub celălalt perete. Deci, colțul încăperii era înzestrat cu o fîntînă cu apă bună, și avînd alimente cîte le trebuiau, puteau rezista chiar și unui asediu. Lîngă ieșire. stivuite, vreo treizeci de făclii asemănătoare cu cea pe care o avea în mînă, neîncepute. Se bucură. Vroia doar să vadă ce-i cu omul acela, cu mortul, sau ce o fi fost. Ajunse lîngă scară. Mortul în aceeași poziție. Îi apropie făclia de față. Era un cadavru mumificat. Îi examină mirat îmbrăcămintea ce i se părea întrucîtva curioasă. Pieptul și spatele îi erau acoperite de o platoșă de piele groasă. Ce animal să fi avut o piele atît de groasă ? Mînecile îmbrăcămintii ce ieșeau de sub platoșă, păreau a fi din dimie sură, țesută în casă. Era încins cu o curea lată, prinsă într-o cataramă, cum nu văzuse decît prin muzee. Peste umăr, de o curea,

li atîrna o cucură, în care se mai vedeau niște săgeți ; opt, numără. La cingătoare, o sabie, una scurtă și încovoiată. Picioarele îi erau băgate în cioareci moțești și încălțămintea din picioare era tot opinca moțească. Pînă și felul cum îi erau înfășurate curelele, pe după glezne, era același. La doi pași văzu și arcul. Îl ridică. Un lemn greu, tare, în care nu pătrunse unghia cînd îl încercă. Armele omului îi păreau anacronice. Încolo, moț ca toți moții. Cine putea fi ? Trebuie să fi murit de mult. De zece ani, poate de o sută. Dar cum de nu-i putrezise carnea ? Se uscase iască și se întunecase la culoare. Atît.

— Coborîți ! E bineee ! strigă el spre ieșirea din grotă.

— Ce-i ? Cum îi ? se auzi o voce de sus.

— Un adăpost cum nu se poate mai bun. Coborîți fără frică ! Hai, că vă luminez calea ! Am găsit feștile.

Unul cîte unul se adunară în jurul lui Săndruț.

— Da' cu ăsta ce-i ? se mirară.

— Un mort. Cine știe cine o fi fost ? răspunse Săndruț.

— Păi, văd că-i uscat. Carnea s-a uscat pe el de parcă-i afumat. Trebuie să fie vreun sfînt, vreun schimnic ceva, care o fi trăit pe aici. Numai sfinții nu putrezesc ! se miră Serafim.

— Fugi la dracu', doamne iartă-mă, cu sfinții tăi ! Nu vezi că-i oștean ? Cine a mai văzut sfînt cu sabie ? ! se miră Iovu.

— N-ai văzut la biserică arhanghelu' Gavrilă ? Nu l-ai văzut că-i cu sabie, și încă de foc ? spuse și Luca.

— Ăla-i Mihai, mă ! Gavrilă-i ăla cu peana, se băgă în vorbă și Pătru.

— Noa, che sfînt, che nu sfînt, asta om trebuie făcut ceva cu ea. Trebuie îngropăm. Așa se cade, spuse Ianoș.

— Să-l, da' unde ? Numai să-l scoatem în pădure, că în stenii ăștia nu mai săpăm noi groapă ! spuse Luca. Să-l tragem deocamdată din cale, și mîine să-l îngropăm. Acuma-i noapte.

Cînd intrară și văzură adăpostul, Săndruț fu asaltat de tot felul de întrebări la care nici el nu-și putea încă răspunde. De ce atîtea paturi ? Cine și cînd se odihnise în ele ? Ce s-or fi făcut acei oameni și cîte și mai cîte. Aprinseră focul din vatră. Fumul, într-adevăr, cum constatase Săndruț, era absorbit de crăpătura aceea întunecată. Se mirară de forma vaselor, cercetară cum fuseseră

întocmite făcliile şi-şi propuseră să mai facă. Îşi alese fiecare cîte un pat, cîte un culcuş, încercară pe rînd apa şi se minunară de prospeţimea ei.

— Aicea putem trăi ca grofii, numai de merinde să ne-ngrijim, spuse Serafim. Ar trebui căutat Crăişoru' şi adus aicea, pînă la primăvară. Ascunziş ca ăsta nu mai găseşti !

— Da' ce-i facem cu intrarea ? O închidem ? Pe acolo poate intra şi om şi sălbăticiune. Trebuie făcut ceva ca să se poată închide, propuse Pătruţ, flăcăiaşul.

— Are dreptate pruncu', spuse Luca. Trebuie să facem ceva.

— Acuma, să mîncăm ce avem prin traiste şi să ne hodinim. Mîine vedem noi ce-i de făcut, propuse Săndruţ.

— Crezi c-am să pot dormi cu sfîntu' ori cine-o fi omu' ăla ? Am să-l visez la noapte ! Zău ! Să-l scoatem măcar afară, propuse Luca.

— Ce ? Nu cumva te temi că se mai scoală ? Lasă creştinu' să se hodinească ! Nu se cade să-l dăm pe seama fiarelor ! Mîine îl îngropăm, creştineşte, şi gata, spuse Serafim.

După ce cinară, Săndruţ propuse să stingă făclia, că cine ştie cîtă vreme vor fi siliţi să folosească adăpostul şi să nu se irosească în zadar. Cercetase el. Nu era chiar atît de uşor de făcut una la fel. Trebuia adunată răşină, trebuiau să vadă ce fel de fitil folosiseră acei oameni care se confecţionaseră. Nu mai puseră strajă, ştiind că prin sălbăticiile acelea nu se încumeta nimeni să treacă.

Cînd se treziră, nu-şi putură da seama dacă e zi sau noapte. Mai întîi cotrobăiră prin traiste ca să vadă ce şi pentru cît timp mai au de mîncare.

— Mai mult de două zile nu ne ajunge, se pronunţă unul. Vrem, nu vrem, trebuie să ne atingem de avutul împăratului. Să punem laţuri, capcane, să ne pice vreun gligan, vreo căprioară ceva. Sare mai avem pentru o vreme, şi ne-o mai aduce pruncu' ăsta, cînd o mai ieşi din bîrlog. Da' unde-i ? întrebă.

Pătruţ tîrîse pînă în mijlocul încăperii o buturugă ca să poată ajunge la una din cele două frînghii ce se vedeau atîrnînd din tavan şi al căror rost nu-l înţelegea. Dealtminteri, preocupaţi de treburi mai serioase, ceilalţi nici nu le băgară de seamă pînă atunci.

— Ce faci, măi ? Vrei să-ţi pice ceva în cap ? strigă Serafim, dar nici nu termină bine vorba şi încăperea fu inundată de lumina zilei.

Cum trase copilul de una din frînghii, se auzi un uşor hîrşcîit, ca de două pietre care se freacă, şi în bolta peşterii se deschise o ferestruică, aproape circulară, care lăsa să pătrundă lumina. Pătruţ se sperie şi scoase un ţipăt.

— Ce-i ? Ce-i ? săriră toţi din jurul vetrei. Ce-ai făcut, măi ? ! Ce-i asta ? !

— Am tras de funie ca să văd ce-i şi...

Se întinse unul şi trase încetişor de cealaltă frînghie. Cu acelaşi zgomot, ferestruica se închise.

— Afurisită treabă ! se miră Luca. Ia să mai văd o dată !

Trase de cealaltă frînghie şi încăperea se lumină iar. Mai repetă de cîteva ori operaţia şi toţi rămaseră la fel de miraţi.

— Ce minte a mai avut şi creştinu' ăla, mortu' ! se miră Iovuţ. Uite ce i-a mai trăsnit prin cap !

Se adunară toţi, dar nu-şi puteau da seama cum funcţionează mecanismul.

— Degeaba căscăm gura, ca viţeii ! Cum e făcută, cum nu-i făcută, e bună ! Ziua nu ne vor mai trebui feştile, spuse mulţumit Săndruţ. Să trăieşti, Pătruţule ! Ai făcut o treabă bună ! După ce mîncăm, eu zic c-ar fi bine să îngropăm creştinul cela şi să încercăm să vînăm ceva. Aici n-avem cum să ne temem nici de împărat şi nici de domni că le stîrpim vînatul. Doar nu hrănesc ei gliganii şi celelalte animale ! N-au să ne taie gîtul !

— Las' că le taie Crăişoru' lor grumazu, domnilor ! Ne scăpăm noi şi de domni ! spuse unul.

Se apropiară de ieşire. Cînd priviră în sus, băgară de seamă că lespedea care-i fugise de sub picioare lui Luca, se răsucea în jurul unui ax de lemn, care putea fi pus în mişcare de către un sistem de pîrghii, pe dinăuntru, şi intrarea se bloca complet. Iar se minunară de ingeniozitatea mortului. Probabil că mortul, cine ştie din ce pricină, nu mai apucase să blocheze mecanismul şi numai astfel reuşiseră să dea de adăpost. Cercetară mecanismul şi pe dinafară şi se convinseră că, dacă acesta era blocat, nici nu se cunoştea locul unde era intrarea. Deasemenea, nici locul pe unde pătrundea lumina nu putea fi observat cu uşurinţă, chiar dacă ferestruica era deschisă. Se întrebau cine

fusese omul sau oamenii aceia care făcuseră toate ce le vedeau și în ce scop. Să fi fost niște tîlhari ? Să fi fost niște răzvrătiți, ca și ei, pe care nevoia îi silise să născo-cească și să-și pregătească un adăpost atît de sigur ? Nu-și puteau da seama. În orice caz, adăpostul era făcut pentru o folosire îndelungată, nu era ceva improvizat. Nici Săndruț, care citise atîtea cărți, vizitase muzee, nu era încă lămurit. Își propusese să cerceteze în amănunt toate tainele adăpostului, pentru a putea găsi eventualele urme care să-l ducă la o concluzie. Numai forma vaselor de ceramică și tot îl făcea să se ducă cu gîndul într-un trecut incredibil de îndepărtat, dar pînă la certitudine mai avea.

Intrară în pădure, săpară o groapă pentru necunoscutul stăpînitor al adăpostului, și reveniră.

— Să-l scoatem, fraților ! propuse Săndruț.

— Păi, nu se poate așa, ca pe vită, fraților, interveni Serafim. Copîrșău n-avem cum să-i facem, nu-i din ce. Numai piatră. Da' măcar să-l înfășurăm în ceva. Așa nu se cade !

— Se îmbrăcat pe el cu piele. Cu piele de la pat. Tot remas pat goi, propuse Ianoș.

— E păcat de piele, se pronunță Luca. Zău ! Ce ? Parcă el mai știe ce și cum îl îngropăm ?

— Ar trebui să-ți fie rușine, Luca ! Cum vorbești așa ? ! Cine a agonisit tot ce se găsește în adăpost, dacă nu omu' ăsta ? Nu se cade să ne batem joc de sufletu' lui ! spuse Iovu și se repezi alegînd o piele de urs, cea mai mare pe care o găsise, ca să-l poată înfășura după cuviință.

În sfîrșit, corpul străinului fu scos și dus pînă la groapă. Serafim, care se pricepea, — nu o dată cîntase la strană în biserica din Țebea, deși carte nu știa, — psalmodie rugăciunea pentru morți și-l acoperiră.

— Dumnezeu să-l ierte ! rostiră în cor, după ce groapa fu astupată.

— Da' cruce ? Cruce nu-i punem ? întrebă Luca.

— Nu, se pronunță Săndruț. Mai întîi pentru că un mormînt presupune și trai omenesc în apropiere, or noi avem tot interesul ca să nu ne fie descoperit adăpostul. Îi punem la căpătîi o piatră mai mare, ca semn, și cînd s-or mai liniști treburile, cînd nu vom mai avea de ce ne teme, vedem ce-i de făcut !

— Noa, că bine grăit ! se pronunță Ianoș.

Cei mai mulți o porniră la vînătoare. În adăpost nu rămase decît Săndruț, Pătruț flăcăiandrul, și Luca. Așa se împărțiseră. Unii la vînat, ceilalți să mai facă ce se putea prin adăpost. Luca așeză la foc o oală cu apă, ca să oprească și să spele toate vasele ce le găsiseră. Săndruț adunase de la toți pistoalele și se apucă să le curețe. Îi sfătuise ca în apropierea adăpostului ori la vînătoare să nu folosească armele de foc, pentru ca zgomotul împușcăturilor să nu atragă vreun eventual curios. Se convinseră cu toții că sfatul era cît se poate de bun. Pătruț, căruia nu-i dăduse nimeni de lucru, nu-și putea găsi starea. Cerceta cînd una, cînd alta, dar numai locului nu ședea. Se apucase să cerceteze o adîncitură ce se găsea în perete. Încercă să bage mîna, dar nu-i încăpu. Se apropie de vatră, alese un lemn mai subțire și începu să scormonească în acea adîncitură. I se părea că este acolo ceva, ceva care cedează și vine la loc, ca un arc. Vroia cu tot dinadinsul să vadă ce-i. Cînd apăsă mai tare, o parte din perete începu să se miște, copilul strigă speriat, încercînd să sprijine peretele ce i se părea că se prăbușește, dar acesta, parcă viu, îl împingea înapoi. Cei doi bărbați se repeziră ca să vadă ce-i. O parte a peretelui continua să se miște încet, lăsînd o deschizătură ce se lărgea simțitor.

— Asta ce-o mai fi, Săndruțule ? ! se miră Luca.

Acesta nu răspunse, mulțumindu-se să ridice nedumerit din umeri. Peretele se opri, lăsînd o deschizătură înaltă ca de un stat de om și largă cît să poată pătrunde doi. Aveau în față un dreptunghi de întuneric.

— O feștilă ! ceru Săndruț.

Pătruț apucă o făclie și o apropie de flacăra focului. Cînd veni cu făclia aprinsă, rămaseră toți trei ca împietriți. O încăpere lungă de doi metri și largă de unul și jumătate, încărcată cu fel de fel de obiecte strălucitoare.

— Aaa ! se miră Luca. Aur ! Aur ! Auzi, Săndruțule ? ! Aur !

— Stai, să vedem, răspunse nu atît de entuziasmat Săndruț. Nu tot ce strălucește-i aur ! Era doar mirat.

Se apropiară. Peretele din fund era acoperit în întregime cu lingouri. Nu-i venea a crede. Aur să fie ? Trase una din bucățile grele de metal sclipitor. O apropie de făclie. Era, într-adevăr, un lingou de aur ce purta o inscripție latină. Citi.

— Aur din tezaurul împăraților romani ! rosti uimit.

Mai luă un lingou. Aceeași inscripție. Mai cercetă unul. La fel. Se convinse că întreaga stivă de lingouri era aur. Cel mai curat aur extras din munții noștri, aur ce urma să ia drumul Romei. Alături, o ladă ferecată. Încercă să-i găsească sistemul de închidere, dar se strădui zadarnic mai bine de o jumătate de oră.

— Securea ! propuse Luca. S-o spargem !

— Nu ! fu răspunsul hotărît al lui Săndruț. Tu nu vezi cît de frumos e lucrată ? ! Ar fi păcat ! Lada asta a fost făurită de un meșter priceput !

Văzu că Luca îl ascultă cu gura căscată, nepricepînd. Își dădea seama că ar fi trebuit să-i explice mai în altfel. mai pe înțelesul lui. Cu mare greutate îl convinse să aibă răbdare că pînă la urmă va descoperi taina încuietorii. fără să strice lada. Cu vîrful unui jungher încercă toate adînciturile, toate crăpăturile, toate florile încrustate în metalul ferecăturii, dar nu reuși. Sudoarea îi șiroia pe frunte.

— Nu mă mai fierbe atîta, Săndruțule ! Ia securea, cum am spus !

— Nu ! răspunse la fel de hotărît Săndruț.

În timpul acestor căutări se întoarseră și „vînătorii". Prinseseră un purcel mistreț mărișor și trei iepuri.

— Pentru cîteva zile ne ajunge ! Oala la foc și acuma-i gata zeama ! N-am mai băgat ceva cald în gură nici nu mai țin minte de cînd, spuse Pătru Trif.

Cînd văzură însă cu ce erau ocupați cei trei, rămaseră și ei ca trăsniți.

— Lase pe mine, propuse Ianoș. Vezut eu așa ceva pe la grof de la noi. Poate nu așa, da se cercam. Dai voie ?

— Încearcă, se pronunță Săndruț, dîndu-se la o parte.

Toți priveau și nu le venea a crede. Ianoș începu să răsucească fiecare floare ornamentală în parte, la rînd, dar constată că erau fixe. Nu mișca nici una. Mai rămăseseră două, parcă gemene, chiar pe capac. Încercă una, nu se mișcă, o încercă și pe cealaltă, la fel. Le apucă pe amîndouă și începu să le răsucească în același sens. Nimic. Încercă invers. Același rezultat. Încercă să le răsucească concentric. Se mișcau. Se auzi un ușor declic, și lin, capacul începu să se ridice.

— Bani ! Galbeni ! exclamară în cor.

Erau monede de aur. Săndruț luă una, citi inscripția, alta, la fel. și tot așa, pînă se convinse. Erau dinari din

timpul împăraților romani Hadrianus, Marcus Aurelius, Antonius Pius și Severus Alexander. Într-un colț al lăzii, o casetă de fildeș, frumos încrustată, nu prea mare. N-avea un mecanism secret. O deschise cu ușurință. Sclipiri diamantine, în toate culorile curcubeului, se împrăștiară pe pereții încăperii, reflectate de pietrele nestemate.

— Alea ce-s ? întrebă Iovu.

— Pietre scumpe, răspunse Săndruț, pe gînduri.

— Așa-s ? ! N-am mai văzut ! se miră Serafim.

— Vezi, dacă soacră-ta n-a purtat ? glumi Luca.

Săndruț puse caseta la loc. Închise cu grijă capacul lăzii și trecu la cercetarea celorlalte obiecte din încăpere. Erau cîteva căști romane cu panașe, încrustate cu aur, trei armuri scumpe, de asemenea încrustate cu aur și fildeș. Erau șapte săbii romane cu mînerele împodobite cu aur și nestemate. Se vedea bine că aparținuseră unor generali sau ofițeri superiori romani. În altă ladă, mai simplă, vîrfuri de sulițe și de săgeți. Săndruț primi răspuns aproape la toate întrebările pe care și le pusese, cu o zi înainte, cu privire la „creștinul" găsit mort în adăpost, dar se miră cu atît mai mult că, după cincisprezece secole, să-i găsească corpul mumificat. Auzise de mumiile egiptene, dar acelea erau preparate cu meșteșug, a cărui taină nu se mai cunoștea, pe cînd aceasta ? Era o întrebare la care încă nu-și putea răspunde.

Îl smulse din meditație vocea entuziastă a lui Luca :

— S-o împărțim ! În șase s-o împărțim, fraților ! Atîta avuție nu găsești nici la cinzeci de grofi, luați laolaltă ! Am scăpat de robie, de sărăcie, fraților !

— Ce să împărțim ? se miră Săndruț.

— Cum ce ? ! Nu pricepi ? ! Comoara ! Banii, aurul, scumpeturile astea pe care le-am găsit !

— Și de ce în șase ? întrebă liniștit Săndruț.

— Păi, nu sîntem șase ? !

— Nu te prea pricepi la socoteli, precum văd, Luca ! Și Pătruț ? Pe el nu-l socotiți ? ! se miră Săndruț. Dacă nu era el poate că nici nu dam de comoară !

— El... Lui ce-i trebuie ? Ce să facă cu atîta avuție? E prunc ! Dacă-i dăm zece galbeni, din lada aceea, eu zic că-i ajunge !

— Tu zici, Luca, și văd că zici multe, dar te-ai gîndit bine înainte de a vorbi ?

— Dară ! Dară nu sîntem bolunzi să-i dăm cu picioru' norocului !

— Pentru ce ne găsim aici, fraților ? , li se adresă Săndruț.

— Se știe ! răspunse Pătru hălmăgeanul. Ne ascundem de domni pînă la primăvară, așteptăm chemarea Crăișorului !

— Dar v-ați gîndit de ce trebuie să ne ascundem ? De ce am fost siliți la aceasta ? De ce nu i-am putut pune pe domni la pămînt ? continuă Săndruț.

— Păi, de bună seamă ca să nu ne prindă domnii și la primăvară să ne ridicăm iară' ! Da' cu domnii, ce să zic ? Is mai tari ! Asta-i ! De ce alta dară ? spuse Serafim.

— Dar de ce-s încă mai tari, nu vă trece prin gînd ? Am să vă spun eu. N-am avut destule săbii : puști, una la douăzeci, ca să nu mai vorbim că nu ne-ar fi stricat și niște tunuri. Cu aurul pe care l-am găsit se pot cumpăra arme cu care să-i înarmăm pe toți asupriții, pe toți cei ce tînjesc după slobozenie ! Asta-i ! Eu zic că ar fi mai bine să-l înștiințăm pe Crăișor, și dacă putem, pe căi ocolite, să-l aducem și pe el aici ! Adăpostul e sigur, precum ați văzut. Va trimite Crăișorul oameni care să tocmească și să cumpere săbii, puști, tunuri și ce crede că ne mai trebuie. Dacă vom avea arme pentru tot omul, ce credeți că ne vor mai putea face domnii ? Vom mai fi siliți să ne ținem ascunși ? Dacă am împărți aceste avuții, așa cum a spus Luca, ce s-ar alege ? Șapte oameni care scapă de robie, și poate că dacă ajung bogați nici nu le mai pasă de ce-au fost, nu le mai pasă de miile, de sutele de mii de frați, care robesc pe pămîntul domnilor, în întunecimea băilor, la steampurile domnești și aiurea. Așa cred și așa înțeleg eu că ar fi bine. Și dacă e vorba de împărțeală, asta cum veți hotărî, — eu partea mea pentru slobozenia poporului o voi pune — atunci vom împărți în șapte, așa cum e cinstit, cum se cuvine !

— Bine ai vorbit ! Cu socoteală ! Numai așa poate fi ! Dacă ne-am ridicat pentru slobozenie, slobod să fie tot robu', tot nevoiașu' ! Nici nu mi-ar tihni să știu că mă scald în aur și alții n-au un dărab de pită ori mălai să deie la prunc ! spuse Pătru hălmăgeanul.

— E bine ! strigă și Iovuț blăjenarul. Să fie comoara Crăișorului ! El o știe ce să facă cu ea, n-are s-o ție pentru

el, cum nu și-a precupeţit viaţa pentru noi toţi ! Numai el ştie ce povară și-a luat pe umeri !

— Aşa e drept ! Aşa să facem ! strigară toţi.

Lui Luca îi sclipiră ochii duşmănos, dar tăcu cîteva minute, rămas pe gînduri. Nu se putea împăca deloc cu entuziasmul celorlalţi.

— Da' măcar o parte, măcar... să zic aşa... un sfert să fie al nostru. Dacă nu eram noi, mai zăcea aicea zeci de ani comoara, neştiută, ori poate pe vecie !

— Ceea ce propui tu, Luca, ne-ar putea slăbi cu un sfert din putere, şi nu e drept ! Pentru slobozenie trebuie să dăm totul ! Ştii bine cîţi au murit ! Nu le mai ajută tot aurul pămîntului ! Nu-i mai poate nimeni învia ! Nu ! Comoara aceasta a fost adunată cu sînge şi trudă ! În mai multe zeci de ani, poate că în mai bine de o sută de ani a fost agonisită, de oameni răzvrăţiţi, tot ca noi, oameni dornici de slobozenie, şi am credinţa că nu pentru ei au strîns-o, pentru a o împărţi, ci pentru slobozenia întregului lor neam !

— Da' tu de unde ştii de cine şi cînd au fost agonisite scumpeturile astea ? ! Că doară nu eşti vrăjitor, ca Florea din Băgara ? ! se miră Luca.

— Vrăjitor nu-s, dar mă pricep să citesc în unele semne. Am citit în urmele lăsate de străbuni. Ştiţi voi cine a fost „creştinul" acela pe care l-am îngropat în pădure ? Nici n-a fost măcar creştin, nici n-a auzit de Domnul Cristos. Era un închinător al lui Zamolxe, zeul pe care-l cinstea. A fost un dac, unul din strămoşii noştri. Ştiţi cînd a murit ? Să tot fie 1500 de ani de atunci, poate şi mai mult.

Oamenii începură să-l asculte curioşi, nevenindu-le parcă a crede.

— De daci am auzit, vorbesc bătrînii că trăiau cîndva, demult, prin locurile noastre şi că de la ei ne tragem noi, da-i de mirare să găseşti după atîta vreme unu', care să pară mort doar de astă-toamnă ! zise Pătru.

— Cum de a ajuns de s-a păstrat, aproape neatins de vreme, atîtea veacuri, nici eu încă nu pricep, continuă Săndruţ, dar ceea ce vă spun e numai şi numai adevărul. Şi n-a fost singur. În adăpostul acesta, timp de mai bine de o sută de ani, după cum am putut citi pe galbenii din ladă, care sînt dinari din timpul împăraţilor de la Rîm. Patru împăraţi rîmleni, şi poate că vor mai fi fost şi alţii — n-am scotocit toată lada — patru împăraţi, zic, au

bătut galbenii ăştia. Oamenii care au locuit în acest locaş au fost luptători pentru slobozenie. Ţara lor, Dacia, în care trăim noi astăzi, a fost cotropită silnic de către rîmleni. Era un neam trufaş, lacom de avuţii, un neam pe care nu-l mai încăpea lumea. Au lăcomit la avuţiile dacilor, la aurul din munţii noştri, la laptele şi mierea acestui pămînt. Dacii au fost înfrînţi pînă la urmă, cu toată dîrzenia cu care s-au bătut, şi astfel au ajuns robii rîmlenilor. Dar dragostea de slobozenie nu i-a lăsat nepăsători. Mulţi din ei, printre care şi „creştinul" îngropat de noi, s-au ridicat cu arma în mînă împotriva cotropitorilor. Avuţiile pe care le vedeţi sînt strădania acestor luptători, sînt o mică, o foarte mică parte din aurul pe care l-au jefuit cotropitorii şi care a luat drumul Rîmului. Presupun că pentru asta l-au şi adunat, aceşti luptători, aurul pe care-l vedeţi, ca să poată cumpăra şi făuri arme, să poată tocmi oşti, să cumpere alianţe, ca să-i alunge pe cotropitori. E drept, şi aceşti cotropitori, rîmlenii, ne sînt strămoşi, se cade să-i cinstim, dar să nu fim hrăpăreţi ca ei ! Să ne fie dragă slobozenia precum le-a fost dragă celorlalţi strămoşi, dacii ! Că din amestecul acestor două neamuri de viteji ne tragem, din daci şi rîmleni. Dar n-am moştenit decît ce-a fost bun, şi numai ce-a fost mai bun, de la aceşti strămoşi. De la rîmleni ne-a rămas limba, învăţătura şi mîndria ; de la daci, dragostea de slobozenie şi dragostea pentru aceste locuri pe care ni le-au lăsat ! Şi încă ceva, ceva mai de preţ, *omenia !* În paturile în care ne odihnim s-au odihnit aceşti daci, aceşti iubitori de slobozenie. Presupun că cei ce s-au folosit de acest adăpost, ultimii din cei care l-au folosit, au fost înfrînţi într-o luptă, şi, ori au murit, ori au fost prinşi. Singurul care a mai scăpat era acela pe care l-am îngropat. Şi dacă l-am dezgropa şi l-am cerceta cu amănuntul, am vedea că era şi el rănit de moarte şi cu ultimele puteri s-a mai putut tîrî pînă aici. N-a coborît pe scară, că n-a mai putut, ci a picat de sus, aşa cum a picat Luca, numai că el s-a lăsat să pice. N-a mai apucat să închidă măcar ca lumea, să proptească bîrna aceea, că dacă o făcea, nu mai găseam noi adăpostul şi mai zăcea veacuri, ori poate de-a pururi, necunoscut.

Oamenii rămaseră tăcuţi, mirîndu-se de dîrzenia acelor străbuni amintiţi şi nu mai puţin de priceperea lui Săndruţ de a citi în urmele strămoşilor.

— Vorba ceea : „cine știe carte...“ da' văd că Săndruțu' nost' nu vrea să-și facă parte. Îi place să știe că tot robul are dreptu' la partea lui. Are dreptate, fraților ! Dacă avuțiile acestea au fost agonisite pentru slobozenia strămbunilor noștri, și soarta ni le-a încredințat nouă, pentru slobozenie le-om folosi și noi ! Strămbunii n-au greșit adunîndu-le, încheie Serafim Dragoșa.

III VEȘTI, VEȘTI, CRÎNCENE VEȘTI

Pătruț ieși din adăpost și se înapoie cu un braț de nuiele, după socoteala lui alese. Se așează lîngă vatră și începu să meșterească ceva cu un cosoraș.

— Ce faci acolo ? îl întrebă Săndruț.

— Fluierițe, băciuțule !

— Satul arde și baba se piaptănă ! De, pruncul, tot prunc.

— Dumneata crezi că mă joc, băciuț ? întrebă băiatul jignit. Numa' de joacă nu-mi arde ! Poate nimeni nu-i mai amărît ca mine, da' fluieriței-mi trebuiesc.

— Ce faci cu ele ? La ce-ți trebuiesc ?

— Cum crezi dumneata că am să mă apuc să umblu prin tîrguri și prin sate, ca să vă aduc vești, așa, teleleu ? Trebuie să am și eu o treabă, ori măcar să se pară că am treabă. Fac fluierițe și umblu cu ele să le vînd. Le cumpără cineva, nu le cumpără, un prunc care umblă și vinde fluierițe nici nu-i băgat în seamă, da' urechea lui aude și ochii îi văd. N-ai spus chiar dumneata că mă oprești pentru așa ceva ?

— Țucu-te băciuțul de isteț ! Fă, fă cît mai multe ! Te pricepi ?

— Păi, noi, ăștia de la moți, de mici, cu lemnu'. Întîi fluierițe, după aceea donițe și ciubere ; cu asta ne mai scoatem cîte un dărăbuț de pită ori mălai.

— Și cît ți-ar trebui să faci atîtea cît să ai de vînzare ?

— În două zile găt vreo 30—40. După aceea mă duc să văd ce se aude, ce-i cu Crăișoru', ce fac oamenii, cînd îi rost să înceapă.

— Ce să înceapă ?

— Bătaia, bătaia cu domnii, băciuț.

— Dar n-ai să te rătăcești ? Ai să ne mai poți găsi ?

— Îs deprins cu pădurea.. Satu' nost' îi în pădure. Încotro ai apuca-o, pădure.

— Dar nu te temi ? îl ispiti Săndruț.

— De cine să mă tem ? Numa' de domni ; da' cu fluieriţele îi afum eu pe la ochi. De altceva de ce să mă tem ?

— De lupi, de pildă.

— Lupii nu se prind de oameni. Fug. Dacă te văd cu o bîtă în mînă, se întorc din drum ori îţi fac loc să treci. Am mai întîlnit lupi. Nu mă tem de ei. Poate de urs, da' prin pădurile astea nu ştiu dacă or fi ?

— Sînt, Pătruţule, sînt, da-s mai blînzi ca lupii, măcar că-s mai mari. Dacă nu le ai baiul, nu-ţi fac nimic. Cînd ai de gînd să pleci ?

— Eu zic că poimîne dimineaţa. O iau spre miazănoapte şi merg pînă ajung în drumu' mare. De-acolo, ori încotro aş apuca-o, dau de vreun sat ori tîrg. Eu zic că dac-o ţin drept spre miazănoapte ajung ori în Baia ori în Ţebea. Poate mai jos, în Lunca. Văd eu.

— Dar de unde cunoşti locurile ?

— Am umblat cu taica, cu cocia. Vindeam doniţe, ciubere, tulnice. Am umblat mult.

— Acum iată ce-ţi spun : să nu cauţi să prea intri în vorbă cu nimeni ! Ascultă numai şi vezi ! Cu negoţul tău, cu fluieriţele, să te bagi prin cîrciumi şi hanuri, unde vine multă lume şi mai bine ca de-acolo n-ai cum să culegi veşti. În zilele de tîrg... Ştii cînd sînt tîrgurile şi unde ?

— Miercuri la Baia, joi la Brad, vineri la Vaţa, sîmbătă la Hălmagiu. Pe unde am mai umblat, ştiu.

— Ei bine, în zilele cînd e tîrg să faci aşa, încît să te nimereşti pe-acolo. Şi de-acolo îi avea ce culege. Numai bagă-le bine în cap, ca să le ţii minte pe toate ! Dar dacă te-aş ruga să faci ceva pentru mine, numai pentru mine, ai face ?

— Pentru dumneata, băciuţ, fac orice ! Dumneata-mi eşti cel mai drag din toţi de aici. Pe toţi i-am îndrăgit, da' nu ca pe dumneata. Crezi că am uitat că ai pus vorbă bună pentru mine ca să nu mă alunge ?

— Ştii ce-am să te rog ? Dacă ajungi cumva în Vaţa, întreabă unde vine satul Căzăneşti. Dar mai bine ar fi să nu mai întrebi. Chiar prin piaţă, unde se adună oamenii, trece un pîrîu, Ponorul. O iei pe Ponor în sus, şi cam la două ceasuri de mers, ajungi. E un sat mic. Să tot aibă 20—25 de case. Poate mai multe, că de cînd am plecat... Ai înţeles ?

— Am înţeles, băciuţ.

— Întrebi acolo unde şade Toma Olariului, taică-meu. Ţii minte ?

— Toma Olariului, repetă Pătruţ. Ţin minte !

— Îl cauţi şi vezi ce face, continuă Săndruţ. Vezi şi ce face soru-mea, Creştina, pe care nici n-o cunosc. Am auzit numai de ea. Să-mi spui cum e. Vreau să ştiu. Deocamdată nu mă pot duce acolo. Vezi dacă s-a lecuit taica. A fost rănit la umăr, lîngă Deva, în lunca Murăşului, aşa mi-a spus Luca. A fost în ceata lui.

— Bine, băciuţ. Aşa am să fac, da' ce să-i spun ?

— De spus nu-i spui nimic despre mine, despre noi, unde sîntem şi ce facem. Nu trebuie să ştie nimeni deocamdată. Îi dai şi punguţa asta. Optsprezece florini, asta-i tot ce mi-a rămas din agoniseala de slujbaş împărătesc. Nu-i mult, dar mai mult n-am. Preţ de-o vacă bună ori un bou. Are să le prindă bine şi atîta.

— Şi cine să spun că mi i-a dat să-i duc ?

— Spune că te-ai întîlnit cu cineva, o cătană, un domn, te mai gîndeşti tu, şi că i-am trimis eu de la Beci. Să ştie că sînt acolo, nu în altă parte ! Ai înţeles ?

— Am înţeles, băciuţ. Am să fac întocmai.

Săndruţ îi înmînă o punguţă de piele de căprioară, pe care o scosese din sîn. Îl mîngîie pe creştet şi plecă mulţumit să-şi vadă de treburi. Afumau vînat, împleteau laţuri, meştereau capcane, ba se mai apucaseră să se deprindă cu mînuirea arcului pe care-l găsiseră. Săndruţ, Luca şi Ianoş începuseră să-i prindă tehnica şi ţinteau destul de bine. Se gîndiseră că n-ar strica să mai întocmească cîteva scule din acestea care, în condiţia în care trăiau, erau nimerite pentru vînătoare. Nu făceau zgomot. Şi, cine ştie, vreodată... Strămoşii cum le foloseau ? Cu ce-ar fi ei mai prejos ?

După cum le fusese vorba, Pătruţ, cu traista încărcată de merinde, — carne friptă şi afumată, că altceva n-aveau, — cu fluierele lui, o porni la drum. Lipsi mai mult de o săptămînă. Cînd reveni, era alt Pătruţ, mai să nu-l recunoască. Chipul i se asprise, se maturizase parcă. O cută începu să i se întipărească între sprîncene şi nu mai avea figura aceea zîmbitoare, copilărească, pe care i-o cunoşteau.

— Cum îi ? îl întrebară într-un glas.

— Prăpădu' lumii, altfel nu-i pot spune ! Gîndesc că nici în iad n-are cum să fie mai rău !

— Șezi ! Șezi, îl poftiră, făcîndu-i loc lîngă vatră. Ce-i ? Ce se petrece ? întrebară după ce-l văzură așezat.

— Spune lumea că nu s-a mai văzut așa ceva de cînd se știe. Oameni trași în țeapă, unii spînzurați, altora le taie grumazu' și-i dărăburesc cu roata ! Prăpăd ! Domnii parcă au turbat ! Umblă haiducii domnești, gornicii, cătanele și pe toți pe care îi apucă îi pun la cazne și-i întreabă unde-i Crăișoru' și unde-s bacii Crișan și Cloșca. Pe ăștia îi caută mai cu osîrdie.

— Povestește-ne în amănunt, pe unde ai fost, ce-ai văzut și ce-ai auzit, îl îmbie Luca.

— Întîi am ajuns în Țebea.

— Ce-i pe-acolo ? întrebă îngrijorat Serafim Dragoșa, țebeanul.

— Cînd am ajuns însera, era pace. Am întîlnit-o și pe nana Parmina, nevasta dumitale. Era la portiță, se uita în lungu' uliței și am cunoscut-o. O știu de cînd a fost cu dumneata la Brad. I-am dat seara-bună și m-a recunoscut și ea. M-a întrebat ce-i cu mine și dacă nu te-am întîlnit pe undeva. I-am spus că nu știu nimica. Ce era să-i spun? Am liniștit-o zicîndu-i că am auzit de la cineva, în tîrg la Baia, că ai scăpat și ești sănătos.

— Și dup-aceea ?

— M-a îmbiat în casă și acolo am și dormit în noaptea aceea. Mi-a povestit pînă după miezu' nopții. Cică ar fi pus împăratu' pe capu' Crăișorului 300 de galbeni împărătești, care-l prinde viu, și 100 dacă-l aduce mort. Umblă gornicii și cătanele ca bolunzii s-apuce banii.

— De nu s-ar ivi vreo iudă, doamne ferește, îi scăpă lui Săndruț.

— Asta nu se poate ! continuă Pătruț. Cine-și vinde sufletu' pentru niște bani ?! Numai de-ar veni o dată primăvara, că le arată el, Crăișoru', ce-i omenia !

— Noa, mai spus, cum mai fost ? îl îndemnă și Ianoș.

— La Țebea au ucis șapte oameni. Printre ei un biet bătrîn. Nici măcar n-au fost cu noi, cu Crăișoru'. Or șezut toată vremea acasă. Nu mai țin minte cum îi cheamă, că dacă ar fi să-i țin minte pe toți cîți or fost uciși, nu mi-ar ajunge poate o noapte întreagă să le înșir numele. Pe doi i-or tras în țeapă și pe ceilalți i-or spînzurat. De la Țebea am luat-o către Brad. La Mesteacăn, am văzut, cu ochii mei, paisprezece morți, care de care mai sfîrtecați, aninați

în niște cîrlige, după ce le-or tăiat grumazu'. Capetele, înșirate la rînd, în pari.

— Ahh ! scrîșni Săndruț. Cu dinții le-aș sfîșia grumazul ! Ca lupul ! Tîlharii ! Dar tu, tu cum te-ai descurcat ? Nu s-a legat nimeni de tine ?

— Eu, cu fluieriței. Le-am gătat, nu mai am, că mai stam vreo două zile să aud și să văd. De dormit nu știu cîtă vreme n-am să mai pot dormi de cîte am văzut ! Poate așa, ca să nu mai pot de obosit ! Am mers mai departe, la Brad. Acolo alt prăpăd. Patruzeci și opt de oameni uciși. Care tăiat, care spînzurat, care tras în țeapă, care frînt cu roata. Da' cel mai rău a pătimit părintele Turciu, parcă și Constantin îi zicea, din Crișcior. Întîi l-or încercat cu tot felul de cazne : cu fieru' roșu, cu smulgerea bărbii fir cu fir, cu bătaia cu corbaciu' ; avea, săracu', spatele numa' vergi și sînge. Am fost acolo cînd l-or suit pe podină. L-or așezat cu capu' pe butuc și cu o sabie, i-atîta de mare — încercă el să-și întindă cît putu brațele — i-a tăiat gîdea grumazu'. După aceea, cu roata, l-or făcut dărăburi, că nici nu se mai cunoștea ce-i, om ori vită înjunghiată și belită. Mai mare rușinea ! Și am mai auzit ceva : popa Moisă, că părinte nu i-oi spune, popa Moisă din Cărpiniș, umblă cu gornici și cătane după el, să-l prindă pe baciu' Crișan. Să mai zici că-i față bisericească și să-l mai cinstești pe așa unu' ! Cîine, nu părinte !

Oamenii scrîșniră din dinți. Ochii le ardeau de mînie.

— Spune ! vorbi cu voce aspră Luca.

— Spun. Am multe de spus. Cică pe părintele Turciu l-a vîndut unu' de-i zice Molnar...

— Molnar ?! întrebă mirat Săndruț. Un doctor de ochi?

— Da, acela-i. Din Sibiu.

— Am auzit de el. E român de-al nostru ! E doctor renumit. La Beci am auzit vorbindu-se de el. Mă mir ! spuse Săndruț.

— Cică ar fi venit cu niște domni de cătane la Gura-Bradului și i-a amăgit pe oameni, să se ducă fiecare pe la casele lor, că împăratu' le dă slobozenie dacă se astîmpără și-i scrie la cătane, pe care vrea. I-or pus de-or iscălit o hîrtie. A iscălit-o baciu' Crișan, părintele Turciu și încă cinci bătrîni. Ăia au pus degetu'. După ce oamenii s-or răspîndit pe la casele lor, l-or luat și pe părintele și pe bătrînii aceia. Bătrînilor le-or tăiat numai grumazu', nu i-or mai căznit ca pe părintele.

— Molnar ! scrîșni Săndruț. Să-l țin minte ! Poate, cîndva... cine știe ? Spune mai departe, Pătrușule dragă !

— Am luat-o după aceea în jos, pînă la Baia. Și acolo prăpăd. Tot așa, uciși în fel și chip, peste treizeci de oameni. La Vața, cinci. La Hălmagiu, ișpanu', unu' Hollòki. că-i țin minte numele, are pivnița de cazne plină de oameni prinși. Nu i-or încăput toți acolo, și i-or mai dus și la cășile cătanelor, tot într-un podrum din ăla. Nu e zi ca să nu suie pe podina de cazne măcar zece și să nu-i ucidă. Mai întîi îi căznește. Unii nici nu se mai pot ține pe picioare, cînd îi aduce. Și el, după plac, pe unii îi spînzură, altora le taie grumazu', da' cu securea. Nici n-am mai văzut așa secure ! Mare că de-abia poți s-o ridici ! Da' cel mai mult îi place să-i vadă cum se chinuiesc în țeapă. Ceasuri întregi se chinuiesc, săracii ! Hollòki, ăsta, ișpanu', ar trebui și el să moară ca un cîine ! I-a întrecut pe toți domnii în răutate. Ce mai ? Dacă m-aș apuca să vă povestesc tot ce-am văzut, nu mi-ar ajunge o zi și-o noapte ! Să nu cumva să îndrăzniți să vă mișcați din adăpost că nu scăpați ! Faceți ce-a poruncit Crăișoru'. Stați așa pînă la primăvară. Eu, mîine, iară' mă apuc de fluierițe, și cînd le gat, la drum ! Trebuie să știți ce-i în lume !

— Știți ce-aș zice, fraților ? Jucărie, nejucărie, poate c-oți rîde de mine, da' să învățăm să facem și noi fluierițe din astea, cum le face Pătruț ; să-l ajutăm. Ce ziceți ? întrebă Iovuț.

— Musai ! De mîne gata, ne apucăm ! Asta nu-i jucărie și n-are nimeni de ce rîde, spuse Luca.

— Ce mai ? Învățăm să le facem. Cîte nu face omu' la nevoie, completă Pătru.

Băiatul îi aruncă o privire semnificativă lui Săndruț. Însemna că adusese vești și din Căzănești. Ajunsese și pe acolo.

— Hodinește-te voinice, că-ți meriți hodina ! Mănîncă ceva și te culcă ! Mîne de dimineață te scol, ca să mergem amîndoi să alegem tufe din care-ți trebuie pentru fluierițe, îi propuse Săndruț.

Băiatul înțelese că Săndruț intenționa ca discuția dintre ei să nu aibă martori. Mîncă, și cu toate că spusese că nu va putea închide multă vreme ochii, cum simți culcușul cald sub el, ochii îi clipiră de cîteva ori și se adînci într-un somn binemeritat.

Săndruț nu putu dormi în noaptea aceea. Era nerăbdător să afle ce-i cu ai lui, ce-i la Căzănești, dar se liniști întrucîtva, gîndindu-se că dacă tatăl său, bătrînul Toma, ar fi fost prins sau ar fi păţit altceva, băiatul i-ar fi spus fără ocol, cum povestise despre atîtea şi atîtea nenorociri.

Stătea întins cu faţa în sus, cu ochii deschişi aţintiţi în cerime, cu mîinile adunate sub cap. De văzut nu vedea nimîc, pentru că făclia era stinsă, iar ferestruica din bolta adăpostului închisă. Amintiri mai vechi, altele mai proaspete i se perindau prin minte. Sărea fără discernămînt de la una la alta. Îi apăru imaginea lui Ferentz, fostul său camarad de joacă. Ce-ar face dacă s-ar întîlni faţă în faţă, ca duşmani ? Ar fi loial. I-ar asigura toate avantajele, într-o eventuală încăierare, dar tot duşman îl va considera. Nu se putea altfel. De ucis, nu l-ar putea totuşi ucide cu sînge rece. I se simţea întrucîtva îndatorat. Datorită lenii lui acumulase atîtea şi atîtea cunoştinţe, încît reuşise chiar să obţină un rang destul de important la cancelariile imperiale, şi ar fi avut mari perspective de viitor. Dar nici pe ai lui nu putea să-i lase la greu ! Cum era să se lepede de Crăişor ? De la cancelariile acelea cu ce i-ar fi putut ajuta pe ai săi. Poate mai tîrziu, cînd va fi ajuns cineva, o somitate, dar nici atunci cum ar fi dorit. Tot mai vrednică e calea pe care şi-a ales-o. Îi reveni gîndul la Ferentz. Fusese umilit, într-adevăr, totuşi îi mai purta un sentiment, nu de recunoştinţă, pentru că n-avea de ce să-i fie recunoscător, dar i se simţea întrucîtva obligat. Îşi amintea de lecţiile de scrimă. Şi la sabie şi la floretă îi era superior, măcar că floreta nu-i plăcea. La ţintă, cu pistolul, era neîntrecut. Nu numai carte învăţase, dar să şi mînuiască armele, şi pentru aceasta se considera îndatorat. Îşi aminti de iataganul cu care luptase în timpul răscoalei. Teribilă armă ! Nici nu-şi putea închipui că oţelul unei săbii ar putea face atîta rău, atîta prăpăd. Întinse mîna şi-l pipăi. Îl avea la căpătîiul patului. Îl simţea ca pe un prieten apropiat. „Poate că ne-om mai arunca în luptă, prietene", îi vorbi în gînd ca unui om. „Nu poate ; cu siguranţă ! De-aş avea răbdare să nu ies din porunca Crăişorului ! Îmi vine să ies şi să-i prăpădesc pe toţi domnii care-mi vor ieşi în cale ! Răbdare ! Un pic de răbdare!" Căută să-şi amintească din copilărie. Şi-ar mai recunoaşte satul ? Cine ştie ? Amintirile-i erau prea vagi. Se gîndi că trebuie să se fi apropiat zorile. Ar fi fost timpul. Era ne-

răbdător să afle ce-i cu ai lui. Nu-l mai prindea starea. Ce-i va spune băiatul ? Ce-a aflat Pătruț ? Dacă era ceva rău, nu adormea el așa, fără să-i spuie. Poate că pe acolo nu s-au abătut gornicii și cătanele. Ce să caute ? Un sătuc de 20—30 de case, ascunse în găvanul munților. Îi fugi gîndul la Crăișor. Pe unde s-o fi adăpostind ? O fi în siguranță ? Dar premiul acela atît de mare pus pe capul lui, oare nu-l va ispiti pe vreunul mai lacom, care s-ar gîndi mai mult la el decît la norod ? Tare ar fi dorit să și-l știe aproape, în adăpostul acesta sigur, peste care norocul îi făcuse să dea. Să aștepte și să vadă ce vești mai aduce Pătruț. Poate că se mai potolesc cîinii, mai slăbesc cu asuprirea. S-ar încumeta să-l caute pe Crăișor. L-ar găsi. Îi părea rău că se lăsase înduplecat și se despărțiseră. Iataganul lui, arma aceea de temut, i-ar fi fost o pavăză de nădejde Crăișorului. L-ar lua pe careva din ortaci. Pe care ? Luca ? E băiat bun, și sincer, așa pare, dar se uită uneori nu știu cum. Pătru ? Nu l-ar fi luat cu el. Are nevastă, copii. Nici pe Serafim. Și el are familie. Iovuț ? Da. Iovuț ar fi potrivit pentru o acțiune temerară. Dar Ianoș ? Ar trebui să vorbească cu el ungurește, în limba lui. E cam tăcut. Se simte încă stingher între ei, între români. De acuma îi va vorbi în limba lui, ungurește. Dar și el se va deprinde cu limba lor. Va învăța. O rupe binișor pe românește. Se poate face înțeles. Gîndurile îi zburară iar aiurea, la Viena, la foștii colegi de slujbă. Oare să se fi băgat de seamă că sustrăsese un număr de hîrtii cu antetul cancelariei imperiale, gata parafate ? Nu ! N-are cine și cum să afle. Poate că-i vor prinde bine. Cine știe la ce le va folosi, în interesul cauzei ? „Ce-i cu mine ? se miră. Îi se învălmășesc gîndurile ! Sar de la una la alta de parcă n-aș fi zdravăn !“ Se sculă și, pe dibuite, trase de otgonul ce atîrna în tavan. Trase ușor, să nu facă zgomot. Ochiul rotund se deschise. Cerul mai era întunecat. Pînă la ziuă mai era. Stătu mult așa, cu privirea ațintită în tavan, la ochiul deschis către cer. Stelele începură de la o vreme să pălească. O lumină, strecurată parcă, începu să pătrundă în peșteră. Se însenină la chip. Cînd se lumină de-a binelea se apropie de patul lui Pătruț. Era nerăbdător. Nu îndrăzni să-l trezească. Îi fu milă. Prea era adîncit în somn. Obrazul îi era destins, copilăros, așa cum i-l știa. Urmele frămîntărilor prin care trecuse, spaimele, revolta i se șterseră de pe chip. „Din ăsta iese un luptător de nădejde ! Cît

e de mic, se arată de pe acuma dîrz. Nu l-au doborît necazurile, nici chiar moartea năprasnică a părintelui. Trebuie să mă îngrijesc și pe cît îmi stă în putință să-l ocrotesc", își propuse. Se apropie de pat și se așeză. Încăperea era bine luminată. Cîte unul, ortacii începură să facă ochi. În scurt timp se trezi și băiatul.

— Ei, cum ai dormit, Pătruțule ? îl întrebă.

— Ca mort, băciuț ! Nici nu m-am gîndit c-am să pot dormi așa !

— Hai să ne limpezim pe ochi cu un pic de apă, să luăm ceva în gură și, după fluierițe, Pătruțule ! Să facem cît mai multe.

Ajunși în pădure se așezară pe trunchiul unui arbore răsturnat. Era o dimineață geroasă, cu cer senin. Nu puteau sta prea mult în loc, i-ar fi răzbit frigul. Așa că Săndruț începu :

— Spune, Pătruțule !

— Încă nu-i rău, da' se tem. Dacă era ceva rău îți spuneam de aseară, băciuț.

— Povestește-mi !

— Baciu' Toma a zăcut două săptămîni, da' s-a lecuit. A fost Creștina, nu te supăra că-i zic așa, da-i c-un an-doi mai mică decît mine, și nu se cade să-i spun nană, a fost, zic, tocmai la Băgara, pe unde-o fi și satu' ăsta, și i-a adus niște unsori de la unu' Florea, care cică-i mare vrăjitor ; știe de toate. De lecuit s-a lecuit, da-i tare amărît de moartea băciuțului Todoruț și se teme să nu-l caute și pe el. Noaptea nu doarme în casă. Și-a făcut culcuș într-un par cu fîn. A fost căprar în oastea Crăișorului și se teme. M-a ispitit mult și despre dumneata, că cine mi-a dat banii, că unde, că nu se poate, că trebuie să știu unde ești, și cîte și mai cîte. Pînă la urmă a rămas așa cum am zis eu, da' să știi, l-am cunoscut după față, n-a crezut nimica din cîte i-am îndrugat. A spus că nu se poate să fii tocmai la Beci, așa de departe, că te simte și te visează. Am tăcut. Ce era să-i spun ?

— Și Creștina, soru-mea ? Cum e ?

— Așa fată mîndră rar se poate vedea, băciuț ! Asta n-o spun numai așa, da' să mă mînce Iuda dacă-ți mințăsc !

— Spune, te cred, nu trebuie să mi te juri !

— Seamănă cu dumneata, băciuț. Are părul' tot așa de negru, obrazu' alb, curat, dar să nu te superi, ochii îi are

mai frumoși ca ai dumitale, și sprîncenele, măcar că-ți seamănă.

— De ce să mă supăr ? Doar nu-s fată de măritat, ca ea. Bărbatul să fie un pîcuț mai frumos ca dracu', și-i ajunge.

— Că și dumneata ești frumos, băciuț, mai ales de cînd ți-ai lăsat mustață. Așa, ras, parcă erai muiere, zău ! Și să-ți mai spun ceva : m-a luat și Creștina de-o parte și m-a ispitit. Nici nu știam cum să mai fac. Are niște ochi care parcă nu te lasă să minți. Nici ea n-a crezut în povestea cu Beciu'. I-am spus drept că mai mult nu pot să-i spun. Sînt legat cu jurămînt. Atuncea fața i s-a înseninat : „Las' că simt eu că-i pe-aproape", mi-a zis. „L-am pierdut pe băciuțu' Todoruț, da' are să vie băciuțu' Săndruț ! Așa, să știi, mincinosule !" Da' rîdea.

— Ehei, pruncule ! Încă nu te-ai deprins cu răutățile lumii ! Încă nu știi să minți. Asta-i. De aceea nu te-a crezut nici taica, nici Creștina. E drept că nu-i frumos să minți, dar cîteodată trebuie. Mai ales cînd o faci ca să ajuți pe cineva, cînd poți scăpa un om cinstit de la necaz.

— Asta am priceput, băciuț, ia să fi fost vreun domn, vreun dușman, că-l minteam de credeam și eu pe jumătate, da' pe un om bun... nu pot !

— Bine, Pătrușule ! După cîtă amărăciune ne-ai băgat în suflet, cu veștile de aseară, mi-am mai ușurat inima. Hai și ne-om apuca de treabă ! Arată-mi numai ce și cum să tai, cum să aleg.

O porniră amîndoi prin pădure, de la tufă la tufă.

— Știi ceva, Pătrușule ? Nu-i bine ce facem ! Hai să astupăm toate urmele ! În apropierea adăpostului nostru nu trebuie să se vadă urme lăsate de om ! Să pară totul pustiu. Pe celelalte de unde le-ai tăiat ?

— Din partea cealaltă, băciuț. Dacă zici, să mergem și să astupăm și pe acolo urmele ! La asta nu m-am gîndit.

IV ALTĂ VESTE ZGUDUITOARE

Cu desaga plină de fluierașe, Pătruț începu din nou să colinde satele și tîrgurile, în căutarea veștilor. Dormea pe unde putea, cînd îl răzbea frigul mai întra în vreo cîrciumă sau han ca să se mai încălzească, dar ochii și urechile îi erau mereu treze.

Furia nobililor se mai potolise, sau mai bine zis, porunca împăratului îi oprea de a mai săvîrși abuzuri. Unde, cînd auzise de răscoală, Iosif al II-lea, „împăratul cu pălărie", care avea pretenția să fie luat drept umanist, poruncise ca pe întregul teritoriu cuprins sau amenințat de răscoală să se aplice „legea statarială", „ca un exemplu și spectacol public de teroare", ajungîndu-i la urechi că nobilii întrecuseră măsura, porunci revenirea la normal. Cei vinovați, de participare sau instigare la răscoală, urmau să fie judecați de către autoritățile guvernamentale. Nu spiritul de umanitate îl împinse la aceasta. Se temea ca răscoala, pe care încă nu o considera înăbușită pînă la prinderea căpeteniilor, să nu reizbucnească cu și mai multă furie. Astfel, Pătruț nu mai avu prilejul să vadă atîtea execuții, ci doar oameni ce-și tîrau lanțurile, purtați pe la diferite autorități pentru cercetări. Sentințele, dacă nu erau cu mult mai blînde, aveau totuși imprimată amprenta legii, considerate drept juste. Nobililor și oamenilor lor interzicîndu-li-se să o mai facă pe „judecătorii", ucigînd după bunul lor plac.

Pătruț era rebegit de frig. Amurgea. Gerul înțepa din ce în ce mai aspru. Unde să tragă ? Mai dormise în două rînduri în cîrciuma lui Avram Dura din Baia de Criș. Dura acesta, un țăran înstărit, reușise, nu se știe cum, să facă rost de bani și să concesioneze cîrciuma de la ocîrmuirea imperială pentru cinci ani. La răscoală nu participase, așa că se considera în afara oricărui pericol. Nu era om rău și-l lăsa pe Pătruț să rămînă pînă dimineața în încăperea

mare și afumată, ce mirosea a fum de tutun și a băutură. Intră sfios și se trase ușurel lîngă vatră. La masa lungă, așezată pe două capre solide, chefuiau cinci gornici. Erau bine afumați de vin și-i tot sileau pe țiganii lăutari să le mai zică. Erau patru țigani, al căror staroste era Gurdună, un țigan voinic, care ar fi fost în stare să frîngă și grumazul unui taur, dar cu suflet de copil. Melodia se întrerupse. Își zicea Gurdună că tot nu mai avea cui să cînte. Ce mai înțelegeau oamenii aceia, al căror creier era tulburat peste măsură ?

— Zi-i, țigane ! porunci unul.

— Nu mai zic ! Am tăbărît de-atîta zis ! Vă zic de azi dimineață și n-am văzut un creițar !

— Zi-i, măi, că-ți plătim !

— Paște, calule ! Văd că nici jupînului nu i-ați plătit ce-ați băut !

— Zi-i, țigane, că te ia muma dracului ! Ți-om plăti, nu te teme ! Trei sute de galbeni împărătești, ai auzit ? Trei sute, măi ! Mîine-poimîne punem mîna pe ei !

Pătruț ciuli urechile. Auzise că pe capul Crăișorului se pusese un premiu împărătesc de trei sute de galbeni. Nu cumva de Crăișor era vorba ?

— Cînd îi avea galbenii, îți zic ! Acum vă ajunge !

— Mîine-poimîine, cioară ! Ai priceput ? Punem noi mîna pe tilhar !

Unul din gornici îl observă pe Pătruț, care se zgribulise lîngă vatră. Se uită la el cu privirea tulbure.

— Cu tine ce-i, măi ? Fecior de cățea ! Ia să faci bine și să te cari !

— Lasă-mă, baciule, să mă încălzesc și eu. Ce-ți fac ? îl rugă copilul, deși l-ar fi strîns de gît pentru insultă.

— Aaa ! Să te încălzești, zici ? Las' că te încălzesc eu!

Se sculă clătinîndu-se de pe laviță, se îndreptă împleticindu-se spre băiat, și-l apucă de urechi.

— Îi bine ? Te-ai încălzit, pui de cățea ?

— Pui de cățea ești tu, de cățea bătrînă ! strigă Pătruț.

Se smuci și-l apucă cu dinții de mînă. Pînă la sînge pătrunseră dinții băiatului în carne.

— Aaaa ! Răzvrătitule ! făcu gornicul și ridică pumnul să-l lovească.

Deodată și-l simți prins ca într-o menghină. Era brațul lui Gurdună, al țiganului.

— Ce-ai cu pruncu' ?! Ai bolunzit ?! Te fac fărîmc ! Lasă-l să se încălzească ! Nu vezi cum își cîștigă pita ? Te pomenești că nici n-o mai fi avînd pe nimeni !

Gornicul mîrîi o înjurătură surdă și se trase iar la masă.

— Atunci zi-i ! Te apucă mila de un afurisit de răzvrătit ? ! Zi-i măi, că mîine-l prindem pe Horea! Mîine, măi ! Trei sute de galbeni, măi ! Te îngropăm în aur ! Mîine o pornim înspre Albac. Numai pe acolo, pe undeva, se ascunde. Dăm noi de el ! Zi-i !

Țiganul îl luă pe Pătruț de mînă și-l așeză alături de el, lîngă lăutari. Duse în silă lăuta la umăr și începu o melodie, dar se vedea că numai a cînta nu-i arde. După un timp, le făcu semn celorlalți și iar se opriră. Gornicii puneau la cale mîrșava trădare. Nu erau siguri dacă le va reuși sau nu planul, dar se sfătuiau între ei, pe unde s-o ia, cum să facă. Pătruț, numai urechi. Gornicii își apropiară capetele și vorbeau aproape în șoaptă.

— Unde-s ascunși le trebuie mîncare, măi ! Mîncarea trebuie să le-o ducă cineva. Dacă nu ni-l dă pe mînă unul din cei care știu unde-s-or ascuns, că trebuie să fie în Albac oameni care știu unde-i, pîndim. Nu se poate să nu ne pice în mînă. Trei sute de galbeni ! Om trăi ca grofii dacă ne încap pe mînă !

— Să-mi pice numai a zecea parte, treizeci, și-s om pe-o viață întreagă, zise unul. Hai să mai cerem niște vin. Jupînece ! strigă.

Apăru Dura, încins cu șorțu-i slinos.

— Mai adu-ne o fele, jupîne !

— Nu vă mai dau ! Ce, credeți că eu adun banii cu lopata ? V-am dat destul în datorie ! Cine știe dacă-mi mai plătiți, că așa vă place ! Sărăcesc ! Oamenii nu mai dau pe la cîrciumă de cînd cu prigoana !

— Numai o fele, jupîne, că te scăldăm în aur ! insistă unul.

— Uite, vă mai dau o fele, și gata ! Mă duc să mă hodinesc. Mîine trebuie să merg pînă dincolo de Hălmagiu, cu treburi.

Le aduse vasul plin de vin și-i lăsă după ce încuie și asigură despărțitura unde ținea băuturile și gîrliciul beciului.

— Gurdună, i se adresă țiganului, cînd se cară, tragi dumneata oblonu'. Te rog ! Eu nu mai pot sta.

— Bine, jupîne. Culcă-te fără grijă.

Hangiul intră în încăperea de dormit.

— Baciule, îl coti Pătruţ. Îţi mulţumesc că mi-ai ţinut parte ! Las' că-i fac eu să-şi tuşească şi rărunchii ! Nu-mi poţi face rost de nişte piparcă usturoaie ?

— La ce-ţi trebuie ? întrebă mirat ţiganul.

— Le înţepenesc obloanele pe dinafară, ca să nu mai poată ieşi, mă sui pe acoperiş, dau drumu' la piparcă pe horn şi-l astup. Pînă bagă ei de seamă, ehei, îs departe.

Ţiganului îi plăcu planul copilului. Nu-i avea nici el la inimă pe gornici.

— Stai o ţîră, că pe loc îţi aduc.

Bătu în uşa care da înspre încăperea cîrciumarului şi cînd acesta apăru îi şopti ceva la ureche. Zîmbi şi Dura. Se înapoie cu un şirag de ardei iute, de cel roşu, care te ustură pînă la ficaţi. Ţiganul ascunse şiragul sub dulamă, se apropie de băiat şi i-l dădu pe furiş.

— Apoi, noi ne-om duce, li se adresă gornicilor. Cînd îţi pleca, mă rugă jupînu' să vă spun, să trageţi oblonu' peste uşă !

— Mai stai, măi, Gurdună ! Mai zi-ne una şi gata !

— Hai, să fie, da' mai mult nu !

Ţiganii mai cîntară o melodie scurtă şi, încet, se strecurară pe uşă. În urmă şi Pătruţ. Ajuns afară, trase obloanele şi se căzni să le înţepenească bine, ca să nu poată fi deschise pe dinăuntru. Se căţără sprinten pe acoperiş, slobozi legătura de ardei pe jarul din vatră şi astupă coşul cu un şomoiag de fin pe care-l găsise în ogradă.

— Acum să-i vezi, baciule ! Le trece şi de beţie, n-avea grijă ! Ce zici, au de gînd să facă cum or spus ? întrebă îngrijorat Pătruţ.

— Erau trecuţi cu băutura, răspunse Gurdună. Albacu-i departe. Pînă mîine or şi uita ce-or pus la cale. Sînt mulţi care s-ar lăcomi la galbenii împăratului, numai că... Asta-i.

Băiatul se mai linişti. Stăteau chirciţi, toţi cinci, ţiganii şi Pătruţ, ca să vadă ce are să se întîmple. Nu trecu mult şi auziră bubuituri în obloane. Răzbiţi de fumul iute de ardei, gornicii îşi căutau, fără efect, ieşirea.

— Aşa le trebuie ! spuse unul dintre ţigani. Pe mulţi i-au dus pe podina de cazne ! Multe suflete au prăpădit ! Parcă n-ar fi români şi creştini ! Mai răi ca domnii !

— Las' să-şi stupe şi maiu', nu numa' rărunchii, interveni Gurdună, cînd îl văzu pe unul din ţigani, mai milos, că se apropie de oblon să le dea drumul. Lasă-i să vadă şi ei cît îi de bine ! Noi am face bine să ne cam vedem de drum ! Vii cu mine, isteţule ? Hai, că tot n-ai unde dormi, îl îmbie Gurdună pe Pătruţ.

Se duse. În zori, cînd începu să mijească de ziuă, se şi găsea pe drum. O porni spre Vaţa. Era vineri, zi de tîrg. Cu toate că Gurdună îl mai liniştise, în ceea ce priveau vorbele pe care le auzise din gura gornicilor, era din nou îngrijorat. Dacă, totuşi, nu fuseseră vorbe aiurea, rostite la beţie ? Dacă gornicii o şi porniseră spre Albac ? Dacă şi începuseră să spioneze ori să cumpere vreun complice? Poate că află ceva în tîrg la Vaţa. Întîlnea oameni cu traiste încărcate cu ce aveau de vînzare, oameni cu vite de funie, femei cu coşuri acoperite de ştergare, în care duceau la piaţă din puţinul care credeau că le prisoseşte, pentru ca să facă rost de ceva bănuţi pentru astîmpărarea nevoilor. De ce se apropie de Vaţa, de ce întîlnea mai mulţi. Oamenii începuseră să se mai liniştească. Numai cei care avuseseră un rol mai însemnat în desfăşurarea răscoalei se mai ţineau ascunşi. Ici-colo, se mai auzea că a fost prins Cutare sau Cutărică. Pătruţ era numai ochi şi urechi. Se alătura unui grup, asculta, mărea paşii ca să-i ajungă pe alţii, asculta, dar nu se băga în vorbă. Nu auzise rostindu-se ceva în legătură cu Crăişorul. Oamenii îşi căinau morţii şi schilozii şi dădea a înţelege că aşteaptă, aşteaptă cu nerăbdare venirea primăverii, cuvîntul Crăişorului, dar fără a-i pomeni numele. În piaţă, cu cîteva fluiere în mînă, îmbia pe unul şi pe altul. Mai vindea cîte unul, dar gîndul îi era cu totul în altă parte. Un grup de nobili discutau ceva cu aprindere. Se apropie, făcîndu-se că nu-i bagă în seamă. Ascultă, prefăcîndu-se preocupat de netezirea unui fluieraş, căruia-i încrusta nişte înfloriturі cu cosoraşul. Vorbeau ungureşte. Nu înţelegea nimic. Tare ar fi dorit să afle despre ce vorbesc cu atîta înflăcărare, gesticulînd. Erau mînioşi. „Am să mă rog de băciuţu' Ianoş să mă înveţe. Am să încerc să vorbesc cu el numai ungureşte", se hotărî. Trebuie ! Ce să facă ? De unde să ştie ce-şi spun îmbuibaţii aceia ? Se uită în jur şi-l mai văzu pe unul care trage cu urechea. Se făcea că-şi înnoadă cureaua de la opincă. O lega pînă la un loc, iar o desfăcea şi bombănea ceva prefăcîndu-se nemulţumit. De-

altminteri, aprinși de discuție, nobili nici nu băgară de seamă că discuția le era urmărită și înregistrată.

La un moment dat grupul nobililor se destrămă, luînd-o fiecare în altă parte, nu înainte de a se saluta cerimonios.

Omul isprăvi și el cu legatul și dezlegatul curelei și o luă încet înspre o căruță. Fu întîmpinat de alți doi. Pătruț, în urmă-i.

— Ce-i ? Ce și-au spus ? întrebă un bătrîn.

— Cică la solgăbirău' din Abrud ar fi venit unu' și s-a lăudat că știe unde-i Crăișoru', și dacă e adevărat că împăratu' dă cei trei sute de galbeni, cum se zvonise. L-or pus la cazne ca să spuie unde-i. Omu' nu, să-l căznească oricît l-ar căzni, dacă nu vede galbenii nu le spune. Iară' s-or apucat să-l căznească. Atuncea a început să strige-n gura mare că împăratu' îi un celuitor și un mincinos. Atîta s-a mîniat solgăbirău', că l-a pălit cu un clește de fier pe care-l luase din mîna gîdelui și i-a crăpat capu'. Omu' e mort și domnii îl suduie pe solgăbirău că de ce l-a ucis înainte de a spune unde-i Crăișoru'. Atîta am auzit.

— Hmmm. Pe-o parte-i bine că l-a ucis pe ciine ! Ce și-a căutat aceea și-a găsit ! Da' de unde putem ști că nu se găsește altu' care să încerce să-l vîndă ? Banu-i ochiu' dracului ! Trăsni-i-ar bunu' Dumnezeu de vînzători ! Crăișoru' s-a ridicat ca să-i scape de robie, și ei, nevolnicii, turbații, să-l vîndă !!! Da' dac-or fi numa' vorbe?

— Știi ce, Achime ? Ești mai tînăr și afară de asta cunoști locurile, ai mai fost prin părțile acelea. Știi unde-i Albacu'. Ia calu' meu și pornește-o într-acolo ! Poate ajungi să stai de vorbă cu vreunu' care să-i fie apropiat Crăișorului, ori chiar vreun neam de-al lui. poate că îl găsești pe prunc' lui ăla mai mic, pe Luca. Spune-i lui ! Trebuie înștiințat Crăișoru', ca să știe și să se păzească. Să știe că s-ar putea ivi și vînzători, bătu-i-ar ciuma ! Dacă era prunc' ăla mare al Crăișorului, Ion, era bine, da' am auzit că l-or prins.

— Da' dacă mă-ntreabă careva ce caut eu prin părțile alea, așa, fără treabă, și mă pun la cazne ? Domnii nu știu multe ! Ați văzut ! Așa fără nici o treabă, mă tem !

— Hai cu mine la Giurgiu, ăla din Bulzești, că văd că mai are doniță ! Împrumuți cîteva. Nu iei multe, una ori două, ca să fie, că trebuie să mîi, nu joacă ! Dacă te întreabă careva spui că ai avut mai multe da' le-ai vîndut. Astea pe care le iei, să nu cumva să te puie dracu' să le

vinzi și să rămîi fără ! Dacă te întreabă careva de-s de vînzare, cere mult, de cinci-șase ori cît fac ! Cu doniţele nu se mai leagă nimeni de tine ! Îi bine ? Mergi ?

— Merg, baciu' Ioane. Hai, că pînă în seară aș vrea să fiu trecut de Brad. Am să umblu și noaptea, fără pic de zăbavă.

Lui Pătruţ parcă i se mai ușură sufletul la cele auzite. Odată Crăișorul prevenit, va ști el ce să facă. Cum s-ar fi dus și el cu Achim acesta, să-i spuie unde s-ar putea ascunde cel mai bine. La ei, în adăpost. Nicăieri n-ar fi fost mai bine. Dar nu putea să ia singur o astfel de hotărîre. Îi venea să-l strîngă în brațe, să-l sărute, să-i mulţumească tinărului acela necunoscut, lui Achim, că se hotărîse să facă drumul primejdios și să-l prevină pe Crăișor. Îi venea să joace de bucurie. „Doar n-o fi pe-a domnilor ! Vine ea și primăvara și-or vedea ei !" își spuse mulţumit.

Liniștit, se îndreptă spre un grup de femei care întinseseră pe ștergare curate bruși de brînză de vacă, turtițe de unt, ouă și cîte mai aveau de vînzare. Se înveseli cînd dădu de un chip cunoscut. Era Creștina, sora lui Săndruţ, din Căzănești. Fata îi făcu semn. Băiatul se apropie.

— Am să-ţi spuń ceva, Pătruţule ! Așteaptă o ţîră ! Nană Rozalie, i se adresă unei femei mai în vîrstă, ce ședea alături, te rog să te uiţi și la astea ale mele. Dacă întreabă cineva poţi să și vinzi ; nu stau mult !

— Du-te, fată, îi spuse femeia fără să se mire, cînd o văzu că-l apucă de mînă pe flăcăiaș. „Ce-a găsit la prunc' ăsta ?" se întrebă. „Încă nu-i împlinit. Da' mintea fetelor...".

Fata-l trase sub dudul ce se găsea în mijlocul pieţii. Băiatul o urmă supus.

— Spune-mi unde-i ? îl luă fără nici un fel de introducere Creștina. Știi unde-i ! E pe aicea, pe aproape ! Tare aș vrea să-l văd ! E frătiuţu' meu și altu' nu mai am ! Nu l-am văzut niciodată ! Hai, nu fi rău ! Spune-mi !

— Da' nu ţi-am spus că nici nu-l cunosc ?! se prefăcu mirat băiatul.

— De spus mi-ai spus, da', și minciuna-i o vorbă ! Pe mine să nu mă minţești că te cunosc după ochi ! Nu fi rău ! Te rog ! îl imploră fata.

— Creștină, pentru binele tău, pentru binele lui, al băciuţului Săndruţ, nu stărui ! Cînd o veni vremea, ai să le știi pe toate ! Acuma nu se poate ! De-aș ști că mi-ar

pune gîdea capu' pe butuc, cum am văzut, nu-ți pot spune! Gata !_Poți să te amărăști pe mine, poți să crezi ce vrei, da' nu pot ! N-am voie ! E o taină care nu-i a mea !

— Măcar atîta : e sănătos ? Nu-l paște nici o primejdie ? Măcar atîta spune-mi ! îl rugă fata cînd văzu că altceva tot nu va putea scoate de la el.

— E sănătos, și acolo unde-i, nici pasărea cerului nu-l poate ajunge și nici șarpele de sub pămînt ! Mai multe nu mă-ntreba că-i degeaba !

— Da' cum îi ? Seamănă cu băciuțu' Todoruț, fie iertat ?

— Pe băciuțu Todoruț nu l-am cunoscut. Poate l-oi fi văzut pe acolo, pe la Deva, da' n-am știut care-i. Au fost mulți atuncea cînd le-or tăiat capu'.

— Ai fost și tu acolo, te-ai bătut ? îl privi cu admirație fata.

— D-apoi cum crezi ? Să nu crezi că mă laud ! Da' am fost ! M-ai întrebat de băciuțu' Săndruț, cum îi. Îi ca un Făt-Frumos. Îmbrăcat domnește pare că-i împăratu' !

— Cum, îmbrăcat domnește ?! Așa se poartă ? !

— Îmbrăcat, neîmbrăcat, prea vrei să le știi pe toate ! Nu mă mai ispiti că și așa ți-am spus prea multe ! Lui baciu' Toma să nu-i spui nimica, auzi ? Dacă îi spui, n-ai să mai auzi vorbă din gura mea ! Cît trăiesc nu-ți mai vorbesc ! Auzi ? o amenință.

— Nu-i spun ! Uite, mă jur dacă vrei ! Da' știi ce-am să te mai rog ? Da' să-mi făgăduiești ! Făgăduiești ?

— Întîi să aud, să văd despre ce-i vorba ! Altfel nu se poate ! Poate că-mi ceri Luna, ori vreo stea, cum aș putea făgădui dinainte ? !

— Ești un prost ! îi scăpă fetei și în aceeași clipă îi și păru rău de ceea ce rostise. Iartă-mă, Pătruțule ! Iartă-mă ! Gura, bat-o vina ! Te rog ! îl prinse de mînă cînd văzu că vrea să plece.

— Hai, spune ce-ai de spus, că n-am vreme ! îi răspunse flăcăiașul bosumflat.

— Pătruțule ! îi spuse cu voce alintată, cîntată parcă. Uită-te în ochii mei ca să văd dacă mai ești amărît !

Flăcăiașul își ridică privirea și izbucni în hohote.

— Ce rîs te-a găsit ? ! se miră fata.

— Ești urîtă ! Asta-i ! De-aceea rîd !

— Și tu ești prost, să știi ! se mînie iar fata.

— Ehei, prostia trece, cu vremea, da' urîțenia... ha, ha, ha ! izbucni iar Pătruț. Am să-i spun că are o soră urîtă !

— Mîndreţea, pămîntului ! Rîde ciob de oală spartă ! Da' să ştii că nici nu-mi pasă ! Auzi ? Nici nu-mi pasă de tine !

— Atuncea, sănătate bună ! rosti Pătruţ şi făcu cîţiva paşi.

— Stai, Pătruţule ! Stai ! Tu nu înţelegi de glumă ? ! Hai să gătăm cu joaca ! începu fata, prinzîndu-l de mînă. Ştii ce te rog ? Eu am să vin de-acuma în fiecare vinere la piaţă. Poţi să vii şi tu şi să-mi mai dai veşti despre băciuţu' Săndruţ ?

Vocea fetei parcă implora, atît era de dulce.

— Dacă nu în fiecare vinere, de cîte ori oi putea am să vin. Da' să ştii, nu eşti urîtă ! Am vrut numai să te amărăsc !

— Făgăduieşti ?

— Făgăduiesc ! rosti ca pe un jurămînt, Pătruţ.

Chipul fetei se înseninâ. Se despărţiră.

A doua zi era tîrg la Hălmagiu. Pătruţ se hotărî s-o ia într-acolo şi să mai afle noutăţi, înainte de a se înapoia la adăpost. Fluieraşe mai avea, avea şi ceva bănuţi ca să-şi poată plăti un culcuş de-o noapte şi o porni. Îşi făcuse socoteala că pînă a însera va fi acolo.

Ca orice veste rea, vestea despre prinderea Crăişorului ajunse la Hălmagiu înainte de a ajunge el. Intră într-o cîrciumă şi tocmai vroia să-l roage pe cîrciumar să-i facă rost de un culcuş, măcar şi în grajd, cînd urechea-i deprinsă să recepţioneze orice şoaptă prinse următorul dialog :

— Dacă-ţi spun ! Ce-aş cîştiga dac-aş minţi ?

— Cum ? ! Nu se poate !

— Vînzare, frate Precup ! Vînzare !

— Şi cine şi-a băgat sufletu' în focu' iadului pentru galbenii împăratului ?

— Pe Cristea Nicula l-ai cunoscut ?

— Dară ! Da' nu poate fi aşa ! Cristea ăsta era văr, văr drept cu Crăişoru' !

— Parcă n-ai şti cum e vorba ? „Strigoiu' întîi din neam mîncă !" Asta-i, frate Todore ! Măcar de-ar fi scăpat Cloşca. Aşa, toată nădejdea ne mai rămîne în Crişan, dacă, doamne fereşte, nu s-o găsi şi pentru el o iudă !

— Şi unde-s ? Ce-or făcut cu ei ?

— I-or pornit către Bălgrad, să-i judece domnii ăia mari !

Lui Pătruț nu-i trebui mai mult ca să priceapă. Simți o durere, aproape să i se oprească răsuflarea. Nu era timp de pierdut. Ieși din cîrciumă și o porni cu pas întins spre adăpost. Nici nu-și încetini mersul cînd ajunse în drumul mare, deși văzu că se apropia o patrulă călare. Știa că n-au ce-i face. Trebuia să-i vestească pe ceilalți. Nădăjduia că Săndruț, în care credea ca într-un semizeu, Săndruț, cu atîta învățătură, va născoci ceva, va găsi un mijloc oarecare ca să-i scoată din prinsoare, să-i salveze. Dar pentru aceasta trebuia să ajungă în cel mai scurt timp la adăpost. N-avea un minut de pierdut. Toată noaptea orbecăi prin păduri și coclauri și abia spre ziuă ajunse. Încercă să intre, dar nu fu chip. Intrarea era blocată și oamenii încă nu se sculaseră. Se apropie de ferestruica din tavan. Răsuflă ușurat cînd o văzu deschisă. Luă o piatră și o aruncă. Aceasta căzu cu zgomot, trezindu-i pe adormiți.

Ca o lovitură de trăsnet căzu vestea în adăpost.

— Crăişoru' prins ? ! Nu se poate ! Cum ? ! se mirară.

Cu răbdare, Pătruţ le povesti tot ce putuse afla.

— Cristea Nicula ? ! se miră Luca. Tocmai el ? ! Da' erau neamuri apropiate ! Mi se pare că era văr bun cu Crăişoru' !

— Văr. Văr bun, confirmă şi Săndruţ. Nu o dată l-am văzut în preajma Crăişorului şi chiar îndeplinind nişte porunci de-ale acestuia şi ducîndu-le la capăt fără cusur ! Cîinele !

— Ar trebui strîns de grumaz ! exclamă Luca indignat.

— Pentru asta avem destulă vreme, Luca ! Mai bine să ne gîndim ce-i de făcut ! Asta-i ! propuse Săndruţ. Trebuie să chibzuim cum am putea să-l scoatem pe Crăişor din prinsoare ! E cel dintîi lucru pe care trebuie să-l facem !

— Io zic, plecam fiecare prin ţară, ridicam oameni şi pornim să scapam pe Crăişor ! propuse Ianoş.

— E iarnă, Ianoş ! Iarnă. Oamenii sînt încă înspăimîntaţi de cîinoşenia domnilor. E greu să-i urneşti aşa, pe nepregătite, or, noi, trebuie să facem ceva ce nu îngăduie zăbavă ! Astăzi, acuma să hotărîm ce-i de făcut !

— Avem comoara, începu Serafim. Să-i cumpărăm pe paznici, să năimim haiduci, o mică oaste, destul de tare, care să poată să răzbească pînă la Bălgrad şi să-i scape !

— Şi asta-i cu zăbavă, frate Serafim, răspunse Săndruţ. Ne trebuiesc florini. Aurul şi galbenii din comoară nu pot fi schimbaţi cu uşurinţă. Numai la Beci, la Buda, la Sibiu, la Bălgrad ori în alte tîrguri mari, şi asta cere timp ! Pînă am reuşi să facem ceva i-ar şi judeca şi ucide ! Altceva : nici să năimim, precum ai spus, o oaste atît de tare, atît de credincioasă, care să-i poată slobozi, n-ar mai fi vreme. Numai şiretenia vulpii şi nu tăria ursului i-ar mai putea scăpa. Vînătorul e încă prea tare şi capcana s-a

închis. Cred că s păziţi cu străşnicie. Ne trebuiesc florini, bani care circulă, dar nu văd de unde i-am putea lua chiar azi, dacă se poate. Nici un ceas de zăbavă ! O mie cinci sute, o mie măcar !

— Ce să faci numai cu atîta ? ! se miră Luca.

— Mi-a venit un gînd, trebuie să-l mai rumeg şi am să vă spun despre ce-i vorba. Dar fără florinii de care am vorbit nu putem face un pas. Nu sila, precum v-am mai spus, ci isteţimea îi mai poate scăpa ! Pe amîndoi trebuie să-i scăpăm !

— Florini... florini... murmură pe gînduri Luca. Hmm ! Pînă la două mii, poate şi mai mulţi... hmmm... la Caraci ! Numai acolo putem găsi, se lumină la faţă. La şteampurile grofului Gyulai din Lunca, fostul tău stăpîn. Numai acolo putem găsi cîţi ne trebuie. Acolo, oricînd ai căuta, cîteva mii de florini nu lipsesc. Lucrează cu auru'.

— Cunoşti şteampurile de acolo ? Ştii cum am putea pune mîna pe florinii despre care ne-ai vorbit ?

— Are grofu' acolo un sameş, unu' care-i ţine socotelile. Un neamţ. Willi îi zice. Omu' dracului ! Toată ziua-i cu corbaciu' în mînă. A băgat spaima în bieţii oameni. Are pază de haiduci domneşti, e greu să putem face ceva.

— Hmm ! mormăi Săndruţ. Ceva tot trebuie să facem ! Dar nu aşa, cu ochii legaţi ! Pătruţule ! Eşti tare ostenit ?

— Dacă-i vorba, pentru Crăişor, n-am hodină, băciuţ ! Spune-mi numai ce am de făcut şi-s gata !

— Ştii unde vine Caraciul ?

— Dacă-mi spune, dacă-mi arată cineva încotro s-o iau, îl găsesc !

— Îl scot eu la cale, se oferi Luca. Cunosc drumu'.

— Bine, spuse Săndruţ. Te faci că te-ai rătăcit, găseşti tu ceva să minţi, mai încerci şi cu fluieriţele tale, şi iscodeşti cum sînt aşezările de acolo, unde dorm lucrătorii, unde păzesc haiducii, cîţi sînt, cum sînt înarmaţi, şi tot ce poţi vedea şi auzi. Vezi cam cum s-ar putea intra la cămările sameşului şi cam unde ar ţine florinii. Ce zici ? Ai putea face şi trebuşoara asta ? Nu eşti prea obosit ?

— Pot, băciuţ ! Mă şi duc ! exclamă băiatul ridicîndu-şi traista.

— Nu aşa, Pătruţule ! îl opri Săndruţ. Mai întîi mănîncă ceva ! Abia ai picat de la drum, şi încă ce drum ! Ai putea fi pînă seara înapoi cu toate ştirile ? Ce zici ?

— Nu-i departe de aici, interveni Luca. În două ceasuri ar ajunge, dacă nu se rătăcește, da' am să-l duc eu pînă la un loc, de unde n-are cum să mai piardă drumu'.

— Atuncea-i bine. Mergi cu Pătruț pînă unde crezi, Luca. Noi ne-om mai sfătui ce avem de făcut și-ți spunem și ție cînd te vei întoarce. Mai gîndește-te și tu, poate că-ți trece ceva prin cap.

— De mîncat mănînc din mers, băciuț, spuse Pătruț, îndreptîndu-se spre ieșire, două ceasuri dus, două întors, alte două ca să bag de seamă ce și cum, n-am vreme de zăbovit ! E zi de iarnă, scurtă !

Flăcăiașul se îndreptă spre ieșire urmat de Luca.

— Ianoș, i se adresă Săndruț acestuia în maghiară. Vino te rog aici, să punem țara la cale !

— Ce propui ? întrebă acesta după ce se apropie. Ce putem face ?

— Arată-mi mîinile !

Ianoș i le întinse mirat.

Săndruț începu să i le cerceteze amănunțit. Le pipăi, le întoarse pe o parte și pe alta, iar le pipăi, spre mirarea tuturor.

— Hmm ! Dacă ți-ai tăia și curăța mai bine unghiile, ar merge ! Bătăturile s-au muiat, s-au mai spălat, nu s-ar prea băga de seamă. Și, la urma urmei, ca un veritabil nobil, vei purta mănuși !

— Ce ai ? ! Nu ți-i bine, Săndruțule ? ! se miră Ianoș. Ce nobil ? !

— Lasă că-ți spun. Altceva să te mai întreb : ai putea vorbi limba maghiară așa, mai ales, mai domnește ?

— Asta pot, dacă mă controlez, dacă-s atent. Numai dacă m-aș mînia poate că aș mai scăpa-o pe țărănește.

— Ei bine, n-ai voie să te mînii ! Ori dacă nu poți altfel, cînd ești mînios, să-ți muști limba ! Să taci ! Dar mai bine, să nu te mînii !

— Dar nu pricep nimic ! se miră Ianoș. Ce plan ai ? Ce ți-ai pus în gînd ? ! Întîi îmi ghicești în palmă, apoi mă faci nobil, apoi mă obligi să vorbesc domnește, zău dacă mai înțeleg ceva ? !

— Pentru o vreme ai să fii nobil. N-ai încotro ! Vei fi contele Arpad de Oroshaza, trimis special imperial cu în-

sărcinări secrete : vei fi însoţit de baronul von Waldemar Sheer.

— Ăsta cine-o mai fi ? ! se miră Ianoş.

— Ăsta voi fi chiar eu în persoană ! rîse Săndruţ. Cunosc foarte bine germana, ca şi maghiara dealtminteri, aşa că nu mi-e teamă că m-aş face de ruşine într-un salon nobiliar. Dar, să mai aşteptăm, domnule conte, pînă vine şi Luca. Atunci definitivăm planul. Depinde şi de rezultatul pe care ni-l va aduce pruncul. Pătruţ. Fără florini nu ne putem mişca şi s-a isprăvit cu „domnia" noastră, Ianoş.

— Acum parcă am priceput ceva, domnule baron, rîse Ianoş.

Ceilalţi asistau miraţi la scenă nepricepînd ce-şi vorbesc cu atîta aprindere cei doi. Nu înţelegeau nici rostul cercetării cu atîta amănunţime a mîinilor lui Ianoş.

— Ce-i ? Ce puneţi la cale ? se mirară.

— Să aşteptăm să vie şi Luca şi am să vă spun ce-am născocit. V-am spus încă de la început că numai cu şiretenia vom izbuti să-i scăpăm din prinsoare pe Crăişor şi pe baciu' Cloşca. Cu puterea nu facem nimic ! V-aţi mai gîndit la ceva ? Poate că aveţi un plan mai bun ?

— Atunci să-l aşteptăm pe Luca şi vedem ce-i de făcut, propuse Pătru. Ne spui ce plan ai tu şi dacă vom găsi altceva mai bun, ori te-om putea ajuta în ceea ce-ai născocit, cu atîta mai bine.

Cele cîteva ore de aşteptare trecură încet, chinuitor de încet, pentru locuitorii adăpostului, care erau nerăbdători să afle ce pusese Săndruţ la cale. Aveau însă credinţa că, avînd atîta învăţătură, cunoscînd lumea şi în alt fel de cum o cunoscuseră ei, nu putea fi decît ceva important.

Mai erau două ceasuri pînă la amiază cînd se înfăţişă Luca, spunînd.

— La ceasu ăsta pruncu' trebuie c-a ajuns şi iscodeşte. Isteţ pruncu' ! Şi nici nu se teme, afurisitu' !

— Dac-ai venit, să ne aşezăm şi să vedeţi ce-am pus la cale. Nu putem merge să-l scăpăm pe Crăişor, cu toţii. Cu sila tot n-am putea face nimic, că sîntem prea puţini. Voi merge eu cu Ianoş, care ştim a vorbi şi altă limbă decît cea românească, şi ne mai trebuie unul, în chip de slugă. Pentru că nici unul din voi nu ştie nemţeşte ori ungureşte, sluga aceasta trebuie să fie mută. Adică s-o facă pe mutul. Ne vom înţelege cu ea numai prin semne şi nu vom vorbi în limba noastră decît atunci cînd sîntem siguri

că nu iscodesc urechi străine. Ne trebuie un om care să-și ia de bună voie acest canon al muțeniei, dar și destul de priceput ca să ne poată înțelege ce-i poruncim și să nu ne încurce la o adică. Ori poate că este vreunul din voi care o rupe oarecum nemțește sau ungurește ? întrebă Săndruț.

— Eu, de înțeles, înțeleg. Orice s-ar vorbi ungurește înțeleg, da' de vorbit, ca bîta, tare greu. Am lucrat vreo doi ani la grofu' din Ilia. Avea multe slugi care vorbeau ungurește și am prins, numai că de vorbit, cum am spus, nu pot, zise Luca.

— Atunci e bine ! se bucură Săndruț. Ne vei fi slugă plecată și credincioasă, nouă, domnului conte Arpad de Oroshaza, de față, îl arătă pe Ianoș, și mie, domnul baron von Sheer. Slugă credincioasă ! Ai priceput ?

— Ce să pricep ? ! Ce baron ? ! Ce conte ? ! Vorbește ca oamenii, Săndrușule, nu în parabole !

— Noi doi, eu și cu Ianoș, pentru că știm bine ungurește, eu știu tot așa de bine și nemțește, vom fi stăpînii. Tu ne vei însoți în chip de slugă. N-ai voie să vorbești ; numai cînd știi bine că nu ne aude altcineva. Încolo, faci ce-ți poruncim ! Ai înțeles acuma ?

— Nu mă știu așa greu de cap, da' parcă tot nu așa cum ar trebui, spuse Luca.

— Ascultați care e planul meu, continuă Săndruț. Noi doi, însoțiți de Luca, ne îndreptăm în cel mai scurt timp spre Bălgrad. Ajunși acolo, vom vedea ce se poate face. Nu poți ști dinainte ce are să fie. Principalul e ca să nu zăbovim și în cel mai scurt timp să fim acolo. Așa cum arătăm, adică cu înfățișarea de acuma, n-am putea ajunge nici pînă la Deva ori nici măcar pînă la Brad, și ar și pune mîna domnii pe noi. De aceea, trebuie să ne schimbăm atît numele cît și înfățișarea. M-am înțeles cu Ianoș. El va fi conte ungur, eu voi fi baron neamț, și Luca, odată ce spune că poate să ne înțeleagă, chiar dacă nu poate vorbi, va fi sluga noastră mută. Pentru asta ne trebuiesc însă florini. Pe aceia îi vom lua de la șteampurile de la Caraci. Ne trebuiesc haine, după rang, și cai. Cai frumoși, domnești, nu mîrțoage ! Ne trebuie și unul de povară, dar și acesta bun. Ce haine vom putea găsi la Caraci încă nu știu, dar pînă la Deva vom ajunge cumva, vedem noi. Acolo, căutăm un croitor bun, care, cu bani tot atît de buni, să ne îmbrace. Asta-i deocamdată. Caii tot de la Caraci îi vom

lua, dar în primul tîrg îi vom schimba cu alţii, ca nu cumva să dăm nas în nas cu Gyulai, fostul meu stăpîn, şi să-i recunoască. Cine ştie ? Auzind de prinderea Crăişorului, spre Bălgrad se vor îndrepta mulţi nobili, ori să fie de faţă la judecarea Crăişorului, ori ca să vadă cum îl căznesc. Că de judecat au să-l judece, fără îndoială, şi dacă nu reuşim să-l scoatem din prinsoare, negreşit că-l vor duce pe podina caznelor să-l dea morţii. Ne vom întîlni cu multe cunoştinţe vechi, nobili cu care ne-am măsurat în luptă, şi nu trebuie să lăsăm nimic nechibzuit, dacă vrem să nu fim recunoscuţi, prinşi şi închişi. Acuma, să deschidem cămara comorii ca să fiţi de faţă la ceea ce am să iau de acolo. Nici aurul, nici galbenii, deocamdată, nu le putem folosi. Numai pietrele scumpe, cele pe care le-aţi văzut în cutiuţa aceea, ne pot fi de oarecare folos. Cu preţul lor se pot cumpăra multe, chiar şi credinţa în măritul împărat şi în puterea domnilor. Ce ziceţi de planul pe care l-am gîndit ? E bun, ori i-a trecut cuiva prin cap altceva mai bun decît am gîndit eu ? întrebă.

— E bun ! E bun ! aprobară toţi. Să vă ajute Dumnezeu să-l scăpaţi pe Crăişor, şi aici să-l aduceţi, aici, nu în altă parte !

— Asta de bună seamă, spuse Luca, bucuros că era unul din cei trei aleşi. Numai, fraţilor, comoara Crăişorului şi ochii ! Aţi auzit ?

— D-apoi, cum credeai ? Numai să-l aduceţi sănătos ! răspunse Serafim.

Deschiseră uşa secretă, aprinseră două făclii şi intrară. Săndruţ manevră cele două rozete şi capacul se deschise. Nu mai încercase nimeni să deschidă sipetul de atunci, de cînd dăduseră peste comoară. Săndruţ luă caseta de fildeş şi o deschise. Alese cinci diamante, pe cele mai mari, şi le aşeză deoparte. Pereţii încăperii se umplură de pete de lumină în toate culorile curcubeului.

— Cinci. Cinci am ales, pe cele mai scumpe. Vedeţi bobiţa asta de lumină ? întrebă Săndruţ, ridicînd la înălţimea ochilor un diamant mai mare ca oul de porumbel. Preţuieşte cît două moşii mari, poate mai mult. Nu se poate ca o asemenea avuţie să nu cumpere pe vreunul din paznicii Crăişorului. Numai cu o pietricică din asta poţi trăi fără griji o viaţă întreagă, cu familie cu tot. Cinci am luat. Viaţa Crăişorului e de nepreţuit ! Dacă nu vom putea face nimic nici cu ele, le aducem înapoi, aşa cum le-am

luat. Cei care rămîneți, cum v-a spus și Luca, comoara și ochii ! Cu aurul și bogățiile de aici, cum vă spuneam, vom ridica o oaste mare, bine întocmită, o oaste a noastră, a robilor !

Așeză nestematele într-o punguță verde de safian, pe care o scoase din tașca lui de piele. Tot din tașcă scoase niște hîrtii, erau niște coli cu antetul cancelariei imperiale, gata parafate. Le lipsea doar textul și semnătura. Intrară iar în peșteră după ce închiseră totul la loc, și, dintr-o buturugă retezată; Săndruț își improviză o masă. Scoase tot din geantă și un penar, încercă cîteva pene pe unghie, o alese pe cea care i se păru mai potrivită, o mai ascuți cu briceagul, o mai netezi, și, pe o hîrtie obișnuită, începu să scrie. Era mulțumit. Încercă în cîteva rînduri o semnătură întortocheată a unuia din potentații imperiului, convingîndu-se că e destul de reușită, și abia atunci se apucă să caligrafieze textele pe cele două file parafate. După ce le semnă, îi întinse una lui Ianoș.

— Domnule conte, această hîrtie prețuiește aur ! Ești, ca și mine dealtminteri, vorbi el ungurește, împuternicit imperial, cu însărcinări secrete, pentru întreaga Transilvanie, pe un termen nelimitat. Dar de aceste hîrtii nu ne vom folosi decît la mare nevoie. Măcar că le-am întocmit așa cum trebuie, cine știe, poate am putea da de vreun slujbaș mai cîrcotaș, mai bănuitor, și ar fi păcat să picăm în mîna domnilor înainte de a fi făcut tot ce se poate face pentru izbăvirea Crăișorului.

Tare greu îi fu lui Săndruț să se despartă de credinciosu-i iatagan. Era o armă rară, dar anacronică, care nu putea fi purtată cu un asemenea prilej fără a da de bănuit. Cercetă la rînd toate săbiile ortacilor și le alese pe cele mai bune, două, mai modeste, fără prea multe podoabe, dar cu ascuțișul ager, care nu băteau la ochi. Una pentru el și una pentru Ianoș. Își aleseră cele mai bune pistoale și junghere și le împărțiră între ei, neuitînd să-l înarmeze corespunzător și pe Luca, dar fără sabie. Ca slugă n-avea dreptul să poarte asemenea armă. Cînd pregătirile fură gata, apăru și Pătruț cu veștile.

— Cum îi, Pătruțule ? îl întrebară.

— Șteampurile sînt păzite de șapte haiduci domnești, din care unu' e mai marele lor. Dorm într-o cămăruță,

lîngă poartă, numai cîte doi făcînd de caraulă. Slugile și lucrătorii dorm în niște căsoaie lungi da' nu e prea greu să fie înțepenite ușile pe dinafară, și speriați de unul din noi, să nu încerce să iese vreunul. Cred că nici n-ar face-o. S-ar bucura mai degrabă dacă s-ar găsi cineva să-l mai scuture pe sameș, să-l mai îmblînzească. Are mînă liberă de la grof și-și face de cap ! Îi închide, îi bate, îi căznește în fel și chip pe bieții oameni. Nimeni nu cutează să scoată o vorbă în fața lui. Haiducii îi sînt credincioși sameșului. Tot cîini vînduți ca și neamțu'. Da' dacă ne furișăm. încetu' cu încetu', ca să nu prindă de veste cei doi care păzesc, pe ceilalți îi putem lua din somn. Mai greu are să fie de intrat în cămările sameșului, că se închide noaptea cu șapte lacăte, da' am dibuit o ferestruică pe unde aș putea intra nebăgat în seamă și v-aș deschide ușile, pe dinăuntru. M-a chemat sameșu' înăuntru ca să vadă ce-i cu mine. I s-a părut că ceva nu-i cum ar trebui. Negustori de fluierițe nu se prea abat pe acolo. I-am spus că m-am rătăcit, că veneam dinspre Ilia, peste dealuri, că vreau să ajung la Baia. M-a ispitit că al cui sînt, de unde, și cîte și mai cîte. Uite așa-mi bătea inima de frică, să nu puie să mă închidă ! Mi-a poruncit să-mi iau traista și să mă duc, unde-oi ști, da' să nu-mi mai calce picioru' pe-acolo ! I-am mulțumit frumos și, iacă-mă-s.

— Grajduri are, sînt cai acolo ? întrebă Săndruț.

— Cîți or fi nu știu, că n-am putut să mă bag pînă acolo, da' vreo șase-șapte trebuie să fie, după cum am văzut eu că-i grajdu' de mare. Două slugi scoteau gunoiu', și pentru un cal, ori doi, n-ar trebui atîta.

— Bine, Pătrușule ! Hodinește-te vreo două-trei ceasuri, că trebuie să plecăm cu vreun ceas înainte de a însera, ca să ne putem apropia cît mai mult pe lumină, să nu orbecăim noaptea prin pădure. Să mai facem și noi ce se mai poate face pînă atuncea. La Caraci mergem cu toții ! Să ne pregătim !

Băiatul, mort de oboseală după atîta drum și noapte nedormită, cum se întinse în așternut, cum adormi. Ceilalți pregătiră ce le trebuia pentru atacul de noapte. Mai stabiliră ca cei care vor rămîne să nu facă altceva decît să continue vînatul, fără a încerca să părăsească locul. Numai Pătruț, flăcăiandrul să mai dea ocol satelor și tîrgurilor, pentru a le aduce vești.

Şerpeşte se tîrîră Săndruţ şi Luca pînă lîngă cele două caraule, pe jumătate adormite. Nu se auziră decît cîteva izbituri seci, mute, şi oamenii se şi pomeniră legaţi şi cu gurile înfundate. Nu-i uciseră. Aşa se înţeleseseră încă de la început, de la plecare, ca să evite omorurile. Ianoş şi cu Serafim îi luară din culcuş, aproape fără zgomot, pe cei cinci haiduci domneşti ce dormeau fără grijă în cămăruţa corpului de gardă. Iovuţ şi cu Pătru blocară uşa căsoaiei în care dormeau slugile şi lucrătorii de la şteampuri, ameninţîndu-i că dacă mişcă vreunul, sau face zgomot, încercînd să-l alarmeze fără de vreme pe sameş, nu scapă teafăr. Oamenii erau însă departe de a se sinchisi de soarta ce-l aştepta pe sameş şi le şoptiră că-şi pot vedea de treabă, că ei nici n-au văzut, nici n-au auzit. Pătruţ ieşi din umbră şi se apropie de Săndruţ. Noaptea nu era prea întunecoasă, aşa că-i putu deosebi fără greş silueta.

— Băciuţ ! Hai să-ţi arăt pe unde vreau să intru, îi spuse trăgîndu-l de mînecă.

Îl conduse în spatele casei locuite de sameş şi-i arătă o ferestruică îngustă, prin care nu s-ar fi putut strecura un om în toată firea. Poate că de aceea nu era nici oblonită, nici zăbrelită, iăr un colţ al geamului lipsea. Se apropiară şi ceilalţi, rămînînd numai Pătruţ de strajă, pentru orice eventualitate, la uşa căsoaiei trudnicilor, unde nimeni nu mai dormea, dar nici zgomote nu se auzeau.

Săndruţ îi ajută flăcăiandrului să se ridice pînă la înălţimea necesară. Pătruţ introduse mîna prin spărtura geamului, dibuind zăvorul. Îl trase încet, ferindu-se să facă cel mai mic zgomot. Cu un uşor scîrţîit, ferestruica se deschise.

— Umblă mereuaş, Pătruţule ! Mereuaş, îi mai şopti Luca, ce se găsea în apropiere.

Pătruţ pătrunse într-un fel de cămară care era încărcată cu tot felul de bunătăţi. Trăia bine neamţul. Pe dibuite, ca să nu cumva să răstoarne ceva, ajunse la uşă. Nu era încuiată. O deschise încet şi pătrunse într-un fel de coridor, nu prea lat, dar nu vedea nimic. Pipăi pe lîngă pereţi, atinse o uşă interioară şi tresări speriat. Un zgomot îl făcu să-i salte inima, speriată. Ascultă. Erau sforăiturile sameşului ce dormea fără griji. Trecu mai departe. Acum se putea orienta. Ştia că va mai da de o uşă şi mai încolo, la vreo trei paşi, uşa de la intrare. O uşă dublă, solidă, cu zăvoare tari de fier. Trase încet. Se auzi un scîrţîit. Ciuli

urechile. Sforăiturile sameşului încetară. Auzi parcă şi nişte paşi tîrşiţi. Prima uşă era deschisă. Dibuia pe întuneric şi nu reuşea să dea de zăvorul celeilalte. Deodată, coridorul se lumină. Într-un cămeşoi lung, cu o scufie caraghioasă pe cap, cu un sfeşnic cu lumînarea aprinsă, apăru sameşul. Cîteva clipe, Pătruţ rămase înţepenit.

— Care eşti, tîlharule ? ! Cum ai ajuns aici ? ! se răsti sameşul.

La lumina palidă a lumînării, zăvorul îi apăru clar. Trase. Deschise uşa în două canaturi şi sări afară. În acelaşi timp, cinci oameni, în frunte cu Săndruţ, pătrunseră în coridor.

— Hoţii ! Hoţii ! strigă cît putu sameşul şi se repezi în încăperea de unde ieşise, trîntind uşa după el. N-apucă să-i pună însă zăvorul, că aceasta se deschise şi oamenii apărură în prag. Sameşul se repezi la o măsuţă de lîngă pat, apucînd un pistol pe care-l pusese să-l aibă la îndemînă.

— Să nu mişti că-ţi găuresc scăfîrlia ! porunci Săndruţ în germană.

Sameşul dădu drumul pistolului la loc şi se întoarse speriat.

— Aşa, frumuşelule, că era păcat să-ţi găuresc bunătate de scufie ! Pfui ! Are şi ciucure !

— Cine sînteţi ? întrebă sameşul cu glas tremurat.

— Săndruţu' Tomii ! răspunse scurt acesta.

— N-am auzit, domnule, ce nume e acesta ? !

— Dacă n-ai auzit ai să mai auzi, domnule, îi răspunse Săndruţ, de data aceasta româneşte.

— Ce vreţi ? Ce căutaţi, tîlharilor ? ! Scol haiducii şi vă leg pe toţi !

— Ne-am îngrijit noi de trebuşoara aceasta, domnule. I-am legat pe toţi, aşa că ar fi bine să fii cuminte, să te aşezi, şi să stăm de vorbă omeneşte. Hai ! Şezi, nu mai tremura, că nu-ţi facem nimic !

Neamţul se aşeză şovăitor pe marginea patului. De frică abia se mai ţinea pe picioare.

— Aşa, frumuşelule ! Cuminte ! spuse Săndruţ, luînd pistolul de pe masă şi trecîndu-şi-l după curea. Hai să stăm de vorbă. Unde ţii florinii ?

— N-am florini. De unde să am ? ! Sînt şi eu un slujitor supus al Măriei Sale groful. Nu-s ai mei !

— Eu nu te întreb ce eşti, te-am întrebat unde ţii florinii !

— Nu ştiu... N-am...

— Luca, dă-mi te rog corbaciul ăla din cui. Dacă nu ştie cum îi e gustul, şi de bună seamă nu ştie, că l-a încercat numai pe pielea altora, am să-l fac să ştie !

Luca îi întinse biciul. Săndruţ îl răsuci, aerul tăiat şuieră, şi pe obrazul sameşului rămase o dîră sîngerie.

— Spun ! Spun ! strigă neamţul, deschizînd sertarul mesei, de unde scoase o legătură de chei.

O luă tîrşindu-şi papucii spre uşă, ieşi, urmat îndeaproape de ceilalţi, pe coridor, şi descuie uşa alăturată. Intrară în încăperea care-i servea de birou.

— Nu mă nenorociţi, domnilor ! se rugă sameşul. Mă omoară Măria Sa !

— N-ar strica ! Un cîine mai puţin ! răspunse Săndruţ, smulgîndu-i cheile.

Se apropie de o ladă solidă, ferecată cu mult fier, şi încercă cîteva chei pînă o găsi pe cea potrivită. Cînd ridică capacul, într-un compartiment, adunaţi fişicuri, o grămadă de florini.

— Cîţi sînt ? întrebă Săndruţ. Nu prea am vreme să-i număr.

— Patru mii opt sute, domnule, dar nu sînt ai mei !

— E mai mult decît mă aşteptam ! Un adevărat dar ceresc, spuse liniştit Săndruţ. Luca, ţine traista.

În cîteva minute, florinii se odihneau în traista vărgată a lui Luca.

— Ia să mai vedem ce mai putem găsi pe aici, căutaţi, fraţilor. Haine mai bune, pistoale, săbii, junghere, orice credeţi de cuviinţă că nu ne-ar prisosi.

Willi acesta, sameşul, era un nobil scăpătat styrian, şi se angajase în slujba grofului. Prinsese osînză, dacă nu la propriu, pentru că nu da încă semne de obezitate, la figurat. Hainele pe care le găsiră erau peste aşteptări. Pentru început, Săndruţ considera că dăduse norocul peste ei. Alese cîte socoti că-i trebuiau pentru el şi pentru Ianoş, căută să găsească, şi găsi, ceva şi pentru Luca ; un costum mai modest, uzat, care n-ar fi putut atrage nimănui atenţia, pentru că nu erau puţini nobilii care-şi îmbrăcau slugile de casă cu hainele pe care nu le mai purtau.

— Le băgaţi pe toate într-un sac ! spuse Săndruţ. Dacă le vindem scoatem şi pe ele cîţiva florini, minţi, pentru ca

sameşul să nu-şi dea seama că intenţionau să se folosească de haine măcar pînă la primul tîrg unde s-ar fi putut înţoli după pofta inimii şi după rangurile indicate în zapisele măsluite.

Pătru apăru cu trei cufere cu burduf, de piele, camuzate pe la colţuri, din acele pe care le poartă nobilii călări în deplasările lor, cînd nu folosesc trăsura. Săndruţ alese şi două din acestea. Se gîndi că nişte nobili, călătorind fără bagaje, ar da de bănuit.

— Ne-ar trebui şi nişte cai, frumuşelule !

— De unde să ştiu cîţi sînteţi ? căută se le afle sameşul numărul.

— De fost, sîntem destui ! Tocmai cîţi trebuie, frumuşelule ! Cai să-mi spui cîţi ai în grajd ! Asta te-am întrebat !

— N-am decît paisprezece, puteţi să căutaţi !

— Dacă n-ai mai mulţi, ce să-ţi fac ? De unde nu-i, niei Dumnezeu nu ia ! Mi-ar fi trebuit vreo şaptezeci pentru voinicii mei, dar mai găsim şi în altă parte. Scoateţi caii, fraţilor, şi, la drum ! Pînă dimineaţă să fim dincolo de Ilia. O luăm peste munte. Hai, că ne prinde ziua !

Şi porunca aceasta era înşelătoare. Era sigur că sameşul îl va vesti pe grof şi că acesta nu va precupeţi nimic ca să le dea de urmă, să-i ajungă. În scurt timp, caii fură scoşi, dar şei n-aveau decît cinci. Erau mai multe de cîte le trebuiau şi nici cu caii de prisos n-aveau ce face, temîndu-se să ţie aşa ceva în preajma adăpostului, dar trebuiau luaţi toţi, pentru a întîrzia cît se poate mai mult urmărirea.

Părăsiră curtea încăpătoare şi o luară, precum spuseseră, înspre Ilia. Ajunşi la o distanţă pe care o socoti Săndruţ îndestulătoare, se opriră la sfat.

— Noi luăm patru cai. Pe cei mai buni ; cîte unul de fiecare şi unul de povară. Pe ceilalţi îi mînaţi cît de mult înspre Ilia, şi căutaţi să lăsaţi cît mai multe urme. Băgaţi-i prin locurile mai moi, ca să se cunoască. Pătruţule ! Te-ai pricepe să ne ştergi urmele, măcar că nu vom lăsa atîtea ? Vom căuta să alegem poteci pietroase.

— Grija mea, băciuţ ! N-au să poată cunoaşte nimica, rosti flăcăiaşul bucuros că se putea face folositor.

— De aici ne despărţim, fraţilor. Îngrijiţi-vă de adăpost, să nu vă dea cumva de urmă, şi, comoara ! Caii, după ce-i mai duceţi o vreme, lăsaţi-i slobozi. Deocamdată nu

ne trebuiesc și cînd ne-or trebui, vom cumpăra. Nici cu ăștia nu mergem prea departe. Trebuie să-i schimbăm !

— Drum bun, fraților, le urară cei ce rămaseră, și să veniți cu Crăișoru' ! Vă așteptăm !

Ocoliră Caraciul și ieșiră la drumul mare. Prin Brad trecură ca nălucile. Pînă la Deva nu le lăsară cailor răgazul cît să-și tragă sufletul. Cînd mijiră zorile, trăseseră la cel mai bun han, cerură cele mai bune camere, ca pentru niște persoane nobile ce se aflau.

VI NĂDEJDI — DEZAMĂGIRI

Mîncară ceva și începură sfatul.

— Pînă aici ne-a mers cum ne-a mers, începu Săndruț. Am mers numai noaptea. Ne trebuiesc alte haine, ca pentru adevărați nobili — ceea ce și trebuie să fim pentru o bucată de vreme — alți cai, într-un cuvînt, să ne schimbăm cu desăvîrșire înfățișarea. Cu toate lucrurile acestea de împrumut, ne putem da de gol. Numai florinii și diamantele le mai putem păstra, și diamantele numai și numai pentru un anumit scop.

— Da' îi păcat să azvîrlim atîta bogăție ! Caii, hainele, tot ce avem, doară nu-s lucruri de nimica ! încercă Luca.

— Luca, ești mut ! Pe la hanuri pereții au urechi ! Să nu uiți treaba asta ! N-am socotit bine ! Bani avem de ajuns pentru a ne putea ține rangul. Dacă n-am face-o pe adevărații nobili, ne-am da de gol, și nu ne-ar sluji la nimic nici nouă, nici Crăișorului !

— Să le vindem, mai insistă Luca.

— Dracu' a mai pomenit nobili de rasă care-și vînd hainele și caii ! Le aruncăm și încă în așa fel, încît să nu mai poată fi găsite, iar caii îi părăsim pe undeva. Ține minte că am plecat cu anumită socoteală, să încercăm să-l slobozim pe Crăișor, și n-avem dreptul să greșim ! Du-te mai bine și cheamă-l pe hangiu ! Prin semne, nu uita ! Ești mut !

Luca ieși și în scurt timp se înfățișă hangiul.

— Poruncă, Măriile Voastre ! se înclină.

— Să trimiți pe cineva, dar acuma, la solgăbirău, să vie cu călăul ! Am o treabă cu ei !

— Cu călăul ? ! se miră hangiul.

— Așa cum am zis ! Tîlharul ăsta, sluga noastră, e un netrebnic ! Cincizeci de bice ! Cincizeci de bice, nemernicule ! se răsti la Luca.

Atît de aspră fu porunca, încît Luca, deși știa că e prefecătorie, nu trebui să se silească să joace teatru. Începu,

să strige ceva ininteligibil, și-i cuprinse lui Săndruț carîmbii cizmelor, încercînd să i le sărute. Săndruț încercă să-l îndepărteze cu piciorul.

— Nu ! Tîlharule ! Pentru cei de teapa ta nu poate fi îndurare !

— Domnule baron, interveni împăciuitor Ianoș, vă rog eu, de data aceasta iertați-l ! Și așa-i nenorocit, bătut de Dumnezeu, mut !

Hangiul asista mirat la scenă. Nu putea să-și dea seama cu cine are de-a face. După îmbrăcămintea relativ modestă, nu păreau să aibă un rang atît de înalt încît să-i poruncească pînă și solgăbirăului.

— Mut, mut, dar și somnoros ! Doarme din picioare ! Unde ni-s hainele ? Să n-am măcar o cămașă de schimb ! Trimisul Majestății Sale să arate ca un cerșetor ! Și tu ce belești ochii, hangiule ? ! Te miri ? Vezi să nu poruncesc și pentru tine douăzeci de bice ! Știi ce ne-a făcut tîlharul ? N-a băgat de seamă și am rămas cu cuferele goale ! Totul ne-a fost furat ! Noroc că nu erau și banii acolo ! Să trimiți numaidecît și într-o jumătate de ceas să fie aici cel mai bun croitor, cizmarul cel mai priceput, un pălărier și un șelar !

— Trimit și la Măria Sa solgăbirău' ? ! Măria Ta ?

— Domnule baron, în numele prieteniei ce ne leagă, încă o dată vă rog, iertați-l ! Dacă mai face vreo prostie ca asta, eu personal voi fi acela care mă voi îngriji să fie aspru pedepsit !

— Numai pentru dumneata, domnule conte, o fac ! Dar vezi în ce hal ne găsim ? Intenționez să trec și pe la excelența sa baronul Brukenthal, guvernatorul. În halul acesta ? !

— Pentru averile noastre e floare la ureche, domnule baron ! Să vie numai meșterii.

— N-ai plecat ? ! se răsi Săndruț la hangiu. Chiar că trimit la solgăbirău, dar numai pentru tine ! Vreo douăzeci-treizeci de corbace nu ți-ar strica, să te mai învioreze !

— Într-o clipită-i aduc, Măria Ta ! făcu hangiul și ieși ca din pușcă, bucuros că scăpase cu atît.

— Zău că m-ai speriat, mărturisi Luca, românește. Știam bine că te prefaci, da' parcă și simțeam corbacele călăului !

— Cînd te apuci de ceva trebuie să faci treaba cum se cuvine, Luca, și să nu care-cumva să ieși din muțenie, cînd nu sîntem numai între noi ! Ne-ai pierde pe toți trei !

— Asta pricep eu, dacă n-om fi destul de isteți...

Cînd se prezentară meseriașii le porunci cu atîta asprime, atît de mult îi sperie, încît, cu toate că le dăduse termen ca pînă-n zori să fie gata hainele, încălțămintea, șeile și cuferele de voiaj, pe la zece seara toate erau gata. Săndruț, tot prin hangiu, mai porunci să i se aducă patru cai buni, pe care îi plăti cu mărinimie, precum le plătise și meseriașilor. După ce se văzură cu toate ce le trebuiau aranjate în cuferele nou-nouțe, după ce se văzură îmbrăcați cu adevărat corespunzător, Săndruț i se adresă lui Luca :

— Bagi toate hainele pe care le-am purtat pînă acuma în cele două cufere pe care le-am luat de la sameșul din Caraci, mai bagi și cîte o piatră mare în fiecare din ele, și, în Mureș, unde-i apa mai adîncă ! Nu trebuie să mai fie găsite ! Caii cu care am venit îi luăm cu noi, să-i avem de schimb, chipurile, și-i lăsăm departe de aici, unde vom da de locuri mai pustii și mai sălbatice. Asta o faci chiar acum, ne culcăm și, în zori, la drum !

— Da' văd că-mi poruncești ca un adevărat stăpîn ! se miră Luca.

— Doar n-ai vrea să ne vadă cineva pe noi, pe mine și pe Ianoș, ditamai trimiși ai împăratului, cu ele la spinare !

— Ai dreptate, răspunse Luca spășit.

Nu intrase încă cu totul în pielea de slugă. Încă nu se deprinsese, deși se silea.

Suplu, elegant, manierat, Săndruț intrase în pielea baronului de parc-ar fi fost baron de cînd lumea. Ianoș, mai puțin cizelat, ba, uneori chiar grosolan, nu putea da de bănuit. Mai toți nobilii din pusta maghiară puneau mai mult preț pe avere decît pe maniere. Era un lucru obișnuit. Punga să fie plină ! Și era. Nu se zgîrceau să cheltuiască banii sameșului și o făceau cu adevărat spirit de noblețe, în pofida protestelor lui Luca, ce părea foarte nemulțumit de această risipă, deși își dădea seama că numai în felul acesta vor putea arunca sare în ochii dușmanului. Suferea pentru fiecare florin ce i se părea că fusese cheltuit fără socoteală.

Opriră la Orăștie. Traseră la han. Săndruț și Ianoș cerură să le fie adusă mîncarea sus, în camere, Luca rămînînd să mănînce în sala comună. Nici nu terminară bine cu mîncatul cînd apăru Luca radios :

— Fraților ! începu, — dar cu toată bucuria, cît mai încet ca să nu cumva să fie auzit și de alții, — Crăișoru' a scăpat ! Și el și baciu' Cloșca. Sînt înconjurați de oaste mare și au de gînd s-o pornească iară'. Numa' ce tremură domnii !

— De unde știi ? întrebă Ianoș.

— Vorbesc oamenii. Numa' de asta vorbesc.

— Dacă-i așa, dar trebuie să mai cercetăm, locul nostru e lîngă Crăișor ! Să căutăm și să vedem ce-i. Numai de n-ar fi vorbe ! Mai cercetează, Luca, mai trage cu urechea ! Coborîm și noi și ne amestecăm printre domni, ca să vedem ce spun și ei.

Vestea îmbucurătoare părea reală. Toți, pînă și parte din nobili, erau convinși că Horea și Cloșca, înconjurați de oști, au de gînd să reînceapă răscoala. Nu se mai grăbiră. Rămaseră și pe noapte în Orăștie, cu gîndul s-o pornească a doua zi spre Bălgrad și de acolo, după ce vor putea afla cu precizie unde se găsește tabăra Crăișorului, să i se alăture.

Alte trei zile pe drumuri. Veștile deveniră contradictorii. Nimeni nu-i putea informa cu precizie cam pe unde s-ar afla tabăra răsculaților. Cereau relații cînd de la unii, cînd de la alții. Autoritățile susțineau cu tărie că nu era decît un zvon fals. Poporul, oamenii de jos, susținea contrariul, dar de indicat cu precizie locul taberei, nu-l putea indica nimeni. Începuseră și ei să se îndoiască. Abia în a patra zi de călătorie fără țintă, groaznicul adevăr li se înfățișă. Văzură de departe un convoi, o escortă puternică, de aproape o sută de ostași împărătești, apropiindu-se. Ce-i cu ei ? Pe cine duc ? Nu știau. Cînd se apropiară, rămaseră înlemniți în marginea drumului, lăsînd convoiul să treacă pe lîngă ei. Înlănțuiți, abia tîrîndu-și picioarele obosite, amîndoi, Horea și Cloșca, erau duși spre Bălgrad. Fuseseră anume scoși și purtați, prin sate și tîrguri, ca să fie văzuți și poporenii, partizanii răscoalei, să-și ia cu desăvîrșire nădejdea de la mai bine. Pentru o clipă Săndruț prinse privirea Crăișorului. O sclipire de speranță parcă citi în lucirea de o secundă a ochilor acestuia: Era vădit că-l

recunoscuse. Deşi îşi tîrau anevoie picioarele, Horia şi Cloşca îşi ţineau capetele ridicate cu mîndrie, cu toate că pe chipuri li se citea oboseala. Călăreţii se alăturară escortei şi Sândruţ intră în vorbă cu comandantul acesteia. De la el află că de zile întregi erau tîrîţi aşa, pe drumuri, în văzul ţăranilor, pentru a fi dezminţit zvonul.

La Bălgrad se instalară statornic în două din cele mai bune camere ale hanului „La Coroana". Umblau neobosiţi, cercetau, ascultau, pîndeau, îşi făceau tot felul de planuri, care de care mai temerare, pentru încercarea de a-i salva, dar se convinseseră că era peste puterile unor oameni obişnuiţi ca să mai poată face ceva. Ancheta îşi urma nestînjenit cursul, nobilimea jubila, şi ei, Sândruţ şi Ianoş, trebuiau să-i ţie hangul.

— Dacă nu reuşim nici să-i cumpărăm pe paznici, nu mai putem face nimic ! constată cu amărăciune Sândruţ. Timpul trece. De o lună tot facem la planuri, care de care mai năstrusnice, dar fără folos. E prea puternică paza. Ne-ar trebui un regiment de oameni neînfricaţi ca să-i putem slobozi cu sila, şi poate nici atunci.

— Dar nici aşa să nu mai încercăm, iar nu se poate, spuse Ianoş. Au să-i ucidă tîlharii de domni ! În cazane au să-i ucidă ! Şi noi să stăm neputincioşi ! Să ne mai gîndim!

— Dar nu ne-am gîndit în toate chipurile ? Ce nu se poate, nu se poate ! Nu ne-a rămas decît să-l cumpărăm pe unul din cei doi comandanţi ai gărzii. Italianul îmi pare mai lacom. Nu l-aţi văzut cum îi lucesc ochii cînd cîştigă la cărţi ? Am să încerc cu el. Poate reuşim. Cu tirolezul nici nu mă gîndesc să încerc tîrgul. E un soldăţoi cu capul pătrat şi sînt sigur că dacă am încerca să-i propunem ceva ne-ar da de gol.

— Într-adevăr, numai cu Caruzzi acesta s-ar putea sta de vorbă, confirmă şi Ianoş. Să punem totul la cale şi, într-o noapte, cînd o fi el de pază, cu cai pregătiţi din vreme, să-i răpim pe amîndoi. Altfel nu-i putem scoate.

— Uite ce, fraţilor, propuse Sândruţ. Tratativele le voi duce eu. În caz că nu voi reuşi şi vor pune mîna pe mine, cel puţin voi să rămîneţi, şi, dacă puteţi, să-mi veniţi în ajutor. Nu-s o persoană atît de valoroasă cum e Crăişorul şi nu voi fi păzit cu atîta străşnicie dacă voi fi prins.

— De bună seamă, spuse Luca. Nu te-om lăsa ! Om face tot ce-om putea ca să te scoatem, dacă păţeşti ceva.

— Fraților, astăzi Caruzzi, italianul, e liber. Sigur că va trece, ca de obicei, pe la hanul nostru, pentru jocul de cărți și un păhărel. Eu voi încerca să intru în vorbă cu el, dar voi să vă țineți pe aproape. Dacă vedeți cumva că e rost de trădare din partea lui, abia atunci săriți și voi și numai dacă vă fac semn. Sînt încredințat că m-aș putea descurca și singur. Dacă se întîmplă așa ceva nu ne rămîne altceva decît să ne pierdem urma. Altă nădejde nu-i. Dacă nu vă fac semn să nu vă băgați ! Chiar dacă ați vedea că sînt arestat, să n-o faceți ! Să vă țineți pe aproape numai și să băgați de seamă. Am multă încredere în documentul pe care l-am ticluit, din care reiese că sîntem împuterniciți ai Majestății Sale ! Așa rămîne !

— Bine, frate ! Vom face tot ce vom putea ca să nu te lăsăm la rău. Încearcă, numai că tare mă tem, spuse Ianoș.

— Voi coborîți odată cu mine. Luca, stai prin sala mare, și dacă-l vezi pe italian. vestește-mă ! Vezi, mai trage cu urechea și poate că mai auzi ceva ce ne-ar putea prinde bine la nevoie !

Săndruț își scoase punguța cea verde de safian, în care păstra diamantele, și începu să le cerceteze cu amănunțime. Erau exemplare rare. Aproape că era sigur că italianul nu va rezista tentației, vă accepta tîrgul. Le băgă în buzunar, fără pungă, ca să le aibă la îndemînă.

Tăceau amîndoi, îngînduraţi, cînd intră Luca :

— Fraților, l-or prins și pe baciu' Crișan ! E și el închis, da' nu la un loc cu ceilalți. Ce ne facem ?

— E sigur ? De unde ai auzit ?

— Chiar de la italian. Căpitanu' zice că de aceea a întîrziat, pentru că i-a fost adus baciu' Crișan, și a trebuit să facă nu știu ce pe acolo, n-am priceput bine.

— Rău ! exclamă Săndruț. Din ce în ce mai rău ! Măcar de-ar fi la un loc, ar fi mai altfel. Nici pe el nu-l putem lăsa ! Mă duc la căpitan. Mai stați puțin și coborîți ! Vă faceți că nici nu mă băgați în seamă !

Săndruț coborî.

— Aaa ! făcu bine dispus cînd dădu cu ochii de italian. Domnul căpitan Caruzzi ! Nu te-am mai văzut de cîteva zile !

— Slujba, domnule baron ! Îmi răpește aproape tot timpul ! De s-ar isprăvi odată cu judecarea tîlharilor ! M-am săturat ! Dar am o veste grozavă ! L-au prins și pe cel de-al treilea, Crișan parcă-i zice !

— Foarte bine ! exclamă Săndruț. Abia acum se poate zice că a fost decapitată răscoala. Atîta timp cît se mai găsea unul din ei în libertate, oricînd ne puteam aștepta să reizbucnească frămîntările ! Îmi pare nespus de bine ! Dar nu facem o partidă ? N-am mai jucat de nu mai știu cînd ! N-am avut cu cine. Te-am observat de la distanță și am constatat că ai fi un partener loial. Îți spun sincer, tare nu-i pot suferi pe trișori ! S-o lăsăm pe Fortuna să-și spuie cuvîntul, domnule căpitan !

— Cu plăcere, domnule baron, se simți flatat de invitație italianul. N-aș fi îndrăznit niciodată să vă propun o partidă. Dealtminteri nici nu v-am mai văzut jucînd.

— Nu joc decît cînd îmi vine inspirația, deși de cele mai multe ori pierd. Dar niciodată nu mi-a părut rău de aceasta, dacă am avut fericirea ca partenerul să fie un adevărat cavaler, cum am constatat că ești dumneata.

— Mă măguliți, domnule baron !

— Nu afirm decît ceea ce sînt convins, domnule căpitan. Dar știi ce ți-aș propune ? Să cerem hangiului să ne dea o încăpere separată. Nu-mi place să mă amestec în gloată și cred că te-ai convins de aceasta.

— Într-adevăr, nu v-am mai văzut niciodată în sala comună. Am fost informat că pînă și masa o serviți sus, în camera dumneavoastră.

— Atunci cheamă-l pe hangiu și comandă ce-ți dorește inima ! Fac cinste ! Am primit o veste excepțională de la Viena, ceva în legătură cu... mă rog... e vorba de o femeie, așa că sînt cel mai fericit muritor !

Fură introduși într-o încăpere nu prea mare, dar mult mai curată decît sala comună, și li se aduseră cele cerute. Erau de mai bine de o jumătate de oră împreună și Săndruț reușise să piardă o sumă destul de frumușică. Ca din întîmplare, scoase din buzunar unul din diamante, pe cel mai mare, și începu să se joace neglijent cu el între degete. Ochii italianului se holbară.

— Ce diamant !!! N-am mai văzut așa ceva ! Și am asistat la diferite recepții — am avut prilejul — unde era adunată crema nobilimii !

— Aaa ! făcu indiferent Săndruț. Sînt distrat, domnule căpitan. Nici n-am băgat de seamă cum l-am scos din buzunar. O nimica toată !

— Cuuum ?! O nimica toată un asemenea juvaier ?!

— Cît să prețuiască ? Ia, două-trei moșii, acolo ! O bagatelă !

— Cuuum ! repetă italianul. O bagatelă ?! Ori sînteți un nabab, ori un om... curios... N-am mai văzut astfel de oameni, care să ție cu atîta neglijență între degete o asemenea valoare !

— Mai am vreo patru, mi se pare, spuse Săndruț nepăsător, scoțîndu-le și pe celelalte și jucîndu-le în palmă.

— Dar... dar... și le țineți așa, în buzunar, ca pe niște boabe de fasole ?! Nemaipomenit ! Numai un... numai... iertați-mă, domnule baron, nu vreau să vă jignesc, numai un dement sau unul care nu le cunoaște adevărata valoare ar proceda cu atîta neglijență ! Cu o asemenea valoare în buzunar ar merita să angajați o escortă să vă păzească ! Pe cuvînt ! Eu numai astfel aș face !

— Depinde de temperament, domnule căpitan. Afară de aceasta, acasă, am o casetă plină de asemenea nimicuri. Îți plac ?

— Mai întrebați, domnule baron ? Dar care e nebunul acela ca să nu rămînă uimit în fața unor asemenea minunății ?! Îmi permiteți să văd unul ?

— Poftim, întinse Șăndruț la fel de nepăsător palma, lăsîndu-l să-l aleagă pe cel mai mare.

— Fenomenal ! Am mai văzut bijuterii, dar asemenea diamant eu cred că numai Cresus, în tezaurul lui, i-ar fi putut avea perechea !

— Te-ar interesa ?

— Dacă m-ar interesa ?! Glumiți, domnule baron ! Din amărîta de soldă de mercenar ?! Cum mi-aș putea permite ?! Nici prin gînd nu mi-ar putea trece !

— Și, totuși, ai putea intra în posesia acestei neprețuite comori, domnule căpitan.

— Eeeu ?! Visez oare ?!

— Nu visezi, și ceea ce-ți spun nu este atît de absurd cum pare la prima vedere. Repet, ai putea să ajungi posesorul acestor nestemate.

— Dar... Dar... imposibil ! Mintea mea nu poate concepe așa ceva !

— Dacă mi-ai face un anumit serviciu, aceste diamante ți-ar aparține, domnule căpitan.

— Un serviciu ?! Dar aș fi în stare să trec și prin foc, să mă duc și pînă-n iad, dacă mă trimiteți, domnule baron !

— Chiar asta nu-ți voi cere. Îți pretind un serviciu pe care mi-l poți face fără a mai fi nevoit să treci apele întunecate ale Stixului.

— Cereți-mi orice, domnule baron !

— Predă-mi prizonierii !

— Ce prizonieri ?! La cine vă referiți, domnule baron?!

— La căpeteniile răscoalei. La cele trei căpetenii.

— Hmmm !

— Vezi ? Cu toate că ți-am cerut ceva mult mai ușor decît te oferiseși să faci, nu-ți cer să pătrunzi pe tărîmul necunoscut al infernului, precum compatriotul dumitale Dante, eziți !

— Dar... așa ceva... imposibil ! Domnule conte, poate glumiți ?!

— Nu-mi arde de glumă, domnule căpitan. Propunerea mea e cît se poate de serioasă. Poate că ți se pare excentrică, într-adevăr, dar am nevoie de oamenii aceștia ! Vreau să mă răzbun ! În această tulburare stîrnită de ei, mi-a fost ucis fratele ! Singurul frate ! Înțelegi ? Vreau să-i pedepsesc cu mîna mea ! De asta ți-i cer ! Nu mă poate satisface pedeapsa pe care le-o va da împăratul, oricît de aspră ar fi ea. Le-am pregătit niște torturi... Ce mai ? E vorba de răzbunare !

— Mă înspăimîntați, domnule baron ! M-ați luat pe nepregătite ! Nu știu... nu pot lua o hotărîre pripită ! Ceea ce-mi cereți îmi poate primejdui capul ! Eșafodul ar fi una din cele mai puțin sumbre perspective dacă...

— Dacă, domnule căpitan ! Gîndește-te și la preț ! Cu averea aceasta ai putea deveni independent. Ți-ai putea asigura nu numai existența, ci o viață princiară atît pentru dumneata cît și pentru o generație întreagă de urmași ! E o ocazie cu care nu oricine și oricînd se poate întîlni ! Nu ți se poate ivi decît o singură dată în viață !

— Într-adevăr, domnule baron, dar... nu ! Nu pot, așa, deodată ! Îmi trebuie un răgaz de meditație. Vă implor, acordați-mi acest răgaz ! E ceva... e... vă rog, domnule baron !

— Și cam cît timp ți-ar trebui ca să te hotărăști și să-mi poți da un răspuns categoric ?

— Domnule baron, mîine la amiază intru iar în serviciul de pază. Poimîine, după ce voi fi schimbat, la aceeași oră la care ne-am întîlnit azi, și tot aici, vă voi spune ce am hotărît. Pînă atunci voi putea analiza la fața locului

și mijloacele, în așa fel încît nici dumneavoastră, domnule baron, nici eu să nu avem de suferit. Trebuie întocmit un plan care să nu dea greș. Vă mai gîndiți și dumneavoastră pînă atunci !

— Bine, domnule căpitan ! Rămîne pentru poimîine la aceeași oră și tot aici. Te voi aștepta, spuse Săndruț, înfundîndu-și diamantele în buzunar și ridicîndu-se. Încă ceva, domnule căpitan : ceea ce am discutat, indiferent de rezultat, rămîne între noi, ca între niște adevărați cavaleri!

— Necondiționat, domnule baron ! Aveți cuvîntul meu de onoare !

Răgazul de două zile fu un adevărat coșmar pentru ambii parteneri ai tranzacției. Se zbătură între speranțe și îndoieli.

Caruzzi cînd se vedea un adevărat nabab, cînd urcînd treptele eșafodului, condamnat pentru înaltă trădare. Tentația era mare. Și-ar fi reconstruit castelul strămoșesc ipotecat, și-ar fi cumpărat, sau mai bine zis răscumpărat întreaga avere strămoșească, ba i-ar fi rămas mult, foarte mult, pentru alte plăceri. Dar dacă ar părăsi Europa ? Habsburgii au mînă lungă și Europa era prea strîmtă pentru ei ! În Lumea Nouă au plecat amărîți care n-aveau după ce bea apă și s-au îmbogățit. Cel puțin așa auzise. Dar el, posesorul unei comori inestimabile ? Ce n-ar putea face acolo ?! Da, numai acolo, pe continentul de aur, după cum auzise că era numit, numai acolo ar putea trăi fără teama vreunor urmări. Dar cum să ajungă acolo ? Va trece în Moldova ori în Țara Românească. Da, numai aceasta ar fi soluția. De acolo nu-i va fi greu să ajungă la Istambul. Da. Numai așa va proceda. Cît i-ar trebui să treacă munții ? Cu un cal bun, într-o zi și o noapte ar ajunge. De la Istambul, cu o corabie genoveză, venețiană, dar cîte corăbii nu va putea găsi ? Și-ar putea cumpăra una la nevoie. O corabie bună, cu un echipaj credincios, l-ar trece oceanul, fără să... dar toate planurile i se năruiră ca un castel de nisip. Un gînd, o idee venită pe neașteptate, i le dărîmă. Nu ! Pietrele sînt false ! Imposibil să fie diamante autentice. Un bijutier iscusit poate face asemenea imitații din cel mai ordinar cristal. Prea le păstra cu neglijență acest baron ! Cum de nu s-a gîndit de la început și la această ipoteză ? Să-l consulte pe Mosighian, armeanul, poate că ar da de bănuit, în cazul că sînt veritabile, iar în cazul că sînt false, și mai mult. Atunci ? Atunci ce mai avea de

făcut ? Intrase în joc. Ba, din nenorocire își dăduse și cuvîntul de onoare. Afacerea trebuia totuși să se soldeze cu un cîștig pentru el. Da ! Numai așa trebuia să facă ! Că-și dăduse cuvîntul ? Cînd îi era în joc propria-i carieră, propriu-i viitor, ce mai conta un cuvînt dat ? O avansare. Da. Numai aceasta era soluția. Se și vedea comandantul unui regiment austriac, într-o garnizoană... Da. Dacă nu Viena, măcar Buda. În cel mai rău caz un oraș mai acătării, nu ca amărîtul acesta de tîrg ! Aici ar fi fost silit să rugineasca cine știe cît timp dacă nu se ivea acest fericit prilej, căci numai fericit îl putea numi. Dar dacă pietrele sînt veritabile ? Aceasta n-o va putea ști niciodată. Chiar dacă ar afla ceva, în posesia lor tot nu va mai putea intra, dacă îl divulga pe conte. Ar înnebuni de necaz dacă ar afla cîndva că fuseseră veritabile. Ce să facă ? Cum să aleagă? Pietrele i-ar fi asigurat independența, cum i-o spusese chiar contele, dar... Nu ! Nu trebuie să lase vrabia din mînă pe porumbelul din par. Avansarea era o perspectivă sigură, neîndoielnică. Mai sigură decît toate comorile fabulosului continent. Comandant de regiment ! Formidabil ! Habsburgii poartă atîtea războaie. Dacă se va face remarcat, și se va face, ar putea ajunge cu timpul unul din potentații imperiului. Basta, compatriotul său, nu pe socoteala Habsburgilor se ridicase ? Și putea ajunge și mai departe dacă era mai prudent. Ehei ! El se va feri să cadă în asemenea greșeli. Se va afirma. Va ajunge cineva ! Hotărîrea era luată. Trebuia să-i facă cunoscut ispanului întregul plan. Va fi răsplătit, și pentru el, ca militar, singura răsplată valabilă era avansarea. Înainte !

Tot felul de gînduri îi bîntuiseră și pe cei trei, Săndruț, Ianoș și Luca, numai că aici nu era în joc cîștigul sau înavuțirea vreunuia din ei, ci eliberarea căpeteniilor răscoalei, continuarea acesteia, libertatea. Și planurile lor treceau de la o culme la alta. Cînd în fruntea cetelor, căpitani ai Crăișorului, cînd alături de el, pe podina caznelor.

Dar ceasurile îndoielilor trecură. La ora stabilită, Săndruț se găsea la locul de întîlnire. Trecuse mai bine de o jumătate de oră de cînd aștepta, dar Caruzzi nu-și mai făcea apariția. Apăru în schimb un alt ofițer, urmat de patru ostași imperiali, care-l somă să-i predea sabia, declarîndu-l arestat. Primul impuls al lui Săndruț fu să se opună. Dar nu mai avea asupra sa faimosul iatagan. În sabia cu care

era încins nu-şi punea mare nădejde, n-o încercase niciodată, nici măcar la scrimă. Doar cîteva clipe şovăi, îşi desfăcu sabia de la cingătoare şi, ceremonios, i-o întinse zîmbind ofiţerului. Numai şiretenia-l mai putea salva. Forţa, îşi dădea bine seama, l-ar fi pierdut, şi odată cu aceasta şi pe ceilalţi ortaci, precum şi nădejdea, absurdă aproape, de a-l mai salva pe Crăişor. Păşea mîndru între ostaşii din escortă, urmat de ofiţer. Era cam mirat, şi întrucîtva stingherit ofiţerul de atitudinea lui Săndruţ, mai ales că ştia pentru ce fusese arestat, şi că acuzaţia de înaltă trădare nu se sfîrşea decît pe eşafod.

Pătrunşi în cabinetul vast al ispanului, ofiţerul aşează pe masivul birou sabia lui Săndruţ, raportînd :

— L-am adus, Înălţimea Voastră ! după care trecu în spatele arestatului.

Rezemat de spătarul fotoliului, într-o atitudine degajată, ispanul îl privi arogant :

— Apropie-te, domnule baron !

Locotenentul, din exces de zel, îl împinse uşor cu mîna, încercînd să-l facă pe Săndruţ să înainteze. Ca fript se întoarse Săndruţ.

— Te-ai spălat pe mînă, porcule ? ! Cum ai îndrăznit să mă atingi ? ! Cum îţi permiţi ? ! Ai merita să-mi pun mănuşile şi să te pălmuiesc ! Mănuşile, ca să nu mă murdăresc de jeg !

Ofiţerul rămase împietrit. Ispanul îşi corectă poziţia luîndu-şi una mai puţin ostentativă. „Trebuie să fie vreun spion de-al împăratului ! îşi zise speriat. Să caut să mă comport ca atare, altfel..." dar nu-şi isprăvi ideea.

— Domnule vice-comite, vă rog să dispuneţi să iese ploava aceasta de aici ! bravă Săndruţ. Ceea ce vom avea de discutat sînt secrete de stat pe care nu le pot auzi urechi nespălate !

Ladislau Ballo, pentru că el era vice-comitele Bălgradului, rămase o clipă descumpănit, nemaiştiind ce să creadă. Se temea să rămînă singur în încăpere cu acest om. I se părea înspăimîntător. Ezitarea nu dură prea mult şi porunci :

— Domnule locotenent, aştepţi cu escorta în anticameră ! La cel mai uşor sunet al clopoţelului, intraţi !

— Am înţeles, Înălţimea Voastră, rosti locotenentul şi, urmat de ostaşi, părăsi încăperea.

— Domnule vice-comite, vă sfătuiesc să nu căutați să aflați prea multe în ceea ce mă privește ! Aceasta, ca nu cumva, după aceea, să regretați ! continuă să braveze Sândruț.

— Totuși, domnule baron, acuzația e extrem de gravă... cum să spun... datoria...

— Datoria dumneavoastră este să apărați interesele statului, ale Majestății Sale împăratul, și spre regretul meu, am fost silit să constat că în comitatul ce v-a fost încredințat, lucrurile nu merg precum ar dori-o ! Cam asta-i, în ceea ce privește datoria !

— Dar nu cunosc în ce calitate, ca să zic așa... numai spusele dumneavoastră... Vă rog să nu mi-o luați în nume de rău, dar... ați putea să-mi prezentați un document din care să reiasă ce atribuții...

— Documentele pe care le posed sînt secrete, v-o repet ! Documentul nu-mi este îngăduit să-l prezint decît excelenței sale domnul baron de Brukenthal, guvernatorul, și aceasta, numai la cerere ! Dacă insistați totuși, domnule vice-comite, dacă susțineți cu orice preț să încălcați o dispoziție a Majestății Sale... dar veți regreta !

Scoase din buzunar documentul măsluit și i-l aruncă ostentativ, strîvindu-l cu o privire ucigătoare. Cînd văzu antetul și semnătura, Ballo sări în picioare, se înclină în unghi drept, atîta cît îi permise biroul din față și exclamă :

— Excelență...

— Gura ! N-ați înțeles că-i secret ? ! Să nu ne audă cineva !

— Nu vă temeți, excelență, ușa e capitonată și nu pătrunde nici cel mai mic zgomot în afară. Numai dacă mânevrez clopoțelul.

Sări sprinten de după birou și, slugarnic, apropie de Sândruț un fotoliu confortabil.

— Luați loc, excelență !

— Trebuie să vă repet că n-aveți dreptul să-mi adresați acest titlu ? „Domnule baron", este titlul cu care vă puteți adresa, și atît ! E secret de stat !

— Iertare ex... domnule baron ! Iertare ! Dar, totuși, nu pot înțelege ! Așezați-vă ! Vă rog ! Mă jenez să continui discuția văzîndu-vă stînd în picioare !

— Deocamdată rămîn așa ! Treceți la locul dumneavoastră, domnule vice-comite ! Știu ce vă miră. Propu-

nerea aceea pe care i-am făcut-o lui... cum dracu-i zice, căpitanului aceluia. Am vrut să-i încerc loialitatea, domnule vice-comite. Așa mi s-a poruncit ! Am porunca Majestății Sale ca, printre altele, să mă asigur dacă răzvrătiții sînt bine păziți. Din păcate, voi fi silit să-i raportez unele lucruri care nu-l vor prea bucura. Și nu uitați, o mare parte din vină o aveți dumneavoastră !

— Eu ? ! Eu vinovat ? ! Nu înțeleg, domnule conte ? !

— Era sau nu de datoria dumneavoastră să verificați loialitatea comandanților gărzii care-i păzesc pe răzvrătiți ? N-ați făcut-o !

— Dar am pus să fie controlați și noaptea, domnule baron !

— Nu era de ajuns. domnule vice-comite ! Cînd v-a raportat căpitanul acela...

— Caruzzi, domnule baron.

— Așa, Caruzzi, cînd v-a raportat ceea ce ați aflat cu privire la persoana mea ?

— Să tot fie, hai să zic, o oră și jumătate ! Dar tot nu pricep ? Ce învinuire mi se poate aduce ? !

— Și nu v-a părut deloc suspectă chestiunea că v-a tăinuit trebușoara aceasta timp de 48 de ore, cînd de datoria lui era să vă raporteze imediat ? Deci timp de două zile și două nopți era tentat de crimă, de înaltă trădare ! Nu vă pricepeți să vă alegeți oamenii, domnule vice-comite !

— Într-adevăr ! La aceasta nu m-am gîndit ! Trebuia să-mi raporteze imediat ! Sigur, gîndul îi era numai la trădare. Abia cînd și-a dat seama că diamantele sînt false, așteptînd recompensa din altă parte, de la Majestatea Sa, avansarea, — mi-a și cerut-o, nemernicul, — s-a hotărît în sfîrșit ! Așaaa !

— False ? ! se miră Săndruț.

— Așa mi-a raportat, că l-ați amăgit cu niște diamante false.

— Deci, mai mult ca sigur, dacă le credea veritabile, trăda !

— Sînt silit să ajung la aceeași concluzie, domnule baron !

— Ei bine, iată-le ! spuse Săndruț, aruncîndu-le neglijent pe birou.

Reflexele nestematelor scăldară încăperea în lumini.

— Vă mirați, domnule vice-comite ? Sînt din caseta personală a Majestății Sale, și mi le-a încredințat pentru

acest scop ! Să mă asigur că răzvrătiții sînt bine păziți ! Trimiteți imediat după căpitanul Caruzzi și să vie și un bijutier ! Vă veți convinge.

Ișpanul apăsă pe o clapetă. În aceeași clipă cele două canaturi ale ușii săriră în lături și apărură ofițerul cu escorta.

— Domnule locotenent, ordona ișpanul, trimite imediat după căpitanul Caruzzi și să fie căutat și adus aici, Mosighian, armeanul !

Nu trecu mult timp pentru ca cei chemați să apară. Căpitanul păși țanțoș, ca unul ce era îndreptățit la o recompensă, iar armeanul rămase lîngă ușă, cu ochii ațintiți la sclipirea diamantelor. Cînd întîlni Caruzzi privirea strivitoare a lui Săndruț, păli și fruntea i se îmbrobonă. Își scoase batista și și-o tamponă, stînjenit. Altfel își închipuise că-l va găsi. Abia atunci se așeză și Săndruț, ostentativ, în fotoliu.

— Ce-ai de zis, domnule caporal Caruzzi ? îl întrebă Săndruț sarcastic.

— Caporal ? ! se miră acesta.

— Da, deocamdată *caporal !* Și asta încă nu e nimic ! S-ar putea să ajungi într-o ocnă de sare, sau mai rău: într-o mină de plumb ! Asta, cum va hotărî Majestatea Sa !

— Eu ! ? Eu, care mi-am făcut datoria și...

— Datoria ? ! Trădătorule ! Ca să te fi dovedit loial, aveai două alternative : prima, ca imediat ce ți-am propus tîrgul, fără nici un moment de ezitare, să te fi prezentat la Înălțimea Sa, vice-comitele, și să-i fi raportat totul ; a doua, pentru că erai totuși legat de cuvîntul de onoare, — și te-am crezut om de onoare, îmi pare rău că am fost silit să îmi schimb părerea, — trebuia să te prezinți la întîlnire și să-mi spui sincer că nu accepți tîrgul, declarîndu-mi totodată că nu te mai consideri legat de cuvîntul dat, cum o cere codul onoarei, și abia atunci să te prezinți la Înălțimea Sa și să-i raportezi. Or, mintea dumitale, domnule *caporal,* timp de două zile n-a clocit altceva decît trădarea ! Abia cînd ți-a venit ideea că diamantele ar fi putut fi false, ai făcut greșeala cea mare ! Codul onoarei, știi bine, e clar ! Un ofițer dezonorat trece automat în rîndul trupei ! Al ostașilor de rînd ! Dumneata, meștere, i se adresă armeanului, ești bijutier ?

— Da, înălțimea voastră !

— Te-aș ruga să cercetezi aceste pietricele și să-ți spui părerea !

Armeanul se apropie, ridică unul din diamante, scoase din buzunarul halatului o lupă, și rămase cu gura căscată. Cîteva clipe nici nu clinti.

— Dar exemplarul acesta e o minune ! Numai caseta unui cap încoronat și-ar putea permite un asemenea lux !

— Ce vă spuneam, domnule vice-comite ? i se adresă Săndruț ispanului. Fu argumentul care-l convinse definitiv pe Ballo că nu se găsea în fața unui impostor. Clătină doar aprobator din cap.

— A fost șlefuit cel puțin acum o mie de ani, continuă armeanul. Numai valoarea lui echivalează cu cea a unui regat !

— Te înșeli, meșterе, îl întrerupse Săndruț. De cel puțin o mie cinci sute de ani, îți garantez ! Poate că valoarea nu i-o apreciasem just. Cercetează-le și pe celelalte !

— Provin din aceeași sursă. Înălțimea Voastră. Din orient. Nu cred că li s-ar putea găsi cu ușurință rivale ! Și taina șlefuirii acestor diamante, din păcate, n-o mai cunoaște nimeni în lume !

Se auzi un zgomot de parcă s-ar fi prăbușit un sac de cartofi. Se prăbușise italianul.

— Lăsați că-l lecuiesc eu ! se oferi Săndruț, punîndu-și mănușile.

Se apropie de Caruzzi și-i trase cîteva palme zdravene. Acesta clipi speriat, pentru cîteva clipe neputîndu-și da seama unde se găsește. Era încă buimăcit.

— Scoală, cîine fără onoare ! îi ordonă Săndruț.

Cînd îl văzu în picioare, i se adresă ispanului :

— Domnule vice-comite, veți lua imediat legătura cu autoritățile militare și chiar în după-amiaza aceasta să fie retrogradat. În propria-i companie să rămînă, cu gradul de caporal ! Comanda companiei să i se încredințeze celui mai capabil dintre foștii săi ofițeri subalterni ! Majestatea sa ar prefera ca acesta să fie ori german, ori maghiar. În mercenarii de tipul acestuia nu se mai poate pune prea mare încredere ! Considerați această dispoziție ca venind direct de la Majestatea Sa ! Pînă la ceremonia degradării, să fie ținut sub stare de arest ! L-ar putea conduce chiar escorta care m-a adus ! Sabia, domnule caporal, i se adresă italianului.

Palid, tremurînd, Caruzzi-și desprinse sabia de la centiron și i-o întinse lui Săndruț.

— Îndurare !

Îngenunche.

— Pentru trădători și sperjuri nu există îndurare ! Scoală-te și să-ți fie de învățătură pe viitor, dacă vei avea norocul ca Majestatea Sa să nu-ți agraveze pedeapsa !

Ispanul chemă escorta și-i dădu dispozițiile necesare locotenentului. Săndruț adună nestematele de pe birou, apoi le afundă la fel de neglijent în buzunar, îndreptîndu-se și el spre ieșire, după ce-l salută rece pe ispan.

— Domnule baron, se ținu acesta după el, vă rog, o vorbă bună pe lîngă Majestatea Sa ! Vă asigur că-i sînt cel mai loial supus !

— Din cîte am constatat în comitatul ce v-a fost încredințat, nu prea văd cum v-aș putea lăuda. Să vedem cum vă veți comporta în viitor. În orice caz, nu voi părăsi comitatul pînă nu vor fi executați răzvrătiții. Să văd pînă atunci !

— Domnule baron...

— Voi încerca totuși, dar mai pun o condiție : în ziua execuției să mi se rezerveze mie și domnului conte de Oroshaza locurile cele mai bune !

— Și domnul baron...

— Dar cum credeați ? ! Și încă ceva : nu trebuie să afle nimeni că știți cine sîntem ! Nici chiar Excelența Sa guvernatorul ! Pînă ne terminăm misiunea, cea mai mare discreție. Nu trebuie să se știe că ați văzut documentul acela secret !

— Am înțeles ex... domnule baron ! îl asigură ispanul conducîndu-l pînă la ieșire, și făcîndu-i la temenele, dar s-a mai întîmplat un lucru neprevăzut ! Unul din acești răzvrătiți s-a spînzurat astă-noapte. Dimineața l-au găsit mort !

— Cum ? ! Care ? întrebă șocat Săndruț, căruia-i pierise și ultima picătură de culoare din obraz.

— Gheorghe Marcu, cel căruia i se mai zicea și Crișan, răspunse ispanul, mirat de atenția pe care o acordă Săndruț faptului.

— Altă veste neplăcută pentru Măria Sa ! Cine a fost de serviciu ? Cine era comandantul gărzii ?

— Căpitanul Caruzzi, bineînțeles, domnule baron !

— Iar Caruzzi acesta ! Își merită cu prisosință degradarea ! Tare m-aș mira dacă Majestatea Sa se va mulțumi doar cu atît ! Să se treacă fără întîrziere la executarea dispozițiilor pe care le-am dat în numele Majestății Sale, dar

să pară ca și cum dumneavoastră, din proprie inițiativă, le-ați luat ! Numai astfel mai puteți avea o scuză ! Vom mai vedea ! spuse, părăsind grăbit instituția.

Luca și Ianoș, care pregătiseră totul pentru a ataca escorta și a-l elibera pe Săndruț, avînd și caii, gata pregătiți, într-o curte apropiată, rămaseră mirați văzînd că sub escortă părăsește prefectura Carruzi, și nu mai puțin mirați cînd văzură santinelele prezentîndu-i onorul lui Săndruț și pe ișpan făcîndu-i la temenele.

— Asta ce-o mai fi, frate ? întrebă Luca.

— Asta-i înțelepciune, Luca ! Nu numai cu sabia, ci și cu cuvîntul ! îi răspunse Ianoș.

VII SUPREMA JERTFĂ

Cu capul sprijinit între palme, așezat pe patul acoperit cu paie mucede și urît-mirositoare, asculta la zgomotul ce venea din corpul de gardă. Creierii îi vuiau de gînduri. Ar fi vrut să se afle alături de ceilalți. Ar fi vrut să-i simtă aproape, cum îi simțise în luptă. De două ori fusese interogat. Le spusese totul, fără ocol. N-avea de ce să se teamă. Le spusese pentru ce se ridicaseră și că nu va fi pace pînă ce domnii nu vor fi la pămînt. Declarațiile lui constituiau un adevărat act de acuzare adus nobilimii. Nu era legat de nici un fel de jurămînt. Nu se sfiise să le spună. Horea și Cloșca aveau o taină a lor, taină pe care el niciodată nu căutase s-o afle, nu le-o cunoștea. Cu toate amenințările și schingiuirile nu răspunseseră decît : „nu", „nu știu", „n-am fost". „nu cunosc", și numai în baza mărturiilor ofițerilor cu care trataseră armistițiile și a nobililor care suferiseră de pe urma răscoalei li se putuse întocmi rechizitoriul. Negau totul, deși știau ce soartă îi așteaptă. Erau conștienți că, oricum, mărturisind sau negînd, vor fi uciși. Aceeași soartă îl aștepta și pe el, pe Crișan. La început, Horea și Cloșca se mîniaseră straşnic pentru izbucnirea răscoalei fără vreme. Fuseseră doar înțeleși ca aceasta să înceapă în primăvară, să se facă pregătirile necesare. Le explicase. Nu era el vinovat de incidentul de la Curechiu. Pînă să prindă el de veste și să încerce să potolească lucrurile, acel trădător, Pătru Cara, gornicul, și cei doi solgobirăi, Wolfgang Nalaczi, din Brad, și Mihail Gal, din Baia de Criș, fuseseră uciși. Oamenii mînioși nu mai puteau fi înfrînați. Trebuia să se pună în fruntea lor, ca o adevărată căpetenie pe care și-o alesese. De n-ar fi urmat trădările ! Ar fi putut rezista pînă la primăvară, ar fi putut continua răscoala dacă acel Molnar, doftorașul, nu i-ar fi amăgit pe oameni, care se răspîndiseră pe la casele lor. Cum mai putea să-i readune ? Ah, de-ar fi cel puțin închis

alături de cei doi. Ar mai schimba o vorbă, ar mai prinde putere unul de la altul. De moarte nu se temea. Tot trebuia să vie odată. Va fi supus la chinuri, la chinuri groaznice, știa. Nu se temea. Mai mult decît poate răbda un om tot n-au cum să-l chinuiască. Nu va scoate un geamăt. Nu le va da prilejul călăilor să se bucure de suferințele lui. Va răbda ! Să vadă și oamenii că-i mai ușor să mori chiar chinuit de călău, decît să trăiești ca rob, să mori zi de zi cîte un pic, stors de vlagă, fără nici o nădejde. Să trăiască măcar cu credința că sînt tari și că, odată, tot vor învinge. Dar carnea, netrebnica lui carne, nu va tresări la fiecare lovitură ? Nu văzuse el, cu ochii lui, că omul și fără cap mai mișcă, se mai zbate ? Cum s-o poată stăpîni ? N-ar vrea să le facă plăcerea aceasta domnilor, să le dea prilejul să se bucure la tresăririle și zbuciumul anarhic al cărnii, pe care nimeni nu și le poate stăpîni. Nu ! Plăcerea aceasta nu le-o va prilejui ! Era conștient că nu va scoate un geamăt, un oftat, dar ticăloasa de carne se va zbate, va tresări necontrolată, și asta nu trebuie să se întîmple ! Dac-ar fi lîngă ceilalți doi, să le spuie și lor. Să facă la fel. Să nu-i bucure pe domni ! Pentru ei scăpare tot nu mai era. Moartea ! Cu o zi sau o săptămînă mai devreme, ce conta ? Dar, cel puțin, nu le va face bucuria domnilor, să-i vadă carnea zbătîndu-se. Hotărîrea era luată.

Se sculă de pe pat și se apropie de ușă. Prin ferestruica zăbrelită privi la corpul de gardă. Așezați pe jos, cîțiva soldați jucau zaruri și suduiau cumplit cînd pierdeau. Alți cîțiva erau întinși pe patul comun, ce ținea cît lungimea peretelui. Doar unul, și acesta dormitînd, rezemat, ca ciobanul în bîtă, de pușcă, veghea, ce-o fi veghind? Poate că îi păzea pe cei ce dormeau, poate pe cei care aruncau zarurile ? Pe el nu. Ușa lui era bine zăvorîtă. Se retrase și se așeză pe un scăunel scund cu trei picioare. Începu să-și desfacă atent, fără grabă, curelele opincilor. Le încercă. Erau tari. Rezistau. Meșteri un laț și și-l petrecu în jurul gîtului. Nu-i plăcu. Era prea aspru. Nu aluneca. Pe dibuite, se apropie de blidul în care-i fusese turnată mîncarea și de care nici nu se atinsese. Culese cu degetele cele cîteva picături de grăsime sleită și unse cureaua. Acum da. Aluneca. Apropie scăunașul de fereastra zăbrelită. Trebui să se ridice în vîrful degetelor ca să poată petrece un capăt al celor două curele înnădite pe după o vergea a gratiilor. Potrivi în așa fel cureaua ca să-i ajungă la înălțimea gîtului.

Legă de cîteva ori. Întări legătura. Încercă. Rezista. Urcat pe scăunaș, cu spatele rezemat de perete, își petrecu lațul pe după grumaz. Nu se temea. Erau condamnați la moarte, dar nădăjduiau pînă-n ultima clipă într-un miracol. El nici nu-și pusese vreo nădejde, într-o eventuală iertare a împăratului. Știa că aceasta nu va veni. Vegheau domnii! Știa ce-l așteaptă. Moartea, dar nu cum o dorcau domnii, ci așa cum el și-o poruncise. Nu-i va bucura cu ultimele tresăriri anarhice ale cărnii. Zîmbi. I se părea că se află în fața unui auditoriu, urcat pe o tribună, nu pe scundul scăunaș. Îi vedea aievea. Domni. Mulți domni, adunați în juru-i. „Domnilor", își începu în gînd discursul, „ați vrea să mă vedeți tremurînd, ați vrea să mă vedeți urlînd de groază, ați vrea să petreceți pe seama mea! Nu, domnilor! N-am să vă fac bucuria asta!"

Se sprijini cu spatele de perete, își propti bine coatele și împinse cu picioarele scăunelul. Se prăbuși în gol. O lumină albă ca de fulger. Toate culorile curcubeului i se perindară pe retină, obositor de stridente — și hăul.

Era în dimineața execuției. În camera lui Săndruț, de la han, erau adunați toți trei și se sfătuiau în șoaptă.

— Eu nu merg, Săndrușule! mărturisi categoric Luca. Dacă n-am fost în stare să-i scăpăm, ce să mai căutăm acolo?

— Nici eu! spuse amărît Ianoș.

— Trebuie, fraților! căută să-i convingă Săndruț. Trebuie, înțelegeți? Să luăm putere din putere! Să învățăm cum se moare, cum moare un om adevărat! Sînt încredințat că amîndoi vor înfrunta moartea fără teamă, așa cum au trăit! Trebuie!

— Și n-am mai putea face nimic pentru ei? mai încercă Ianoș.

— Ce să mai putem face? răspunse abătut Săndruț.

— Să-i ucidem pe călăi! își dădu părerea Luca. N-ar mai fi cine să-i ucidă.

— Și ce-am cîștiga cu asta, fraților? vorbi Săndruț. În cel mai bun caz ar mai trăi o zi, ar fi amînată execuția. Călăi, la tot pasul. Nu este solgăbirău care nu aibă unul la dispoziție. Să mergem, cum am spus, și să prindem putere din puterea lor, credință din credința lor! Ne trebuie, fraților! Dacă am păși pe drumul ăsta, nu se știe ce ne

poate aștepta și pe noi. Să învățăm măcar să murim omenește și gîndul morții să nu ne mai înfioare!

Plecară. Drumurile erau pline de oameni mînați spre locul execuției. Veniseră cîte șase din fiecare sat, din toate comitatele ce fuseseră atinse de răscoală și chiar din cele limitrofe. Nobili, mulți nobili, unii călări, alții în caleși somptuoase, nobili care doreau cu orice preț să le audă urletele de durere, să-i vadă umilindu-se, îngenunchind și cerînd îndurare. Erau bine dispuși, unii chiar amețiți de băutură, hotărîți să se delecteze cu oribilul spectacol ce le fusese pregătit. Țăranii pășeau amărîți, îndurerați, dar pe chipurile lor se citea mai mult revolta, dîrzenia, decît teama de cele ce se vor întîmpla.

Ajunseră. O lume de capete înconjura podina. Călăi, ajutoare de-ale acestora și vice-comitele Ballo, — cu sentința scrisă în două limbi, germană și română, — se foiau pe scîndurile eșafodului. Călăii își pregăteau uneltele în vederea execuției. Condamnații încă nu sosiseră.

Eroii noștri abia reușiră să se strecoare pînă lîngă cordonul de ostași ce făcea zid în jurul eșafodului. Săndruț îi prezentă unuia din ofițeri un bilet primit de la vice-comite, și acesta, salutîndu-i ceremonios, le alese locurile cele mai bune, locurile de unde se putea vedea tot.

Pe podină, în centru, un butuc, cu securea lîngă el. Roata grea, cu lama boantă, fixată pe obadă, alături. Lama era tîmpă, pentru a rupe, a sfîșia, nu a tăia, anume pentru a accentua chinul condamnatului. În fundul scenei improvizate, pe o bîrnă orizontală fixată pe altele două înfipte în pămînt, trei țepușe așteptau capetele martirilor.

Glasuri învălmășite. Huruit de roți. Tropot de copite. Se apropiau trei harabale. Fiecare era înconjurată de către un careu de ostași călări. În mijlocul fiecărcia, cîte un om înlănțuit, în picioare, înconjurat de alți ostași. În cea de a treia haraba, susținut în picioare de către soldați, cadavrul lui Crișan, cu fața ușor învinețită și ochii căscați parcă a mirare. De altminteri, chipul îi era senin, departe de a înspăimînta, ca al acelora ce mor în streang. Pentru ce l-or mai fi adus și pe el ?! se mira lumea. Ce să-i mai facă unui mort ? Știau domnii ce știau. Cu multă grijă fusese păstrat cadavrul într-o ghețărie, special pentru spectacolul ce se pregătea. Viu, mort, sentința trebuia executată întocmai. Era una din cele mai groaznice de care se auzise. Frîngerea cu roata, de jos în sus, pînă la moarte.

Cu capetele sus, neînfricați, Horea și Cloșca urcară, fără să ezite, scările de lemn. Fu tîrît și corpul neînsuflețit al lui Crișan pe podină. Tobele răpăiră. În afara sunetelor monotone ale acestora, rău prevestitoare, nu auzeai o șoaptă, nu vedeai o mișcare. Spectatorii parcă încremeniseră. Ballo, ispanul, ridică în dreptul ochilor sulurile de hîrtie și citi sentința: întîi în germană și apoi în română. Nu se auzea decît glasul lui monoton. Sentința mai fusese citită cu două zile înainte, peste capetele condamnaților. și mulți dintre ascultători îi cunoșteau conținutul. Nobilii jubilau, așteptînd cu nerăbdare începutul sinistrului spectacol. Cînd isprăvi cu cititul, din rîndul miilor de țărani se stîrni un murmur, un murmur prevestitor de furtună. Se auziră iar tobele, ostașii începură să se foiască și se restabili liniștea. O liniște ce parcă-ți țiuia în urechi se așternu.

Călăii luară întîi cadavrul lui Crișan. Îl întinseră pe podină și îl răstigniră de patru piroane, înfipte solid în scîndură, legîndu-i de acestea mîinile și picioarele cu frînghii groase. Horea și Cloșca, încadrați de cîte doi ajutori de călăi, erau ținuți anume cu fața către cadavru, ca să se îngrozească de ceea ce-i aștepta. Nu căutară să-și întoarcă privirea. În ochii lor nu se citi groaza, precum se așteptau domnii, ci doar o adîncă durere, privind la chipul fostului lor ortac, pe care-l vedeau pentru prima dată de cînd se despărțiseră, după amînarea răscoalei.

Călăii lucrau fără grabă, spre satisfacția nobililor. Începură să așeze sub trupul întins al lui Crișan popice de lemn, la intervale cît mai dese. În fiecare din aceste intervale urma să se dea cîte o lovitură cu lama roții, care trebuia să sfîșie carnea și să zdrobească oasele osînditului. Dese mai erau așezate popicele. Multe lovituri trebuia să primească martirul pînă să-și dea duhul. Ballo își scoase cronometrul și făcu un semn călăului. Prima lovitură se auzi scrîșnită, în zgomotul oaselor zdrobite. Călăul lucra încet, loviturile erau rare, anume ca să prelungească, să-i facă să simtă cît mai mult spectacolul, deși era mutilat doar un cadavru. Cu toate acestea scrîșnetul oaselor zdrobite le producea plăcere, le încînta auzul, nobililor. Țăranii priveau tăcuți și încrîncenați. După un timp, din ceea ce fusese cîndva corpul voinic al lui Crișan nu se alesese decît bucățele care abia se mai țineau una de alta.

Veni și rîndul lui Cloșca. De data aceasta crîncena operație urma să fie repetată pe viu. Spre dezamăgirea nobililor, Cloșca nu încercă nici un fel de rezistență. Singur își întinse mîinile pentru a-i fi prinse în frînghii. Fu întins la rîndu-i pe podină și răstignit atît de strîns, încît chiar dacă ar fi încercat să facă vreo mișcare, i-ar fi fost cu neputință. Simți cum pe sub trupu-i, întins ca o coardă, erau introduse popicele de lemn. Horea era ținut ca să poată privi întreaga grozăvie. Nu era nevoie. Nu se simțea înspăimîntat. Întîlni privirea lui Cloșca și acesta îi răspunse la fel de dîrz. Se hotărîseră dinainte ca spectacolul, în loc să aibă darul să-i înspăimînte pe țărani, să-i facă să tremure pe domni.

Urmă prima lovitură. Chipul lui Cloșca se crispă a durere, dar gura nu-i scoase nici cel mai mic sunet. Urmă a doua lovitură, a treia, rar, să prelungească cît mai mult supliciul. Ișpanul, cu cronometrul în mînă, urmărea mișcările călăului, făcîndu-i semn să nu se grăbească.

— Rabdă, Cloșcuț ! se auzi vocea caldă, duioasă a lui Horea, voce cum nu i-o mai auzise nimeni ; poate vreo femeie în orele tihnite de dragoste. Rabdă ! Trece !

— Nu mai doare, frate, se auzi vocea liniștită a lui Cloșca. Numai la început. Acuma nu, frate. Mă uit la urîtu' ăstă cum ostenește și se scălămbăie pe deasupra mea, și-mi vine să rîd, da' nu știu de ce nu pot.

Într-adevăr, de pe chipul martirului se șterseseră urmele crispării dintîi și devenise senin, aproape zîmbitor.

Deși vorbele fuseseră rostite relativ încet, în cercul nobilimii fuseseră auzite cu destulă claritate. Ba și unii din țăranii din apropiere le auziseră. Ballo, crîncen de mînie, se răsti :

— Gura ! Tăceți ! Vă poruncesc !

— De ce să tac, domnule ? ! se auzi vocea ca de tunet a lui Horea. Ce-ai să-mi faci dacă nu tac ? Ai să mă ucizi, nu ? Te temi, ișpane ! Îți citesc groaza în ochi ! Ești mai mort decît mine ! Pfui ! Ți-s nădragii uzi ! Și voi vă temeți, cîinilor ! se întoarse către nobilii din preajmă.

Ișpanul, speriat de-a binelea, își duse o mînă în față și una în spate, pipăindu-și pantalonii, de parcă într-adevăr pătise rușinea. Gestul stîrni ilaritate, dar numai în rîndul țăranilor. Pe nobili îi apucă o furie oarbă. Mînioși, încercară să rupă cordonul de ostași. L-ar fi linșat pe Horea, dacă ar fi izbutit.

— Să i se astupe gura ! se auzi vocea lui Hollòki, ispanul ţării Zărandului. Să i se lege ! Nu ! Nu ! reveni. Vreau să-i aud urletele de groază, cînd i-o veni rîndul ! mai strigă.

— Să aştepţi, cîine ! mai apucă să tune Horea, şi gura îi fu acoperită de palma lată a unuia din ajutoarele călăului.

După douăzeci de minute de la prima lovitură, corpul lui Cloşca mai dădea semne de viaţă, dar, după chipul senin şi zîmbitor, era vădit că de mult nu mai simţea nimic.

Veni şi rîndul lui Horea. Cum se desprinse palma călăului de pe gura acestuia, i se auzi vocea de tunet :

— *Mor pentru popor !*

Cu furie fu trîntit pe podină şi întins între cele patru piroane. Liniştit, numără fiecare popic ce i se introducea sub membrele înţepenite de legături. Prima lovitură fu îngrozitor de dureroasă. Muşchii feţei îi jucară, dinţii îi scrîşniră, dar nu scoase un geamăt. O simţi şi pe a doua. A treia păru o mîngîiere pe lîngă celelalte. „A avut dreptate Cloşcuţ, îşi zise. Totul e să nu te temi !" îşi continuă gîndul. Primise vreo şase lovituri. Chipul îi devenise senin ca şi cel al lui Cloşca. Ochii mici şi oţelii îl sfredeliră pe călău. Desfăcu buzele, şi, cu voce liniştită, dar destul de puternică, începu :

— Am să-ţi spun ceva, călăule ! Nu te...

Dar acestea îi fură ultimele cuvinte. De teamă ca să nu-l facă de ocară, cum îl făcuse pe ispan, călăul ridică furios roata şi-i înfipse, cu toată forţa de care mai era capabil, ascuţişul lamei în furca pieptului. Pînă la şira spinării se înfipse tăişul. Se auziră coastele trosnind, corpul voinicului mai tresări o dată şi rămase nemişcat.

Un vuiet de protest izbucni din piepturile nobililor, furioşi pe călău că nu-şi făcuse cum trebuie datoria, nu prelungise supliciul.

Acesta, nepăsător, se aşeză pe butucul din mijlocul podinei şi începu să-şi şteargă broboanele de sudoare, care-i acoperiseră fruntea. Era extenuat. Ce fel de neam de oameni fuseseră aceştia ? ! De unde tăria de care dăduseră dovadă ? ! Care era crezul lor ? ! În atîţia ani de cînd îşi făcea meseria îi văzuse pe mulţi tîrîndu-i-se la picioare, cerîndu-i îndurare, urlînd ca fiarele, cerşindu-i mila, zbătîndu-se. Să nu se mai fi priceput oare în meserie, să nu fi făcut totul cum trebuie ? ! Tresări. Îşi aminti de datorie.

încă nu terminase. Începu să le dea ordine ajutoarelor. Trupurile, amarnic mutilate, fură desfăcute din legături și tîrîte, pe rînd, lîngă butuc. De trei ori răsună sec lovitura securii. De trei ori se auzi zgomotul la fel de sec al capetelor rostogolite pe scîndura podinei. Pe rînd, călăul le alinie în cele trei țepușe. Chipurile eroilor erau însă departe de a inspira groaza. Spre deosebire de chipurile martirilor zugrăviți în biserici, cu fețele îndurerate, triste, acestea erau luminoase ca ale îngerilor, zîmbitoare, în afară de chipul — și acesta senin, dar mirat parcă, — al lui Crișan.

— Ne sfidează ! Ne sfidează și după moarte ! începură să strige nobilii, indignați.

— Să li se taie nasul și urechile ! urlă vocea de bas a lui Hollòki. Și buzele să le fie tăiate !

— Nu-i slobod ! rosti hotărît Ballo de pe podină. Nu prevede sentința ! Porunca măritului împărat trebuiește executată întocmai !

— Să se facă totuși ceva ! se auziră strigăte indignate.

Ballo îi șopti ceva călăului. Acesta muie o zdreanță murdară în sîngele scurs pe podină, o înfipse într-o prăjină și stropi chipurile care parcă-și rîdeau de furia domnilor. Efectul fu destul de redus. Ca și cum ar fi stropit cu norol capodopera unui pictor celebru. Chipurile își păstrașeră seninătatea, doar că erau întinate.

Cu pricepere de măcelari, trupurile, și așa destul de sfîrtecate, ale eroilor fură sfîșiate în patru. Se apropiară douăsprezece harabale, înconjurate de cîte o escortă de doisprezece călăreți.

— Cluj, se auzi vocea lui Ballo, și una din acele rămășițe însîngerate fu aruncată într-o haraba, care-și continuă mersul.

Turda... Abrud... Zlatna... Brad... Deva... se auzea aceeași voce de cîte ori era aruncată vreo ciozvîrtă însîngerată în cîte o căruță. Erau tîrgurile unde trebuiau expuse aceste rămășițe groaznic mutilate, pentru a inspira groază, pentru a-i tăia oricui pofta de a mai ridica arma împotriva domnilor.

În harabaua pentru Brad fu aruncat brațul drept și ce se mai ținea de el, al Crăișorului.

Săndruț îl atinse cu cotul pe Ianoș. Îi făcu semn și lui Luca să-l urmeze.

După ce se îndepărtară, și făcură în așa fel încît să nu mai fie nimeni pe aproape, Săndruț șopti :

— Rămăşiţa Crăişorului care a fost trimisă la Brad, nu trebuie să ajungă, ori dacă ajunge, nu trebuie să fie batjocorită ! Trebuie s-o răpim, s-o îngropăm într-un loc cinstit, curat, la fel de curat cum a fost şi inima Crăişorului ! Numai atîta mai putem face pentru el !

— Ai bolunzit ?! se sperie Luca. Nu eşti bucuros că ai scăpat, cum ai scăpat, din mîna ispanului şi acuma-ţi trece altceva prin cap ? !

— Are dreptate Săndruţ, îl susţinu şi Ianoş. Nu se cade ca aceste rămăşiţe să fie necinstite ! Trebuie să le îngropăm !

— Da' nu vedeţi cît sînt de păzite ? ! Fiecare dărab cu o droaie de cătane ! Cum să le smulgi ? ! Numai aşa, ca să ne pierdem capu' !

— Găsim noi cum. Dacă nu le-om putea lua pe drum, acolo, la Brad, vedem ce-i de făcut, dar de lăsat nu trebuie să ne lăsăm ! spuse Ianoş. Ce zici, Săndruţule ?

— Nici aşa nu-i rău. La Brad au să puie vreo caraulă în piaţă. Îi venim noi de hac ! Hai la han, să mîncăm ceva şi să ne pregătim de drum !

În sala comună a hanului, care încă cu două zile înainte era neîncăpătoare, de cîtă nobilime se adunase de pretutindeni pentru a asista la execuţie, abia-şi făcuseră loc să se aşeze. Săndruţ consideră ca o pierdere de timp servirea mesei în cameră, cum obişnuia. Se grăbeau.

— Îmi daţi voie, domnule ? îşi ceru permisiunea Săndruţ, ca să-şi facă loc.

— Cu plăcere, răspunse cel interpelat. Şi dumneavoastră tot la execuţie ? întrebă.

— Tot ! răspunse sec Săndruţ.

— A fost un spectacol măreţ ! Cîtă dîrzenie la tîlhari ! Dar şi-au meritat moartea ! Au indus poporul în eroare, înşelîndu-l cu tot felul de minciuni. Cîte capete n-au căzut din pricina lor ?

— Poate, răspunse la fel de sec Săndruţ.

— Dar, precum văd, dumnevoastră domnule, parcă nu v-a produs aceeaşi satisfacţie sentinţa dreaptă a măritului împărat !

— Nu pretind că sînt umanist, ca alţii, dar sînt unul din aceia care nu se bucură la vederea unui asemenea spectacol.

— Totuşi, ar trebui s-o recunoaşteţi, sentinţa a fost dreaptă !

— Desigur ! Nu contest, aprobă Săndruţ, venindu-i să-l strîngă de gît pe nemernic, nu poate nimeni contesta o sentinţă aprobată de Majestatea Sa ! Sîntem prea mărunţi pentru aşa ceva !

— Şi cînd mă gîndesc că am contribuit şi eu, şi încă mult, la prinderea acestor răzvrătiţi ! se lăudă necunoscutul.

Săndruţ îşi ascuţi urechea şi-şi schimbă complet atitudinea. Dorea neapărat să ştie cine e acest nobil, sau burghez înstărit, apucat de limbuţie. Zîmbi amabil.

— Cum ? ! Aţi contribuit deci, l-aţi ajutat pe măritul împărat să facă justiţie ? Meritaţi felicitat, domnule ! Cu cine am onoarea ?

— Doctor Iohan Molnar, dacă îmi permiteţi.

— Baron von Sheer, se prezentă la rîndu-i Săndruţ.

— Îmi pare bine, domnule baron ! Nespus de bine !

— Am auzit de numele dumneavoastră. La Viena am auzit. Sînteţi un medic renumit ! Pînă şi măritul împărat vă cunoaşte numele ! Dar nu pricep cum de aţi reuşit să-i prindeţi pe tîlhari !

— N-am afirmat că i-am prins ! Am contribuit numai la aceasta cu modestele-mi mijloace ! Ca român, am reuşit să pacific o zonă întreagă cuprinsă de răscoală. I-am îndemnat pe oameni să-i părăsească pe aceşti sceleraţi şi să-şi vadă de treburile lor, promiţîndu-le în schimb bunăvoinţa împăratului.

— Aţi merita recompensat, domnule doctor !

— Am şi fost, domnule baron ! Două mii de florini mi-a acordat guvernul pentru această operă de pacificare. Şi cît de bine îmi vor prinde ! Sînt în perspectivă de căsătorie, domnule baron. O partidă bună, nespus de bună, şi, oricît, nu strică dacă vin şi eu cu ceva.

— Aţi şi primit banii ? Vă felicit, atît pentru premiere cît şi pentru proiectata căsătorie, domnule doctor ! Într-adevăr, două mii de florini e o sumă. Dacă aţi şi încasat-o...

— Chiar ieri, domnule baron. O am asupra mea. Nici n-am avut timp s-o depun la vreo bancă. Eram grăbit să asist la execuţie. E un spectacol ce nu se poate vedea oricînd.

— Într-adevăr, domnule doctor. A fost ceva excepţional. Nu în orice zi sînt executaţi capii unei răscoale ! Dar v-aş propune ceva : nu mă simt bine în înghesuiala asta. Vă invit să luăm masa împreună, la mine în cameră. Am

o cameră închiriată aici, la han. Ne va însoți și domnul conte de Oroshaza, poate ați auzit de el ?

— Nu, dar mi-ar părea foarte bine să-l cunosc. Ce fericit sînteți că ați reușit să găsiți o cameră ! Eu am fost silit să împart culcușul, nu numai camera, cu niște mocofani ! Ce era să fac ?

— Atunci, să urcăm, domnule doctor! îl invită Săndruț.

Îl coti pe Ianoș, care-i făcu la rîndu-i semn lui Luca, și urcară. Ajunși în cameră, Săndruț întoarse cheia în broască și o băgă în buzunar. Medicul rămase uimit. Nu știa ce să creadă.

— Și așa, domnule Molnar ! Vindeci orbirea, din cîte am auzit ! i se adresă Săndruț medicului. Cîte cazuri ai vindecat pînă acum ?

— Treizeci și șapte, domnule baron, dar...

— Șezi ! Stai pe scaun, ca să nu te așez eu ! se răsti Săndruț. Ai dat, sau mai bine zis redat, lumina ochilor cîtorva oameni și te-ai apucat să orbești o țară ! Trădătorule ! Cîine spurcat !

— Domnule... încercă Molnar.

— Să taci ! Eu vorbesc acum ! Și te mai și lauzi ! Spurcăciune ! Te lauzi că i-ai vîndut pe acești oameni cărora nici picioarele nu erai vrednic să le speli ! Scoate banii ! Banii trădării !

— Glumiți, domnule...

— Scoate banii că-ți crăp capul, ca unui cîine turbat ! Legați-l de scaun ! porunci lui Luca și Ianoș.

Fără fasoane, aceștia-l înșfăcară și-l cetluiră să nu mai poată face o mișcare. Săndruț numără florinii. Ce trecu peste două mii îi îndesă în buzunarul doctorului.

— Și acum, domnule doctor, să-ți pun o bombiță ! Știi ce-i o bombă, domnule doctor ?

— Iertare !

— Te-am întrebat dacă știi ce-i aceea o bombă, domnule doctor ! se răsti Săndruț.

— Cum să nu știu, păcatele mele ?

— Am să-ți pun una mică, o bombiță, care la cea mai mică mișcare să-ți transforme scăfîrlia în pulbere !

Începu să scotocească prin cufere ca să găsească ceva potrivit, urmărit de privirile mirate ale lui Ianoș și Luca.

— Am găsit ! Asta-i tocmai bună. Nici prea mare, nici prea mică. Așa !

Medicul, care era cu spatele, nu putea vedea obiectul inofensiv din mîna lui Șăndruț. Era o cești cuță de cafea. Săndruț i-o legă cu niște sfoară în jurul gîtului și i-o fixă la ceafă.

— Acum e bine ! rosti. Așa ! Domnule doctor, să nu îndrăznești să faci vreo mișcare că... ori poate vrei să te vezi mai repede în împărăția cerurilor pentru fapta vrednică pe care ai săvîrșit-o ? Treaba dumitale ! Vezi, și cu răsuflarea mai ușurel, că nici nu știi cum se poate declanșa mecanismul ! E foarte sensibil ! Mi-a fabricat-o un meșter din Buda, neîntrecut în asemenea sculișoare. La cea mai mică neatenție poți zbura. Dacă ai răbdare poate că se va găsi cineva să te elibereze, dar să nu îndrăznești nici să vorbești pînă atunci ! E atît de sensibilă jucăria, încît pînă și coardele vocale i-ar putea declanșa mecanismul !

Medicul le urmărea, cu ochii holbați, aproape temîndu-se să și răsufle, pregătirile de plecare. Totul fu strîns și împachetat și, în scurt timp, călăreții noștri galopau spre Deva.

VIII LA GORUN

La Deva nu opriră decît vreo două ore, atît cît le trebuia cailor să răsufle. Erau grăbiți. Voiau să ajungă din urmă macabrul convoi. Săndruț îl trimise pe Luca să tîrguie o bucată de pînză de in, curată, drept giulgiu, pentru ce mai puteau recupera din rămășițele Crăișorului. Trecuseră de Vălișoara și urcau Dealul Mare, cînd ajunseră din urmă harabaua. Hurducați de trapul cailor, ostașii dormitau. Erau dispuși de o parte și de alta a căruței. În urma ei, un subofițer bătrîn, încărunțit în slujba împăratului. El era comandantul convoiului.

— Bună ziua, îl salută Săndruț.

— Să trăiți, Măriile Voastre, le răspunse osteanul.

Săndruț își aruncă o privire în căruță. Rămase mirat cînd văzu rămășițele însîngerate înfășurate cu grijă într-o pînză de sac curată.

— De ce-ați învelit rămășițele tîlharului ? ! întrebă Săndruț răstit.

Subofițerul îi aruncă o privire nu prea prietenoasă și-i răspunse :

— Sînt soldat bătrîn, Măria Ta, și știu ce am de făcut! Am primit poruncă să duc ce am de dus la Brad, și duc ! Nimeni nu mi-a spus cum să fac asta. Nu văd nici un rău în ceea ce-am făcut. Cui dăunează ? Îmi îndeplinesc porunca și gata !

Lui Săndruț îi plăcu atitudinea cinstită și dîrză a subofițerului. dar căută să-l mai ispitească :

— Dar de ce nu le-ai lăsat pe paie, așa cum au fost aruncate ? !

— A fost un om ! Bun, rău, nu e în puterea mea să judec. dar om. Așa am crezut eu că se cade ! La Brad, facă ce-or ști, cum or avea poruncă ! Dar pînă acolo, eu răspund ! spuse la fel de dîrz, aruncîndu-i, nemulțumit, o altă privire lui Săndruț.

— Dar dacă ar auzi măritul împărat crezi că s-ar bucura ?

— Asta n-am de unde să știu, îmi îndeplinesc porunca și atîta ! Aceste rămășițe vor ajunge la Brad ! Mai am doi ani de cătănie, Măria Ta, își mai muie subofițerul glasul. Dacă oi avea norocul să nu mor într-unul din războaiele împăratului pînă atuncea, are să fie bine. Am agonisit cît să-mi cumpăr cîteva iugăre în pustă și să-mi fac o căsuță. Am muiere și doi prunci, Măria Ta ! Eu zic că nu-i avea inima așa de rea și să-mi cauți pricină pentru atîta. Nu puteam face altfel ! Ce și cui îi pasă cum îmi îndeplinesc porunca ? Mi-o îndeplinesc ostășește, așa cum am învățat și gata ! Dacă mi se poruncea să le las așa, așa le lăsam ! Dar nu mi s-a poruncit decît să le păzesc pînă la Brad și că răspund cu capul ! Le-oi duce !

— Îmi place, viteazule ! Ești om cu suflet bun și îndrăzneț pe deasupra. Ai și inimă, nu ca alții. Nu te învinuiesc pentru ceea ce-ai făcut ! Am vrut numai să știu ce te-a dus la asta.

— Îți mulțumesc pentru vorbă bună, Măria Ta ! Oameni sîntem. L-am văzut cum a murit și m-am mirat ! Un netrebnic, Măria Ta, un ucigaș de rînd, cum zic unii că a fost, nu putea să moară așa ! Nu știu nici cine-i, nici ce-a făcut. Unii spun că s-a ridicat pentru dreptate și slobozenie, dar am spus prea multe, Măria Ta ! Fiecare cu credința lui.

— Ai dreptate, viteazule ! Fiecare cu credința lui. Ce zici, ajungem pînă seara ?

— Om ajunge, Măria Ta, dacă ne-o ajuta Dumnezeu. Am întrebat niște oameni și spun că nu mai e mult. Greu, Măria Ta ! De două zile în șa. Abia aștept să prind un ceas-două de hodină !

Mai merseră un timp împreună. Săndruț nu se putea hotărî să atace convoiul. Prea i se păru omul acela, subofițerul, om de inimă. Ar fi fost păcat să-i cășuneze vreun rău. Înfipse pintenii în coastele animalului, îl salută pe bătrînul soldat și, urmat de ceilalți, o luară înainte.

— Ce facem, Săndruțule ? întrebă Luca, după ce se mai depărtară.

— Să nu le căutăm pricină. Strajamesterul e un om de treabă. Și ostașii par asemenea. Or fi și ei țărani ori tîrgoveți necăjiți, tot ca noi. Ș-apoi, ne-ar fi și greu. Sînt treisprezece oameni. Și știu să se bată ! S-au luptat în atîtea războaie ! La Brad, vedem noi ce-i de făcut

Traseră la un han și așteptară sosirea macabrului convoi, în piață. Acolo erau gata pregătite cîrligele în care trebuiau agățate rămășițele Crăișorului. Fuseseră de față cînd subofițerul îi raportă solgăbirăului și-i dădu în primire macabrul colet. Era multă lume de față. Solgăbirăul se răsti la subofițer, cerîndu-i socoteală pentru ce învelise acele rămășițe însîngerate, dar subofițerul îi raportă, la fel de dîrz, că își îndeplinise sarcina și că nu-l interesa pe el, pe solgăbirău, cum o făcuse. Ceru să-i semneze documentul de primire, își luă ostașii și plecară spre locul unde li se pregătise cazarea. Călăul desfăcu coletul, se urcă pe o scară și căută să expună jalnicele rămășițe în așa fel, încît să impresioneze cît mai mult. Săndruț îi văzu pe mulți închinîndu-se. Toate chipurile erau împietrite. Singurii pe obrazele cărora se citea satisfacție. erau cîțiva nobili.

Încet-încet, lumea începu să se împrăștie și nu rămaseră de pază decît doi ostași. Amurgea cînd Săndruț cu ortacii lui se înapoiară la han. Începu sfatul :

— Trebuie numai să-i amețim cu cîte o pălitură zdravănă și după aceea să-i legăm, ca să nu pățească nimic nici ei, sărmanii. N-ați văzut cît de amărîți erau că trebuie să păzească locul ? Lăsăm să mai treacă vreo trei-patru ceasuri, și, la treabă ! Dar, cum am spus, fără moarte de om! Dacă erau puși de pază domni, era altceva. Ei, săracii, își fac amărîta de slujbă. Cine știe de pe ce coclauri au fost prinși și ei cu arcanul și duși la cătănie ? Ce ziceți, fraților ? Bine am vorbit ?

— Bine, Săndruțule, nici nu se poate mai bine, aprobă Ianoș. Noi avem ce avem cu domnii. Aproape că aș zice să cădem la înțelegere cu soldații, să se lase legați de bunăvoie, și să le dăm cîte zece florini de fiecare. Dacă-i găsește legați pot și ei minți că s-au luptat dar i-am răzbit cu numărul. Să încerc să vorbesc cu ei ? I-am auzit vorbind. Vorbeau ungurește, așa că m-oi putea face înțeles.

— Da' dacă nu se învoiesc ? se îngrijoră Luca.

— Să încercăm, totuși, fu de părere Săndruț. În cel mai rău caz, au să dubleze paza. În loc de doi au să fie patru. Cu atîția, dacă-i luăm fără veste, cît ai clipi, ne-am descurcat ! Încearcă, Ianoș ! Încearcă !

Ianoș plecă și se întoarse peste vreo jumătate de ceas. Era radios. Reușise. Amîndoi soldații erau iobagi, foști iobagi, din pusta maghiară, și nu-i fu prea greu să-i convingă. Ba refuzară chiar și recompensa. Îi trebui mult lui

Ianoș ca să-i facă să primească. Abia de la Ianoș aflaseră și ei ce păzeau, și ce reprezenta ciosvîrta aceea de carne însîngerată. Pînă atunci doar bănuiseră aceasta.

Se apropia miezul nopții. Ieșiră din camera pe care o ocupaseră, își pregătiră caii, și se îndreptară spre piața tîrgului. Mergeau la pas, ținîndu-și caii de dîrlogi, pentru a face cît mai puțin zgomot. Toate ferestrele erau întunecate. Tîrgușorul își dormea somnul. Se opriră la un colț al unei ulicioare ce dădea în piață și Ianoș le-o luă singur înainte. Schimbă cîteva vorbe cu ostașii și le făcu și celorlalți semn să se apropie.

— Tăvăliți-ne un pic și mai sfîrtecați-ne, pe ici-pe colo, straiele, propuse unul din ostași. Ne face împăratu' altele. La el nu se cunoaște, are de unde !

Îi mototoliră cît se pricepură mai bine, căutînd să nu le pricinuiască vreun rău, îi legară cobză și Luca se aburcă în spinarea lui Ianoș, desprinzînd din cîrlige ceea ce mai rămăsese din Crăișor.

— Ține giulgiul, Săndruțule ! îi șopti aproape Luca.

Săndruț întinse pînza și prinse în ea bucata de carne sfîrtecată, înfășurînd-o cu grijă. Era înghețată. Desfăcură un sac curat, dinainte pregătit, și legară balotul la oblîncul calului de povară. Era lună. Stelele sclipeau vesel. Se lăsase unul dintre ultimele geruri dinaintea venirii primăverii. Se vedea aproape ca ziua și trebuiau să se grăbească. Ocoliră pe uliție dosnice și liniștite pînă ieșiră din tîrgușor, îndreptîndu-se spre Mesteacăn.

— Și acuma ce facem ? întrebă Ianoș.

— Eu aș zice să-l îngropăm în pădure lîngă dacu' nost', lîngă omu' pe care l-am găsit în adăpost, propuse Luca.

— Să trecem mai întîi pe la părintele Ioanăș din Mesteacăn. Nu-i departe. Are să ne sfătuiască cum e mai bine, propuse Săndruț. A fost toată vremea în preajma Crăișorului. E om cu suflet, îl cunosc bine !

— Și eu îl cunosc, afirmă Luca. Are să ne învețe ce se cade să facem, ai dreptate. Numa' să-i dăm zor, să nu ne prindă ziua ! Și așa, cu luna asta...

Își zoriră caii. Trecuse bine de miezul nopții cînd părintele Ioanăș auzi ciocănituri ușoare în ușă. Cătane sau gornici nu păreau să fie, ar fi făcut zgomot, n-ar fi bătut atît de ușor, parcă să nu-l sperie. Se știa urmărit și prigonit, dar pînă atunci încă nu îndrăzniră să-l caute. Se și

hotărîse, dealtminteri, să-şi piardă urma pe undeva, pe la vreo mînăstire din Ţara Românească şi să se călugărească, dar tare greu îi venea să se despartă de locurile-i dragi, de oamenii pe care-i cunoştea. Se sculă, îşi trase anteriul şi deschise. Cînd îi văzu pe cei trei pătrunzînd în încăperea scundă şi afumată, mai întîi se sperie.

— Cine sînteţi ? Pe cine căutaţi ?

— Sînt Săndruţu' Tomii, părinte ! Nu mă mai recunoşti ?

— Bată-vă norocul, feciorilor, ce-i cu voi ? Cum de picaţi la miez de noapte ? Ori sînteţi urmăriţi ? Să vă ascund !

Îi povestiră pe scurt de unde veneau şi ce duceau cu ei.

— S-ar cădea să îngropăm rămăşiţele Crăişorului în loc sfînt, fiii mei, spuse preotul. Eu aş zice că loc mai bun ca sub gorunul din cimitirul bisericii din Ţebea nici că mai este. Loc sfinţit, fiilor. Gorunul de la umbra căruia ne-a vorbit ast-vară, dacă aţi fost vreunul pe acolo.

— Am fost eu, părinte. Îl ştiu, confirmă Luca. Să mergem, părinte, că pînă săpăm groapa, pînă-i citeşti, Sfinţia Ta, slujba, se face ziuă şi n-ar fi bine să ne vadă cineva pe acolo, mai ales părintele Mariş din Ţebea, că-l ştii, a fost împotriva Crăişorului. N-a lăsat oamenii să se ridice. Îi înspăimînta cu focu' Gheenii şi cîte şi mai cîte. Numai cîţiva ţebeni ni s-au alăturat. Ceilalţi nu s-au sculat la chemarea Crăişorului.

— Ştiu, fiule, ştiu. Să mergem !

Preotul îşi pregăti cele trebuincioase şi încălecă pe calul de povară. Se înfioră cînd îşi trecu uşor, ca o mîngîiere, palma peste sac. „Uite ce-a mai rămas din el ! Şi ce om ! Un adevărat martir ! S-a lăsat ucis pentru credinţa noastră, a robilor, pentru credinţa în slobozenie, care-i mai tare decît credinţa în Domnul !"

Într-o jumătate de oră groapa era gata. Rugăciunea fu rostită încet, măcar că prin apropiere nu erau case. Aruncară asupra rămăşiţelor tradiţionalul pumn de ţărînă şi se apucară toţi patru să astupe groapa, s-o netezească ca să nu lase urme. Lumina lunii îi ajută să ducă treaba la bun sfîrşit.

— Parcă s-ar cădea şi o cruce, părinte, propuse Luca.

— Nu se poate, fiule ! L-am îngropat în taină, taină să rămînă ! Uite gorunul ! Ce cruce mai vrednică de aşa voinic ? ! Încă măcar două veacuri îi va străjui mormîntul !

— Părinte și fraților, gorunul poate se va face pulbere, dar numele Crăișorului va dăinui peste veac! Peste veacuri, va dăinui, părinte și fraților! Stră-strănepoții noștri îi vor pomeni numele ca a unuia ce a luptat și a murit ca să ne deie slobozenie; sfînta slobozenie!

— Adevăr ai grăit, fiule! rosti preotul închinîndu-se. Sfînta slobozenie, fiilor! Mai bine zis nici că se poate! Vorbești ca din carte, fiule!

— Îi înșcolat, părinte, îl lămuri Luca. A învățat la Buda și la Beci. La școli mari a învățat. Îi tobă de carte, da' are și mîna grea! Am băgat de seamă că știe să și pornească, atuncea cînd trebuie. Numai că... Asta-i!

— Numai că ce? întrebă Ianoș.

— Ei! Am gîndit și eu așa... într-o doară, nu-și lămuri Luca gîndul. Îl mușcase șarpele invidiei, recunoscîndu-i superioritatea.

Pînă la Baia de Criș, o azvîrlitură de băț. Trebuiau să hotărască ce să facă cu caii, pentru că nici nu se puteau gîndi să-i aducă în preajma adăpostului.

— Care-l cunoașteți pe Dura, hangiul? întrebă Săndruț. Ce fel de om e? S-ar putea avea încredere în el? Ar trebui să prindem un ceas-două de somn și să vedem ce facem cu caii, cu șeile. De vîndut nu le-aș vinde. Poate ne vor mai trebui.

— De cunoscut îl cunosc de mult, de pînă a arenda hanu', spuse Luca. Om rău nu-i. E drept, la răscoală n-a luat parte, s-a ținut de-o parte, da' cu negustoria lui...

— Tragem acolo și vedem noi ce-i, propuse Săndruț. Să nu-i suflați o vorbă, cine sîntem și de unde venim! Să ne creadă nobili, pînă îl vedem în ce ape se scaldă. În fiecare tîrg trebuie să avem cîte un hangiu, omul nostru, la care să ne putem adăposti uneori, la care să ne putem ține unele lucruri care au să ne trebuiască. Dacă Dura e om de omenie, de ce n-ar fi el? îl iscodesc eu. Lăsați-l în seama mea!

— Da' de ce zici că ne trebuiesc atîtea? Ce-ai de gînd? întrebă Luca. Eu zic să împărțim frățește comoara și să ne vedem fiecare de treburile noastre!

— Tu, Ianoș, ce zici? Cum crezi c-ar fi mai bine? întrebă Săndruț.

— Eu zic c-ar fi mai bine să mai strîngem oameni, nu prea mulți, atîția cîți ar putea încăpea în adăpost, dar unul și unul, și să-i facem pe domni să viseze urît! Să

doarmă îmbrăcați și cu pistoalele sub cap. Să nu le tihnească nici mîncarea, nici hodină să nu aibă ! Să știe că pe podina caznelor din Bălgrad au ucis numai niște trupuri, dar nu și inimile Crăișorului și ale celorlalți ! Asta aș zice eu. Da' să vedem ce zic și ortacii din adăpost, să ne mai sfătuim, frate Săndruț !

— Gînd la gînd, Ianoș. Tot așa cred că gîndesc și ortacii rămași în adăpost. Am hotărît cu toții ca aurul și toate bogățiile de acolo să fie ale Crăișorului, ale Crăișorului să fie !

— Ești bolund ? ! se miră Luca. N-ai văzut cu ochii tăi cum l-au dărăburit ? ! N-am îngropat noi un dărab sub gorunu' de la Țebea ? Ori am visat numai ? ! Ce Crăișor ? ! De unde Crăișor ? !

— Ehei, frate Luca ! Dacă n-om vedea decît atîta, numai pînă la vîrful nasului, au să ne mănînce domnii ! De vii au să ne mănînce !

— Cum să ne mai poată mînca, dacă om fi atîta de bogați ? ! Atuncea, dacă împărțim comoara, om fi mai domni ca domnii ! Cine s-o mai putea pune cu vreunu' din noi ?

— Și ceilalți ? Cei pentru care și-a vărsat Crăișorul sîngele sub ochii noștri ? Ei cui rămîn ? întrebă Săndruț.

— Știi ce, frate Luca? propuse Ianoș, să vedem ce spun și ortacii ! Ce-or vrea toți, ce vor gîndi toți, aceea vom face ! Dacă vor gîndi ca noi, ca mine și Săndruț, n-ai să ai încotro și ai să faci ce-om face toți, ori ai să ne lași și-ai să te duci în treaba ta.

— Mă duc ! Dați-mi partea mea și mă duc ! se oțărî Luca.

— Mai întîi să ne arăți cîtă trudă ai pus, cîtă sudoare și sînge ai vărsat ca să aduni bogățiile de acolo, și ai să-ți iei partea ce ți se cuvine ! După agoniseală, fiecăruia care-o vrea să facă ce zici tu !

— Da' voi, ceilalți, cîtă trudă ați pus ? Cît sînge ați vărsat ? Și, la urma-urmei, dacă nu eram eu, nici n-o găseați ! Asta-i ! Eu am picat acolo !

— Hmmm ! Ăsta nu-i un merit ! Tu ai găsit adăpostul, comoara a găsit-o Pătruț. Și ai întrebat cît am agonisit noi, ceilalți. Cît și tine, numai că noi nu vrem să ținem ce ne-a ajutat norocul să găsim, numai pentru noi, ci pentru toți oropsiții, toți robii ! Aici nu ne potrivim. Încolo, partea de agoniseală e aceeași, spuse Săndruț. Dar să lăsăm vorba asta. Vom avea destulă vreme să ne sfătuim acolo, în adă-

post. Ce vor spune și ceilalți, aceea vom face ! Cei ce nu ne vor înțelege pe noi, cei mulți, să poftească și să ne lase în pace ! Să vedem mai întîi ce facem cu caii și cu celelalte ! Uite că am ajuns.

Opriră caii, descălecară și bătură în obloanele hanului. În scurt timp se ivi și Dura. Cînd îi văzu, deschise larg ușa și-i pofti :

— Intrați, Măriile Voastre, intrați ! Cu ce să vă omenesc ? Ce să vă dau de mîncare ? Pînă ce luați ceva în gură vă pregătesc și odăile !

— Dă-ne orice și pune pe cineva să ne adăpostească și să bușume caii ! Sînt trudiți de drum lung !

Dura ieși ca să-și scoale femeia ca să pregătească ceva, pînă va îngriji de cai. Aceasta ațință la repezeală focul în vatră și se apucă de lucru. Îi mergeau mîinile. Era deprinsă. Nu trecu mult și aduse pe masă niște jumări de ouă preparate cu lapte și slănină, alături de cîte o olcuță de vin din cel mai de soi, ca pentru oaspeți de seamă.

După ce mîncară, Luca și Ianoș urcară la odaia ce le fusese pregătită, hangița pierzîndu-se ca o umbră în odăile hangiului, rămînînd doar Dura cu Săndruț.

— De cînd ții hanul ? îl întrebă Săndruț.

— De mai bine de doi ani, Măria Ta, răspunse hangiul.

— Cum îți sînt grajdurile ?

— Bune, Măria Ta.

— Am de gînd să-ți las caii și unele lucruri în păstrare. Pentru cai, pentru hrană și îngrijire, vei fi bine plătit. Ce-ai de zis ?

Hangiul rămase pe gînduri. Nu știa cine e omul care îi vorbește. Vedea doar că-i un nobil și încă unul din aceia ce știu să poruncească. Se temea. Dacă, doamne ferește, i se întîmplă ceva vreunuia din cai ? Dacă pune ochii pe ei vreun hoț ? Erau frumoși. Nu prea văzuse asemenea cai prin partea locului.

— Măria Ta, eu... nu știu...

— Ce te bîlbîi ? Ce nu știi ? Mie să-mi răspunzi limpede la ce te-am întrebat ! Vreau să-ți las caii ca să-i pot avea la îndemînă oricînd mi-ar trebui ! Ce te tot moșmolești ?

— Nu te mai amărî, Măria Ta ! Pe la noi e o vorbă, o vorbă din bătrîni, și am avut prileju' să văd că-i și înțeleaptă ! Ți-o spun, Măria Ta, da' să nu te amărăști ! Nu-s decît un neștiutor, un prost, Măria Ta ! Cică, „cine ară cu

domnii, grapă cu curu'", să mă ierte Măria Ta de vorbă proastă ! se sperie Dura de ce scosese din gură.

— Ară cu... ha, ha, ha ! rîse vesel Săndruţ. Eu nu-s domn, baciu' Dura. Eu sînt Săndruţu' Tomii !

Obrazul hangiului se destinse.

— Săndruţu' Tomii, zici ? ! se miră hangiul. Cela care umblă cu o ceată de o sută de voinici şi-a băgat spaima în domni ? ! Să trăieşti, Săndruţule ! Să trăieşti !

— De unde-ai mai scos-o şi pe asta, că am o ceată de o sută de voinici ? ! se miră Săndruţ. De unde mă ştiu domnii ?

— Păi, n-ai fost mai acu' vreo două luni cu vreo şaptezeci-optzeci de oameni să-l scuturi pe sameşu' din Caraci? Nu l-ai vămuit pe cîinele de neamţ ? Aşa zic oamenii. Te-or căutat domnii pretutindeni, şi te mai caută ! Nu ştie nimenea pe unde ţi-ai pierdut urma. Unii zic c-ai trecut Mureşu' şi-i vămuieşti pe domnii de prin Ţara Haţegului, alţii zic că eşti hăt încolo, spre Arad. Da' să ştii că domnii se tem.

— Măi, să fie ! Cum se face din ţînţar armăsar ! Ei, ce zici ? Îmi ţii caii ca să-i pot avea la îndemînă ? Vrei să ne fii om de credinţă, mie şi oamenilor mei ? Eu am năravul să-mi cam ţin vorba. Te voi plăti bine, n-ai să fii păgubit ! Dar dacă ţi-ar trece cumva prin cap gîndul vînzării, să ştii că am să fac în aşa fel ca să-ţi mai treacă ceva, ceva micuţ, uite, numai atîtica, un plumbuţ din jucăria asta, îi arătă pistolul, şi tot prin cap !

— Nici să nu gîndeşti una ca asta ! Să-mi vînd fratele ? ! Să-l vînd pe cel ce mă apără de urgia domnilor ? ! spuse Dura, şi se vedea bine că e sincer. Ţi-oi fi credincios şi ţie şi oamenilor tăi ! Iacă, mă jur dacă vrei !

— Te cred, baciu' Dura. Nu trebuie să te juri. Să-mi fii numai credincios, că nu pentru noi ne batem, ci pentru toţi! Vrem să nu-i lăsăm pe domni să-l uite pe Crăişor. Să pregătim calea pentru altul, mai norocos poate, care va veni, ai priceput ?

— Alduiască-vă sfîntul, Săndruţule, şi gîndu' cela bun! îi ură Dura.

— Acuma mă duc sus să mai prind un ceas-două de somn. De două zile şi trei nopţi sîntem în şa, mai spuse Săndruţ şi urcă scările de lemn.

Erau adunați toți. După ce termină Săndruț de povestit ce făcuseră, se lăsă liniștea. Peștera parcă țiuia a gol. Cele șapte chipuri îndurerate, luminate de licărirea limbilor de foc ce se ridicau de pe vatra încinsă, păreau cioplite. Pînă și chipul lui Pătruț, flăcăiașul, arăta altfel, mai gînditor, mai matur. Serafim își șterse pe furiș o lacrimă, picătură limpede, adusă prinos amintirii Crăișorului, și mușchii obrazului îi jucară sub pielea întinsă, smeadă.

— Să le-o plătim domnilor ! spuse cu voce sugrumată. Să le-o plătim cu vîrf și îndesat ! Asta ne mai rămîne de făcut, fraților !

— Serafim văd că și-a spus gîndul, a spus ce are pe suflet, începu Săndruț. Să-și spuie fiecare gîndul ca să vedem ce avem de făcut. Pătrule, ce gîndești ? Ce zici că-i mai bine să facem ? îl întrebă pe Pătru Trif, hălmăgeanul.

— Eu zic ca Serafim. Să le plătim domnilor. Dacă ne-om lăsa, ne stîrpesc pe toți !

— Tu, Iovuțule ? îl întrebă pe blăjenar. Tu cum crezi c-ar fi bine ?

— Sîngele Crăișorului trebuie spălat cu sînge, fraților ! Cu sîngele lor să plătească domnii, și cu pungile ! răspunse Iovuț.

— Lui Ianoș îi cunosc gîndul. Și l-a spus încă pe drum. Rămîne așa cum te hotărîseși, frate Ianoș ?

— Dară ! Unde am stupit nu ling !

— Dar tu, Pătruțule ? Tu ce zici ? i se adresă Săndruț flăcăiandrului, care le urmărea discuția, cu ochi sclipitori.

— Noa, c-am ajunsă să ne sfătuim și cu pruncii ! mormăi nemulțumit Luca. Toți am fost căpitani în oastea Crăișorului și acuma să mai ținem seama și de vorba unui prunc zălud !

— Luca, îi luă apărarea flăcăiașului Săndruț, pruncul, așa cum îi zici tu, nu mai e prunc ! A făcut treabă bună de cînd e cu noi și are să mai facă. Să spuie și el ce are de gînd. Are dreptul ca oricare din noi !

— Noa, spuie ! Parcă-l bagă cineva în seamă ! mai mormăi Luca.

— Eu spun așa, că de băciuțu' Săndruț nu m-oi despărți ! Asta spun cu mintea mea zăludă ! Da' să știți că nu-s tocmai așa de zălud cum mă crede băciuțu' Luca. Ș-apoi. peste doi-trei ani, cînd oi mai prinde putere, cînd oi mai crește, să vedem ce-are să mai zică ? Să nu ne dăm bătuți, asta zic ! Eu unu', așa cum sînt încă de slab, am să fac tot ce-oi putea ca să vă ajut !

— Ți-e rîndul, Luca, i se adresă Săndruț. Spune ce ai de spus, ca să știe și ortacii !

— Ți-am spus pe drum ! Să-mi dați partea și gata !

— Ce parte ? ! se mirară într-un glas.

— Și-a pus în gînd să împărțim comoara pe care am găsit-o aici și zice că ar fi mai bine să-și vadă fiecare de treabă. Așa vrea. Ori ți-ai schimbat gîndul, îl întrebă Săndruț.

— Fraților, începu Luca, dacă am avut norocu' să găsim comoara, să-i dăm norocului cu picioru' ? Drept îi ? Am fost robi, am fost obidiți, am fost batjocuriți ! Nu ajunge ? Dacă a murit Crăișoru', tot nu mai putem face ceva ! Ce-am putea face noi, șase oameni ? Să întoarcem împărăția pe dos ? ! Domnii îs tari ! Nu-i vom putea războ oricît am încerca ! Au încercat și alții și-au pățit cum a pățit și Crăișoru' ! Ne-am găsit șase...

— Șapte ! se iți Pătruț.

— Tacă-ți gura, pruncule ! Nu te-a întrebat nimenea ! Zic să ne luăm fiecare partea și care cu norocul ce-l are ! Asta zic că-i mai cuminte !

— Rău zici, interveni Pătru hălmăgeanul. Cum nu se poate mai rău ! Doară ne-am învoit de la început că ceea ce-am găsit aici, comoara, nu e nici a ta, nici a mea, și nici a unuia ! E pentru puști, săbii, tunuri, pulbere...

— Atunci mai trăia Crăișoru', îl întrerupse Luca.

— Trăia ! Trăia ! În inimile noastre mai trăiește ! Așa să știi ! strigă Iovuț. Trăiește, ai priceput ? Noi încă nu l-am vîndut ! Ce să ne mai batem gura de pomană cu cine nu vrea să priceapă ? I-a intrat în cap să se despartă de noi, ducă-se ! Cu sila n-om ține pe nimenea ! Da' de co-

moară, de comoara Crăișorului, nu se atinge nimenea, ca de foc ! Da' să nu îndrăznești cumva să ne vinzi, să încerci să te apropii de adăpost pe furiș, ca hoții, că te găsim și-n gaură de șarpe de te-ai ascunde ! Cine mai vrea să plece-i slobod, da' fără gîndu' vînzării că... am zis !

— Atunci, arată-mi-l pe Crăișor ! Unde ți-e Crăișoru' ? Parc-ai zis că e comoara Crăișorului ! Spune-mi unde-i ? se mînie Luca.

— Săndruț ! Săndruțu Tomii să nu fie Crăișor ! strigă Serafim. E cel mai nimerit ! Altu' mai bun între noi nu-i !

— Crăișor ? ! Eu, Crăișor ? ! se miră Săndruț. Voi știți cum trebuie să fie inima unui Crăișor ? Mare ! Mare, să încapă în ea toate inimile moților ; dar nu numai ale moților ; inimile tuturor ardelenilor ! Și nici numai atîta ; inimile tuturor năpăstuiților, din zare în zare, din toată împărăția ! Pricepeți ? Inimă cum a avut băciuțu' Horea ! Inimă să ardă ca boarea focului ! Și mai tare ! Să ardă și să deie lumină ! Lumină și căldură, fraților, cum a dat inima lui ! Și minte ! Mintea a zece bătrîni înțelepți laolaltă ! Înțelegeți ? Ce sînt eu ? Un cetaș, un amărît de cetaș din marea oaste a asupriților. Cît poate cuprinde inima mea ? O ceată de o sută ori două, cum mi-a încredințat Crăișorul. Și apoi, cîtă minte am ? Dacă aveam, nu-l lăsam singur pe Crăișor. Trebuia să veghez, să veghem cu toții, asta trebuia ! Noi, căpitanii, trebuia să fim ochii și brațul Crăișorului. A fost vîndut ! Să n-avem parte de hodină pînă nu l-om pedepsi pe trădător ! Asta mai pot face ! Asta mai putem face împreună ! Crăișorul ? Poate că și este, dar încă nu-l știm. Poate-i numai în leagăn, poate încă nici nu s-a născut, dar va fi ! Atîta vreme cît vor fi domni, se vor naște Crăișori ! Din zecile, din sutele de mii de asupriți, trebuie să se ridice unul ! La anul, peste zece ani, peste o sută ori două, dar trebuie să vie ! Să-l așteptăm ! Deocamdată trebuie, cum îmi zicea Ianoș pe drum, venind încoace, să le arătăm domnilor că inima Crăișorului trăiește și va trăi veșnic ! E vie, în inimile noastre ! Să știe domnii că, acolo, la Bălgrad, nu i-au putut ucide decît trupul ! Și asta trebuie să le-o amintim zi de zi și ceas de ceas ! Să n-aibă somn tihnit și cînd se strîng la petrecerile lor să tresară speriați la mișcarea unei umbre, la orice foșnet ce se aude ! Să trăiască cu groaza Crăișorului în suflet ! Asta putem face în așteptarea Crăișorului care va veni, că de venit va veni, e de netăgăduit !

— Noa, că bine ai grăit, Săndruțule, ca din carte ! se auzi glasul lui Iovuț.

— Nu din carte, din inimă le-am zis, fraților ! răspunse Săndruț.

În tot timpul cît Săndruț vorbise, Luca își făcu un examen de conștiință. Pornise la luptă la chemarea Crăișorului. Se afirmase și fusese înălțat chiar de el la rangul de căpitan. Dacă nu s-ar fi ivit afurisita de comoară, gîndul îi rămînea tot la luptă. Aurul. Numai aurul schimbase ceva în el, în gîndurile lui. De ce să plece ? Poate că și Săndruț are dreptate, mai ales că văzuse că toți erau una cu el. Dacă pleca pierdea totul. Să rămînă și să mai vadă. Vorbi :

— Noa, de ce n-ai vorbit așa și venind încoace ? îl mustră pe Săndruț. Ce ? Crezi că eu n-am inimă ? Crezi că sînt un vînzător ? Acuma am priceput și eu pentru ce trebuie să păstrăm comoara, pentru care Crăișor. Rămîn, fraților, și să nu țineți seama de ce-am spus înainte. Are dreptate Săndruț ! Nu numai inimă, da' și minte îi trebuie omului ca să priceapă !

Săndruț zîmbi mulțumit. I-ar fi părut rău să piardă un asemenea tovarăș. Îl cunoscuse în toiul luptelor. Era de un curaj aproape de nebunie. Nu degeaba îl înălțase Crăișorul la acest rang. Și știa să aleagă Crăișorul.

— Deci, la un gînd cu toții, fraților ! Așa mă și așteptam să fie ! Îți mulțumesc, frate Luca ! Îți mulțumesc pentru gîndul bun ! îi spuse Săndruț, strîngîndu-i mîna prietenește.

— Da' parcă tot nu-i cum ar trebui să fie, începu Serafim. Noi toți, în afară de pruncu' ăsta, Pătruț, am fost căpitani în oastea Crăișorului. Dac-om rămîne toți căpitani, nu văd cum are să meargă treaba ! Unu' are să tragă într-o parte, altul într-alta, și numai bine n-are să fie. Eu cred că fără o căpetenie nu se poate ! Trebuie să ascultăm de cineva, să ne supunem de bunăvoie unuia dintre noi, pe care-l credem mai bun. Bine-am grăit ?

— Are dreptate Serafim, spuse și Pătru. Ne trebuie o căpetenie ! Să ne alegem căpetenie !

— M-am socotit și eu așa, începu Luca. Fără căpetenie, cum s-a mai spus, e drept, nu se poate. Din cîte am văzut, din cîte pricep, căpetenie mai bună ca Săndruț nu găsim. Știe să și poruncească, am simțit-o pe pielea mea ! Cînd a poruncit la Deva, să vie călăul și să-mi tragă

niște corbace, parcă le-am și simțit pe spate, măcar că știam bine că se preface. Și din mîna ișpanului din Bălgrad s-a strecurat ca țiparu'. Iar la plecare l-a petrecut cu plecăciuni ișpanul. Se pricepe să puie la cale multe. Are și daru' citirii slovelor, îi învățat, fraților, așa c-aș zice pe el să-l alegem.

— Săndruț ! Trăiască Săndruțu' Tomii ! strigară în cor, înconjurîndu-l și ridicîndu-l pe brațe. Să ne trăiești, Săndruțule ! îi urară.

Obrazul lui Săndruț se îmbujoră de emoție. Deși se aștepta să fie ales căpetenie, nu s-ar fi împotrivit să fi fost ales oricare altul, numai să nu se destrame ceata. S-ar fi supus oricăruia dintre ei. Pe toți îi considera vrednici. ca pe niște foști căpitani ai Crăișorului.

— Mulțumesc pentru încredere, fraților ! Poate că nu sînt eu cel mai bun. Oricare dintre noi e în stare să conducă o ceată și aceasta ați dovedit-o fiecare la vremea cuvenită, dar, precum s-a spus, ne trebuia o căpetenie. Putea fi tot așa de bine Luca sau Ianoș sau Pătru, sau Serafim ori Iovuț, m-aș fi supus cu bucurie oricăruia, numai să nu ne lăsăm, să ducem mai departe ce-am început. Vă mulțumesc, fraților ! Și fiindcă m-ați ales, uite ce-am să vă spun : trebuie să trăim după o lege a noastră pe care s-o întocmim împreună și să nu-i fie nimănui îngăduit s-o calce ! Ce ziceți, bine am spus ?

— Fără asta nu se poate, rosti Serafim.

— Atunci ascultați ce-am să vă spun : noi, aceștia care sîntem, și poate că vom mai primi și pe alții, să întemeiem o frăție. Să fim ca frații, cum s-ar zice. Uniți la bine și la rău, iar frăția aceasta să nu moară, ci să dăinuie pînă la ivirea unui Crăișor ! Bine-am zis, fraților ?

— Dară ! aprobară în cor.

— Primul lucru care trebuie să ne stea în grijă este paza comorii. Acesta este cel mai de seamă lucru. Puștile, săbiile, tunurile, pulberea, tot ce ne va trebui, cînd se va ivi Crăișorul, sînt aici, după peretele de stîncă. Și nu numai atît. Comoara trebuie îmbogățită, trebuie să crească, și aceasta pe seama domnilor. Toți domnii trebuie să le plătească vamă, fie că le place, fie că nu ! Bine-am spus ?

— Bine ! aprobară.

— Din tot ce vom agonisi de la domni, jumătate să se adauge la comoară, iar din cealaltă jumătate, un sfert va fi împărțit nevoiașilor, mai întîi văduvelor și orfanilor ră-

maşi de pe urma răzmeriţei, iar celălalt sfert, să fie al frăţiei, pentru a ne acoperi nevoile. Ne vor trebui haine, ne vor trebui arme, ne vor trebui cai. Pînă şi haine de popă să nu ne lipsească. Nu numai cu sabia putem să-i batem pe domni, ci şi cu şiretenia. Luca şi Ianoş au văzut ce bine ne-am descurcat în drumul nostru la Bălgrad, îmbrăcaţi în pielea altuia. Rău e că n-am putut să-i scăpăm, cu toată şiretenia. Ce spuneţi ?

— Bine, răspunseră toţi, afară de Luca.

— Şi noi, noi, fiecare luat în parte, cu ce ne alegem ? Avem şi noi nevoile noastre. Serafim are muiere şi copii, Pătru şi el. S-ar cădea să i se facă parte şi fiecăruia dintre noi. Să lăsăm numai un sfert pentru comoară, sfertu' ce rămîne să fie împărţit frăţeşte, propuse Luca.

Săndruţ rămase pe gînduri. Avea dreptate şi Luca. Într-adevăr, nu era rău să aibă fiecare partea lui de care să nu dea socoteală nimănui. Unii au familie, alţii îşi vor întemeia una. Are poate unul chef să bea o olcuţă de vin, un pahar de vinars, să cumpere mărgele sau cercei vreunei drăguţe, doar nu se călugăresc. Nu strica, desigur, ca măcar o parte să fie împărţită frăţeşte, cum propusese Luca.

— Luca n-a vorbit rău, fraţilor, începu Săndruţ. Nu strică să aibă fiecare din noi un ban al lui, de care să nu dea nimănui socoteală. Dar, un sfert din agoniseală e mult. Pentru că îi vom vămui cum se cuvine pe domni vom avea mult. La compară să se adauge jumătate, cum am zis de la început, iar din sfertul pe care am spus că-l vom opri pentru folosul şi trebuinţele frăţiei, jumătate să fie împărţit frăţeşte între noi toţi. E bine ?

— E bine, Săndruţule !

— Atunci aşa să rămîie ! Chiar acuma vă dau socoteala banilor ce i-am luat de la Caraci şi de la doftoraşul Molnar. Cu totul au fost 6 900 florini. Cu drumul la Bălgrad, cai, haine, mîncare, dormit şi tot ce-a mai fost, am cheltuit 630 de florini. Îi numărăm acuma şi facem împărţeala. Luca, adu traista ca să vadă toţi ! Aşezaţi-i în grămezi de cîte o sută, fraţilor, spuse Săndruţ, după ce Luca răsturnă conţinutul traistei pe jos.

După vreo jumătate de oră, banii erau adunaţi în grămăjoare de cîte o sută. Numărară.

— 6 137, numără Săndruţ. 37 îi dăm deoparte, ca să nu ne mai încurcăm cu ei. Să rămîie la comoară. E bine ?

— Bine, aprobară.

— Din toţi florinii ăştia, 3050, tot la comoară, îi alese Săndruţ şi îi dădu deoparte. E bine ?

— Bine !

— Acuma, 1525, e partea nevoiaşilor. Din aceştia trebuie să-i ajutorăm pe cei lipsiţi, trase Săndruţ banii deoparte. Au mai rămas pe-atîta. 763 sînt banii frăţiei, adică cei pentru nevoile obşteşti. 762 îi împărţim frăţeşte, aşa cum se cuvine. Asta vine cîte 106 florini de căciulă şi mai rămîn şase pe care n-avem cum îi împărţi şi-i lăsăm tot pentru ajutorarea nevoiaşilor. E bine ?

— De ce ? întrebă Luca. Nu-i bună socoteala ! Ia mai împarte o dată la şase ! Să vezi că nu iese.

— Eu ştiam că sîntem şapte, Luca ! Aşa ştiam şi cred că e drept ca fiecare să aibă partea lui, unul, la fel ca altul, nu se lăsă Săndruţ.

— Iară' pruncu' ! De ce-l mai pui la socoteală şi pe prunc ? ! Să-i dăm fiecare cîte un florin din partea noastră şi-i ajunge ! susţinu Luca.

— Nu ! Nu ! se opuseră toţi. Pătruţu' nost' a făcut treabă de unu' mare şi are să ne mai facă !

— De aceea, reluă Săndruţ, vă mai întreb o dată pe toţi : are dreptate Luca-ori nu ? Pruncul e prunc, dar, cum aţi spus, dacă judecăm drept ne-a fost de mare folos pînă acuma. Şi apoi, acuma e prunc, dar peste cîţiva ani nu va mai fi. Ce va zice de nedreptatea pe care Luca ţine morţiş să i-o facem ?

— Să i se facă parte dreaptă, susţinu Pătru.

— Şi eu zic aşa, spuse Serafim.

— Şi eu, şi eu, şi eu, confirmară şi ceilalţi.

— Luca, n-am ce-ţi face, zise Săndruţ. Dacă toţi au hotărît aşa, aşa trebuie să rămîie ! Şi acuma, şi pe viitor, ca să nu mai avem vorbe, să se ştie, Pătruţ va primi parte ca oricare din noi.

— Are dreptate Săndruţ, frate Luca, îi spuse Pătru. Dacă am intrat în frăţie am intrat toţi la fel. Aşa şi Săndruţ, pentru că l-am ales căpetenie ar fi putut cere, şi i s-ar fi cuvenit, mai mult. N-o cere. Şi apoi, ţine seama că ăştia sînt bani, Luca ! Care din noi a avut pînă acuma, aşa, deodată, 100 de florini ? Cu 18—20 cumperi o vacă ! Nu-ţi ajunge ? Cînd ai mai avut vreodată, grămadă, atîţia bani ? Hai, spune ! Te-a muşcat şarpele lăcomiei, frate

Luca, şi nu-i bine ! Mai gîndeşte-te şi ai să-mi dai dreptate !

— Fie ! spuse Luca fără chef. Dacă aţi hotărît aşa, aşa să rămîie !

Îşi luară fiecare partea. Un ochi mai atent ar fi băgat de seamă cum îi tremurau mîinile lui Luca. Ceilalţi îşi luară fiecare partea şi şi-o băgară la chimir. Luca desfăcu tremurînd o băsmăluţă, îi mai numără o dată şi abia după ce-i înfăşură, cu grijă de avar, îi băgă în chimir.

Deschiseră intrarea în tainiţă şi la lumina torţelor aşezară acolo partea ce se cuvenea comorii, partea pentru ajutorarea nevoiaşilor şi pe cea pentru cheltuielile obşteşti. Săndruţ scoase şi punguţa în care păstrase diamantele. Desfăcu capacul lăzii, scoase caseta şi, de faţă cu toţi, aşeză în ea cele cinci diamante pe care le luase la plecarea spre Bălgrad.

— Să trecem mai departe, fraţilor, începu Săndruţ după ce închiseră tainiţa. Aurul întotdeauna a fost pricină de zavistie. Pentru a nu se ajunge pînă acolo, pentru ca nici unul din noi să nu fie bănuit vreodată de necinste, uite ce vă sfătuiesc : să alegem trei oameni dintre noi, care să nu poată intra în tainiţă unul fără altul.

— Da' cum se poate face aşa ceva ? Tainiţa nu se poate încuia. Oricine poate s-o deschidă după plac. Cum ? De unde putem şti că n-a intrat nimenea acolo ? întrebă Iovuţ.

— Dacă nu se poate încuia, şi ştim bine că nu se poate, se poate pecetlui, spuse Săndruţ. Pecetluită cu trei peceţi. De aceea am spus că e bine să fie aleşi trei şi fiecare să aibă pecetea lui. Astfel nimeni nu va putea intra în tainiţă fără să fie de faţă cei trei păstrători ai peceţilor !

— De unde peceţi ? întrebă Serafim.

— De data asta nu duceţi grijă ! Peceţile sînt acolo, numai să hotărîţi care să fie cei trei oameni, cei trei fraţi care să le poarte.

— Isteaţă minte ai, Săndruţule ! Banii-s ochiu' dracului ! Dacă ar încăpea bănuiala între noi, s-a isprăvit cu frăţia. Aşa, pecetluită, tainiţa, nu mai încape nici o bănuială, numai dacă găsim vreuna din peceţi ruptă. Ca o căpetenie ce te-am ales, zic să fii unul dintre cei trei, propuse Pătru.

— E buuuun ! confirmară în cor.

— Şi Luca, propuse Serafim.

— Buun ! aprobară.

— Și Ianoș, propuse Luca.

— Buun ! strigară iar.

— Deci, am fost aleși. O mai spun, ca să se știe, fără noi, aceștia trei care am fost aleși — fără toți trei, să fim bine înțeleși, — nimeni n-are voie să mai pătrundă în tainiță. Și nici noi, aceștia trei, unul fără altul ! Aceasta, sub pedeapsa cu moartea !

— Așa să fie ! răspunseră în cor.

— Da' peceții din ce le facem ? întrebă Serafim.

— Din ceară. Din ceară de albine. Am un bruș în tașcă, spuse Săndruț, și cînd ne va mai trebui, mai găsim noi. Acuma, să intrăm în tainiță, să aleg peceții. Să fiți cu toții de față ca să nu se iște bănuială, că de la bănuială pornesc toate relele. Așa se cade, să fim toți.

Deschiseră tainița și intrară. Săndruț scoase din geantă brușul de ceară, manevră rozetele sipetului și alese de acolo trei monezi de aur ; una cu efigia împăratului Hadrianus, alta cu efigia lui Marcus Aurelius și alta cu cea a lui Severus Alexander. Închise la loc capacul sipetului și reintrară în peșteră.

— Luca, ia-o pe asta, îi întinse o monedă, Ianoș, tu pe asta, iar mie îmi rămîne asta. Altele la fel nu se găsesc decît în ladă, dar fără noi trei nu mai poate nimeni pătrunde acolo. Ochii și pecetea, fraților ! le atrase atenția celor doi. Care o pierde va răspunde în fața întregii frății, va fi judecat ! Și judecata va fi aspră !

Apropie brușul de ceară de făclie, lipi o bucățică pe crăpătura care abia se observa, își trecu limba peste peceți și o aplică. La fel procedară și ceilalți.

— Uitați-vă bine, fraților ! Cînd veți vedea vreuna din peceți ruptă, să știți că nu-i lucru curat ! Acum să ne continuăm sfatul, spuse Săndruț. Sîntem șapte. Mai primim încă pe atîția, mai mult nu. Dar oameni aleși, unul și unul și numai după ce vor depune jurămîntul pe care-l vom presta și noi. Am spus că mai avem loc de șapte, nu mai mulți, pentru că tot atîția au fost și acei străbuni care au adunat comoara, și s-au luptat cu asupritorii să o păstreze. Și ați văzut că au făcut treabă bună ! Puțini, dar buni, unul și unul, cum am mai spus. Ce ziceți ? Credeți că vom fi destui atîția ca să băgăm în sperieți întreaga domnime din Țara Zărandului și chiar de mai departe ?

— Dac-or fi toți ca noi, ajung, își dădu părerea Iovuț.

— Eu aş zice că sîntem destui şi atîţia, de ce să-i mai primim şi pe alţii ? spuse Luca, gîndindu-se că dacă numărul membrilor cetei va creşte vor fi mai mulţi la împărţeală.

— Spuneţi-vă fiecare gîndul, fără teamă, aşa cum credeţi că e mai bine ! Ce vor hotărî cei mai mulţi, aceea va rămîne, iar ceilalţi, fără să se amărască, trebuie să se supună ; altfel nu se poate ! Cum v-am mai spus, acei daci, strămoşii noştri, au fost paisprezece şi după cum se vede oameni tari. Numai întîmplarea, o capcană sau vînzarea i-a răpus. De aceea, numai gîndul vînzării să vă cutremure ! Cu vînzătorii vom fi fără milă ! Deşi vom fi puţini, dacă vom lucra cu cap, vom fi tari. Vedeţi bine că adăpostul este aşa de bine ales, aşa de bine întărit, încît nici cu o armată întreagă nu ne-ar putea scoate de aici.

Toţi aprobară numărul stabilit de Săndruţ. Erau miraţi însă de ce Luca rămăsese atît de nemulţumit, dar nu-i trecu niciunuia prin gînd care ar putea fi motivul.

— S-ar putea, pentru că nu sîntem nemuritori, continuă Săndruţ, ca unul ori altul din noi să cadă ucis în luptă, pentru că vom da o luptă necruţătoare, vom fi neobosiţi în lupta cu domnii. Aşa puţini, cîţi vom fi, trebuie să fim mai tari şi de aceea niciodată nu vom porni la luptă aşa, fără socoteală. Toate faptele noastre trebuiesc bine gîndite. Nu vom pleca niciodată la luptă fără a şti dinainte tăria duşmanului, cum e înarmat şi, odată aceste cunoscute, să-l luăm pe nepregătite. Dar, cum am mai spus, poate ca vreunul din noi să moară. S-ar mai putea, tot aşa, ca unul din noi să se îmbolnăvească sau să fie rănit, să rămîie neputincios de pe urma rănilor şi să nu mai poată duce viaţa aceasta grea pe care o vom duce. În locul celui mort, vom căuta alt ortac, ca şi în locul celui bolnav sau neputincios. Celui care se va îmbolnăvi sau va fi rănit şi nu va mai putea duce viaţa asta, între noi, îi vom da un ajutor din banii puşi deoparte pentru nevoiaşi şi cu agoniseala lui, îşi va putea face un rost. Asta fără să ne atingem niciodată de comoară. Numai din banii puşi deoparte pentru ajutoare. Comoara trebuie să crească pentru ceasul care va veni, pentru Crăişor. E bine ?

— Bine, frate Săndruţ, spuse Serafim.

— Bine, confirmară şi ceilalţi.

— S-ar putea ca vreunul dintre noi să se satură, de la o vreme, de viaţa asta grea de luptător. Slobod va fi să

plece de la noi, dar numai cu agoniseala pe care și-o va face, și nu înainte de a jura că nu ne va vinde. Taina comorii și a adăpostului nu trebuie s-o mai cunoască alții. Dacă va îndrăzni să-și calce jurămîntul, va fi dat morții, oriunde ar căuta să se ascundă, pentru că orice-ar face tot îi vom da de urmă, chiar și la capătul lumii. Și acolo îl vom găsi ! Pentru a pedepsi vînzarea nu vom precupeți nimic, chiar dacă ar fi să ne atingem și de aurul comorii ! E bine ?

— E bine, aprobară.

— Iarăși, poate va trece multă vreme pînă la' ivirea Crăișorului. Cum v-am mai spus, ar putea să treacă și o sută-două de ani. Cine poate trăi atîta ? Nu ne oprește nimeni să ne luăm neveste, să ne facem gospodării, cine va trăi cumpătat va avea cu ce să-și întrețiie o familie, și pruncii noștri, cînd le va veni rîndul, ne vor lua locul ; dar, cît ți-ar fi de dragă femeia, oricît te-ar ispiti, locul unde ne ascundem nu trebuie să-l știe și nici taina comorii ! Îți găsești femeia care-ți place, într-un sat, te gospodărești, dar cea mai mare parte a timpului tot aici ți-o vei petrece, lîngă ortacii de care vei fi legat prin jurămînt, pe viață și pe moarte ! E bine ?

— Bine ! aprobară, și cei mai bucuroși erau Serafim și cu Pătru, care aveau femei și copii, și nu știau dacă vor fi slobozi să se îngrijească de ei.

— Mai are cineva de spus ceva, ceva ce poate nu mi-a trecut prin minte și ar fi folositor pentru noi toți ?

— Eu aș zice, începu Luca, că ăla care de la o vreme simte că nu mai poate duce viața asta, să fie slobod să plece în drumu' lui, după ce va jura, cum a spus Săndruț, da' nu numai cu agoniseala lui, ci să i se deie și lui o parte, un ajutor ca pentru cei bolnavi, ca să-și poată face un rost.

— Luca, iar ai apucat-o anapoda ! Avem dreptul la a opta parte din toată agoniseala noastră a tuturor. A opta parte împărțită frățește, cum s-a și făcut. Cînd te-ai mai întîlnit cu atîția bani ? Cînd ai mai avut o sută de florini ai tăi ? Ce-ți mai lipsește ? se miră Iovuț. Agonisește și ai să ai, precum vom avea toți !

— Ne-a venit atîta că sîntem doar șapte, făcu Luca. Da' cînd om fi de două ori pe atîta, să văd ce-are să-ți pice la împărțeală ?

— Te-a mușcat șarpele lăcomiei, Luca ! Ți-am mai spus ! Nu-i bine ! Mîine-poimîine, cine știe, poate că-ți

trece prin gînd să ne şi vinzi, şi asta tot muşcat de şarpele ăla ! Tot din...

— Mă faci vînzător ? ! se mînie Luca. Pe mine ? ! Eu ? !

— Potoleşte-te, frate Luca, interveni Săndruţ. Nu te-a făcut nimeni vînzător, şi să te păzească Dumnezeu s-o încerci vreodată, asta o spun pentru oricare dintre noi, pentru că cei ce vor încerca să ne vîndă vor primi răsplata după faptă, şi aceasta nu e decît moartea ! Dealtminteri, trebuie să jurăm. Eu voi fi primul care o voi face, pentru că m-aţi ales căpetenie.

Săndruţ se ridică, ridică dreapta şi rosti : „Jur că nu voi destăinui nimănui, în orice împrejurare m-aş găsi, la orice cazne aş fi supus, taina adăpostului ortacilor mei precum şi taina „Comorii Crăişorului" ! Jur că atîta timp cît voi putea purta o sabie, o puşcă sau un pistol, nu-mi voi da răgaz de tihnă în lupta cu domnii, precum a poruncit Crăişorul ! Dacă mă va amăgi gîndul vînzării, să fiu supus judecăţii ortacilor mei şi dat morţii, precum merită orice vînzător !

Se lăsă pentru cîteva clipe o tăcere solemnă.

— Aşa să fie ! rostiră ceilalţi.

— Juraţi fiecare, pe rînd ! Cît priveşte partea de jurămînt unde e vorba de lupta pînă la capăt împotriva domnilor, atîta vreme cît poţi, asta numai care crede că se poate ţine de acest jurămînt. Am spus, de la început, că oricare şi oricînd e slobod să plece, numai să nu umble cu gîndul vînzării.

Jurară toţi. Cînd îi veni rîndul lui Luca, Săndruţ rămase foarte mulţumit auzindu-l rostind întreg jurămîntul, adică să lupte atîta vreme cît va putea ţine o armă în mînă. „Trebuie să mai vorbesc cu el, îşi propuse Săndruţ. E lacom. Un om ca ăsta ar fi în stare să şi trădeze. De trădare n-am a mă teme, pentru că felul cum e alcătuit adăpostul ne apără. E de necucerit. Să mă interesez doar de aprovizionare şi atunci chiar că nu ne poate face nimeni nici un rău. Toată greutatea apasă pe umerii mei, din ceasul în care m-au ales, răspund pentru toţi. Trebuie să veghez !"

— Şi acum, pentru că am jurat, reluă Săndruţ, să vedem ce avem de făcut. Eu zic că mai întîi şi mai întîi, să răzbunăm vînzarea Crăişorului. Vînzătorii trebuie să-şi primească plata ! Va fi cea dintîi treabă pe care o vom

face ! După aceea, după puterile noastre, începem socoteala cu domnii. Bine am zis ?

— Bine ! aprobară.

— Pătruțule, — vezi, Luca, tot avem nevoie de pruncul acesta — cum stai cu fluieriţele ? îl întrebă pe băiat.

— Ehei ! Am pe doi ani, atîtea am meşterit !

— Ai să-ţi iei desaga şi o porneşti spre Albac. Ai să-mi vii cu veşti, cu tot ce-ai să poţi afla despre acel Cristea Nicula şi ceilalţi vînzători care au mai fost. Cercetează în amănunt, aşa cum ai făcut la Caraci. Acolo are să-ţi fie mai uşor. Ai putea să fii într-o săptămînă înapoi dacă-ţi dau bani să-ţi cumperi un măgăruş ? Din banii obşteşti, de bună seamă, nu să-l cumperi din banii tăi.

— Păi, am la bănet ca să cumpăr o herghelie de cai, da' un măgar ! De ce să mai iau din banii obştii ? Cît are să mă ţie un măgăruş ? Trei-patru florini.

— Aceia sînt banii tăi, pruncule ! Ai să creşti, poate că ţi-i găsi şi tu muiere, poate că-i avea prunci, păstrează-i ! îl sfătui Săndruţ. Ţi-om da zece florini din banii obşteşti, pentru cheltuială. E bine, fraţilor ? îi întrebă.

— E bine ! aprobară.

— Am să vă dau socoteala de fiecare bănuţ ! Ce-mi rămîne am să aduc înapoi, spuse băiatul.

În zori o şi porni la drum.

X JUDECATA I

A cincea zi, spre seară, băiatul se întoarse. Cetaşii tocmai isprăviseră vînătoarea şi erau ocupaţi cu jupuirea şi curăţarea vînatului. Făceau provizii, şi cum peştera le asigura condiţii nemaiîntîlnite de păstrare a alimentelor, se puteau aproviziona pe multă vreme.

— Uite-l şi pe Pătruţ ! se bucură Iovuţ, văzîndu-l. Da' iute te-ai mai întors, pruncule !

Erau departe, pe marginea unui pîrîu. Se fereau să lase urme în preajma adăpostului. Înăuntru nu duceau decît carnea, gata curăţată şi pieile. Resturile erau aruncate în pîrîu.

Pătruţ era urmat de un urecheat care-i purta desagii.

— Da' cu Brînduş ce fac ? întrebă băiatul. L-am îndrăgit şi mi-ar părea rău să-l mănînce lupii. La adăpost nu-l putem duce.

— Da' ăsta cine-o mai fi ? întrebă Serafim. Ce Brînduş ?

— Măgăruşu', băciuţ, răspunse băiatul. Aşa l-am botezat eu, Brînduş. băiatul are dreptate.

— Fraţilor, Să ne apucăm şi să-i facem un adăpost şi lui Brînduş. Dacă îi dăm zor, pînă întunecă-i gata, propuse Săndruţ. Aici e mai bine. E destul de departe de adăpost, apă are aproape şi Pătruţ se va îngriji să nu-i lipsească nici mîncarea.

În scurt timp construiră un adăpost rudimentar, provizoriu, doar atît cît să nu pătrundă la animal vreo fiară şi să-l sfîşie. În timpul lucrului, la care participa şi Pătruţ, oamenii începură să-l iscodească de felul cum reuşise să-şi îndeplinească misiunea de cercetaş.

— Lăsaţi-l, să ne spuie în adăpost şi, după ce auzim veştile, să chibzuim ce-i de făcut, propuse Săndruţ.

Încărcară vînatul curăţat pe nişte pari, — erau doi cerbi voinici — unul luă pieile. Pătruţ îi mai mîngîie bo-

tul lui Brînduș, se asigură că poarta improvizată nu poate fi dată la o parte, și-i urmă.

În jurul vetrei, începu sfatul.

— Ei, cum ți-a mers, Pătrușule ? Acuma, spune-ne ce ai de spus !

— Nu mi-a fost greu, începu băiatul, c-am mers mai mult călare. Am ținut drumu' mare, că n-am de ce mă teme. Cine mă întreabă de vorbă, numai de fluierițe întreabă. Am ajuns la Albac joi după prînz. L-am iscodit pe unu', l-am iscodit pe altu', oamenii nu se fereau de mine. Cristea ăsta n-a fost singur. Au mai fost niște gornici, da' el i-a dus la locu' unde erau ascunși Crăișoru' și băciu' Cloșca. El a luat jumătate din bani, o sută cinzeci de galbeni împărătești. Pe ceilalți i-au împărțit între ei gornicii. Cînd au văzut că nu mai e de trai, se temeau de mînia oamenilor, gornicii și-or pierdut urma. Doi cică ar fi apucat-o spre Țara Românească, alții spre Moldova ori aiurea. Nu se știe bine. Numai Cristea mai e în sat, da' nu stă mai mult de o săptămînă. Vrea să-și cumpere căși și pămînt undeva, pe Mureș, unde nu-l știe nimenea cine-i. În sat nu mai poate sta. Oamenii nici nu-l bagă-n seamă. Nici la ziua-bună nu-i răspund. Da' nici nu prea iese. Mai mult pe lîngă casă se ține. Nici pe nana Lucreție, muierea lui, și pe Dorin, pruncu' lor, nu-i bagă nimeni în seamă, de parc-ar fi rîioși ori ciumați. Pruncu-i cam de seama mea, poate cu un an-doi mai mare. Da' să știți că pruncu' și nana Lucreția nu-s de vină ! Să nu le faceți ceva că vă încărcați degeaba de păcate ! Da' am să vă povestesc cum a fost și-ți înțelege. După ce am văzut unde șade, am mai umblat prin sat, cu fluierițele mele, pînă la apusul soarelui. Cînd începu să întunece am strigat la ei la poartă și i-am rugat să mă primească pe noapte. A ieșit el întîi, Cristea. L-am văzut că se bucură și m-am mirat. După aceea am băgat de seamă că era dorit de-o vorbă. Nimeni nu-l mai caută, nu-i mai vorbește, nu-l ascultă. Ar fi bucuros să vorbească și cu un țigan, cu oricine, numai să mai audă vorbă de om. Pruncu', adică Dorin ăla, nu-i vorbește. Nana Lucreția, tot așa. Se înțeleg pe mutește. M-a îmbiat în casă. Cu mine au vorbit și nana Lucreția și Dorin. Cînd le cerea și el cîte ceva, îi dădeau, da' mutește. Se pregăteau de cină cînd am intrat. El avea pe masă un blid cu carne, altu' cu zeamă grasă, pită și niște scovergi. Pită albă. Ei, nana Lucreția și cu pruncu', lîngă vatră, aveau grumpe

fripte. Atîta. Nici pită, nici nimica. Cristea m-a îmbiat să şed la masă cu el. Dorin mi-a făcut semn că nu, să nu fac una ca asta, să mănînc grumpe cu ei, cu el şi cu nana Lucreţia. Le-am spus că nu-s flămînd, că am mîncat, şi aşa şi era, nu pentru mîncare m-am rugat să mă găzduiască, ci doar pentru adăpost. Nana Lucreţia nu m-a lăsat şi mi-a dat un scăunuţ să stau cu ei, lîngă vatră. S-a sculat şi a închis uşa ca să nu audă Cristea ce vorbim. „Să nu-ţi fie lăcomie... Cum te cheamă, pruncule ?" m-a întrebat Dorin. „Pătruţ", i-am zis. „Să nu-ţi fie lăcomie, Pătruţule, la mîncarea lui taica ! E cu sînge ! Cu carne de om ! Mănîncă cu noi, grumpe, că-s de la noi din grădină, noi le-am săpat !" „Cum, cu sînge ?" m-am prefăcut a nu înţelege, da' îmi trecea prin gînd ce vrea să zică. „N-ai auzit ? El l-a vîndut pe Crăişor ! Îi pare rău acuma, da-i tîrziu ! Nu-l mai băga în seamă, cum nu-l mai bagă nimenea ! Nici noi nu-i vorbim ! Vrea să vîndă tot ce avem aicea şi să cumpere cu banii vînzării — nu cu ce vinde aici, cealaltă vînzare, cred c-ai priceput, cu banii murdăriţi de sînge, cu galbenii împăratului, — vrea să cumpere căşi şi pămînt undeva pe Mureş, unde nu-l ştie nimenea cine-i. Că, să mergem cu el, c-om trăi bine. Noi, eu cu maica, de-om şti că ne apucăm de cerşit, dacă vinde de aicea, — da' tot nu cumpără nimenea — da' cu el nu mergem ! Îl ascultăm ce ne porunceşte, pînă s-o duce în drumu' lui, da' de vorbit nu-i vorbim. Citeodată se mînie, ne suduie şi spune că ne omoară. Noaptea nu-l mai încape patu'. Geme. Se frămîntă. Dacă-l mai ţine aşa, cine ştie, poate că şi bolunzeşte, da' noi nu-l putem ierta ; nici eu, nici maica, aşa cum nu-l iartă nimenea ! Aşa să ştii ! Mîncă grumpe, Pătruţule, că-s tare bune, şi să nu lăcomeşti la mîncarea lui ! E cumpărată cu bani spurcaţi, banii vînzării !" Toată noaptea am povestit cu nana Lucreţia şi cu Dorin. El, Cristea, nu s-a mai arătat. A înţeles. Numai spre dimineaţă l-am auzit : „Auzi, Lucreţie ? Vă mai dau vreme de gîndire o săptămînă ! Dacă nici pînă atuncea nu vă băgaţi minţile în cap, vă las ! Îmi iau lumea-n cap şi vă las ! Să nu ziceţi că n-aţi ştiut !" Nu i-a răspuns nimenea. A trîntit uşa şi s-a băgat în pat. Toată noaptea s-a frămîntat, l-am auzit bine. Ori că se teme, ori că-i pare rău de ce-a făcut. Atîta am putut să aflu, atîta v-am spus, îşi termină Pătruţ raportul.

— N-avem vreme de pierdut, începu Săndruț. Care se pricepe mai bine la cai ? Ne mai trebuiesc trei, pentru că mergem cu toții. Toți șapte. Mîine seara, cel mai tîrziu, trebuie să fim la drum !

— Mă duc eu după cai. Mă pricep, se oferi Pătru. Unde să-i duc după ce-i cumpăr ?

— La hanul lui Dura din Baia. Acolo-s și ceilalți cai. De-acolo pornim mîine seara. După ce-i cumperi îi duci acolo, și spune-i că te-am trimis eu. Mă cunoaște. E omul nostru. Și patru șei ori măcar tarniță, dacă nu găsești, Pătrule. Știi să călărești, Pătruțule ? îl întrebă pe copil.

— Am mai călărit, cînd trăia taica, da' pe cai de-ai noștri, moțești. Da' mă învăț eu, numai cal să fie !

— Vezi, frate Pătrule, unul să fie mai blînd, pentru Pătruț. Trebuie să vie și el cu noi ca să ne călăuzească acolo în sat. Nu trebuie să mai întrebăm pe nimeni de nimic. De mers vom merge prin păduri, ocolind toate satele și tîrgurile, cum am făcut atunci, la venirea încoace. N-avem vreme de pierdut ! Pregătiți-vă pistoalele, săbiile și încărcăturile. Măcar cinci încărcături de fiecare pistol, să fie, că nu se știe peste ce putem da pe drum. E bine să fim pregătiți pentru orice. Săbiile le mai ascuțiți. Pătrule, îți iei merinde și pleci ! Armele ți le aducem noi. Nu se cade să umbli înarmat după cumpărături. Mîine seara, la hanul lui Dura, cum ne-a fost vorba, cu caii și ce ne mai trebuie ! Hai să desfacem tainița, fraților, propuse Săndruț. Îți dau 300 de florini, din banii obștești, frate Pătrule ! La urmă ne vei da socoteala de ce-ai dat și ce ți-a mai rămas !

Rupseră pecețile, numărară banii, închiseră și sigilară la loc. Pătru își luă în traistă de-ale gurii și plecă. Ceilalți nu se culcară pînă nu-și pregătiră armele, așa cum îi sfătuise Săndruț.

Merseră zi și noapte, cu popasuri scurte. Abia în preajma Albacului opriră mai mult și așteptară să înnopteze. Caii îi legară într-o poiană din pădure. Vroiau să intre în sat nevăzuți, să facă ce au de făcut și tot atît de nevăzuți să plece.

Era aproape de miezul nopții, cînd pătrunseră în ograda lui Cristea Nicula. Încercară ușa. Era închisă, zăvorîtă pe dinăuntru. Săndruț bătu încet. Se auziră pași ce se

apropiau. Cît de ușor bătuseră, fuseseră auziți imediat. Însemna că cei din casă nu dorm.

— Cine-i ? se auzi o voce bărbătească, liniștită.

— Noi, căpitanii Crăișorului ! răspunse hotărît, dar cu voce destul de scăzută, Săndruț.

Se auzi hîrșîitul zăvorului de lemn. Intrară în tindă. Era întuneric. O umbră se aplecă asupra jarului ascuns sub spuză, suflă și fu aprinsă o feștilă. Atunci abia văzură că într-un colț al tinzii era un culcuș improvizat, din care se ridică un copilandru. Femeia care aprinsese feștila o apropie de opaiț, aprinzîndu-l. Bărbatul care le deschise nu scoase o vorbă. Stătea ca împietrit și-i privea.

— Vă așteptam ! rosti în sfîrșit. Intrați dincolo !

Pe chipul lui nu se citea nici spaimă, nici uimire, ci mai degrabă resemnare.

— Nană, i se adresă Săndruț femeii, ia-ți pruncul și ce mai poți și așteaptă-ne în uliță ! Să nu te temi ! Îți sîntem prieteni, dar avem de făcut o judecată și nu se cade să fiți de față ! Să ne așteptați, mă auzi, nană ? Să nu plecați nicăieri, că nu vă vrem răul ! îi mai atrase atenția Săndruț femeii.

Ea nu răspunse. Mutește își strînse cîteva boarfe și le întocmi într-o bocceluță. Îl luă pe Dorin de mînă și-l trase după ea, fără nici un cuvînt.

Între timp fu aprins un opaiț și în odaia alăturată. Intrară.

— Ne cunoști, Cristea Nicula ? întrebă Săndruț.

— Da ! Sînteți căpitanii !

— Știi de ce-am venit ?

— Să mă judecați ! Știu ! Trebuia ! Vă așteptam !

— Și nu te temi ?

— Mă tem mai mult de viață decît de moarte ! Știu că pentru asta ați venit, să mă judecați și să mă ucideți ! Știam că trebuie să veniți !

— De unde știai ? ! Cine ți-a putut spune ? !

— Nimeni. Așa trebuia să fie !

Se așezară toți pe lavițele de pe lîngă pereți. Cristea rămase în picioare, în mijlocul încăperii.

— Cu cît l-ai vîndut, Iudă ? întrebă Săndruț.

— Cu cît a dat împăratu'. Cu trei sute de galbeni, da' mie nu mi-a rămas decît jumătate. N-am fost singur. Vi-i dau ! Sînt bani spurcați ! Banii vînzării de frate ! Mi-era văr, văr bun, Crăișoru'.

— De ce-ai făcut-o ?

— Credeam că scap de robie. Atîta aur... Da' degeaba ! Dacă s-ar mai putea tocmi ce-am stricat... da' nu se mai poate ! își aplecă privirea și se îndreptă spre un colț al încăperii.

Scoase dintr-o lădiță ceva înfășurat într-o basma și reveni.

— Aștia-s. Numai doi galbeni am stricat. Am cumpărat pentru prunc și pentru muiere. Haine și făină albă le-am cumpărat. Și altele. Nu le trebuie ! Nici mie nu-mi mai trebuie nimica !

— L-ai întrecut pe Iuda ! spuse Serafim. Iuda și-a vîndut învățătoru' pentru treizeci de arginți. Tu te-ai înfipt la galbeni, ca șarpele ! L-ai vîndut pe Crăișor cu trei sute, și nu arginți, galbeni, îngălbenire-ai ca șofranu, cîine ! De gălbenare să crăpi ! Nu ți-au fript degetele ?

— Mi-au fript inima ! Ce să mai fac ? Parcă se mai poate îndrepta ceva ? răspunse Cristea fără să ridice tonul. Judecați-mă ! Ucideți-mă ! Nu mă mai chinuiți !

— Știi ce-a făcut Iuda după aceea ? îl întrebă Săndruț.

— Știu, se întoarse și, scotocind sub un lepedeu, scoase o frînghie cu lațul pregătit. Știu, continuă. Am încercat, da' nu pot !

Se lăsă tăcerea. Priveau la omul din fața lor. Se așteptau să găsească un îndîrjit, unul care le va răspunde în răspăr, un cinic. Găsiră o zdreanță.

— Pune-o la loc ! porunci Săndruț.

Omul se întoarse și se aplecă să bage funia de unde o scosese. Iute, pe negîndite, Săndruț trase pistolul de la cingătoare și-l slobozi. Nici un spasm, nici o zbatere. Moarte fulgerătoare. Omul se lăsă moale și se prăbuși pe lutul muruit.

— De ce-ai făcut asta ? ! îi reproșă Luca. Trebuia chinuit cum a fost chinuit Crăișoru' ! Roată n-aveam, da' o secure, să găsea ea !

— Așa am găsit eu că-i omenește ! Trebuia să moară și a murit ! Omul ăsta e mort de cîteva luni ! Un mort care mai umbla pe picioare ! Numai stîrvul se mai ținea. Sufletul, de mult... Ne-am făcut datoria ! L-am judecat ! Nu sîntem însă și călăi ca să-l fi chinuit. Îl chinuiam dacă ne primea altfel, așa cum am crezut cu toții că ne va primi. Pentru el era mai mare pedeapsa dacă-l lăsam să trăiască !

Ar fi făcut-o singur, ați văzut, dar era prea slab pentru asta. Nu oricine e Crișan ! Să ieșim.

Ieșiră. La poartă îi aștepta femeia și copilul.

— L-ați judecat ? întrebă femeia. Dumnezeu să-l ierte și să vă răsplătească ! Viața era un chin pentru el ! Și pentru noi ! Purtăm pecetea rușinii pe frunte ! V-ați face pomană și cu noi ! Pentru ce să mai trăim ? Să fim arătați veșnic cu degetu': „Uite, muierea și pruncu' lui Iuda !" așa au să ne zică oamenii.

— Liniștește-te, nană Lucreție ! o rugă Săndruț. Linș...

— Da' de unde știi cum mă cheamă ? ! îl întrerupse femeia.

— Așa cum îți știm numele, tot așa știm că nici dumneata, nici pruncul, Dorin, n-aveți nici o vină. Am venit să vă ajutăm ! Veniți cu noi pînă unde avem caii și ne-om sfătui ! Luca, adu feștila ! porunci.

Luca veni cu o torță aprinsă, dinainte pregătită. Săndruț o apropie de streașina de stuf. Din patru colțuri dădu foc casei.

— Banii ! Galbenii ! răcni speriat Luca.

— Ne-ar aduce nenoroc, Luca ! Sînt banii vînzării !

— Să-i ardă focu' cu vînzător cu tot ! rosti și Pătru.

O luară spre pădure. Se auzeau apropiindu-se oameni, ce făceau larmă, ca la foc. Nu trebuiau să-i întîlnească. Nu trebuia să mai știe nimeni ce se întîmplase.

Caii păsteau liniștiți. Se așezară în jurul unui foc pe care-l încropiră la repezeală. Era destul de departe de sat, așa că nu putea fi văzută vîlvătaia.

— Fraților ! începu Săndruț. Știți prea bine că nana Lucreție și pruncul, Dorin, n-au nici o vină. Ne-a spus Pătruț, așa că știam dinainte.

Abia la lumina focului, femeia deosebi chipul lui Pătruț, care nu fusese cu restul cetei, ci stătuse la cai.

— Tu erai, pruncule ? ! Erai omu' lor ? ! De ce nu ne-ai spus ?

— Nu eram slobod s-o fac, nană ! Iartă-mă !

— Înțeleg, Pătrușule ! Îți mulțumesc ! De aceea știați cum ne cheamă, i se adresă lui Săndruț.

Dorin se apropie de Pătruț și-l îmbrățișă ca pe un frate. Abia după ce se liniștiră, zîmbind, Săndruț reluă :

— Cu toate că n-ai nici o vină, nană, aici nu mai poți rămîne ! Vorba dumitale, porți pecetea rușinii întipărită pe frunte, dar pe nedrept, și nu trebuie s-o mai porți ! Noi

o ştim, fraţilor, li se adresă ortacilor, dar oamenii de aici poate că nu. Trebuie să le facem un rost ! Să-i ajutăm pentru că aceasta este menirea noastră, să-i ajutăm pe cei obidiţi ! Trebuie să-i ajutăm să-şi ciştige dărabul de pită de care au nevoie ! Nu mai au decît ce-i în boccea. Le spuneam, lui Luca şi lanoş, pe drum, cînd ne întorceam de la Bălgrad, că ar fi bine dacă în fiecare tîrg am avea omul nostru. La Baia îl avem pe Dura, vom găsi şi în celelalte tîrguri. La Hălmagiu, o vom avea pe nana Lucreţia. Să-i dăm cît îi trebuie ca să arendeze hanul din Hălmagiu, cel de la drumul mare, nu cel din sat. E un vad bun şi cu un pic de pricepere s-ar putea descurca bine.

— Vadu-i bun, nimica de zis, îl întrerupse Pătru hălmăgeanul, da' de ce crezi că nu-l mai arendează nimenea ? Ispanu' Hollòki îi vămuieşte pe hangii de cel din urmă creiţar. Le lasă abia cu cît să se poată descurca, de aceea nu se mai bagă nimenea.

— De data asta n-are s-o mai facă ! Dimpotrivă, el va fi cel vămuit ! Vedeţi, e o lege nescrisă, care spune că împrumutul se întoarce. Cine face, face-i-se ! Cînd ţi-o căuta pricină, nană Lucreţie, să ne dai de ştire ! Să nu te temi ! Dacă-ţi cere bani, dă-i, dar mai bine amînă-l pînă ne dai nouă de ştire. Pătru, că-i de pe-acolo, are să mai treacă pe la han de cîte ori va da pe acasă. Mai e şi Pătruţ, care bate satele şi tîrgurile în slujba noastră şi nu e săptămînă să nu se abată şi pe la Hălmagiu. Noi să ştim numai ziua cînd trebuie să vie ispanu după bani şi lasă-l în seama noastră ! A doua oară nu ţi-o mai cere ! Cît ziceţi să-i dăm nanei Lucreţia, fraţilor, ca să poată să-şi înceapă negoţul ?

— Arenda era de o sută de florini pe an, da' acuma zic că l-ar putea scoate şi cu cinzeci. De trei ani n-a mai încercat nimeni să-l arendeze, măcar că-i în bună stare şi vad bun. Da' nu se dă decît pe cinci ani, aşa că numai arenda ar fi două sute cincizeci de florini. Apoi i-or mai trebui pentru băuturi, pentru aşternuturi, pentru ce se cere la un han. Judecaţi şi voi. Eu nu ştiu ce să zic. Gîndesc că fără cinci sute de florini nu se poate apuca de nimica, propuse Pătru, ca un cunoscător al vadului.

— Să-i dăm, deocamdată, cinci sute de florini, şi dacă nu-i ajunge să ne mai ceară, că-i mai dăm, pînă începe să cîştige, propuse Serafim. Da' eu gîndesc că cu banii ăştia s-ar descurca deocamdată. Dacă n-ar fi Hollòki, ar avea un cîştig frumos. Da' cu ispanu', cum a zis Săndruţ !

— E bine cum spune Serafim, fraţilor ? îi întrebă Săndruţ.

—, Bine, răspunseră ceilalţi.

— Nană Lucreţie, ai să te duci deocamdată la Baia de Criș. Să trageţi la hanul lui Dura. Întrebaţi și-l găsiţi. E cel mai bun han din tîrg. Îi spuneţi că veniţi din partea noastră și că am spus eu să vă găzduiască pînă vine unul din noi ca să vă aducă banii. N-avem la noi că ţi-am da acuma. După ce ieí banii, faci cum am spus : te duci la Hălmagiu și arendezi hanul ! Dacă ai necazuri ne dai de ştire ! E bine ?

— Da' eu cum am să vă pot mulţumi pentru binele ăsta ? întrebă femeia.

— Ai să ne ajuţi, și încă mult ! Vom ţine la dumneata cai, haine, și ce credem noi că are să ne mai trebuiască. Bineînţeles că pentru toate acestea îţi vom plăti ca orice călători, dar trebuie să tăinuiești legătura cu noi. Poate că, vreodată, unul din noi e urmărit și trebuie ascuns, poate trebuie să aflăm anumite ştiri care numai de la un hangiu se pot afla. La un han multe se pot pune la cale ! Vei fi omul nostru, nană, cum ne e Dura la Baia. Te prinzi ?

— Mai încape vorbă ? răspunse fără pic de ezitare femeia. De-aș ști că pătimesc, da' pe voi, dragilor, n-am să vă uit cît trăiesc !

— Bani de drum ai ? Te poţi descurca pînă la Baia ? Îţi trebuiesc cam două zile de drum ca să ajungi la Baia.

— Bani n-am, da' ceva merinde, cît să ne ajungă pînă la han, avem. Acolo, dacă zici c-ai vorbit cu omu' acela, cu Dura...

— Să-i spui că te-a trimis Săndruţu' Tomii. Atîta ajunge. Dumneata caută de te hodinește, pe undeva, și mîine dimineaţă să și pleci la drum. Noi nu mai putem sta ! Sănătate bună, nână Lucreţie !

— Să fiţi sănătoși, oameni buni ! Să trăiești, Săndruţule ! răspunse femeia ștergîndu-și o lacrimă.

XI CHERVANUL ÎMPĂRATULUI

Mergeau pe poteci de munte bine cunoscute de Iovuţ, care era de prin partea locului. Urcau, coborau, şi, după cum era poteca, lăsau caii la pas ori îi mînau la trap, sau la galop. Caii erau buni, cai aleşi. În frunte călărea Iovuţ. Poteca uneori se apropia, alteori se depărta de drumul mare, adesea întretăindu-l. Drumul mare cotea în serpentine cînd mai largi, cînd mai strînse, şi poteca era un fel de scurtătură pe care o foloseau mai mult localnicii, cunoscătorii. Străinii nu se încumetau. Urmau poteca pentru că nu vroiau să fie văzuţi de cineva şi, eventual, să li se ia urma.

Urcau o pantă lină, la pas. Deodată, Iovuţ le făcu semn de oprire. Ascultară cu toţii. Cînd mai înăbuşit, cînd mai clar, se auzeau tropote.

— Sîntem departe de drumul mare ? întrebă Săndruţ.

— Nu prea. Să tot fie vreo trei sute de paşi, răspunse Iovuţ.

— Par să fie cătane, spuse Săndruţ. Stăm pe loc şi să nu facem larmă ! Pătruţule, i se adresă flăcăiaşului, ia-ţi desaga cu fluieriţele, ieşi la drum şi vezi ce-i !

Pătruţ descălecă sprinten, îşi luă desaga şi se pierdu în dosul unui tufiş. Ascultau. Tropotele se auzeau din ce în ce mai distinct. Săndruţ îşi ciuli urechile.

— Sînt cam vreo zece călăreţi şi mi se pare că se aude şi zgomot de roţi. O fi vreun hincheu domnesc ori vreo cocie ceva, da-i grea, încărcată. Ori poate că-i vreun chervan de-al împăratului care duce muniţie şi alimente pe la regimentele împărăteşti.

— Pe aici trec, confirmă Iovuţ. Duc pulbere şi muniţie la regimentele din partea Abrudului, aduc de acolo saci cu bani, de la băile de aur de la Zlatna, şi chervanele sînt întotdeauna însoţite de cătane, de călăreţi. Numai că ceva de felul ăsta trebuie să fie, dacă zici că-s atîţia. Negustorii şi domnii, cînd merg la drum, dacă-şi iau cîţiva haiduci

domneşti, patru-cinci, ori plătesc cîte o caraulă de pază cam tot de aţîţia oameni.

— Dacă-s oameni împărăteşti, să-i lăsăm in treaba lor, orice-ar duce, spuse Serafim. Nici Crăişoru' nu s-atingea de bunu' împăratului. Numai dacă-i vreun domn, atuncea să-l vămuim.

— Şi cine crezi că-i împăratul ? începu Săndruţ. Împăratul e domnul domnilor ! Asta e ! Greşeala pe care a făcut-o Crăişorul este că s-a încrezut întîi în vorbele lui şi apoi că nu s-a atins de nimic din ce era împărătesc. Abia la sfîrşit a înţeles cum stă treaba, dar era prea tîrziu. Să vedem ce veşti ne aduce pruncul, cîţi sînt şi cine-s, şi dacă nu-s atîţia, ne-om putea încumeta să-i ăşurăm de ce duc, fie bani, fie pulbere ori plumbi, fie arme. Ne trebuiesc !

Nu-şi isprăvi bine vorba că Pătruţ se şi ivi :

— E o cocie acoperită cu polog, n-am putut vedea ce-i înăuntru şi douăsprezece cătane călări. Au săbii şi pistoale. Caii şi şeile-s bune, cătăneşti. Unii aproape c-or adormit în şa. Sînt trudiţi. Se vede că vin de departe şi n-or dormit, ori dac-or dormit, or dormit puţin. Au ochii umflaţi de nesomn.

— Iovuţule, ştii vreo scurtătură pe unde le-am putea pica măcar cu o jumătate de ceas înainte ? O îngustime aşa, unde să nu aibă loc să întoarcă fără să oprească ?

— Dacă-i lăsăm să treacă şi o ţinem înainte, trecem peste drumu' mare şi coborîm pe o căliţă netedă, pe care o ştiu bine. Le-o putem lua înainte cu un ceas bun. Drumu' are multe cotituri, să tot fie de cinci ori mai lung ca al nostru.

— Atunci, pregătiţi-vă ! Să-i lăsăm să se îndepărteze atîta cît să nu ne poată vedea sau auzi trecînd drumul. Avem timp, dac-i aşa cum ai spus, Iovuţule. Cercetaţi-vă pistoalele ! Puneţi-vă încărcăturile la îndemînă !

După vreun sfert de oră erau la drum. Cînd se îndepărtară bine de şosea, o luară la trap mărunt. Mai auziră un timp tropotele stîrnite de caii chervanului împărătesc, dar mult în urmă. Terenul pe care înaintau era acoperit cu nişte iarbă măruntă şi aspră, iar pe alocuri cu muşchi, aşa că nu fură siliţi să-şi încetinească mersul; zgomotele copitelor cailor abia făcîndu-se auzite. După vreo jumătate de ceas se apropiară iar de şosea. Trebuiră să lase caii adăpostiţi după nişte tufe, în paza lui Pătruţ, şi ei urcară o pantă abruptă care îi scoase la şosea. Dincolo de şosea, care

părea tăiată în stîncă, se înălța muntele, format din stînci abrupte cu vegetație săracă. Abia în sus, spre culme, unde panta se îndulcea, începea iar desișul pădurii. Săndruț cercetă amănunțit locul și întocmi planul de bătaie :

— Să încercăm să prăvălim un stean ca să le înfundăm drumul.

Zis și făcut. Urcară panta, cercetară stîncile, pînă găsiră una potrivită, pe care o puturã mișca din loc, și în scurt timp șoseaua era blocată.

— Eu cu Luca și Serafim rămînem aici și ne adăpostim după stîncă. Tu, Ianoș, cu Pătru și Iovuț, pregătiți un stean asemenea, și după ce-i vedeți că trec, sloboziți-l în drum. Așa, îi prindem ca într-o capcană. După stînci sîntem și adăpostiți ca să putem trage cu pistoalele. Căutați să nu ucideți caii ! Poate că au să ne trebuiască. Vedem noi la urmă. Hai cu toții să vedem ce stîncă putem mișcă și s-o lăsăm numai așa, înțînată, ca numai dacă o atingeți să se prăvălească.

După ce fură gata pregătirile, se adăpostiră în așteptarea dușmanului. Abia după vreo jumătate de oră se ivi convoiul. Se tîra parcă, ori așa li se părea lor de nerăbdători ce erau. Călărețul din fruntea ostașilor, un ofițer, dormita. Abia cînd ajuse la șase-șapte pași observă obstacolul. Dădu o poruncă într-o limbă pe care cu greu o putu pricepe Săndruț, un amestec de fraceză și germană...„Ăștia-s mercenarii din Țările de Jos. Valoni ori flamanzi trebuie să fie. Nu ne va fi prea ușor", își spuse Săndruț. Doi ostași descălecară și se apropiară de stîncă, să vadă ce-i. Ofițerul era încredințat că stînca se prăvălise din întîmplare, barînd drumul.

— Stai ! Jos armele ! porunci Săndruț în germană.

În aceeași clipă auzi și zgomotul făcut de prăvălirea stîncii mișcată din loc de oamenii din ceata lui Ianoș.

Ofițerul rămase cîteva clipe surprins, încordă frîul și se repezi. Săndruț descărcă pistolul lovindu-l drept în frunte. Se lăsă ușor într-o parte și se prăbuși din șa. În aceeași clipă se auzi o altă comandă, ostașii descălecară și se adăpostiră, pregătindu-și pistoalele, nu înainte de a mai cădea doi, străpunși de plumbii sloboziți de Serafim și Luca, ce loviră fără greș.

— Stați așa, le șopti Săndruț. Făcu un salt amăgitor adăpostindu-se iar după stîncă. Se auziră bubuind pistoa-

lele ostaşilor. Şase, numără Săndruţ. Mai trebuiau trei. Trei ostaşi n-apucară să tragă. Mai făcu un salt amăgitor şi le auzi şi pe acestea.

— Pe ei, fraţilor ! strigă, săltîndu-se cu iataganul ridicat. Fu urmat de ceilalţi doi, cu săbiile pregătite. Nu trebuia să le lase ostaşilor timpul ca să-şi reîncarce pistoalele. Lupta era inegală. Trei contra nouă, dar în acelaş timp apărură Ianoş cu ceilalţi, din partea opusă. Luptă la sabie. Fiecare avea în faţă cîte un adversar, numai Săndruţ se pomeni cu trei deodată, poate unde era mai îndîrjit ori că-l recunoscuseră drept căpetenie. Era înconjurat şi era silit să facă salturi acrobatice ca să se poată feri şi para loviturile. Deocamdată nu se putea rezuma decît la apărare. Prea erau dese loviturile şi veneau din toate părţie. Cînd îi veni însă la îndemînă, repezi iataganul cu atîta forţă în ţeasta unui flamand, încît i-o crăpă ca pe o tărtăcuţă, dar mişcarea era să-l coste viaţa. Dacă nu-i sărea la timp în ajutor Luca, ce tocmai îşi doborîse adversarul, şi văzuse primejdia în care se găsea Săndruţ, care era cît pe ce să primească o lovitură ucigătoare, venită din spate. Cu pieptul o pară Luca, primind-o în umărul stîng şi doborîndu-l pe duşman cu dreapta. Atîta-l mai ţinură puterile şi se prăbuşi în braţele lui Săndruţ. Acesta îl îmbrăţişă cu stînga, continuînd să mînuiască iataganul ca pe o vijelie, reuşind să-l ţie la distanţă pe un flamand îndîrjit. Nu-i era uşor, cu trupul lui Luca în braţe, care-l împiedeca în mişcări. Ochi dintr-o privire situaţia şi observă că flamanzii se ţineau tare, ei fiind încă în inferioritate. Se hotărî să renunţe la luptă, ca să-l poată salva pe Luca, ce sîngera şi-şi pierduse cunoştinţa. Nu putea să-l lase.

— Trageţi-vă spre vale, fraţilor ! porunci. La cai ! Nu-i putem răzbi ! La cai ! La cai !

În aceeaşi clipă se petrecu însă ceva neprevăzut. De pe stînci se prăvăliră patru umbre întunecate. Erau patru oameni aproape sălbăticiţi, cu chipurile ce nu mai cunoscuseră de multă vreme briciul ori foarfeca, cu ochii înfundaţi în orbite, cu ţundre zdrenţuite, numai petice, înarmaţi cu nişte sulişe de carpen pîrlite la foc. Cu atîta furie se repezi primul, încît îl străpunse dintr-o parte în alta cu groaznica-i frigare pe unul din flamanzi. Ceilalţi, speriaţi, îşi aruncară armele şi începură să ceară, în limba lor, îndurare.

— Opriți ! porunci Săndruț. Opriți ! mai repetă, 'cînd îi văzu pe cei patru transformîndu-și țepușele în pari și lovind zdravăn.

Încetară, la porunca lui Săndruț. Soldații ciți mai rămaseseră fură dezarmați și legați. Ștergîndu-și nădușeala, după atîta trudă, ortacii începură să se apropie de Săndruț, care se căznea să-i lege rana lui Luca.

— Pită, ceru Săndruț. Miez de pită ca să-i pot opri sîngele ! Căutați în căruță ! Trebuie să aibă pită la ei !

În cîteva minute, după ce frămîntă în pumn miezul de pîine, aplică un cocoloș pe rana deschisă a ortacului și strînse bine legăturile. Îl întinse pe Luca pe iarba din marginea drumului, punîndu-i drept căpătîi o traistă de ovăz luată din căruță. Abia atunci avu vreme să se ocupe de necunoscuții prieteni, care-i săriră cu atîta promptitudine în ajutor, asigurîndu-se mai întîi că din partea flamanzilor nu-i mai păștea nici o primejdie.

— Cine sînteți, fraților ? li se adresă.

— Da' scurtă ținere de minte mai ai, Săndruțule ! i se adresă unul. Nu mă mai cunoști ?

Săndruț îl scrută cu privirea-i ageră și cu greu putu desluși, sub barba crescută în neorînduială, trăsăturile lui Iovan Dîlv, din Musariu, unul din foștii căpitani ai Crăișorului.

— Iovane, frate ! Cum ai ajuns în halul ăsta ? Cum ați ajuns așa ? mai întrebă, aruncîndu-le o privire și celorlalți, dar nereușind să-i recunoască.

— Tare aș vrea să te văd și pe tine cum ai fi arătat dacă aproape trei luni de zile n-ai fi mîncat decît rădăcini, ca gliganii, ori coajă de copac ! Nu ne putem apropia de sat cu nici un chip. Sîntem hăituiți mai rău decît fiarele. Am auzit de tine și de ceata ta și te căutam. Da', cum? se miră. Unde ți-s oamenii ? Se zice că ai avea peste o sută de ortaci !

— Vorbe, Iovane ! Ăștia, ciți ne vezi, sîntem toți. Ba mai avem cu noi un fecioraș. E la cai. Dați-le ceva să îmbuce și pregătiți o targă să-l putem căra pe Luca !

Oamenii lui Săndruț își scoaseră merindea și o împărțiră frățește cu proaspeții ortaci, înfometați. Mîncau de se părea că li sa bat calicii la gură.

— Nu vă lăcomiți așa, dintr-o dată, îi sfătui Săndruț. Nu mîncați pe sătur ate ! Cîte puțin și mai des, pînă vă deprindeți, că altfel vă betejiți, doamne feri ! Avem nevoie

de oameni sănătoşi în ceată, dacă ziceţi că vreţi să veniţi cu noi, dar despre asta mai stăm de vorbă. Să văd mai întîi ce duceau ăştia cu atîta pază.

În doisprezece săculeţi de piele erau florini. Săndruţ nu-i mai desfăcu. Mai avusese prilejul să vadă asemenea săculeţi şi le cunoştea conţinutul. Fiecare avea cîte o mie de florini, deci douăsprezece mii. Mai găsiră o lădiţă cu plumbi şi trei butoiaşe cu pulbere. Toate fură descărcate, împărţite şi urcate pe cai. Mai adunară toate armele de la morţi şi de la prinşi. De vizitiu nu se legară. Dealtminteri, acesta nici nu participase la luptă. Speriat, s-a băgat sub căruţă, de unde nu s-a mai clintit.

— Caii îi luăm toţi ! De mare folos n-au să ne fie, că-s pecetluiţi cu fierul înroşit, dar şeile sînt bune. Ne vom folosi de cai pînă ne apropiem de adăpost şi-i slobozim pe undeva. Încercaţi să găsiţi un drum pe unde pot coborî caii !

— Dacă mai mergem vreo trei sute de paşi coasta se alină, spuse Iovuţ. Eu o iau înainte, voi coborîţi la ceilalţi cai şi ţineţi-o tot pe lîngă drumu' mare. De-acolo o luăm pe o cale, tot prin pădure, care ne scoate pînă aproape de Crişcior.

Targa, improvizată din crengi şi înfăşurată în pînza desprinsă de pe coviltirul căruţei, fu legată între doi cai care se dovediră mai blînzi, şi Luca, aşezat cu grijă în culcuşul improvizat.

— Mereuaş, fraţilor, le atrase Săndruţ atenţia, să nu-l zdruncine şi să i se desfacă legăturile ! Pînă la adăpost n-avem ce-i face. Acolo, vedem noi !

Soldaţii legaţi se rugau să le dea drumul.

— Lasă, că ştiu eu cît vă face pielea, vouă ăstora, mercenarii cu soldă ! Pe voi vă foloseşte împăratul numai la treburi din astea, unde nu se încrede în cătanele prinse cu arcanul ! Are să treacă cineva, că sînteţi la drumul mare, şi s-o milui să vă sloboadă. N-am chef să vă ştiu pe urmele noastre, că sînteţi în stare ! Pentru bani vă vindeţi şi sufletul !

Convoiul se mişcă încet şi răsuflară uşuraţi cînd se văzură adunaţi şi departe de drumul mare. Din pricina rănitului se deplasau încet şi cu băgare de seamă. Ocoleau pe departe orice aşezare omenească. Abia cînd ajunseră în dreptul Ţebii, Săndruţ îi trimise pe Serafim şi Iovuţ cu caii şi o parte din bagaje la Dura, la Baia de Criş, să le

lase acolo. Tot lor le încredinţă cinci sute de florini, din cei capturaţi, ca să-i înmîneze nanei Lucreţia, urmînd ca înainte de împărţeală să completeze suma din florinii din tainiţă, destinaţi ajutoarelor sărăcimii.

Caii capturaţi fură sloboziţi în desimea codrului şi oamenii îşi continuară drumul pe jos, cărînd pe rînd targa cu rănitul. În apropierea adăpostului noii veniţi fură iniţiaţi în tainele frăţiei şi depuseră jurămîntul. Ajunşi în tainiţă au împărţit florinii după criteriile dinainte stabilite, pecetea monedă ce aparţinea lui Luca fiindu-i încredinţată, pînă la însănătoşirea acestuia, lui Pătru hălmăgeanul.

Săndruţ, care, de bine-de rău, mai auzise cum se îngrijeşte o rană, începu să se ocupe cu toată seriozitatea de Luca.

— Pătruţule, îl chemă pe flăcăiaş, să faci cum vei şti şi să te repezi pînă la Băgara. O găseşti tu, că eşti isteţ. Dacă nu, coboară mai întîi la Căzăneşti, la soru-mea Creştina, care zici că a mai fost la Florea acela, la vrăjitor, ca să facă rost de leacuri pentru taica. Vezi, bătrînul să nu afle ce şi cum ! Numai cu Creştina vorbeşti ! Te duci la Florea ăla, vrăjitorul, şi-i ceri nişte unsori ori ce crede el că-i mai bun pentru pălitură de sabie ! Luca arde ca para focului şi văd că a şi început să vorbească a bolînda. Rana nu-i prea rea, plămînul nu i-a fost atins, dar dacă nu o îngrijesc cum trebuie ar putea obrinti. A pierdut şi destul sînge, şi, după ce-i trece, trebuie să ne îngrijim şi de mîncare mai bună, mai uşoară, ca pentru un beteag. Noi ce ştim ? Carne friptă şi fiartă. Carne şi iarăşi carne. Trebuie să ne gîndim şi la treaba asta.

O săptămînă se zbătu, între viaţă şi moarte, Luca. Îl vegheau pe rînd, dar cel mai mult se ocupă de rana lui tot Săndruţ. Îi era recunoscător. Nu se cruţase ca să-l salveze pe el de la o moarte sigură.

— Mi-e foame, auzi Săndruţ în cea de a opta zi. Era lîngă vatră. Ceilalţi erau la vînătoare. Bucuros, Săndruţ se sculă de lîngă vatră ţinînd în mînă o olcuţă cu fiertură anume pregătită. Îi sprijini capul şi-l ajută să bea. După cîteva înghiţituri, Luca începu să se uite mirat împrejur, aducîndu-şi parcă aminte de ceva.

— Cum am ajuns aici ?! Unde-s cătanele ?!

— Liniştește-te ! Încă eşti slab, n-ai voie să te zbuciumi ! Soldaţii, unii îngraşă viermii, pe alţii, cine ştie,

i-am lăsat legaţi. S-o fi miluit cineva de ei şi i-or fi slobozit.

— I-am răzbit ? se bucură Luca.

— Da, Luca, i-am răzbit.

— Ce duceau în cocie ?

— Plumb, pulbere şi bani. Le-am luat pe toate.

— Bani... Mulţi bani ?

— Douăsprezece mii de florini. I-am şi împărţit, precum ne-am înţeles de la început. Uite şi partea ta, îi spuse, scoţîndu-i de sub căpătîi legăturica în care erau puşi.

Luca luă legătura şi o desfăcu. Uită şi de mîncare şi de tot. Începu să numere. Mai numără o dată.

— Asta-i partea mea ?! se miră. Din douăsprezece mii numai atîta ?!

— Nu mai sîntem doar şapte, frate Luca. Sîntem unsprezece. Ne-au mai venit nişte oameni, care ne-au ajutat atunci să-i răzbim. Pe Iovan din Musariu îl cunoşti. El şi încă trei.

Luca oftă, dar nu mai zise nimic. Se vedea bine că e nemulţumit. Săndruţ, însă, bucuros că ortacu-i învinsese răul, nu băgă de seamă. Îl îmbie cu mîncare şi stătu lîngă el, povestindu-i ba despre una, ba despre alta, ce mai făcuseră în timpul ce Luca zăcuse, pînă-l văzu căzînd într-un somn adînc, odihnitor. Îi desfăcu uşor legătura cu florini din mînă, şi i-o strecură încet, ca să nu-l trezească, sub căpătîi. Oblojelile şi unsorile aduse de Pătruţ de la renumitul Florea, din Băgara, făcuseră minuni. Dacă îi va mai schimba de cîteva ori pansamentul, rana se va închide definitiv. Trecu iar lîngă vatră, continuînd să tragă cu gresia pe ascuţişul iataganului. Îşi smulse un fir de păr şi încercă tăişul agerei arme. Şi pe o parte şi pe cealaltă, tăia ca briciul. Îl aşeză în teacă şi-şi făcu de lucru cu cele două pistoale, curăţindu-le şi controlîndu-le încărcăturile. Era o treabă ostăşească cu care începuse să se deprindă şi le cerea şi celorlalţi tovarăşi, ca în orice clipă, armele să le fie gata de luptă.

Pătruţ, ca de obicei, era plecat după veşti. Îl aştepta. Îl mai trimisese şi pe la Căzăneşti cu nişte bani, pe care să-i dea Creştinei şi-i spuse că, într-una din duminici, va veni şi el să-i vadă. Erau sănătoşi, se descurcau destul de bine, dar dorul de ai săi începuse să-l macine. Oare îl va mai recunoaşte bătrînul ? Cum să-l mai recunoască după atîta

vreme ? De Creștina știa că nici n-are cum. Nu se văzuseră niciodată. Dacă s-ar însănătoși mai repede Luca. Să-l vadă odată pus pe picioare ! Vor coborî împreună în sat. Îl considera ca pe cel mai apropiat prieten de cînd acesta îi sărise în ajutor, salvîndu-l cu riscul de a fi el ucis. Îl vor lua și pe Pătruț. Isteț băiatul și neînfricat. Adusese multe vești în urma cărora făcură pregătiri pentru a ataca și vămui pe domni. Deasemenea le adusese o listă întreagă de nenorociți care trebuiau ajutați. Nu puteau să-i ajute pe toți dintr-o dată, erau prea mulți, de aceea se opriseră mai întîi asupra celor mai greu loviți. Se sfătuiră cît să-i dea unuia, cît altuia, după nevoi, după greutăți. Pe unii îi și ajutaseră. Se pomenea omul în crugul nopții că-i ciocănește cineva ușor, în ușă. Tresărea speriat din culcuș.

— Cine-i ?!

— Săndruțu' Tomii ! Deschide !

Numele începuse să devină cunoscut și avea tăria de „Sesam, deschide-te !" Zăvorul era tras și necunoscutul poftit în casă. Omul, cu obrazul acoperit cu o basma neagră, nu-și arăta fața. Scotea florinii și-i înmîna.

— Alduiască-te Dumnezeu, Săndruțule ! îl binecuvînta nevoiașul, și aducătorul, mulțumit, se făcea nevăzut în noaptea care-l adusese.

Intrase în legendă numele lui Săndruț. Mulți erau nedumeriți și-i atribuiau lui Săndruț puteri supranaturale, deoarece, în aceeași noapte, apărea și la Hălmagiu, și la Lunca, și la Brad, și la Ilia sau te miri unde în altă parte. N-aveau de unde ști că în aceeași noapte plecaseră aproape toți membrii cetei, însărcinați cu distribuirea ajutoarelor, îmbrăcați la fel, moțește — în afară de picioare, în care purtau cizme scurte, ungurești — și cu fețele acoperite.

Cîte nevoi mai trebuiau alinate, gîndea Săndruț. Trebuia să-i strîngă bine, să-i mulgă în lege pe domni. Se hotărîse să-și întindă activitatea și înspre Mureș, de partea cealaltă a munților, și să coboare cît va putea în jos, înspre Arad. Să cuprindă o zonă cît mai întinsă în care domnii să n-aibă tihnă. Pentru a mări conținutul comorii și a alina durerile le trebuiau multe, multe mii, zeci de mii de florini. Își întocmise un plan Săndruț. Se hotărîse să nu lase nici un domn, de pe raza de acțiune a cetei, nevămuit periodic.

XII LA CĂZĂNEŞTI

Veni şi duminica multaşteptată cînd se hotărî Săndruţ să-i vadă pe ai săi. Plecă însoţit de Luca, ce se înzdrăvenise, şi de Pătruţ. Pătruţ dibuise un drum mai scurt, pe nişte poteci de munte, aşa că în două ceasuri ajunseră în sat. Arme nu-şi luaseră, în afară de cîte o măciuchiţă special pregătită pentru asemenea ocazii, cînd aparent nu trebuia să se vadă că sînt înarmaţi. Erau nişte sculişoare cu meşteşug întocmite, chiar de Săndruţ. Din plumbul capturat de la convoiul militar, turnase atîtea măciulii cîţi membri avea ceata, le meşterise şi cîte un mîner din lemn de corn, găurit la un capăt, prin care era trecută o cureluşă, ce venea prinsă de o gaică anume fixată la subţioara dreaptă a ţundrei. Cînd voiai să o foloseşti, băgai stînga la subţioară, desfăceai uşurel cureluşa din gaică şi o lăsai să alunece de-a lungul braţului în palma dreaptă. O armă destul de periculoasă. Deci, amîndoi, atît el cît şi Luca, purtau în mînecile ţundrei cîte o asemenea armă nevăzută. Pătruţ, flăcăiandrul, era ca de obicei neînarmat. Arma lui de căpetenie erau deocamdată fluierăşele iscusit cioplite.

Întîlnirea fu emoţionantă. Tatăl, nespus de fericit că-şi revăzuse fiul după aproape douăzeci de ani de despărţire, abia-şi putea stăpîni bucuria. Creştina era de-a dreptul încîntată. Se învîrtea ca o suveică să le pregătească tot ce le trebuia şi să-i omenească ca pe nişte adevăraţi oaspeţi rari.

Vorbiră multe, povestiră de toate, la un păhăruţ de vinars de cel fiert de două ori, de-ţi lăcrimau ochii numai dacă-l gustai. Numai taina adăpostului şi a comorii nu fuseseră atinse. După-amiază, la joc. La confluenţa a trei pîrîiaşe, Ponorul, Cerboaia şi Văţşoara, pe un tăpşan, în zilele de sărbători, se încingea hora. Toată lumea îi privea cu admiraţie pe cei doi voinici, pe Săndruţ şi pe Luca, neştiind cine sînt. Pe flăcăiaş nu-l băgau în seamă. Îl mai

văzuseră prin tîrg pe la Vața, ba, de cîteva ori chiar în sat. Cînd se zvoni că unul din ei e Săndruțu' Tomii, nume ce începuse să devină cunoscut, fură înconjurați de bărbații satului, care-i priveau cu admirație. Trebuiră să răspundă la sute de întrebări. Dar jocul era joc, și cînd începură lăutarii, cercul se destrămă. Creștina, care încă nu ieșise la joc, se tot hîrjonea cu Pătruț. Ce-și ziceau nu se auzea, dar, cînd unul, cînd altul, se bosumfla. Săndruț urmărea scena zîmbind. Luca își alese o fată și se prinse în joc. Era o „țarină". Săndruț plecat de atîtea vreme din sat nu mai jucase niciodată, dar ar fi încercat și el să vadă cum merge. Se apucă mai întîi să învețe pașii și îi prinse repede. Era sigur că alegîndu-și o fată ce i s-ar potrivi nu l-ar întrece nimeni. Își îndreptă ochii spre cei ce stăteau deoparte și priveau la jucători. Într-un grup de fete și femei mai tinere văzu o codană ochioasă și sprîncenată, cu o floare roșie prinsă în păr. Se uită mult la ea. Fata, care aproape că nu-l scăpase din ochi de cînd îl zărise apărînd la joc, îi prinse privirea. Se îmbujoră, își lăsă genele grele să-i umbrească ochii, dar pe furiș continua să-l privească. Săndruț se apropia de Creștina.

— Soruță !

— Ce-i, băciuț ?

— Cine-i fata aceea negruță, cu floarea prinsă-n păr ?

— Aia de lîngă una cu șorțu' roșu ?

— Da !

— Ai vrea s-o joci ? îl întrebă zîmbind.

— De ce nu ? Parcă mă mănîncă tălpile !

— Te-or fi mîncînd, băciuț, da' mai întîi trebuie să cunoști și obiceiurile de pe la noi. Fata încă nu-i jucată, adică n-a mai luat-o nimeni la joc, așa cum sînt și eu, și care o ia mai întîi la joc se socotește a-i fi logodnic. Ș-afară de asta, dacă iei pe cineva la joc, o faci atuncea cînd încep țiganii să cînte, nu la mijlocu' jocului. Da' mai sînt fete. Poți s-o alegi pe care vrei. Nu-i cu supărare. Așa-i obiceiu'.

— Eu te-am întrebat cine-i fata și tu văd că-mi împuiezi urechile cu alte cele, soruță !

— Dacă-ți place de ea ți-oi spune, băciuț. Îți place ?

— Îmi place cum îmi plac toate. Toate-s frumoase.

— Îți răspund numai dacă-mi spui că-ți place mai mult ca celelalte. Ți-am mai spus că încă n-a jucat, și atuncea, vrei nu vrei, măcar pentru o vreme, pînă vă amărăți, tre-

buie să-i fii logodnic. Logodnele astea ţîn, da' se mai întîmplă şi să nu ţie. O vrei de logodnică, băciuţ ?

— Măi, dar afurisită soruţă mai am ! Pe toate vrea să le ştie !

— Păi, nu eşti frătiuţu' meu ? Dacă-ţi place, să ştii că sîntem suraté, adică prietene, cum se zice, şi aş vrea să ştiu. Dacă-ţi place mai mult de alta, spune-mi ! Poţi să alegi.

— E bine, îmi place ! Ai de zis ceva ?

— Atuncea, cînd începe altă „ţarină", ia-o la joc, întreab-o cine-i. Are să-ţi spuie şi singură. Mi-ar plăcea să mi-o ştiu cumnată, băciuţ.

— Multe ţi-or fi plăcînd, Creştină, numai că... ehei !

— Numai că ce, băciuţ ? întrebă fata uşor mîhnită.

— Viaţa noastră, a oamenilor ca mine, e legată de un firicel de aţă ! Astăzi eşti şi mîine nu ! Asta-i ! N-aş vrea s-o încurc degeaba. Numai dacă, cine ştie ? Dar de plăcut, nici nu mi-a plăcut alta pînă acuma şi nici de-acuma n-are să-mi placă mai mult cum îmi place ea ! E prima fată care mi-a plăcut cu adevărat. Poate că nici n-am prea avut vreme pînă acuma să le iau seama fetelor, măcar că am văzut multe. Asta parcă-i altfel. Multă vreme are să-mi steie gîndul la ea !

— Şi n-ai de gînd să te tragi către casă ? Să te gospodăreşti ? Mare bogăţie n-avem, da', cu trudă, de foame n-ai să mori.

— Deocamdată, nu ! Mai am nişte socoteli ! Pînă nu mă socotesc cu domnii, aşa ca să-mi placă, să-mi sărez sufletul pentru moartea Crăişorului. nu, soruţă dragă ! Dac-oi mai avea zile. dac-oi scăpa din înfruntarea aceasta, am să văd.

Fata oftă şi nu-i mai răspunse. Îl privi doar cu durere şi cu teamă. Tare i-ar fi părut rău să-l piardă şi pe el cum îl pierduse pe celălalt frate, pe Todoruţ. Dar ştia, îşi dădea seama. care-i datoria lui Săndruţ. Dacă ar fi fost altfel poate că nici nu-l îndrăgea atîta. Şi Toma, bătrînul lor tată, nu se sfiise să pună mîna pe coasă şi să răspundă la chemarea Crăişorului. Aşa erau ei din neam în neam. Şi alţi străbuni de-ai lor pieriseră în acest veşnic război cu domnii. care n-a mai contenit de veacuri. A mocnit sub spuză, a izbucnit iar ca o vîlvătaie, şi tot aşa va fi pînă nu va mai rămîne sămînţă de domn. Dar dacă tocmai lui Săndruţ îi era sortit să-i stîrpească, să ridice poporul cum îl ridicase Crăişorul ? Cu vremea i-ar putea aduna pe mulţi în

jurul lui. În inima ei se mîndrea că are un asemenea frate, despre care și începuse să se vorbească, ba, nu știu care-i mai scosese și un cîntec. Și-i numai la început, gîndi. Surîse. Toate temerile îi dispărură. Nu ! Domnii nu-l vor putea răpune !

Jocul conteni. Luca veni lîngă ei, ștergîndu-și nădușeala de pe frunte.

— Tu de ce nu joci, Săndruț ? Haide, frate ! Uite ce fete mîndre, în satu' ăsta al tău ! Nici nu m-aș fi gîndit ! Ți-e mai mare dragu' să te uiți la ele !

— Am să joc și eu. N-am mai jucat și am privit întîi să învăț. Am îndrăgit „țarina", măcar că n-am jucat-o niciodată. Cînd încep iar să zică lăutarii, joc !

Toate privirile erau ațintite asupra lor. Erau frumoși amîndoi. Săndruț, suplu, cu trăsăturile feței delicate, aproape feminine, degetele mîinilor subțiri, fine, plăpînde în aparență, dar cu tărie de criță. Luca, mai butucănos, mai voinic decît Săndruț, își avea și el frumusețea lui, dură, pietroasă. Era conștient că la o înfruntare fățișă, în luptă dreaptă, Săndruț l-ar fi înfrînt cu ușurință. Doar privirea îi deosebea vădit. Săndruț avea o căutătură deschisă, sinceră, puteai să-i citești pînă în fundul sufletului. Luca era greu de pătruns. Niciodată nu puteai ști la ce se gîndește ori ce-i zace în suflet. Alături însă, parcă erau feți-frumoși, coborîți din basme, cu staturile lor mîndre ca de voievozi.

Săndruț privea atent în toate părțile. N-o mai vedea pe fata pe care pusese ochii și parcă-i părea rău. Unde s-o fi dus ? Își opri ochii pentru un timp asupra unui grup ce-l înconjura pe tatăl său, pe Toma, mîndru nevoie-mare de asemenea fecior. Abia într-un tîrziu băgă de seamă că fata pe care o căuta nu era decît la cîțiva pași de el, cu Creștina, soru-sa, și sporovăiau vesele, împreună cu Pătruț. Fetele îl ispiteau de una și de alta, despre traiul lor, dar Pătruț, atent la orice vorbă pe care o scotea, nu le răspundea decît la întrebările la care-i convenea.

— Te-ai găsit și tu fălos, Pătrușule ! Dacă ai avut norocu' să trăiești în mijlocul acelor oameni, te crezi și tu mare ! îl tachină Creștina.

— Și zici că nu-s mare ? Ehei ! Și, la urma urmei, dacă nu-ți place, caută-ți unu' mai mare ! Să treacă numai un an-doi și-ai să vezi tu !

— Ce-am să văd ? Un prunc necopt la minte care o face pe omu' mare ! Asta eşti ! Numai taine şi iarăşi taine ! Te ţii fălos, de parc-ai fi în slujba împăratului !

— Dacă vrei să ştii, slujba mea e mai ceva ca cea de la împărat ! Nu dau zece împăraţi pe băciuţu' Săndruţ ! El îi om în toată firea şi mă preţuieşte ca pe unu' de seama lui, şi te-ai găsit tu să te uiţi la mine de parc-aş fi nimica! Dac-ai fi măcar cu un an-doi mai mare, ca nana Anuţa, fată, să zic ! Eşti o copilă...

— Eu ? ! Eu nu-s fată ? ! Eu copilă ? ! Păi...

— Ai să fii, nu te mai crede atîta, ai să fii cînd oi fi şi eu fecior, ş-atuncea altfel om sta de vorbă ! Da', nici n-am să mă uit la tine ! Ţi-am mai spus că eşti urîtă !

— Prostule ! nu găsi altă replică, de necăjită ce era, Creştina.

— Deşteapta de tine ! Ţi-am mai spus că prostia trece, da' ai uitat ! Mai eşti şi uitucă pe deasupra ! Uiţi de la mînă pînă la gură ! Asta eşti !

Aşa se tachinau de cîte ori se întîlneau. Cînd se împăcau, cînd se bosumflau, ca, pînă la urmă, să se despartă prieteni şi să le fie dor să se revadă. Amîndoi abia aşteptau să vie vinerea, ca să se poată întîlni la tîrg, la Vaţa.

— Şi tu, surată ! o mustră Anuţa, mai lasă-l în pace ! Prea îţi place să-l amărăşti ! Nu bagi de seamă că-i fecior în toată regula ?

— Atuncea de ce nu se poartă ca feciorii ? De ce zice că-s mică ? El îi mai mare ? Un prunc zălud ! nu se lăsă Creştina.

Săndruţ nu auzea ce-şi vorbesc cei trei, dar îi venea să rîdă de schimbările la faţă ale tinerilor. „Prunci", îşi zise zîmbind, dar ochii nu şi-i putea dezlipi de pe chipul fetei pe care o îndrăgise. Priviriile li se mai întîlniră de cîteva ori, dar fata, după ce se îmbujora, îşi acoperea ochii cu genele catifelate.

Ţiganii începură iar o „ţarină" îndrăcită. Cu paşi uşori, ca de balet, ca în vis, se apropie Săndruţ de fată, îi prinse uşor mîna şi fără nici o vorbă se îndreptară spre şirul de dansatori. Îi cuprinse mijlocul şi simţi mîinile fetei ca o adiere aşezîndu-i-se pe umeri. Primii paşi, într-adevăr, fură cam stîngaci, dar curînd începură să se dezlănţuiască, de credeai că sînt prinşi în joc de cînd lumea. Cei de pe margini admirau perechea schimbîndu-şi părerile.

— Cine eşti ? o întrebă Săndruţ ?

— Anuța Vicului, băciuț. Da' n-ai de unde să mă știi, dacă n-ai stat în sat.

— Anuța... Anuța, repetă flăcăul. Frumos nume ! Eu credeam că ești zîna pădurii ! Anuța... Am să țin minte !

— Numai numele ai să mi-l ții minte, băciuț ?

— Eh... poate că nu știi cine sînt ?

— Ba știu ! Ești Săndruțu' Tomii Olariului, frătiuțu' Creștinei. Cine nu știe ? !

— Dar nu știi ce fac și totuna-i !

— Știu și ce faci. Știm toți. Am auzit de dumneata, băciuț, pînă a te vedea, astăzi. Se tem domnii de dumneata !

— Dacă n-au început să se teamă au să se teamă, n-ai grijă !

Tăcură. Jucau ca purtați de vis. Le intrase ritmul în sînge. Deodată muzica încetă.

— Ai să mai vii, băciuț ? se auzi glasul sfios al fetei care-l privea cercetător, stăruitor chiar, în ochi.

— Am să mai vin, cînd oi putea, Anuță.

— Am să te aștept, băciuț. Ca nimenea pe lume am să te aștept ! Nimenea n-are să te aștepte vreodată cum am să te aștept eu ! spuse fata. Se desprinse ușor, alăturîndu-se altui grup de fete, printre care era și Creștina. Iar se ciondănise cu Pătruț și-l lăsase cu buzele umflate.

Luca jucase cu o altă fată. Cînd îi văzu însă perechea lui Săndruț, parcă-l înțepă ceva în inimă. Ca un făcut ! Omului acesta, lui Săndruț, parcă îi era sortit să i-o ia mereu înainte ! Și ce-și mai șușoteau, ce-și mai povesteau! Numai și numai de dragoste-și vorbeau ! Iar simți junghiul în inimă. Nu ! Nu trebuia să i-o lase ! Acuma, cît încă nu-i prea tîrziu, să intre în vorbă cu ea, s-o ademenească. Cine-i Săndruț, la urma-urmei ? Cu ce-i Săndruț mai ceva ca el ? E frumos ! Ei și ? El, Luca. nu-i frumos ? Nu se uită și la el fetele ca la icoană ? Îl va înfrunta ! Măcar în dragoste îl va înfrunta. Și ce-o mai strîngea de mijloc, își aminti ! Și ce se mai unduia ea de plăcere ! La gîndul acesta iar simți înțepătura. Dar e ortacul său și nu se cade. N-ar fi cinstit. Dacă a avut norocul s-o vadă el întîi, ce vină are ? Nu se cădea să-i tulbure. Nu ! se răzgîndi. Prea e norocos ! Prea i-o ia înainte în orice împrejurare. Adevărat, n-o făcea înadins, totuși îl simțea în cale ca pe o piedică. S-ar fi așteptat el, Luca, să fie ales căpetenie. Dacă-l alegeau pe el... Ce ? N-ar fi fost în stare?

Cu ce e Săndruț mai presus ca el ? Că știe latinește, nemțește și ungurește ? Și ce-i cu asta ? Să fi stat acolo, la Beci, la cancelariile acelea, prostul ! Să-și fi văzut de treabă ! Unde nu dădea peste el un asemenea noroc, să se vadă între domni, să ajungă domn, și să-i dea cu piciorul ! Chipul i se umbri și rămase așa, cu gîndurile lui.

— De ce ești amărît, Luca, frățioare ? îl întrebă cu prietenie Săndruț. Pînă adineaori te-am văzut binedispus. Ce ai ? Uită-te la fete cum ne privesc ! Fii mai vesel, că doar nu ești la priveghi !

— Mă gîndeam și eu... zîmbi silit Luca.

Începură iar lăutarii. Pînă să se dezmeticească Săndruț, s-o găsească pe Anuța, îl și văzu pe Luca, ce o pîndise dinadins, cum îi prinde mîna și o îmbie la joc. În asemenea cazuri nu încăpea supărare. Era obiceiul locului. Îți alegeai partenera care îți plăcea, fie că era măritată sau nu, fie că era logodită sau în vorbă cu cineva, fără a mai fi nevoie să-i ceri învoirea soțului sau logodnicului. Așa se moștenise din bătrîni și nimeni n-ar fi îndrăznit să încalce această lege nescrisă, fără a se face de rușine. Fata sau femeia care era învitată la joc era obligată să joace, și numai un motiv întemeiat îi dădea dreptul la refuz, și dacă îl refuza pe unul, în ziua aceea, nu-i mai era permis să joace, cu oricine ar fi cerut-o chiar dacă era soțul sau logodnicul. Prin acesta, bărbații vroiau să arate că nu-și tem femeile, așijderea și logodnicii că nu-și tem logodnicele. Dacă se ivea vreo discuție pe această temă, bărbatul respectiv devenea pentru un timp obiectul de batjocură al satului. Săndruț auzise de acest obicei, care era practicat în aproape toate satele din jur ; îl știa. Ar fi jucat, și numai de dragul jocului. Îndrăgise „țarina", jocul cel mai obișnuit prin partea locului. Muzica îl îmbia parcă. Ochi o nevestică care-i plăcu și o învită. Aceasta îl urmă bucuroasă. Nu oricine avea prilejul să joace cu Săndruțu' Tomii ! Anuța era invidiată de toate fetele pentru că avusese acest noroc. Îl prinse ritmul și se contopi cu el. Femeia juca la fel de ușor ca și Anuța. Gîndul îi rămase însă tot la ea. Îi prindea adesea privirea, spre necazul lui Luca.

Luca încercă să-i strîngă mai mult decît era cuviincios mijlocul. Anuța se scutură neplăcîndu-i. Luca își continuă însă jocul.

— Dacă joci în cinste și omenie, mai joc, dacă nu... îl amenință fata.

— Da' cu Săndruț cum ai jucat ? Te strîngea, am văzut bine ! Și nu te-ai supărat !

— Ăla era Săndruț ! îi răspunse fata.

— Și eu ce-s ? !

— Un fecior ca toți feciorii ! Cine vrei să fii ?

— Îți place să joci cu Săndruț ?

— Îmi place, da ! De ce să nu-mi placă ?

— Și cu mine nu-ți place ?

— Îmi place, da' cum am spus, în cinste și omenie ! El m-a luat întîia dată la joc, așa că... dar nu-și continuă fraza.

— Tu știi, fătucă ? Ursu' mai joacă și de nevoie, nu numai de voie !

— Ursu' da, că n-are minte, că-i urs. Eu sînt slobodă să joc cum îmi place și cu cine-mi place ! M-ai chemat la joc, joc, așa se cade, da' să știi, băciuț, că nu-s urs !

Continuară să joace fără să-și mai vorbească.

Cînd lăutarii încetară, fata se amestecă în grupul ei și Luca se apropie iar de Săndruț.

Anuța căuta să rămînă cît mai în văzul lui Săndruț, pentru ca atunci cînd vor începe lăutarii să-i fie la îndemînă. În jurul lui Săndruț și a lui Luca se strînse însă un grup de oameni și Săndruț nu fu atent la începerea jocului. Luca, ce stătea ca la pîndă, se și îndreptă spre Anuța. Aceasta, ghicindu-i intenția, pentru a nu fi pusă în situație să-l refuze, îl prinse pe Pătruț de mînă și aproape îl imploră :

— Hai să jucăm, Pătrușule ! Te rog !

Flăcăiașul se împurpură, dar se simți nespus de fericit. N-ar fi îndrăznit încă să invite o fată la joc, dar nici cînd se vedea învitat să nu răspundă ?

Luca sudui în gînd și-și căută altă jucătoare. Asemenea și Săndruț, care zîmbi, cînd o văzu pe Anuța jucînd cu Pătruț.

Mai erau vreo două ore pînă a însera cînd lăutarii încetară. Își luară rămas bun de la Toma, de la Creștina și de la cine mai era prin preajma lor. Săndruț o căută din ochi și pe Anuța, dar n-o mai văzu. Același lucru îl făcu și Luca, și nu-și putu reține altă sudalmă.

Pătruț mergea înainte, urmat de Săndruț, Luca rămînînd ultimul. Privea cu ură la umerii largi ai lui Săndruț,

la pasul lui sprinten, de parcă se unduia în ritmul unei muzici neauzite, la legănarea siluetei zvelte a acestuia. Ura şi mînia-i creşteau, îl înveninau. Regreta că-i sărise atunci în ajutor şi, cu riscul vieţii, îl salvase. Să fi crăpat ! Ce s-ar fi întîmplat ? Desigur, ceilalţi l-ar fi ales pe el căpetenie. I-ar fi înduplecat şi ar fi împărţit măcar o parte a comorii. Aşa, Săndruţ i-o luase înainte ! Toţi îl ascultau. Nu era vorbă pe care s-o rostească Săndruţ şi care să nu-i fie ascultată cu plăcere. Era deştept, e adevărat. Descurcăreţ. Dar ce ? El nu s-ar fi descurcat la o adică ? Ce ? El n-are cap ? Capul lui nu judecă ? Şi poate că mai bine ca al lui Săndruţ. Crăişorul, auzi ! Cum de s-au lăsat oamenii amăgiţi de vorbele lui frumoase ? ! Ce Crăişor le mai trebuia dacă erau bogaţi ? ! Şi cu peceţile acelea ; banii, galbenii aceia din ladă nu i-a numărat nimeni niciodată. Nu se ştie cîţi sînt. Dacă nu erau peceţile s-ar fi strecurat în taină. Ce ? Numai o dată rămăsese singur în adăpost ? De ce nu-i trecuse prin gînd aşa ceva mai înainte ? Ar fi fost bogat. Un galben din acela vechi, de la împăraţii aceia rîmleni, trebuie să facă măcar douăzeci-douăzeci şi cinci de florini. Ar fi putut lua măcar o sută. Ce o sută ? Şi o mie dacă ar fi luat tot nu s-ar fi cunoscut. Acuma, cu peceţile... Sta-i-ar în gît peceţile ! Pe Anuţa o va îmblînzi el. Trebuie să fie a lui. Şi aici i-o luase Săndruţ înainte. Ce ? Parcă n-a văzut cum o strîngea Săndruţ de mijloc şi ei îi făcea plăcere ? Pe el nu l-a lăsat ! Ehei, cu aurul cîte nu se pot face ? Trebuie să adune. Să aibă mult. Săndruţ ? El nu pune preţ pe aur. Are să fie întotdeauna mai lipsit ca el. Cînd o vedea Anuţa că Săndruţ n-are bani şi el, Luca, este foarte bogat, are să-l uite. Dar dacă totuşi nu-l uită ? Parcă poţi şti ce-i în capul unei femei ? Dar dacă Săndruţ n-ar mai fi ? Să presupună că a murit, că a fost ucis în luptă, cum era să i se şi întîmple, dacă nu era el, Luca, să-l salveze. Ce prostie ! L-ar jeli o zi, ar mai tînji două şi după aceea, ea ar fi aceea care l-ar căuta. L-ar primi ca pe un salvator. Trebuie să mai treacă pe la Căzăneşti. Să-şi facă drum pe acolo cît mai des. Să mai vorbească cu ea. Dar de ce cu ea ? Ce ? Alte fete nu mai sînt ? Sînt, sînt, dar ca ea nu. Cum de n-a băgat-o de seamă înainte de a vedea-o Săndruţ ? Unde i-au fost ochii ? Totdeauna omul acesta îi va sta în cale ? Ah ! De l-ar mai vedea în primejdie de moarte ! Ca atunci să-l vadă şi să se bucure, nu să-şi puie pieptul pentru el ! De ce să mai

sară în ajutorul unuia care totdeauna i-a stat în cale ? Poate că Săndruț nici nu-și dă seama că-i stă în cale ? Fără să vrea îi stă. Dar nu-i totuna că-ți pune cineva piedică ori că te împiedică fără să vrea ? De căzut tot cazi, ori așa, ori așa. Simte că-l urăște. De moarte îl urăște. Nu mai urise pe nimeni, în viața lui, cum îl urăște pe omul acesta. Ah ! De l-ar vedea crăpînd !

La fel de tăcut înainta și Săndruț pe poteca îngustă, dar gîndurile îi erau senine. Nu-i puteau pieri din imaginație genele acelea grele, ce tresăreau parcă precum aripile unei păsărele speriate, privirea limpede, ochii aceia care parcă rîdeau, gropițele din obraji ce se iveau numai la urma unui surîs precum și buzele acelea plinuțe și rumene ce parcă se îmbiau sărutate. „Am să te aștept, băciuț ! Nimenea nu te-o aștepta așa cum am să te aștept eu !“ Zîmbi aducîndu-și aminte. Gîndurile îi erau curate, fără să-și dea seama că numai la un pas, în urma lui, clocotea un cazan de ură. Își propuse și el să mai treacă pe la Căzănești, dar cînd ? Avea atîtea de făcut ! Atîtea de pus la cale ! Va încerca să mai vie într-o zi, cît mai devreme. Ar fi vrut să mai stea de vorbă cu fata, dar n-o mai văzu și trebuiră să plece. Nici nu și-a putut lua măcar rămas bun. Îl va trimite într-o zi pe Pătruț la Creștina, la soru-sa, să-i spuie ea Anuței, ca să nu fie supărată.

Poteca se strîmtase și trebuiau să fie cu ochii în patru. În stînga se ridica un perete aproape vertical de stîncă, iar în dreapta un hău că te cuprindea amețeala privindu-i adîncimea. Dac-ar fi făcut vreunul un pas greșit s-ar fi prăbușit în gol și, pînă jos, ar fi ajuns numai fărîme.

Dacă ar călca greșit și s-ar duce în fundul prăpastiei, ce-ar fi ? Ar scăpa de el odată pentru totdeauna. Nu i-ar mai fi stat în cale, își continuă gîndul Luca. Nici n-ar încerca măcar să întindă mîna să-l sprijine. Ducă-se ! Dar dacă... Și se înfioră la gîndul care-i trecuse prin creier. O piedică, un brînci ușurel, nu-i trebuia mai mult ca să-l facă să-și piardă echilibrul ! Pătruț, din față, nici n-ar avea vreme să întoarcă ochii înapoi ca să vadă ceva. Ar căuta apoi amîndoi o cale și ar coborî în prăpastie, i-ar culege rămășițele și le-ar aduce la adăpost. S-ar fi prefăcut îndurerat, ceilalți vor fi cu adevărat îndureraţi, l-ar îngropa cu mare cinste, și mai mult ca sigur îl vor alege pe el căpetenie. Dar dacă-l aleg pe Ianoș, ori pe Serafim, ori poate pe Iovan, sau pe altu' ? Chiar așa, și tot ar fi mai bine. Pe

ceilalți i-ar putea păcăli într-un fel. Cu timpul tot ar reuși să ajungă căpetenie, și atunci... Atunci va ști el ce să facă ! Dar dacă se prinde de ceva ? Dacă nu pică pînă jos ? Dacă rămîne în viață ? ! Se înspăimîntă la gîndul acesta. Îl vor judeca. Îl vor ucide. Îl vor ucide și Anuța îi va rămîne lui, dușmanului ! Așa ceva nu trebuie să se întîmple ! Își aminti de măciuca de plumb. Amețit, ori chiar mort, n-ar mai putea să se mai țină de ceva. Se va prăvăli ca un bolovan pînă-n fund. Dac-ar încerca ? Lovitura, semnul rămas de pe urma ei, vor fi puse pe seama pietrelor și stîncilor de care s-ar fi lovit pînă jos. Își strecură mîna ușor la subțioară, ca în joacă. Într-o clipă avea în palmă măciulia rotundă și rece. O lăsă să alunece pînă simți în palma strînsă mînerul de corn. Tremura. Inima-i bătea mai-mai să-i spargă pieptul.

— Frate Luca...

Dar Săndruț nu-și putu termina fraza. Auzi un urlet de groază, se întoarse fulgerător și-l mai văzu pe Luca dînd din mîini, ca o pasăre din aripi, căutînd să-și restabilească echilibrul în urma pasului greșit pe care-l făcuse, apoi prăbușindu-se. Fulgerător se trînti pe burtă și mai avu timp să înșface pulpana țundrei lui Luca. Atîrnat între cer și pămînt, fără a mai putea măcar atinge peretele prăpastiei, Luca începu să se zbată ca apucat, fără să-și dea seama că în felul acesta îi îngreuia lui Săndruț operația de salvare. Degetele subțiri, dar dure ca oțelul, ale lui Săndruț, apucaseră însă bine.

— Nu te mai zbate atîta, frățioare, că mă tragi și pe mine ! Lasă-te în seama mea !

Dar nu mai era nevoie. Luca leșinase și atîrna ca un bolovan. Săndruț văzu desprinzîndu-i-se ceva din mînă și căzînd în hău. Era măciuchița de plumb. „Atîta pagubă" își zise. „Îi torn alta, numai să-l pot scoate !". Nici prin gînd nu i-ar fi trecut că măciulia de plumb era pregătită pentru a-l zdrobi pe el. Crezuse că se desprinsese din gaica ei în timp ce Luca se zbătea.

— Pătruțule ! îl strigă pe flăcăiandru. Așează-te pe spatele meu ca să fiu mai greu. Prinde-te de ceva și ține-te bine. Eu n-am de ce să mă țin și nici cum, și dacă-l ridic ar putea să mă tragă și pe mine. E greu ! Tare greu atîrnă !

Flăcăiandrul se apropie cu grijă, i se așeză între umeri și se prinse de o rădăcină. Săndruț se simți într-un echili-

bru mai stabil. Încet, cu un efort supraomenesc, Săndruţ îşi încordă muşchii braţului şi începu să ridice. „Numai de nu s-ar trezi tocmai acuma, că la cea mai mică mişcare l-aş scăpa !“ Îl ridică pînă la înălţimea potecii, dar mai mult nu putea. Loc, unde să-l aşeze, nu era. Simţea cum puterile îl lasă. Cu cealaltă mînă, dac-ar fi încercat să facă cea mai mică mişcare, s-ar fi prăbuşit toţi trei.

— Pătruţule, încetişor, vezi, nu poţi să-l ajungi cu mîna şi să-l tragi uşurel peste mine ? Eu n-am cum. Nu mă pot mişca.

Flăcăiandrul, agil ca o maimuţă, încercă rezistenţa rădăcinii de care se ţinea cu stînga, reuşi să prindă ţundra lui Luca şi începu să tragă uşor. Simţi cum rădăcina de care se ţinea începe să cedeze. Înlemni. Mişcarea rădăcinii se opri. Începu să tragă iar, încet, încet, reuşind să-l aşeze pe Luca deasupra lui Săndruţ. Era în echilibru stabil.

— L-am aşezat, băciuţ. Ce să fac ?

— Trage-te încet înainte şi fă-mi loc ! Am să încerc să mă tîrăsc cu el în spate pînă acolo unde căliţa se lărgeşte. Acolo încăpem amîndoi. Încet, Pătruţule, să nu pici !

Se tîrî melceşte, pentru că n-avea cum să-l ţie pe Luca şi la o mişcare mai bruscă s-ar fi prăbuşit din nou în prăpastie. Iar se gîndi şi împloră în gînd toate zeităţile cunoscute, ca nu cumva să se trezească din leşin tocmai atunci, pînă nu ajungea la acel mic platouaş, larg doar de un metru şi jumătate. I se păru un veac pînă ajunse. Extenuat, îşi aşeză capul pe braţul îndoit în faţă şi aproape că adormi. Pătruţ îl trase uşor pe Luca la o parte, îl aşeză cît putu mai bine, ca nu cumva să se poată prăbuşi, şi începu să-i fricţioneze încheieturile braţelor. Apă nu avea că ar fi încercat să-l trezească cu apă. După vreo zece minute Luca deschise ochii. Clipi speriat.

— Nu te mişca, stai locului, băciuţ, îl sfătui băiatul.

— Ce-i ? Ce-a fost ? întrebă Luca uluit.

— Dacă nu te prindea băciuţu' Săndruţ, erai mort acuma ! Ai picat în prăpastie. Te-a prins de ţundră. Abia te-a mai putut aduce pînă aicea. De obosit ce-i, a adormit săracu' !

Abia acum îşi aminti Luca totul, în amănunt. Tocmai ridicase măciuca să lovească. În aceeaşi clipă auzi vocea lui Săndruţ. Se sperie şi călcă alături. Îşi mai aminti că ceva îl oprise în loc. Credea că vreo rădăcină sau altceva. Celelalte ce s-au mai înîtmplat cu el nu şi le mai amin-

tea. Trase adînc aer în piept. Se simți în stare să se ridice. Pătruț îl lăsă și se apropie de Săndruț. Îi pipăi ușor fruntea. Nici nu simți. Răsufla liniștit. Era scufundat într-un somn adînc.

— Băciuț, îl scutură ușor de umeri. Băciuț ! Trezește-te, băciuț !

— Ce-i ? Unde-i Luca ! întrebă Săndruț cînd se dezmetici.

— Aicea-s, frate, îți mulțumesc ! Dacă nu erai tu...

— Dar cum credeai, nu-l lăsă să-și termine vorba Săndruț. Tu îți pui pieptul pentru mine, zaci trei săptămîni, și eu să'te fi lăsat să te rostogolești în prăpastie ?! Bine că te-am putut prinde. Tare greu a fost ! Cred că am să dorm o zi și-o noapte ! Hai să mergem !

XIII IȘPANUL DĂ SOCOTEALĂ

În aceeași duminică, Pătru, hălmăgeanul, fusese să-și vadă familia și să lase femeii și copiilor bani. Abia luni seara se înapoiase și aducea vești nu prea îmbucurătoare de la nana Lucreția, hangița din Hălmagiu. Ișpanul Hollòki se prezentase la han și îi pusese în vedere ca în fiecare zi întîi a lunii să aibă pus de-o parte tot cîștigul, pentru a hotărî ce-i va mai lăsa și ce i se cuvenea lui, ișpanului. La prima vizită le luă aproape toți banii, lăsîndu-le doar atît cît să poată face față nevoilor stricte de cazare și hrănire a oaspeților.

— Aha ! exclamă Săndruț. A început să-și dea arama pe față ! La zi-ntîi vom fi și noi pe acolo și vom vedea ce-i de făcut. Nu mergem toți. De bună seamă că nu va fi pregătit să ne primească, nu va veni nici el cu oameni prea mulți, așa că-i vom face o bucurie neașteptată și altădată n-are să-i mai calce piciorul pe la han. Care veniți cu mine ? Încă trei-patru, nu mai mulți.

Se oferiră Ianoș, Luca, Iovan și Iovuț. Ceilalți urmau să se ducă pe la cei ce trebuiau ajutați cu sumele pe care le hotărîseră. Erau multe nevoi de alinat și oamenii nu trebuiau lăsați să aștepte.

Mai erau doar patru zile pînă la zi-ntîi, așa că și începură pregătirile. Săndruț urma să-și poarte costumul de nobil, ceilalți trebuind să ia înfățișarea unor negustori de vite. Ca arme, aveau să poarte cîte un harapnic, nelipsita sculă a negustorului de vite, și ascunse, măciuchițele de plumb. Caii îi așteptau la Dura.

Harapnicele, în aparență inofensive, erau să fie folosite ca arme de luptă. Șfichiul fiecăruia era împodobit cu cîte o bilă de plumb. Făcură multe exerciții pe trunchiurile arborilor din pădure ca să se deprindă să le mînuiască în acest scop. Lovitura trebuia dată astfel încît capătul harapnicului să se înfășoare de cîteva ori în jurul gîtului

dușmanului, putîndu-l doborî din șa și chiar strangulîndu-l. Nu le trebui prea mult timp ca să învețe să le mînuiască bine și astfel, din simpli negustori de vite puteau deveni adversari primejdioși. Săndruț se hotărî să poarte armele obișnuite, dar de data aceasta își luă și iataganul.

Ajunseră la han cu o seară înainte de zi-ntîi și fură întîmpinați cu bucurie de către hangiță și flăcău. Săndruț o sfătui să se prefacă a nu-i cunoaște, și, a doua zi, cei patru trebuiau să stea tot timpul în sala comună a hanului, îndeletnicîndu-se în aparență cu golirea olcuțelor cu vin, Săndruț urmînd să rămînă într-una din încăperile de sus și să fie anunțat de Dorin, fiul hangiței, cînd va veni ișpanul. Planul era dinainte stabilit, așa că, în noptea aceea, se odihniră liniștiți în paturile din odăile de sus.

În șala mare a hanului, în afară de cei patru ortaci ai lui Săndruț, mai erau doi negustori de vite și un călugăr franciscan. Călugărul nu era o raritate. La Baia de Criș era o mînăstire a franciscanilor și aceștia umblau de colo-colo pentru a aduna ofrande destinate sfîntului lăcaș, de la credincioșii romano-catolici din comitat, care, dealtminteri, nu erau prea numeroși, și adesea erau primiți chiar și la curtea lui Hollòki, ișpanul, care era bun prieten cu starețul mînăstirii.

— Hangițo ! strigă ișpanul după ce pătrunse în han, rotindu-și privirea prin sală, fără a răspunde la salutul respectuos al consumatorilor.

— Să trăiești, Măria Ta ! se ivi femeia ștergîndu-și mîinile de șorțul curat cu care era încinsă.

— Socoteala ! Dar să nu încerci să mă păcălești că eu știu cît se poate cîștiga într-o lună !

— Măria Ta, ne sărăcești ! Ai milă ! Muncim ca robii din zori și pînă-n seară și nu ne alegem cu nimica ! încercă femeia să-l îmbuneze.

— Vorba ! Ce te tot văicărești atîta ?! Ți-am spus să vii cu banii ! porunci ișpanul. Nu ești mulțumită că trăiești la scutul meu, că te apăr de tîlhari ? Dac-ar veni Săndrutu' Tomii, banditul, ți-ar lua tot-tot ! Nimic nu ți-ar lăsa. ba, poate v-ar și ucide !

În clipa aceea, în capătul scărilor ce coborau de la camerele de sus, se ivi Săndruț.

— Minți, Măria Ta ! Nu-i tocmai așa ! Eu nu prad și nu ucid, așa să știi ! Jaful e un năravul vostru, al domnilor, la fel cu omuciderea ! Nu aveți nimic sfînt, tîlharilor,

în afară de ban ! De sute de ani asupriți și jefuiți oamenii ! Eu nu fac altceva decît un strop de dreptate, pe cît îmi stă în putere ! Iau de la jefuitori și dau să ușurez, cît de cît, soarta celor pe care-i jefuiți !

— Cine ești, netrebnicule ?! se răsti ișpanul.

— N-ai priceput, Măria Ta ? Greu trebuie să mai fii de cap ! Eu sînt Săndruțu' Tomii, de care ai pomenit. Văzînd-o pe hangiță prefăcîndu-se speriată, precum o învățase, i se adresă : Nu te teme, femeie ! Cu oamenii de treabă n-am nimic ! Pe cît pot, îi ajut !

— Puneți mîna pe el, le porunci ișpanul celor doi haiduci domnești care-l însoțeau.

În aceeași clipă se desfășurară două harapnice și haiducii se pomeniră pe dușumea, încercînd zadarnic să-și desfacă legăturile de la grumaz. Cei doi negustori de vite și călugărul se retraseră speriați într-un colț al încăperii.

— N-ai să-mi scapi, tîlharule ! se repezi ișpanul cu sabia asupra lui Săndruț.

Pe la jumătatea scărilor acesta îl întîmpină cu faimosu-i iatagan. Nu atacă, ci căută doar să pareze loviturile furioase ale ișpanului ce cădeau ca grindina. Zîmbind le para, aproape nemișcat, doar din încheietura brațului mînuindu-și teribila armă. Cînd se aștepta ișpanul mai puțin, Săndruț încălecă parapetul scării, lăsîndu-se să alunece pe el, lovindu-l pe ișpan cu botul cizmei și făcîndu-l să se ducă de-a berbeleacul pînă la ultima treaptă. Cînd se ridică, furios, Săndruț îl și aștepta cu iatagănul pregătit. Putea să-i dea lovitura de grație, cînd acesta se afla doborît la baza scărilor, dar nu aceasta-i era intenția. Nu dorea să-l ucidă, ci doar să și-l facă supus și ascultător. Ișpanul lovea din ce în ce mai întărîtat, iar Săndruț, liniștit, ca în joacă, îi para doar loviturile, retrăgîndu-se spre centrul încăperii, ca să aibă loc.

— Te-am auzit, la Bălgrad, ișpane, că-ți plac chipurile mutilate. Îți place să poruncești să se taie nasurile, urechile, buzele...

— Ție am să-ți tai gîtul, tîlharule ! rosti gîfîind ișpanul.

— Asta, numai dacă ai să poți, ișpane ! Încearcă ! Dar să știi că am gîtul oțelit. Încă n-au fost făurite nici sabia, nici securea care să mi-l poată tăia ! Dar am o altă rugăminte la Măria Ta ! Te-aș ruga să-ți scoți peruca, că-i păcat

s-o stric ! Văd că e de modă pariziană. Taie sabia mea ca briciul ! Vreau să-ți iau, deocamdată, doar urechea dreaptă !

Ișpanul nu răspunse, dar lovi cu atîta furie încît Săndruț cu greu putu para lovitura și fu silit să facă un pas înapoi. Oțelele scăpărară. Oamenii lui Săndruț tresăriră speriați, dar acesta le spusese dinainte că, orice s-ar întîmpla, să nu intervie. Pe chipul lui Luca se ivi o umbră de zîmbet. Tare ar fi fost bucuros dacă ișpanul l-ar fi răpus pe Săndruț.

Săndruț însă se înțepeni în loc, continuînd cu aceeași agilitate să pareze loviturile. Ișpanul gîfîia din ce în ce mai precipitat. Începuse să simtă oboseala. Asta și aștepta Săndruț.

— Văd, ișpane, că nu-ți pare rău de perucă, dar îmi pare mie ! E o adevărată operă de artă, spuse Săndruț continuînd să pareze loviturile din ce în ce mai slabe ale ișpanului. Te servesc eu, sluga Măriei Tale ! și cu o lovitură surprinzător de iute, făcu să-i zboare de pe cap, atît bicornul cît și peruca.

Îi veni să rîdă văzîndu-i chelia pergamentoasă și zbîrcită și cele două smocuri de păr roșcat ce o încadrau.

— Tîlharule ! se mînie cumplit ișpanul.

— Nu mai tîlhar ca tine, ișpane ! Pe care ți-o rad ? Stînga sau dreapta ? întrebă, jucîndu-se.

Ișpanul nu răspunse, dar mai încercă, folosind ultimele rămășițe de forță, o lovitură teribilă. Săndruț o pară fără să clintească.

— Nu răspunzi, Măria Ta ? Am spus dreapta, dreapta să fie, continuă Săndruț, și în clipa următoare, pavilionul urechii drepte a ișpanului căzu ca o frunză veștedă pe dușumea.

— Aaah ! Ciine ! se repezi ispanul, dar sabia îi zbură cît colo, înfigîndu-se cu vîrful în dușumea. În aceeași clipă simți în beregată răceala oțelului iataganului lui Săndruț.

— Ușurel, Măria Ta, să nu te zgîrii ! N-aș dori-o, îl avertiză acesta, cu un zîmbet binevoitor.

— Ișpanul încremeni. Culoarea îi pieri din obraji și simțea cum i se prelinge pe gît sîngele de la urechea tăiată.

— Un scaun pentru Măria Sa ! porunci Săndruț, supraveghindu-l.

La poruncă, Iovuț apropie un scaun

— Așează-te, Măria Ta. Nu se cade să stai în picioare și avem cam multe a ne spune !

— Tîlharule ! Tot pun eu o dată mîna pe tine ! Ștreangul te așteaptă ! rosti mînios ișpanul.

— Pînă atuncea mai e, Măria Ta ! Deocamdată ești în puterea mea ! Așează-te, dacă nu vrei să te așez eu ! se răsti.

Dealtminteri ișpanul abia se mai ținea pe picioare. Numai furia îl mai menținuse. Se așeză, sau mai bine zis se lăsă să cadă pe scaun.

— Așa, Măria Ta ! Acuma putem sta de vorbă ca oamenii. Un scaun și pentru mine ! porunci. După ce se așeză, continuă. Ți-a mai rămas urechea stîngă, așa că ai să poți auzi ce-ți spun, ișpane ! Dacă mai aud că te legi de femeia aceasta, de hangiță, să știi că ți-o iau și pe aceasta! Rămîi ciul ! Asta-i una ! Pînă în trei zile, vezi că nu te zoresc, îți dau vreme să te mai și gîndești, aduci cinci mii de florini și-i dai acestei femei ! Aceștia-s pentru mine. Am să trec într-o zi să-i iau. Trei zile, ișpane, nu mai mult ! Asta numai dacă vrei să-ți păstrezi urechea ce ți-a mai rămas ! Și așa le ții sub perucă și tot nu-ți folosesc. Hangițo ! i se adresă femeii. Dacă se mai leagă Măria Sa de cîștigul hanului, să-mi dai de știre. Au să treacă oameni de-ai mei pe aici și au să te întrebe. Încă nu știu cînd am să pot trece și eu, dar să-mi spui dacă Măria Sa a adus în trei zile banii ce mi se cuvin ! Nici un ceas mai mult, Măria Ta, dacă vrei să-mi fii prieten ! Acuma poți pleca în drumul dumitale ! Dați-le drumul și tîlharilor ! Sloboziți-i ! se referi la cei doi haiduci domnești legați.

Oamenii îi dezlegară pe haiduci, dar le opriră armele.

— La cai ! porunci Săndruț, și în cîteva clipe, toți cinci galopau înspre Arad.

Merseră așa cîteva mii de pași, opriră, părăsiră drumul mare, și, pe poteci ascunse, o pornirăspre Baia de Criș.

— Eu zic că nu aduce banii, spuse Luca. Are să puie pe urmele noastre cătanele și nu știu cum are să fie !

— Dacă nu-i aduce în trei zile, cum am poruncit, îl las și fără urechea cealaltă și în loc de cinci mii va plăti zece mii ! rosti Săndruț.

— Și crezi că ai să mai poți să te apropii de el ? răspunse sceptic Luca. Are să umble cu o droaie de cătane și de haiduci pe lîngă el.

— Am să încerc totuși. Îmi place să-mi țin făgăduiala, și i-am făgăduit doar ! spuse Săndruț nepăsător.

Spusele lui Luca se adeveriră. Peste cîteva zile se întoarse și Pătruț din peregrinările sale.

— Cum e, Pătruțule ?

După ce le semnală cîteva cazuri de familii care trebuiau ajutate, Pătruț începu și cu veștile de la Hălmagiu :

— Hollòki, ișpanul, i-a trimis vorbă nanei Lucreția că nu-i mai are baiu', da să-i deie de știre cînd mai vii pe la han, băciuț. Nana Lucreția mi-a spus, ca să știi, să te păzești. Florinii nu i-a adus precum i-ai poruncit. Pe capu' dumitale s-a pus preț de o sută de galbeni care te aduce viu ori mort. Castelu' ișpanului e păzit strașnic și de haiduci domnești și de cătane. Nu poate intra nimenea fără să fie căutat dacă n-are cuțit, sabie ori pistol. Cînd merge undeva cu hincheu', pe scaunu' dinapoi, stau doi haiduci cu cîte două pistoale încărcate și cîte o flintă gata pregătită. În juru' hincheului cinzeci de călărești strașnic înarmați. Așa a fost duminică la mînăstire, la Baia, unde merge de două ori pe lună să se roage. Asta-i, Pătruțule, tot ce-am putut vedea și auzi.

— Bine ! Să faci bine și să te hodinești vreo două zile și, după aceea, iar la drum ! Va să zică, domnul ișpan n-a binevoit să-mi asculte porunca ! Și zici că se are bine cu călugării de la mînăstirea din Baia. Bine ! Fraților, li se adresă celorlalți, eu mă duc mîine la ișpan să-i iau cei zece mii de florini și să-l păgubesc și de cealaltă ureche ! Cînd spun o vorbă e bun spusă, și nu ling unde scuip ! Dacă-l îngenunchez pe ișpan, ca să-mi știe de frică, toți domnii din comitat și de pe-alături îmi vor ști de frică și nu-mi vor ieși din vorbă !

— Cum ? ! se mirară. Singur ? !

— Mai mulți tot n-am avea ce face. Din cîte am aflat de la Pătruț, numai singur aș putea să mă descurc.

— Aș merge eu cu tine, se oferi Luca, da' trebuie să mă duc pe la ai mei, la Visca. N-am mai fost de mult și poate că le mai trebuie bani.

— Singur nu te las ! afirmă categoric Ianoș. Orice ar fi, te voi însoți ! Poate că vei avea nevoie de vreun ajutor !

Ianoș se deprinsese să vorbească bine românește, mai păstrînd doar un ușor accent al limbii materne.

— Nu, frate Ianoș ! Oricare dintre voi m-ar însoți, m-ar încurca numai ! Am un plan al meu care, sînt sigur, îmi va reuși !

— Știi ce, frate Săndruț ? Dacă nu vrei să le spui și celorlalți ce ai de gînd să faci, spune-mi măcar mie ! Poate că mai născocesc și eu ceva ca să-ți poată veni în ajutor. Două capete judecă mai bine ca unul singur ! nu se lăsă înduplecat Ianoș.

— Planul meu e cu primejdie, dacă nu-mi reușește, și n-am dreptul, ca o căpetenie ce m-ați ales, să primejduiesc și viața altuia dintre noi. Dacă vor trece două zile și vedeți că nu mai vin, să știți că nu mi-a mers și am picat în laba ispanului ! Vă alegeți atunci altă căpetenie !

„.Dă doamne !" gîndi Luca.

Ianoș însă nu se lăsă pînă ce Săndruț nu-i dezvăluise planul ce și-l întocmise.

— Nu-i rău, Săndrușule, dar eu zic că tot e mai bine să mai iei pe unul din noi, să fie prin preajmă.

— Astă nu, frate Ianoș ! Dacă aș ști că am mai pus viața vreunuia dintre ortaci în primejdie m-aș mustra cît aș trăi ! E treabă de unul singur, după cum ți-am spus. Ori reușesc, ori pic ! Altfel nu poate fi, și nimeni nu m-ar mai putea scăpa din mîna ispanului dac-aș pica !

Zicînd aceasta se și apucă să-și facă pregătirile. Își alese un pistol bun, un jungher, ce tăia ca briciul, și măciuchița de plumb. Erau singurele arme cu care considera că s-ar putea strecura neobservat. Își privi iataganul și oftă. Nu-l putea folosi.

Ianoș îl urmărea cît de liniștit își vedea de treabă, dar se hotărîse să nu-l lase singur. Trebuia să-l urmărească fără știrea lui, și să-i sară în ajutor în cazul că va găsi de cuviință că este necesar.

A doua zi de dimineață, Săndruț se și afla la hanul din Hălmagiu. Își cerceta chipul în oglinda cu pete ca de pecingine, își mîngîie mustața și oftă. Tare-i venea greu să se despartă de o asemenea podoabă, mai ales că Pătruț îi și spusese că-i șade mai bine cu mustață, dar n-avea încotro. Era hotărît să zdrobească îndărătnicia ispanului, și cu aceasta pe cea a nobililor din întregul comitat. Își rase mustața. Arăta ca atunci cînd se găsea în preajma Crăișorului. Se dezbrăcă pe îndelete și desfăcu o bocceluță ce o adusese cu el de la hanul lui Dura din Baia de Criș. Scoase o sutană cafenie de călugăr franciscan, niște sandale pono-

site și scîlciate, două șnururi de mătase albă, din cele cu care umblau aceşti călugări încinşi peste sutană, la capătul cărora atîrnă cîte o cruciuliță din lemn exotic. Îşi ascunse pletele negre şi inelate sub o perucă ce avea tonsura rituală. Dichisit aşa se mai privi în oglindă şi-i veni să rîdă. Singur nu se mai recunoştea. Îşi trase şi gluga peste perucă. Cu chipul, aşa, umbrit, ar fi fost greu să mai poată fi recunoscut. Ridică sutana şi-şi legă sub un genunchi pistolul, după ce mai înainte îi verifică încărcătura, şi sub celălalt jungherul, în teaca lui. Făcu cîțiva paşi ca să constate satisfăcut că armele nu-i incomodau mersul, îşi îndoi un pic şira spinării, ca să pară mai în vîrstă şi i se păru că totul e în regulă.

Deodată uşa se deschise pe neaşteptate şi apăru un strajamester de dragoni, mustăcios şi perciunat, avînd tradiționala perucă cu codița împletită la ceafă.

— Mîinile sus ! Tîlharule ! Am pus mîna pe tine !

Săndruț schiță un gest ca să-şi scoată pistolul de sub sutană, cînd îl auzi izbucnind în hohote. Era Ianoş.

— Bată-te norocul, Ianoş ! Dacă nu izbucneai în rîs, ca să te recunosc, zău că puteai ajunge la strămoşi ! Dar ce-i cu tine îmbrăcat aşa ?!

— Asta ar trebui să te întreb şi eu ! Dar zău că-ți stă bine popă ! Binecuvintează, părinte !

— Dominus ! îi răspunse Săndruț ridicînd degetele a binecuvîntare.

— Dacă te întîlneam pe drum, Săndruțule, să ştii că n-aveam cum să te recunosc. Cred că are să meargă, dar, chiar şi fără voia ta, mă voi aține pe aproape. Ce ai de gînd ?

— Cum ți-am mai spus, mă duc la işpan să-i iau banii şi urechea. Fără astea nu mă întorc la adăpost ! Dar trebuie să-mi continui pregătirile.

Îşi introduse măciuchița de plumb în mîneca sutanei şi agață cureluşa de gaica dinăinte pregătită.

— Acuma-s gata, declară liniştit.

— Cum ți-am mai spus, pentru orice împrejurare, sînt pe aproape. De aceea mi-am schimbat şi eu înfățişarea. Nu puteam să te las singur. Nici tovarăşii din adăpost n-au fost mulțumiți. S-au bucurat cînd au văzut că m-am hotărît să te însoțesc, chiar şi împotriva dorinței tale. Să nu te superi !

— Nu mă supăr, frate Ianoș, dar n-aș vrea să-ți primejduiești viața. Destul că mi-o primejduiesc eu.

— Tu n-ai fi făcut-o dacă m-ai fi știut în primejdie ?

— Netăgăduit, dar...

— Fără nici un dar. Am să fiu pe aproape. De voi vedea că ești în primejdie îți vin în ajutor. Am un cal bun, neîntrecut la fugă, și-l țin la îndemînă dacă ți-o trebui. Eu, îmbrăcat așa, am să mă descurc într-un fel.

Cei peste doi kilometri, Săndruț îi făcu pe jos, tîrîndu-și pașii ca să-și prăfuiască sandalele, pe care și le pusese pe piciorul gol, și poalele sutanei, să pară că vine de departe, tocmai de la Baia de Criș, pe jos. Ianoș, călare, se ținea pe aproape.

Ajuns la poarta castelului fu întîmpinat de un ofițer.

— Plecăciune, părinte ! Cu ce prilej pe la noi ?

— Sînt trimis de către părintele stareț la Măria Sa, cu treburi ce țin de mîntuirea sufletului, fiule !

— Așteaptă puțin, părinte, fără supărare, dar trebuie să-l anunț pe Măria Sa ișpanul. Nu poate intra nimeni neanunțat. Ordin !

— Aștept, fiule, aștept, răspunse Săndruț cu voce blîndă.

Peste cîteva minute ofițerul se întoarse.

— Fără supărare, părinte, dar datoria înainte de toate ! Trebuie să te lași controlat ca să văd dacă nu ești înarmat !

— Arme ?! răspunse prefăcîndu-se mirat Săndruț. Arma mea e cuvîntul Domnului, fiule ! Și sfînta cruce, fiule, ridică el cruciulița de lemn pe care o avea atîrnată de capătul șnurului cu care era încins. Dar, ca să fii cu sufletul împăcat că ți-ai făcut datoria, caută, mai spuse ridicîndu-și mîinile.

Ofițerul îi pipăi bustul pînă la cingătoare și convingîndu-se că, într-adevăr, nu poartă arme, se înclină ceremonios :

— Iertare, Sfinția Ta ! Poți urca la Măria Sa. Te așteaptă. Am să te conduc pînă la ușă.

Săndruț, condus de ofițer, ajunse la ușa cabinetului somptuos al ișpanului. Cînd întră, acesta se ridică.

— Binecuvintează, părinte !

— Dominus ! rosti Săndruț cu voce prefăcută, ridicîndu-și degetele a binecuvîntare, cum o făcuse și cu Ianoș.

— Staï, părinte ! Văd că eşti obosit de la drum. Cu ce prilej pe la noi ? Care e dorinţa Sfinţiei Sale stareţul ?

— Sfinţia Sa stareţul a poruncit să-ţi iau şi urechea stîngă şi zece mii de florini, Măria Ta ! spuse Săndruţ, scoţîndu-şi pistolul de sub sutană.

Ispanul rămase o clipă uimit şi căscase gura să strige după ajutor.

— Fără gălăgie ! porunci aspru Săndruţ. Dacă scoţi o vorbă eşti mort.

Ispanul îşi închise speriat gura.

— Vezi drăcovenia asta ? E tare afurisită ! Dacă aude voci mai răstite, nu ştiu cum se face, şi-i sare cocoşul pe negîndite ! Şi are un năravparşiv. N-aş vrea să-ţi împodobească fruntea cu o găurice ! N-a dat niciodată greş ! E văr bun cu săbiuţa aceea cu care ţi-am ras urechea. Vom vorbi liniştiţi, ca nişte oameni cu treburi serioase ce ne găsim. Stai jos ! Stai jos, n-auzi ?! îi mai porunci o dată.

Se aşeză şi el, îşi scoase gluga şi peruca, lăsîndu-şi pletele să-i cadă pe umeri.

— Mă recunoşti, Măria Ta ?

— Şi în iad te-aş recunoaşte, tîlharule ! şopti şerpeşte, ca să nu facă prea mult zgomot, ispanul, dar n-am să mă las pînă nu te voi vedea în streang !

— Îţi urez gîndul cel bun, Măria Ta ! Dar să-mi spui de ce n-ai dus, precum ţi-am poruncit, florinii unde trebuie ?!

— Îmi poruncești mie ?! Ispanul unui comitat ?!

— Uite, mi-am luat şi această îngăduinţă, cu voia Măriei Tale ! Atîta timp cît nu sînt în streang, precum văd c-o doreşti cu atîta înfocare, am să-ţi poruncesc ! Şi să nu mai îndrăzneşti să-mi ieşi din cuvînt ! Ai înţeles, Măria Ta ? Acuma, scoate frumuşel zece mii de florini ! Hai, fără zăbavă, că n-am vreme de pierdut !

— Era vorba de cinci mii, şopti înspăimîntat ispanul.

— Cinci mii dacă îi duceai unde ţi-am poruncit şi fără întîrziere. Am fost destul de bun şi ţi-am acordat trei zile pentru treaba asta ! Ţi-am spus de atunci că nu-ţi dau voie să întîrzii cu un ceas peste cele trei zile ! Acum te costă ! Două mii cinci sute pentru că m-ai obligat să intru în vizuina lupului şi tot atîta pentru frumuseţea de mustaţă pe care m-ai făcut să mi-o rad ! Nu mă vezi cum arăt ? Parc-aş fi o babă turcească ! Hai, nu mai zăbovi şi scoate-i !

— Ai să mi-o plăteşti, tîlharule ! scrîşni ispanul.

— Asta, cînd mi-o veni rîndul, Măria Ta ! Deocamdată e rîndul Măriei Tale să plăteşti, vrei, nu vrei ! Mişcă mai repede, Măria Ta, că, uite, afurisitul de cocoş a început să tremure, nu ştiu ce naiba l-a găsit ! Parcă are mîncărime.

Ispanul mai privi speriat la găuricea prin care ştia că ar putea ieşi plumbul, se ridică, scoase din buzunar o legătură de chei şi descuie un sipet. Începu să aşeze pe masă, aliniate, fişicuri de cîte o sută de florini. Săndruţ îi urmărea mişcările, numărînd.

— Ajunge, Măria Ta, rosti cînd văzu suma aliniată pe masă. Nu cumva ai şi o pungă ? Doar n-o să-i duc în poala sutanei ! Vezi, ce mi-e şi omul. La toate m-am gîndit, dar la pungă, ba !

Ispanul scoase o pungă de piele şi începu să îndese, oftînd, în ea florinii. Îi mai arunca cîte o căutătură ucigaşă intrusului, sufocîndu-se de mînie abia stăpînită.

— Aşa, Măria Ta, acuma-i bine ! Văd că începem să ne înţelegem. Ascute-ţi urechea, cît o mai ai, ca să auzi bine ce-ţi poruncesc ! Dar din vorba mea să nu mai îndrăzneşti să ieşi ! Ai priceput ? Acum am să-ţi iau şi cealaltă ureche! Am promis şi-mi place să mă ţin de cuvînt ! Dacă-mi mai ieşi din vorbă, bagă bine de seamă, urmează nasul, precum ai poruncit să i se facă lui Horea, la Bălgrad, — am fost acolo şi te-am auzit — la o altă neascultare urmează buzele, pentru o alta ochiul drept, apoi stîngul, şi dacă nici aşa nu te cuminţesc, Măria Ta, voi fi silit să cobor cu o palmă mai jos, pe undeva pe lîngă mărul lui Adam. Un ţol mai sus ori mai jos, n-are importanţă !

Ispanul îngălbeni. Înghiţi de cîteva ori în sec, dar nu putu rosti un singur cuvînt.

— Sînt omul păcii, Măria Ta ! Eşti stăpînul comitatului, dar să nu uiţi că trei sferturi din acesta e împădurit, şi acolo eu stăpînesc ! Nu stăpîneşti decît satele şi tîrgurile, şi asta numai dacă ţi-oi da eu voie ! Cînd nu mi-o mai plăcea de ochii Măriei Tale... dar, precum am spus, vreau pace ! Ai să-mi dai de două ori pe an cîte cinci mii de florini ! O dată la Sîmedru şi altă dată la Sîngiurgiu ! Da să nu cumva să uiţi ! Eu ţin minte ce ţi-am promis, Măria ta ! Nasul, ochii, pe rînd, şi... Asta-i ! Nu-i aşa că am putea fi prieteni şi am putea stăpîni în tovărăşie comitatul ? Ce zici, Măria Ta ?

— Tîlharule ! Trebuie să pun odată mîna pe tine ! Ai să mă joci un an, ai să mă joci doi ! Sînt silit să mă supun forței, dar mai mult nu ! Ne socotim noi odată, n-avea grijă ! Deocamdată am să fac precum zici ! Unde să duc banii cînd vine sorocul ?

— La „Fîntîna Cerbului", Măria Ta ! Dar fără capcane, că... îmi închipui că ai priceput ? Acuma cască frumușel gura, așa, mai mare, bine !

Ișpanul se uita speriat la țeava fiorosului pistol și se supunea ca un copil cuminte.

— Așa, frumușelule ! spuse Săndruț îndesîndu-i în gură un ghemotoc de cîlți ce-l avea pregătit. Bine ! Acuma leagă-te ! Dar strîns ! Aș face-o eu, dar vezi bine că am o mînă ocupată. Degetul mi-a obosit de cînd îl țin pe trăgaci și, doamne ferește ! N-aș dori-o !

Îi întinse, tot cu stînga, o basma. Ișpanul o luă, și-o petrecu peste gură și o înnodă strîns la ceafă.

— Mai fă-i un nod, Măria Ta, ca să fie mai sigur ! Așa, Măria Ta, murmură mulțumit, văzîndu-l cît de docil ascultă. Acuma întoarce-te frumușel cu spatele și dă-mi mîinile ! Așa !

Își desfăcu unul din șnururile cu care era încins și-i cetlui strîns ișpanului mîinile la spate.

— Acuma, urechea ! spuse, scoțîndu-și jungherul.

Ișpanul începu să se zbată mugind înăbușit.

— Fii cuminte, Măria Ta, nu te mai zbate, ca nu cumva din greșeală să scap și să iau mai mult decît urechea ! Taie ca briciul drăcovenia aceasta ! Nu mișca !

Ișpanul se liniști și închise ochii.

— Nu te teme, Măria Ta ! E prima dată în viața mea cînd sînt silit să-mi calc cuvîntul dat ! Dar ține minte, altă dată n-am s-o mai fac ! Am spus că-ți iau urechea, dar nu pot mutila un om legat. Dacă am fi față în față, cu armele în mînă, nu m-aș sfii ! Te-ai convins cred că mă pricep ! Așa nu pot ! Ți-o las, dar să nu mai îndrăznești să-mi ieși din cuvînt ! Și Acum, Măria Ta, după atîtea emoții meriți un picuț de odihnă ! Am să te ajut să te culci pe divan.

Îl conduse acolo, îi ajută să-și găsească o poziție cît mai comodă, îi cetlui strîns și picioarele și părăsi încăperea, cu punga grea în mînă, îndreptîndu-se spre poartă. Ofițerul cînd îl văzu îi făcu o plecăciune cuviincioasă.

— Mărinimos stăpîn. v-a hărăzit Dumnezeu, fiilor, li se adresă celor de la poartă Săndruț. Uite ce dania a binevoit să acorde pentru ajutorarea săracilor ! Dumnezeu să-l binecuvînteze ! le arătă el punga.

Mai nestingherit de cum intrase, Săndruț părăsi castelul ișpanului. Văzîndu-l, Ianoș se îngrozi. „Asta-i diavolul" ! Săndruț schiță și spre el semnul binecuvîntării, făcîndu-i șiret cu ochiul, pornind-o spre han.

Ianoș era hotărît să mai aștepte să vadă ce se va petrece la castel. Mai bine de un sfert de oră îi trebui ișpanului, incomodat de legături, ca să poată ajunge la ușă și s-o izbească puternic cu picioarele. Apăru o slugă speriată. Cînd îl văzu în ce hal era, se apucă să-l dezlege și-i scoase căluțul.

— Pe cai ! Pe cai ! După el ! strigă ișpanul ca ieșit din minți.

În curte se stîrni panică. Se făceau pregătirile pentru urmărire, curgeau poruncile răstite. Erau înșeuați caii și se pregăteau oștașii.

Ianoș nu mai aștepta, ci o porni în galop pe urma lui Săndruț. Încă nu apucase să iese din sat cînd îl ajunse.

— Sus, frate ! Sus că-s pe urmele noastre ! spuse, ajutîndu-i să se aburce, în spatele său, pe cal.

O porniră în galop nebun pînă ajunseră lîngă pădure. Nici nu apucară bine să se afunde în desiș, că și auziră tropotele urmăritorilor. Trecură pe lîngă ei, nălucă.

— O luăm înapoi, Săndruțule. Pe la han nu mai poți trece. Are să vie Pătruț după straie. Trebuie să ne ascundem pe undeva pînă înserează.

— Îți mulțumesc, frățioare ! Pe toate le-am făcut cu cap, dar se vede că de legat, nu le-am legat cum trebuia ! Dacă mă ajungeau...

— I-ai luat și urechea ? întrebă Ianoș.

— Nu ! Era legat ! Nu puteam să schingiuesc un om legat, dar i-am promis că altă dată n-am să mai țin seama de astfel de mărunțișuri. Domnii nu țin seama de ele și ar trebui să învățăm de la ei cîte un pic de neomenie ! Cu omenia, e mai greu să-i facem să înțeleagă !

XIV NUMĂRUL MEMBRILOR CETEI CREȘTE

Pătruț, trudit de drumurile sale, era singur în adăpost. Îl lăsaseră să se odihnească. Căuta să-și găsească o poziție mai comodă ca să poată adormi, dar îl supăra ceva. Încă de la început, de cînd veniseră, simțise că una din lespezile din care era alcătuit patul se mișca de cîte ori se întorcea și-l stingherea. Se sculă hotărît să facă ceva ca s-o înțepenească. Ridică blănile de animale cu care era așternut patul, îndepărtă cetina și rămaseră lespezile goale. Apăsă pe colțul uneia. Juca. „Asta-i cu pricina", își zise, căutînd ceva ca s-o înțepenească. Ciopli o pană de lemn și încercă s-o introducă într-o crăpătură de sub lespede. Lespedea alunecă, prăvălindu-se, lăsînd un gol întunecat. Privi în deschizătura ce părea să aibă o formă regulată, ca și intrarea în peșteră. Se apropie de vatră, suflă în jarul de sub spuză și aprinse o făclie. Deschizătura era destul de largă să pătrundă un om în toată firea, și mai văzu, cioplite în piatră, niște trepte. Nu îndrăzni să coboare. Trebuia neapărat să-l anunțe pe Săndruț, să cerceteze și să vadă ce-i. Singur, nu se încumeta. Se opinti și împinse lespedea la loc, acoperi patul cu cetină întinzînd pe deasupra blănile, și, cît era de obosit, o porni în căutarea lui Săndruț. Știa doar că toți sînt la vînătoare, pentru că îi văzuse cînd își luară tolbele cu săgeți și arcurile. Rătăci mult prin pădure pînă îi găsi. Cînd îl văzu, Săndruț îl și luă la zor :

— Ți-am spus să te odihnești ! De ce n-ai astîmpăr ? Pînă și de Brînduș al tău am zis că ne îngrijim noi.

— Băciuțule, hai c-am să-ți spun ceva !

— Spune, ce mai aștepți ?!

— Nu pot să-ți spun decît dumitale. Hai mai încolo !

Săndruț își închipui că flăcăiandrul, fie că fusese și pe la Căzănești, fie că o întîlnise pe Creștina în piață, la Vața,

avea să-i comunice ceva despre ai săi. Îi trecu prin gînd că ar putea fi ceva în legătură cu fata aceea, cu Anuța, și inima-i începu să zburde. Nici nu mai avusese timp să se mai gîndească la ea, prins de atîtea treburi, și trecuseră mai bine de trei săptămîni de cînd fusese ultima dată prin sat. Îl urmă.

— Băciuț, începu flăcăiandrul, cînd ajunseră la o distanță de unde știa că nu-i pot auzi ceilalți, hai cu mine la adăpost!

— Ce-i ? Ce s-a întîmplat ?! se miră Săndruț, văzîndu-i chipul de pe care dispăruse orice urmă de zîmbet.

— Băciuț, am găsit ceva ce trebuie să vezi și dumneata ! Ar fi bine ca să nu mai spui nimănui de treaba asta, să rămîie o taină a dumitale, care ne ești căpetenie. Nici eu nu știu încă ce-i, da' hai !

Săndruț îl urmă. Coborîră în adăpost. Băiatul închise și asigură intrarea, așa că nimeni nu mai putea pătrunde.

— De ce-ai închis ?! se miră Săndruț.

— Las' c-ai să vezi, băciuț.

Flăcăul aprinse o făclie, o fixă în perete și începu să-și desfacă patul. Trase de otgon, și închise luminatorul, luă făclia și îi arătă lui Săndruț ceea ce descoperise.

— Să cercetăm și să vedem despre ce-i vorba, spuse Săndruț. Te pomenești c-o mai fi vreo comoară ! Lasă-mă pe mine să cobor și tu vino în urma mea, cu feștila.

Se lăsă în deschizătură și începu să coboare. Numără treptele. Erau treizeci și două. De acolo se deschidea un tunel prin care putea trece doar un singur om, în picioare. Luă făclia din mîna lui Pătruț și începu să păsească atent, ferindu-se de eventualele capcane. Tunelul cobora în pantă nu prea mare, dar în afara faptului că în unele locuri se strîmta și tavanul cobora simțitor, în așa fel încît trebuiau să se aplece, ba, în cîteva locuri fură siliți chiar să meargă în brînci, nu întîlniră nimic altceva. Coborau mereu. Abia după vreun sfert de oră lui Săndruț i se păru că întrezărește lumina zilei. Era deci o ieșire tainică din adăpost. Coborîră și cei vreo douăzeci de pași, ce le mai rămaseră, pînă văzură clar ieșirea la lumină, dar ultimii zece pași trebuiră să se tîrască pe brînci. Era un perete de stîncă, în care se vedeau mai multe asemenea grote, unde nu se putea intra decît pe brînci, — ba, unele în care nici nu se putea pătrunde, — iar dintr-una izvora un pîrîu cu un debit destul de bogat. Vîna de apă era de grosimea unui

om și izbucnea clocotind, din sînul stîncii. În afara grotei din care izvora pîrîul, celelalte erau ascunse de frunze mari de lipan și tot felul de alte plante, asemănătoare cucutei și bozului, care creșteau în voie.

— Ar trebui să știm unde ne găsim, Pătruțule, îi spuse Săndruț. Caută și vezi pînă unde ajunge acest tunel. Eu o iau înapoi pe unde am venit.

— Băciuț intră în adăpost, pune la loc totul cum a fost și numai după aceea deschide. Ar fi bine să nu mai știe nimenea de ieșirea asta tainică.

— Dar de cine și de ce să ne ferim, Pătruțule ? Nu sîntem cu toții frați de cruce ? N-am jurat ?

— De jurat am jurat, da' să știi, nu toți sînt cu inima curată !

— Ce ?! Cum ?! se miră Săndruț.

— Să știi că băciuțu' Luca te dușmănește !

— Ai bolunzit, pruncule ? Cum să mă dușmănească ?! Pentru ce ? Nu m-a scăpat el de la moarte ? Să nu te mai aud cu vorbe din astea ! De unde ai mai scos-o ?

— M-am întîlnit cu Creștina, băciuț. Băciuțu' Luca a mai fost de patru ori pînă acuma la Căzănești și-i dă tîrcoale nanei Anuța. Așa să știi ! Dacă ți-e prieten, n-ar trebui să facă una ca asta !

Săndruț simți un ghimpe în inimă. Se liniști însă imediat. La urma urmei, ce avea el cu Anuța aceea ? Că o jucase pentru întîia oară și, precum era obiceiul, era considerat drept logodnicul ei ? Dar nici nu mai apucase să vorbească ceva cu ea. Plecaseră în pripă. Să strici prietenia cu un om numai pentru atîta ? De unde putea ști că fata nu-l îndrăgise pe Luca ? Doar jucase și el cu ea. Ce era de mirare ? Nu era și el flăcău arătos, falnic, la care merita să privească orice fată ? Nu ! Pentru atîta lucru, oricît l-ar durea, nu trebuia să se mînie.

— Vezi-ți de treabă, pruncule ! Nu mai umbla cu prostii ! Dacă l-o fi îndrăgit fata, ce-i el de vină ?

— Asta-i, băciuț, că nu l-a îndrăgit ! Pe dumneata te-a îndrăgit ! Dumneata i-ai intrat la inimă. Și i-a și spus-o. De ce n-o lasă în pace ? Mi-a spus Creștina tot. Nana Anuța i-a spus Creștinei ca să-ți deie de știre că n-o lasă în pace.

— Pentru atîta nu pot să mă amărăsc pe un prieten. Dacă mă place Anuța, nu l-o băga în seamă și gata ! Dacă are să-i placă mai mult de el, atîta pagubă ! Fete mai sînt.

Și, afară de asta, numai a umbla după fete n-am vreme ! Avem atîtea de făcut !

Dar în gînd își și propusese să se repeadă, cînd va avea un pic de răgaz, pînă-n sat, ca să vadă ce-i.

— Băciuțule, ascultă-mă pe mine ! Nu mai dezvălui nimănui taina ! Cine știe ? Poate că odată are să-ți prindă bine. Oricum, adăpostul e sigur. Pe sus nu poate pătrunde nimeni, da' dac-ar ști cineva și de intrarea asta, și acel om ne-ar fi dușman, n-ar fi bine ! Dac-o fi nevoie, cîndva, le vei destăinui și celorlalți ceea ce-am aflat. Dacă nu, și așa n-are la ce să le folosească.

Săndruț rămase cîteva clipe pe gînduri. Pînă la urmă găsi că sfatul flăcăiașului nu era rău. Nu pricinuia nimănui nici un fel de supărare dacă taina rămînea cunoscută doar de el și Pătruț.

— Bine, Pătrușule. Am să tac. Poate că ai și tu dreptate. Du-te și vezi unde am ieșit și cum se poate ajunge la intrarea în adăpost ! Eu mă întorc tot pe aici, cum am spus și nu desfac gura adăpostului pînă nu-ți aștern la loc patul.

— Am a-ți mai spune unele lucruri, băciuț, da' asta o pot face de față cu ceilalți, așa că îți spun cînd ne întîlnim.

O porniră fiecare pe alt drum, ca să se reîntîlnească în peșteră. Între timp sosiseră și ceilalți de la vînătoare. Găsiră gura adăpostului închisă și se cam mirară. Cînd Săndruț le deschise, Iovuț întrebă :

— Trebuie să ne temem de ceva, frate Săndruț, de te-ai ferecat singur înăuntru ?

— Nu, frate. Am încercat și eu cum mai merge drăcovenia asta. De mult n-am mai închis-o și eu zic că măcar pe timp de noapte e bine să închidem ca lumea, să nu ne cadă cumva, ceva în adăpost. De o bucată de vreme n-am mai făcut-o.

Nu zise nimeni nimic, doar Luca strîmbă din nas, luă o făclie și o apropie de pecețile tainiței, ca să se convingă că nu fuseseră desfăcute.

— Ori oi fi crezînd că am intrat acolo, frate Luca ? îl întrebă Săndruț. Doar am spus de la început că acela care ar încălca această regulă, adică va pătrunde în adăpost fără de cei care păstrează pecețile, nu poate aștepta altceva decît moartea !

— Nu de asta, frate ! M-am uitat și eu, așa... se scuză Luca.

Săndruț își dădu însă bine seama că Luca bănuise că de aceea închisese el adăpostul în plină zi, pentru a pătrunde singur la comoară. „Poate că are dreptate pruncul", își zise, „unul care începe să te bănuiască pe nedrept are de ascuns ceva ! Poate că tocmai el umblă cu gînduri necurate ? Dar pentru o fată, nu se face. De ce nu-mi spune cinstit, în față, că, o vreme, pînă nu și-ar aranja treburile cu ea, nici n-aș mai călca prin Căzănești, măcar că...", nu-și termină el gîndul.

Între timp sosise și Pătruț. Știa acum cu precizie unde dădea cea de a doua ieșire și cum se putea ajunge acolo. Nu spuse însă nimic cu privire la aceasta, rămînînd să-i comunice doar lui Săndruț ce constatase. Începu să le dea raportul, să le spuie ce auzise și ce văzuse în ultimul său drum. Înșiră oamenii ce meritau să fie ajutorați, stabiliră de comun acord care și cît va primi, precum și cine le va înmîna ajutorul. Povesti cîteva cazuri de silnicii săvîrșite de unii nobili și stabiliră și pentru pedepsirea acestora unele măsuri. Orice silnicie trebuie pedepsită, și aceasta era o principală menire a cetei.

— Și am mai pățit ceva, i se adresă direct lui Săndruț. La Baia, s-a ținut de capul meu un om. De unde, cum, nu pot să-mi dau seama, da' știe că sînt omul dumneavoastră. Asta nu-i bine !

— Și cine era omul acela ? întrebă Săndruț. Să nu fie cumva vreo iscoadă de-a domnilor !

— La chip n-ar arăta să fie iscoadă, băciuț. Pare un om cumsecade, da' tot nu-i bine că a ghicit cine sînt. Mi-a spus că de multă vreme-i pe urmele mele, de mult caută pe cineva care să-i înlesnească să vă întîlniți, băciuț. I-am spus că nici nu te cunosc. Nici n-a băgat în seamă. „Pe mine nu mă păcălești, pruncule !" mi-a zis. „Spune-i Săndruțului că-l aștept joia viitoare la Brad. Să mă caute la birtu' lui Trandafir, că-l aștept. Dacă încă nu-s venit să mă aștepte el; că eu am a-i spune unele lucruri de seamă!" „Degeaba-mi spui, că tot nu-l cunosc", i-am răspuns. „Poate că-i așa cum zici și nu-l cunoști, da' dacă-l cunoști să-i spui că-l așteaptă Groza Todor, știe el cine-s" și s-a dus.

— Groza Todor ai zis ?!

— Da. Așa zicea că-l cheamă.

— Păi, ăsta a fost unul din cei mai de nădejde căpitani ai Crăișorului, spuse Săndruț.

— Îl cunosc, afirmă și Pătru.

— Și eu, spuse Serafim. Ăsta n-ar strica să fie cu noi. Și așa mai avem loc de trei oameni.

— Parcă nu sîntem destui ! ripostă Luca. O să ne apucăm să-i strîngem pe toți nepricopsiții !

— Ba nu-i nepricopsit, frate Luca ! Îl cunosc bine. Ce mai ? Șimbătă voi fi acolo ! se hotărî Săndruț.

— Iar singur ? îl mustră Ianoș. Mai ia-ți pe careva !

— De data asta chiar că nu mi-ar ajuta la nimic. Nu mă mai bag în vizuina lupului, ca data trecută. Să nu vă îngrijorați !

Zis și făcut. Joi, la ora scăpătatului, Săndruț se și găsea instalat la o masă a birtului, fiind atent la intrarea oricărui nou-venit, ca să-și vadă intrînd prietenul. Nu era înarmat decît cu măciuchița de plumb și în carîmbul cizmei purta un jungher.

De cum intră, însă, și fu recunoscut. Nici nu băgase de seamă că o pereche de ochi nu-și dezlipeau privirea de la el. Era atent doar la cei ce intrau. Omul îl studie o bucată de vreme și-i fu greu să se hotărască la fapta mișeleasca ce-i dădea ghes. Era un fost cetaș de rînd din oastea Crăișorului, unul Ioan Sava, și avusese prilejul să-l vadă de multe ori pe Săndruț, în preajma acestuia. Era un om cinstit, dealtminteri, sau cel puțin așa fusese pînă în clipa aceea, și cinstit putea să și moară dacă nu-i orbea mintea mirajul celor o sută de galbeni puși pe capul lui Săndruț. Cumpăni mult. Aproape un sfert de oră duse lupta cu sine însuși, dar, pînă la urmă, lăcomia învinse. Era sătul de sărăcie. I se ivise singurul prilej cînd putea s-o rupă cu aceasta, o dată, pentru totdeauna. Se strecură ușor afară, după ce plăti birtașului ceea ce consumase, și nu se opri decît la solgăbirău. Săndruț nici nu bănuia cît de aproape era primejdia.

Cum află știrea, solgăbirăul porunci ca șase ostași să se ducă și să-l aresteze pe răzvrătit. Se aștepta și el la o recompensă binemeritată. Aflînd că Săndruț e singur și neînarmat, socoti că șase oameni erau de ajuns ca să-l poată aresta.

Caporalul, ce conducea patrula, postă la intrarea birtului doi ostași cărora le porunci să nu mai lase pe nimeni să iasă, oricare ar fi încercat să fie oprit, și cu ceilalți trei,

intră. Trădătorul i-l indică din ochi pe Săndruț și se prefăcu a mai cere ceva de băut. Săndruț, însă, cum îi văzu intrînd pe ostași, intră în alertă. Își duse stînga la subțioară, ca pentru a se scărpina, și se liniști cînd simți în pumn bila rotundă de plumb. Își pipăi și carîmbul cizmei, verificîndu-și jungherul. Se făcea că nu-i bagă în seamă, dar era cu ochii în patru. Caporalul se prefăcu și el că se uită în altă parte, îl întrebă ceva pe birtaș, ca să se afle-n treabă, ceva fără importanță, dar nu-l mai slăbea din ochi pe Săndruț. Se convinse că, într-adevăr, nu era însoțit și nici înarmat, înainte de a acționa.

— Dumneata, de colo, Săndruțu' Tomii parcă-ți zice ?

— Săndruț se prefăcu că nu-l aude, dar toate privirile se îndreptară asupra lui.

— Hei ! N-auzi ?! Ești surd ? se răsti caporalul. Ia să faci bine să te scoli și să vii cu noi ! Are o treabă cu dumneata Înălțimea Sa solgăbirăul !

— Cu mine vorbești ?! întrebă Săndruț părînd indiferent.

— Cu cine dară ?! Hai, că n-am vreme ! Ia-o înainte !

Săndruț se sculă și prefăcîndu-se mirat se apropie de caporal. Socoti bine cum ar putea face să doboare măcar doi din ostași, ca să-și poată croi drum spre ieșire, fără să știe că afară-l mai așteptau doi. Fulgerător ridică brațul și lovi. Caporalul se lăsă moale în brațele unuia din ostași. Îl lovi și pe acesta cu măciuchița, doborîndu-l, și cu stînga, înfipse jungherul într-al treilea. Cel ce mai rămăsese holbă ochii a mirare, nemaiavînd curajul să se apropie. Săndruț nu mai stătu pe gînduri și o zbughi spre ușă. Cum păși însă de pragul birtului își simți dreapta apucată ca într-un clește și cineva îl trase cu putere, făcîndu-l aproape să se împiedice.

— Hai ! Nu mai sta ! Auzi vocea cunoscută a lui Groza, care îl trase spre o străduță lăturalnică.

Mai avu timp să vadă încă doi ostași ce zăceau în nesimțire pe treptele de la intrarea birtului. Începu să priceapă. Nici nu ezită să-și urmeze prietenul.

Cînd Todor Groza se apropia de birt, auzi pașii cadențați ai ostașilor în urmă-i. Își încetini mersul lăsîndu-i să-l depășească. Cînd îi văzu încotro se îndreaptă își dădu seama că Săndruț e în primejdie. Avea sub țundră, la spate, petrecută pe după chimir, o măciucă de corn, și, fără să

stea mult pe gînduri, îi lovi pe neașteptate pe cei doi ostași ce păzeau ușa. Atît de năprasnice fură loviturile, încît se prăvăliră ca trăsniți. Tocmai cînd se hotărîse să pătrundă înăuntru, pentru a încerca să-i vie în ajutor lui Săndruț, văzu cum acesta îi imobilizase pe cei trei ostași și cum se îndreptă în fugă spre ușă.

N-apucară să cotească bine pe după colțul străduței, că și auziră din urmă pașii urmăritorilor. Reușiseră însă să ia o distanță de 60—70 de pași. Străduța era destul de întunecoasă, dar noaptea nu era din cele de nepătruns. Siluietele lor se deosebeau bine la acea distanță. Nu-și puteau închipui de unde mai apăruseră urmăritori, căci din cei șase ostași doar unul mai rămăsese neatins. Acestuia îi veni în ajutor întîmplarea. Tocmai intrară în birt patru gornici, care auzind despre ce-i vorba, așteptîndu-se bine-înțeles la o recompensă, îi săriră în ajutor. Deci, pe urma fugarilor se aflau cinci hăitași.

Săriră un gărduț scund, pătrunseră într-o curticică îngustă și bătură în ușa unei căsuțe nu prea arătoase. De parcă ar fi fost așteptați, ușa se deschise și-i primi un bătrîn, cu pieptul dezgolit, ce purta cămașa pe spate, cu mînecile înnodate pe după gît.

— Sîntem urmăriți! mai apucă să rostească Săndruț.

— Intrați în cămăruța aceea, auzi vocea bătrînului care le arătă o ușiță scundă.

Cei doi, Săndruț și Groza, nu stătură pe gînduri. Se repeziră spre ușa indicată, mai avînd timp să vadă că, în încăpere, bătrînul nu era singur, ci cu un tînăr. Auzindu-l însă pe bătrîn dîndu-i niște indicații tînărului, Săndruț se liniști. Nu se mai temu.

— Am nimerit-o bine, frate Todore! Îs oameni de treabă. I-a spus flăcăului să facă cum o știi numai să-i îndepărteze pe urmăritori de pe aici.

Aron, pentru că așa auzise Săndruț că-l numise bătrînul, ieși la colțul casei, la pîndă. Urmăritorii se apropiau cu repeziciune. Se ascunse și aceștia nu-l zăriră cînd intrară în curte. Începură să bată puternic în ușă. Bătrînul se moșmoli mult pînă trase zăvoarele, prefăcîndu-se mirat. Dar n-apucă să deschidă bine ușa, că afară se auzi un tropot de fugă. Erau pașii dinadins tropotiți ai lui Aron. Urmăritorii nici nu apucară să mai întrebe ceva, cînd auziră pașii se și repeziră pe urma fugarului, fiind sigur că-i Săndruț.

Aron avusese însă timp să ia un avans buncel. Fugi pînă la încrucișarea a două ulicioare și-și încetini pașii, prefăcîndu-se obosit. Cînd se apropiară urmăritorii, văzură că nu-i cel urmărit.

— Ce-i cu tine ?! se răstiră.

— Hoții ! rosti gîfiind Aron. Doi hoți or intrat la noi în ogradă și m-am luat după ei ! Ce să fac ? Unu' a luat-o pe aici și altu' pe cealaltă uliță, minți.

Gornicii nici nu mai stătură pe gînduri, se împărțiră în două, luînd-o pe cele două uliți indicate, continuîndu-și urmărirea.

— Liniștit, Aron se îndreptă spre casă.

Între timp, în cămăruța în care intraseră Săndruț și Groza, începură să se înțeleagă :

— Dacă știam că are să se întîmple așa ceva, nu te mai căutam, Săndrușule. Am zis și eu că fac bine și uite ce era să pățim !

— Deocamdată-i bine, frate Todore. De ce m-ai căutat ?

— Să mă iei în ceata ta. Acasă nu mă pot întoarce. Am început să fac ce pot, de unul singur. Da' văd că nici așa nu-i bine. Despre ceata ta s-a dus vestea. Eu ce-am putut face ? Am dat foc cîtorva hambare domnești, am prins la strîmtoare un sameș domnesc și l-am vămuit, ia, niște treburi de astea care nu-s de nasu' unui fost căpitan de-al Crăișorului. Voi sînteți mulți. Se zice că peste o sută, de aceea te caut. Să mă primiți și pe mine. Mai ales de cînd i-ai scurtat urechea lui Hollòki, ișpanul, de cînd l-ai vămuit cum se cuvine, m-am gîndit că numai lîngă voi mi-ar fi locu'.

— Nu sîntem atîția, frate Todore ! Cu totul sîntem unsprezece și mai putem primi trei. De mai mulți n-avem loc.

— Cum se poate așa ceva ?! Numai atîția și ați băgat spaima în toată domnimea ?!

— Mai mult cu șiretenia decît cu puterea, Todoruțule ! Că știu că sîntem o sută, las' să știe ! Să se teamă ! Să ne creadă și o mie și mai mulți ! Dar cum ai dat de urma noastră ? Cum de l-ai dibuit pe prunc ?

— Pe prunc îl cunosc. Și pe tat-său, fie iertat. Știam că nu mai are pe nimeni și am văzut că prea rău n-o duce. Oricum ar fi făcut, numai cu fluieriețele lui nu s-ar fi putut descurca. A trebuit să mă gîndesc mult ca să-mi pot da

seama că-i sprijinit de cineva. Abia după ce-am băgat de seamă că-i numai ochi și urechi, mi-a dat prin gînd că-i iscoadă. Și numai a ta putea să fie. Se vedea bine că nu lucrează pentru domni. Ar trebui să mai vîndă și altceva, c-am văzut că are și măgar ; niște doniţe, că-i mărișor, ce mai, fecior aproape, și să nu bănuiască vreun dușman ce treabă face.

— Hmm ! Ai dreptate ! Trebuie să facem ceva. Dar să vedem cum ne-om descurca acuma. Dacă știu că-s în tîrg, au să scotocească peste tot. Numai dacă o fi reușit să-i păcălească Aron, ăsta, cine o fi, flăcăul pe care l-am văzut în casă, cu bătrînul. L-a trimis bătrînul să facă ce-o ști, numai să-i păcălească. Așteptăm. Cu tine, să vedem ce zic și ortacii. Eu zic că are să fie bine, numai că noi avem niște taine ale noastre, pe care nu le poate cunoaște cineva, decît după ce a jurat. Ș-apoi, mai e o socoteală. Noi nu ne războim decît cu domnii și nu cu hambarele lor. Acolo-i pită, mălai. E munca oamenilor, nu a domnilor. Trebuie numai să le scoatem de la domni și să-i ajutăm pe cei ce n-au, nu să le ardem. Să-i ardem numai pe domni la inimă, nu și pita ori mălaiul, că acestea nu-s ale lor. Să facem să ajungă la cei ce-au trudit să umple hambarele. E păcat să ardem grîul ori cucuruzul. Atîta sudoare de-a fraților noștri ! Sudoare de rob !

— La asta nu m-am gîndit, frate, ziceam că fac bine. De, unde-s mai mulți e și minte mai multă ! De aceea nu mai pot sta de unul singur. Orice jurămînt m-ați pune să fac, să știți că am să vă fiu ca un adevărat frate !

— De asta nu mă îndoiesc. Te cunosc. Dacă nu te-aș fi cunoscut, nici nu veneam să te caut.

Se auzi o bătaie ușoară și ușa se deschise.

— Puteți să ieșiți, se auzi vocea bătrînului.

Intrară în încăperea sărăcăcioasă și abia atunci văzură că era un atelier de cizmărie. Ferestrele erau bine înfundate, ca să nu pătrundă fir de lumină în afară, și ușa bine zăvorîtă. Flăcăul amesteca ceva într-un blid.

— Așezați-vă pe unde puteți, le spuse, pînă gat eu să-l oblojesc pe taica. Tocmai începusem cînd ați bătut în ușă. I-am păcălit. Să nu vă mai temeți, oameni buni ! Nu știu cine sînteți, dar se vede bine că numa' lotri nu ! Eu așa gîndesc, sînteți de-ai Sărdrutului. Și dacă e așa, nu-mi pare rău că v-am ajutat !

— Ţi-e tată ? întrebă Săndruţ, arătîndu-l pe bătrîn.

— Da. E tatăl meu.

— Dar ce-a păţit de trebuie oblojit ? întrebă Groza.

— A pus solgăbirău' să-i dea cincizeci de corbace, la stîlp, în piaţă. Mai mare ruşinea ! Cîinele !

— Dar cum ?! Pentru ce ? se miră Săndruţ.

— Taica i-a făcut o pereche de cizme. Cizme bune, frumoase, scumpe. Cel mai bun material pe care l-a avut l-a băgat în ele. Ca să nu-i plătească, a zis că-l strîng şi că nu le poate încălţa, da' l-am văzut cu ele în picioare şi văd că n-are nici pe dracu'. Asta numai ca să nu plătească. Adică, de plătit i-a plătit în felu' domnilor, cu corbaciu'.

Bătrînul, între timp, îşi dezlegase mînecile cămăşii din jurul gîtului, dezvelindu-şi spatele. Era numai dungi însîngerate. La fiecare atingere a degetelor flăcăului tresărea. Gemea surd, dar răbda. Îi ungea rănile cu un fel de alifie cafenie, care emana un miros plăcut. După ce se lăsă oblojit, bătrînul se aşeză pe marginea patului şi oftă.

— Dacă-l cunoaşteţi pe Săndruţu' Tomii, dacă sînteţi oamenii lui, luaţi-ne şi pe noi. Eu cu Aron nu ne temem de nimica. Ştim să luptăm cu domnii ! Am luptat şi în oastea Crăişorului.

— Nu cred că se poate, baciu... dar nici nu ştiu cum te cheamă.

— Manole mă cheamă, moş Manole, aşa-mi zice lumea, spuse bătrînul. Da' de ce nu se poate ?

— Noi ducem o viaţă grea, moş Manole, dumneata eşti bătrîn şi nu ştiu dacă ai să poţi...

— Acolo unde staţi vă trebuie şi demîncare. Eu mă pricep. Am fost o vreme bucătar la grof, după aceea m-am apucat iar de şusterie. Ştiu să fac şi pită bună. Afară de asta, voi vă bateţi, s-ar putea ca unul din voi să fie rănit. Cine să-l îngrijească ? Mă pricep şi la asta. Cunosc tot felul de ierburi tămăduitoare. Vedeţi unsoarea cu care m-a uns Aron ? În două zile, cît mi-aţi văzut spinarea de însîngerată şi zdrobită, va fi ca pielea pruncului nou-născut şi nici n-o să mă doară. Mă pricep şi la leacuri, cum s-ar spune. Aron, nu se teme de nimica. E şi el un răzvrătit. Sîntem oameni slobozi, nu iobagi, da' traiul săracului e la fel, ori că-i slobod ori că-i iobag. S-a săturat şi el de lucru în baie ca să scoată auru' pentru domni.

— Luaţi-ne, interveni şi Aron. Taica nu-i nici aşa bătrîn precum pare. E încă tare. N-are decît patruzeci şi opt

de ani. Traiu' rău l-a îmbătrînit. Aţi fost în cămară şi aţi văzut. N-avem nici măcar un dărăbuţ de pită. să vă punem pe masă, ca unor oaspeţi !

— Bine ! hotărî Săndruţ. Veţi veni cu noi, dar nu ştiu cum să facem. Trebuie să ne asigurăm că drumu-i slobod. Ar trebui să mai ieşi şi să mai iscodeşti, Aroane, propuse Săndruţ.

— Pînă mîine dimineaţă staţi la noi. Dacă-i nevoie şi mîine toată ziua. Aici n-au să vă mai caute. Am să umblu şi am să caut să văd ce-i de făcut. Mîine, în tîrg am să aud ce mai spune lumea, am să văd dacă nu umblă caraule. Acuma ar fi bine să vă hodiniţi, propuse Aron.

— Şi cu domnul solgăbirău cum rămîne, moş Manole ? întrebă Săndruţ. Ai de gînd să-l laşi în pace ? Îl ierţi ?

— Cu el am să mă socotesc eu ! spuse hotărît Aron. De iertat n-am să-l iert ! Taica e prea bătrîn pentru aşa ceva, da' eu...

— Veţi veni cu noi şi vom vedea ce-i de făcut ! Parcă mi-a şi venit ceva în minte. Ştii ungureşte, moş Manole, dacă zici că ai fost bucătar la grof ?

— De bună seamă ! Şi am învăţat să vorbesc aşa, mai domneşte, cum s-ar zice.

— Dar un corbaci l-ai putea mînui la nevoie, moş Manole ? Dacă ai vedea în faţă spinarea goală a solgăbirăului, ce zici, ai putea să-i dai tot atîtea corbace cîte ţi-a dat gîdea din porunca lui ? Vezi, noi n-avem călăi ca să le poruncim şi trebuie să ne facem treaba singuri.

— Asta ar fi tare greu ! Cum o să ajungă solgăbirău' cu spatele gol în faţa corbaciului meu ? ! Da' dac-ar fi aşa, n-ai grijă, nu m-aş lăsa mai prejos ca gîdele !

— La trebuşoara asta am să mă mai gîndesc, moş Manole. Eu aş crede că are să se dezbrace singur de cămaşă şi să aştepte loviturile. Să ne odihnim, cum a zis Aron şi vedem noi mîine ce-i de făcut.

XV SOLGĂBIRĂUL BICIUIT

Luca se simți lezat în interesele lui de primirea în ceată a celor trei, dar, fățiș nu arătă nici un fel de opoziție. Ura lui ce mocnea tăcut împotriva lui Săndruț crescu, dar din acea clipă, văzînd că ceilalți îi erau devotați, începu să-i urască pe toți. Își măcina pe tăcute veninul, clocind gîndul trădării. Încă nu era hotărît cum să acționeze și își făcea fel și fel de planuri, dar în așa fel, încît să aibă de cîștigat. În acțiunea propusă de Săndruț, pentru pedepsirea solgăbirăului din Brad, care-l maltratase pe nedrept pe moș Manole, se oferi voluntar. Participau doar cinci oameni.

Și într-o dimineață, de pe poarta largă a hanului din Hălmagiu ieși o trăsură elegantă, pe capra căreia, în chip de vizitiu, se lăfăia Luca. În cupeul închis, în ținută de nobili, Săndruț și moș Manole, iar pe bancheta din spate, rezervată valeților, în chip de haiduci domnești, bine înarmați, Serafim și Aron.

Pe întregul parcurs al drumului, echipajul era salutat de trecători, țăranii trăgîndu-se în marginea drumului și aplecîndu-și fruntea în pulbere, iar domnii, cu respectul cuvenit unui atît de elegant echipaj. Înainte de prînz, trăsura opri în fața reședinței solgăbirăului. Cele două santinele ce păzeau intrarea îl chemară pe comandantul gărzii, care se prezentă ceremonios nobililor din trăsură.

— Anunță-l pe Înălțimea Sa solgăbirăul, că e căutat de baronul von Karpp și contele de Szolnok, inspectori imperiali ! porunci Săndruț.

Fură întîmpinați de solgăbirău cu plecăciuni adînci, chiar pe prima treaptă din cele opt de la intrare. Solgăbirăul îi invită într-o încăpere ce putea servi de salon sau de sufragerie, modern mobilată, împodobită cu

tablouri scumpe. Serafim și cu Aron se postară în chip de santinele la ușa încăperii, supraveghind orice mișcare a slugilor.

— Desigur, sînteți obosiți și flămînzi, Măriile Voastre, li se adresă curtenitor solgăbirăul celor doi nobili. Am poruncit ca în cel mult un sfert de ceas să fiți serviți.

— Nu era cazul să te deranjezi, domnule, spuse Săndruț. Sîntem doar în trecere. Mergem spre Deva, dar, desigur, ne vom informa și de felul cum merg treburile pe aici. Ce greutăți aveți de întîmpinat ? Cum reacționează populația în urma executării căpeteniilor răzvrătirii ? Acesta e temeiul în baza căruia am fost trimiși de către Majestatea Sa, să ne informăm și să-i raportăm.

— Oamenii s-au potolit, în general. Fiecare își vede de treburile lui și nu s-au ivit cazuri de nesupunere. Există însă o bandă de tîlhari, condusă de un oarecare Săndruțu' Tomii, o bandă bine organizată, care a început să terorizeze nobilimea din întreg comitatul.

— Am fost informați de aceasta. Chiar Măria Sa ispanul Hollòki ne-a informat. Ce măsuri ați luat ca să stăviliți acțiunea bandei și să-l prindeți pe capul răzvrătiților ?

— După cum vedeți, reședința e bine păzită și aici nu poate pătrunde. Alaltăieri eram pe cale să pun mîna pe el, dar a reușit să mi se strecoare printre degete. Dacă se mai ivește prin tîrg, în mod sigur, pun mîna pe el. Am luat toate măsurile. Are însă o bandă foarte puternică. Se spune că sînt peste o sută de călăreți, bine înarmați.

— Și cum de n-ați reușit să puneți mîna pe ei pînă acuma ? ! Ce păziți ? ! Asemenea vești nu-l vor încînta pe măritul împărat !

— Se ascund în păduri, și cu toate că am trimis tot felul de iscoade, n-am putut dibui locul unde se adăpostesc ; dar vă garantez că în cîteva zile le vom da de urmă ! Toate autoritățile din comitatul Zărandului acționează în acest sens. Vă rog să-l informați pe Majestatea Sa împăratul că ne dăm silința.

— Nu se prea vede, domnule solgăbirău !

Între timp intrară slugile cu tăvile pline de tot felul de bunătăți, așezîndu-le pe masă.

— Vă propun să vă îndestulați mai întîi din sărăcia noastră, Măriile Voastre, ca niște adevărați oaspeți dragi ce-mi sînteți. Vă veți convinge după aceea că ne străduim

cu toţii. În ceea ce mă priveşte, vă asigur că voi face totul ca să pun mîna pe tîlhar !

— Aceasta şi aşteptăm, dar, cu ceea ce aţi făcut pînă acuma nu prea vă puteţi lăuda ! Domnule conte, i se adresă Săndruţ şi lui moş Manole, să cinstim mai întîi masa gazdei, aşa se cade, şi după aceea vom continua discuţiile oficiale.

Începură să guste din bucate. Se vedea că era bine garnisîtă cămara solgăbirăului. Deşi pregătite în pripă, bucatele servite puteau mulţumi orice pretenţios. Mîncau în linişte, dar ochii lui moş Manole nu se mai dezlipeau de pe cizmele solgăbirăului. Îl coti de cîteva ori pe Săndruţ, şi aceasta nu mai ştia cum să-i potolească nerăbdarea. Slugile mai apărură o dată, aducînd pe masă, în carafe aburite, cîteva soiuri de vin, din cele mai alese.

— Porunceşte să nu mai intre nimeni ! Să nu mai fim deranjaţi pînă la terminarea mesei, pentru că avem să discutăm chestiuni de stat, care nu trebuie auzite şi comentate ! Îţi atrag atenţia, domnule solgăbirău, că tot ce vom pune la cale trebuie să rămîie între noi !

— De bună seamă, Măriile Voastre, aprobă solgăbirăul şi porunci să nu mai intre nimeni în încăpere fără să fie chemat.

Aceeaşi poruncă o dădu şi Săndruţ celor doi ce păzeau la uşă. Dealtminteri, ştiau dinainte ce aveau de făcut.

— Frumoase cizme, domnule solgăbirău ! se minună Săndruţ. Nu te strîng ?

— Să mă strîngă ? ! Măria ta ! Sînt lucrate din cea mai fină piele ! Avem un meşter neîntrecut în tîrg. Eu cred că nici la Viena nu i se poate găsi pereche !

La aceste vorbe, moş Manole nu se mai putu stăpîni.

— Atunci de ce, tîlharule, ai pus să mă biciuiască ? se răsti, smulgîndu-şi mustaţa falsă şi barbişonul.

Solgăbirăul căscă uimit ochii, recunoscîndu-l pe cizmar, bărbia îi tremură şi deschise gura să strige. Dar nu mai apucă. Deşi nu era pregătit pentru aceasta, moş Manole grăbind fără să vrea treburile, Săndruţ apucă dintr-o fructieră de argint un măr mare, frumos, şi i-l înfundă în gură. Solgăbirăul nu reuşi decît să mai scoată un uşor geamăt nazal. În aceeaşi clipă şi văzu, îndreptată spre el, ţeava pistolului scos de moş Manole.

— Dacă ţii la viaţă, tîlharule, i se adresă Săndruţ, să nu faci nici o mişcare ! Altfel, într-o clipă ajungi în iad !

Așa, va să zică, cizmele nu te strîng ! Sînt bune, din piele fină precum le-ai lăudat. Dar cele cincizeci de corbace pe care le-a îndurat omul acesta, nevinovat, îți vor fi înapoiate ! Bătrînul ți-e dator cu ele ! Acuma stai frumușel, cuminte, că te spintec dacă mai îndrăznești să faci vreo mișcare, îl amenință Sîndruț, scoțîndu-și jungherul, cînd îl văzu încercînd o mișcare pripită.

Îi legă strîns peste gura înfundată o băsmăluță și-i porunci :

— Ia să faci bine și să-i plătești omului ce-i datorezi ! Hai ! Nu mai sta pe gînduri, că te jupoi de viu !

Solgăbirăul deschise un sipet din care scoase doisprezece florini pe care îi întinse, cu mîna tremurîndă, ciznarului. Săndruț îi făcu semn lui moș Manole să-i primească. Era un drept al său. Cizmarul și-i înfundă în buzunar.

— Ești cam zgîrcit, solgăbirăule, de aceea-ți tremură mîna. Ori îți tremură și la luat, tot așa ? Stai, nu închide, că mai avem o micuță socoteală, domnule ! i se adresă cînd văzu că-i pe cale să închidă scrinul. Pentru osteneală, pentru că m-ai făcut să vin pînă aici, mai scoate cinci mii de florini ! Poate că nici nu mă cunoști încă ? Am să-ți spun și cine sînt. Eu sînt Săndruțu' Tomii, acela pe care îți neapărat să pui mîna !

Solgăbirăul se cutremură auzindu-i numele. Cunoștea, precum știa întregul comitat, păția ișpanului, și-și dădu seama că nu poate face altceva decît să asculte. Scoase suma cerută și o așeză pe masă.

— O pungă, frumușelule ! Hai, hai, că n-avem vreme de pierdut !

Negăsind o pungă la îndemînă, solgăbirăul scoase o casetă de lemn de trandafir, încrustată cu fildeș și sidef.

— E bună și asta, spuse Săndruț, așezînd banii în casetă. Acuma, scoate-ți surtucul și cămașa și așază-te frumușel pe masă ! porunci.

Solgăbirăul încercă să se opună, dar se convinse că-i zadarnic, cînd simți lama jungherului zgîriindu-i beregata. Se dezbrăcă, se întinse docil pe masă, lăsîndu-și spinarea dezvelită. Săndruț smulse niște șnururi de la o draperie, ce masca o ușă, îi legă o mînă, petrecu șnurul pe sub masă prinzîndu-i-o și pe cealaltă, atît de strîns încît să nu mai potă face vreo mișcare. Cu alt șnur îi fixă și picioarele.

— E adevărat, e mai comod ca la stîlp, dar nu-i rău nici așa ! Altoiește-l, moș Manole !

Bătrînul își petrecu pistolul pe după cingătoare, scoase din mîneca surtucului un bici, dinainte pregătit, și începu să lovească. Lovea rar, ritmic, așa cum fusese și el lovit. Învățase ceva de la călău. Carnea puhavă de pe spinarea solgăbirăului tresărea la fiecare lovitură, dar altă mișcare nu mai era în stare să facă. Mugea înăbușit pe nas, călușul împiedicîndu-l să scoată alt sunet. După vreo cincisprezece lovituri, rămase inert. Leșină. Lovise zdravăn bătrînul.

— Eu zic că-i ajunge, Săndruțule ! Mi-am sărat inima ! N-a mai gustat în viața lui așa o papară ! Dacă-i mai dau vreo două, îi gata ! S-a dus ! N-aș vrea să-l ucid, păcătosu' ! Acuma, știind cum ustură corbaciu', eu cred că s-o gîndi mult înainte de a porunci o asemenea pedeapsă !

— Te-a apucat mila, moș Manole ? Ar merita să crape ca un cîine, dar e mai bine să vadă că noi, tîlharii, cum ne numesc, sîntem oameni ! Mai oameni decît sînt domnii ! Să-l dezlegăm !

Îl dezlegară și Săndruț fu nevoit să-i plesnească niște palme zdravene ca să-l poată vedea deschizînd ochii. Solgăbirăul clipi speriat și mugi înfundat, ca muții.

— Liniștește-te ! porunci Săndruț. Slabi mai sînteți de înger, voi, domnii ! Te-ai muiat ca o balegă și n-ai primit decît vreo cincisprezece lovituri ! Ce să mai spuie bătrînul acesta, nevinovat, pentru că trebuie să recunoști că nu ți-a pricinuit nici un rău, căruia călăul, din porunca ta, i-a dat cincizeci de lovituri ? ! Măcar la părul cărunt să te fi uitat, solgăbirăule ! Dar voi, n-aveți nimic sfînt ! Ascultă ! Dacă mai aud că poruncești asemenea pedepse, să știi că iar te caut ! Numai bine n-are să-ți meargă ! Bucură-te că ai scăpat numai cu atîta ! Acuma, îmbracă-te !

Solgăbirăul își trase cămașa peste spinarea însîngerată. Pete purpurii colorară albeața imaculată a cămășii. Își trase și surtucul, dar oricîe mișcare îl făcea să sufere și gemea surd.

— Acuma, am să-ți scot călușul. Dacă îndrăznești să strigi, ceea ce ai pățit pînă acuma-i floare la ureche ! Ai să te urci cu noi în trăsură și ai să ne însoțești o bucată de drum, ca pe niște adevărați trimiși ai împăratului ! Ai înțeles ?

Solgăbirăul confirmă, mutește, dînd din cap. Săndruț dezlegă basmaua ce i-o înfășurase peste gură. Solgăbirăul

scuipă resturile de măr, pe care-l zdrumicase în timpul supliciului, dar nu îndrăzni să scoată o şoaptă. Se uita doar speriat spre lama lucioasă a jungherului, pe care-l ţinea Săndruţ în mînă.

— Fără să faci altceva, decît ce-ţi poruncesc, urmează-ne ! Adică, ieşi după Măria Sa contele, pentru că eu am să te urmez şi la cea mai mică mişcare suspectă te străpung ! Le spui caraulelor să rămîie la locurile lor, precum i-am găsit, şi că ne conduci o bucată de drum ! Porunceşte ca deseară să vie să te ia cu hincheul de la hanul lui Dura din Baia, că acolo te vom lăsa ! Dar fă o mutră mai veselă că acum te leg şi-l pun pe moş Manole să-ţi mai dea şi celelalte lovituri cu care ţi-a rămas dator !

Solgăbirăul zîmbi silit, din ochi nu-i dispăruse groaza, dar urmă cu sfinţenie instrucţiunile primite de la Săndruţ. Santinelele de la ieşire le prezentară armele pentru onor, se urcară în trăsură, Serafim şi Aron îşi reluară locurile pe bancheta din spate şi Luca biciui caii. În zgomot de roţi şi tropot de copite, elegantul echipaj se puse în mişcare.

Luca era mirat cum de reuşiseră să facă totul fără zgomot. Se şi hotărîse ca, la cel mai slab semn de alarmă, să dea bici cailor şi să fugă, lăsîndu-i pe ceilalţi în plata domnului. Avea pregătit dinainte un costum de negustor şi-şi luase la el toţi banii ce-i agonisise pînă atunci, pentru orice eventualitate. Se hotărîse ca, în caz de nereuşită, ştiindu-l pe Săndruţ şi pe ceilalţi prinşi, să-şi piardă pentru un timp urma şi, după aceea, să facă în aşa fel, încît să fie prinşi şi ceilalţi, rămînînd singurul cunoscător al tainei comorii. Gîndul trădării i se încuibase în creier ca un şarpe veninos. Reuşita acţiunii îl învenina. Tot drumul pînă la adăpost fu posomorît şi cînd îşi primi partea ce-i revenea din pradă, nu simţi ca altă dată mulţumire. Prea era puţin. Se socotea frustrat. Nu se mai putea mulţumi doar cu picăturile ce-i cădeau. Şi toate acestea i le datora numai acelui afurisit de Săndruţ, care orice întreprindea, orice acţiune, cît de temerară, îi reuşea. Aproape toţi nobilii din ţinut îi deveniseră tributari. Cei mai mulţi nici nu mai încercau să i se opună, cunoscînd că orice împotrivire le dubla suma. Cînd primeau somaţia cu suma fixată, duceau banii la „Fîntîna Cerbului", fără a îndrăzni să urmărească pe cel ce venea să-i ia, avertismentul lui Săndruţ fiind categoric. Cei ce încercaseră să supravegheze locul sau nu duseseră la timp banii la locul stabilit,

trebuiră să plătească îndoit şi, de fiecare dată, Săndruţ găsea mijlocul de a intra în posesia sumei dublate. Intrase panica în întreaga nobilime din comitat, ba şi dincolo de hotarele acestuia. Se ţineau consfătuiri, se întindeau capcane, dar zadarnic. De obicei, Săndruţ nu se lega aşa, din senin, de nobilul respectiv, ci numai în urma informaţiilor pe care le aducea Pătruţ, ca represalii la cîte o samavolnicie. Or cum nu exista nobil care să nu fi nedreptăţit sau asuprit pe vreunul din supuşi, puţini mai rămăseseră nevămuiţi.

Procedeul era simplu. Un trimis al lui Săndruţ slobozea o săgeată în jurul căreia era înfăşurat un mesaj, o scrisoare, prin care se indica suma şi locul unde trebuia depusă. Nu lipsea ameninţarea că în caz de refuz suma va fi dublată. Locul în care de obicei erau lăsaţi banii era „Fîntîna Cerbului", o fîntîniţă de la marginea drumului mare, în pădure, la umbra unui gorun uriaş. Debitul izvorului era mic, din fîntînă abia prelingîndu-se un firicel de apă, şi dacă era complet golită îi trebuia aproape o zi întreagă ca să se umple. Era un găvan scobit în stîncă. Apa era atît de limpede, atît de răcoritoare, încît era cunoscută aproape de toţi trecătorii. Rar să fi trecut cineva pe acolo şi să nu fi gustat din căuşul de lemn pus anume pentru aceasta. Pătruţ îşi împletise în stejar un cuib de vultur. Putea sta acolo zile întregi dacă era nevoie, fără să simtă oboseala, văzînd tot ce se petrecea în jur, dar de jos, nici o privire, cît ar fi fost de ageră, n-ar fi putut descoperi locul de pîndă. După ce banii erau lăsaţi acolo, urmărind din cuib toate mişcările aducătorului şi numai după ce se asigura că acesta plecase şi nu rămăsese nimeni la pîndă, Pătruţ dădea semnalul, aprinzînd o torţă fumigenă, anume făcută, care lăsa un fum gros. Omul lui Săndruţ ştia că se poate apropia fără teamă să ridice banii. Uneori îi lua chiar Pătruţ, dacă nu era silit să mai urmărească ceva din observatorul ce şi-l amenajase. Fuseseră cazuri, la început, cînd cel ce aducea banii era însoţit de oameni înarmaţi, care pîndeau mult timp după aceea, dar treceau ore în şir şi nimeni nu se apropia să-i ia, în schimb, urmau represaliile. Taina era de nepătruns. Nu-şi puteau închipui nobilii, cum, atîta timp cît rămînea măcar un singur om la pîndă, nu se apropia nimeni să ridice banii. I se atribuiau lui Săndruţ puteri supranaturale, vrăjitoreşi, chiar legătura cu diavolul, şi cîte şi mai cîte.

De multe ori Luca era acela ce trebuia să ridice banii de la „Fîntîna Cerbului". Fusese chiar ispitit, — în ziua aceea era vorba de zece mii de florini, o sumă apreciabilă, — să-i ia şi să se facă nevăzut, să plece undeva departe, unde nu l-ar fi cunoscut nimeni, să-şi facă un rost, după aceea s-o ademenească şi pe Anuţa, dar nu se putea depărta de comoară. Dac-ar fi plecat, o considera, pentru el, cu desăvîrşire pierdută, pentru că se temea de răzbunarea lui Săndruţ şi a celorlalţi ortaci, care n-ar fi precupeţit nimic ca să-i dea de urmă. Socoti că e mai bine să rămînă, că, poate tot i se va ivi prilejul să ajungă în stăpînirea bogăţiilor de acolo, fiind sigur că, odată, Săndruţ va cădea. Vor mai cădea şi din ceilalţi şi dacă vor rămînea cîţiva va găsi el un mijloc pentru a-i pierde. Numai de-ar putea scăpa de Săndruţ, ar fi bine. Aşa considera. Pe ceilalţi...

XVI DE DRAGOSTE

Greu îi fu lui Săndruț să se hotărască să-și mai viziteze familia. Cu toate că îi era dor de ai săi, se gîndea și la Anuța, dar era hotărît s-o lase în pace pînă ce ea singură se va decide, să aleagă între el și Luca. Intrase în sat pe înserat și nu se opri nicăieri pînă acasă. Nici n-apucase să schimbe cîteva vorbe cu ai săi, că și apăru Anuța.

— Seara-bună, le ură, îmbujorîndu-se. Am venit numai cu graba. Surată, i se adresă Creștinei, nu poți să-mi dai cu împrumut o sită de făină de cucuruz, că noi abia mîine ducem la moară și am rămas fără făină.

— Îți dau, Anuță, cum să nu-ți dau ? răspunse bucuroasă Creștina, luîndu-i sita din mînă și îndreptîndu-se spre cămară.

Fata rămase în picioare, lîngă ușă, răsucindu-și între degete un colț al basmalei și furîndu-l din ochi pe Săndruț. Dacă ar fi fost singur poate că ar fi îndrăznit să scoată vreo vorbă, dar era de față și bătrînul, Toma, și se simțea tare încurcată. Săndruț îi aruncă la rîndu-i o privire cercetătoare. Observă că e emoționată și că făina aceea de porumb nu era altceva decît un pretext ca să-și facă drum pe la ei, să-l vadă. Se bucură. Dacă l-ar fi îndrăgit pe Luca, nu venea pe acolo, știindu-l acasă, c-o zărise cînd trecuse pe la poarta ei. Ca s-o scoată din încurcătură, rupse el tăcerea, ce începuse să devină stînjenitoare :

— Șezi, Anuță ! De ce-ai rămas în picioare ?

— Mi-i grabă, băciuț ! Tare mi-i grabă, îi rostiră buzele. dar o dezmințea atitudinea. Mă așteaptă maica.

Cu toate acestea se așeză sfioasă pe marginea laviței de lîngă pat.

Bătrînul Toma zîmbea pe sub mustață. Tinerii continuară să se cerceteze pe furiș, pînă se ivi Creștina cu sita plină.

— Poftim, Anuță ! îi întinse sita.

Aceasta o luă, o acoperi cu șorțul, dar, cu toată graba pretextată nu-i venea să se miște din loc. Mai rămaseră un timp tăcuți. Creștina încercă să lege o discuție, dar nu reuși. Parcă nu găseau ce să-și spună. De cîteva ori încercă Anuța să se ridice, renunță, dar pînă la urmă — o cerea buna-cuviință — se hotărî.

— Sănătate-bună ! le ură, dar pașii ce-i făcu pînă la ușă erau ca împiedecați. Nu-i venea să se rupă din loc.

Fără nici o vorbă, Săndruț o urmă. Se opriră la poartă. Deși amurgise, chipurile li se mai deslușeau.

— Ai spus că mai vii, băciuț ! îi reproșă fata Te-am așteptat !

— Am venit, Anuță ! Iacă-mă-s !

— Da' cît a trebuit să te aștept ? Dac-ai ști ce-i în sufletu' meu ? Gîndu' mi-a fost numai la dumneata !

— Am auzit că mai vine Luca pe aici, prin sat, și să știi că nu mi-a plăcut să fiu niciodată a cincea roată la căruță ! Te-a îndrăgit omul și nu se cădea să...

— Da' pe mine m-a întrebat cineva ? îl întrerupse fata. Ce sînt eu ? Vacă, capră, ori oaie ? Eu n-am nimica de zis ? Nu mi-i drag, băciuț ! Numai dumneata-mi ești drag, și ai să-mi fii întotdeauna ! Numai pe dumneata te știu !

— Te-ai gîndit bine, Anuță ? Știi ce viață duc !

— M-am gîndit ! Știu ! Poate de aceea-mi ești și drag că nu-i altu' ca dumneata ! Da' văd că nici nu-ți pasă !

— De unde știi că nu-mi pasă ?

— Așa, bine ! Cît a trecut de cînd n-ai mai dat prin sat ? Dacă-ți păsa, îmi trimiteai măcar o vorbă ! De cîte ori n-a trecut Pătruț pe aicea ? De cîte ori nu l-am văzut la Vața ? În fiecare vinere îmi fac drum și mă duc și eu cu Creștina, la Vața, cu treabă ori numai așa, să mai aud ceva despre dumneata !

— Dar ce viață ar putea fi asta, a noastră, dacă ne-am lua ? Te-ai gîndit ? Eu, mai mult dus. Tu, mai mult singură, ca văduvoaiele.

— M-am ! M-am gîndit bine ! Numai dumneata să vrei ! Dacă-ți place de mine... Eu știu ce să mai zic ? Dacă-ți plăcea nu lăsai să treacă atîta vreme și să nu-mi dai nici un semn !

— Mi-ești dragă, Anuță ! Nici nu știi cît îmi poți fi de dragă ! Nu mi-a fost dragă nici o fată cum îmi ești tu, dar, cum ți-am spus, ce viață ar fi asta ? și-i așeză ușor pal-

mele pe umeri, căutîndu-i privirea în semiîntuneric. Fata nu și-o feri.

— Ce fel de viață ? Frumoasă, băciuț ! Nici nu se poate mai frumoasă ! Ți-aș crește pruncii și te-am aștepta ! Mereu te-am aștepta ! De cîte ori ai să poți veni are să fie sărbătoare. Știi, băciuț, am auzit de oamenii aceia, de corăbieri, care nu dau cu anii pe acasă, și femeile lor îi așteaptă și le sînt credincioase. Ți-am mai spus că nimenea n-are să te aștepte vreodată cum am să te aștept eu, și dacă... și pruncii noștri au să te aștepte cu același drag ! Cîndva, cînd îi îmbătrîni și nu-i mai putea duce viața asta, tot ai să te tragi pe lîngă casă și-are să fie bine, băciuț ! Doară n-o să duci viața asta pînă la... și se întrerupse.

— Spune, Anuță ! Nu te sfii ! Pînă la moarte, ai vrut să zici.

— Nu se cade să pomenim vorba asta ! Nu trebuie să ne gîndim la așa ceva. La viață să ne gîndim, băciuț ! La viața noastră, băciuț, îi trecu ea brațele pe după gît, după ce așeză sita pe jos, ca să n-o verse.

— Te-ai gîndit bine, Anuță ? Cu așa ceva nu se glumește !

— Altfel, cu altcineva, nici n-aș putea trăi, băciuț ! Nu-mi trebuie altul și nici n-are să-mi trebuiască vreodată !

Flăcăul o cuprinse în brațe își apropie obrazul de al ei. Îl amețea aroma florilor de munte ce parcă-i izvora din sîn, din întreaga ei ființă. Se sărutară pierduți amîndoi în uitare.

— Numai pentru tine am venit, Anuță, îi mărturisi Săndruț, după ce se desprinseră din îmbrățoșare. Numai pentru tine, și, de azi, am să caut să vin de cîte ori voi putea. Mai ales în sărbători. Tare am mai îndrăgit „țarina", și cînd o joc cu tine, Anuță, parc-aș zbura prin nori ! Ca un fulg, așa ești de ușoară-n joc !

— Da' ai să te ții de vorbă, băciuț ? căută să se asigure fata. Cînd n-ai să poți veni, să-mi trimiți măcar o vorbă prin Pătruț ! Te rog.

— Da, Anuță ! Așa am să fac. Apele s-au limpezit. N-am vrut să zică cineva că m-am vîrît cu sila ! Am auzit că Luca...

— Luca ! Luca poate să zică cîte-o zice, nu-mi pasă ! Nu-mi place și nici nu mi-a plăcut vreodată ! De dum-

neata mi-a plăcut de cum te-am văzut, atuncea, la joc, şi altu' n-are cum să-mi mai placă ! I-am şi spus să nu mai umble-n călcîiele mele, că-i degeaba. Are o uitătură... Să te păzeşti, băciuţ ! Bine-ar fi să-ţi fie prieten, cum îl crezi, da'...

— Pînă aici, Anuţă ! Omul ăsta m-a scăpat de la moarte ! Dacă nu era el poate că nici nu m-ai fi văzut vreodată. Nu-i pot purta duşmănie pentru că te-a îndrăgit ! Eşti frumoasă, Anuţă ! Cine nu te-ar îndrăgi ?

— Da' am auzit că şi dumneata l-ai scăpat o dată de la moarte, chiar atuncea, după ce aţi plecat din sat.

— Cine ţi-a spus ? ! se miră Săndruţ.

— Cine, cine ! Pe cine l-am întrebat întotdeauna de dumneata, ce faci, cum o duci, dacă eşti sănătos... Pătruţ. El ne-a povestit mie şi Creştinei.

— Asta a fost altceva. Doar nu era să-l las să se facă fărîme ! Oricare din ortacii noştri să fi fost şi nu-l lăsam, darmite pe el, care şi-a pus viaţa în joc pentru mine ! Sîntem legaţi prin jurămînt, cu toţii. Sîntem ca fraţii. Şi chiar dacă n-ar fi aşa, datoria oricăruia e ca să nu-l lase pe altul în impas, dacă-l poate ajuta !

— Eşti om bun, băciuţ, şi-i crezi pe toţi la fel ca dumneata. Da' poate că nu toţi sînt aşa ? E mai bine să te păzeşti, chiar de acest prieten jurat, sau frate, cum îl numeşti ! Să nu le ştie pe toate ! Numai cît îţi aude numele şi scrîşneşte din dinţi ! Şi asta numai din prea mare dragoste, nu ?

— Anuţă !

— Băciuţ ! Văd că te-ai amărît ! Să ştii că inima unei femei simte ! Mai ales a uneia care iubeşte ! Şi-mi eşti drag, mai drag ca lumina ochilor îmi eşti ! Omu' ăsta te duşmăneşte ! Din ce pricină nu pot şti, da e bine să nu te prea încrezi în el !

— Cine ştie ? se îndoi Săndruţ. Poate că ţi s-o fi părut numai ? Aşa e el, cam ciudat de felul lui, bănuitor, puţin cam lacom, o ştiu, dar ca să ajungă pînă acolo încît să mă urască de moarte, n-aş crede-o ! Atunci de ce şi-ar mai fi riscat viaţa pentru mine ? Asta nu pot înţelege ! Nu uita, Anuţă, că nu e om sfînt pe lume ! Fiecare are cîte o meteahnă, dar omul cu adevărat om ştie să-şi înfrîneze slăbiciunile ! Să se aşeze mai presus de ele !

— Faci cum crezi, băciuț, da' eu tot zic că-i mai bine să fii cu ochii în patru. N-ai băgat de seamă că nici nu poți ști ce gîndește omu' ăsta !

— Dar cine poate citi gîndurile cuiva, Anuță ? ! Cine ?

— În ochii dumitale numai dacă mă uit și-ți citesc pînă-n fundu' sufletului, băciuț ! El e o fire închisă, nici-odată nu poți ști ce-i cu el. Te rog eu, fii cu mare băgare de seamă ! Tare aș vrea să fie bun, așa cum îl crezi. Nu ți-am spus să-l urăști, nici să-l bănuiești măcar, fii numai cu băgare de seamă ! Să nu-ți deschizi sufletu' în fața lui ! El n-o face !

— Poate că ai și tu un picuț de dreptate, spuse mîhnit Săndruț.

Mai vorbiră mult, pînă după miezul-nopții, cînd se despărțiră cu greu, promițîndu-și să se revadă cît de curînd.

Luca nu-și mai găsea locul. Știa că Săndruț trecuse pe la ai săi, pe la Căzănești, și tare ar fi vrut să știe dacă o întîlnise pe Anuța. Îl înțepa același ghimpe în inimă. O întîlnise sau nu ? Pe el, fata-l ținea la distanță cu toate promisiunile pe care i le făcuse. Într-un rînd se decise chiar s-o lase în pace, dar nu-și putu ține hotărîrea. Măcar de l-ar fi îndrăgit pe altul, nu pe Săndruț, poate că s-ar fi liniștit, ar fi renunțat, dar așa, nu putea. Se frămîntă mai mult de o jumătate de zi. Nu putu afla dacă o văzuse Săndruț ori nu, dacă își vorbiseră. Îl iscodise pe Pătruț, dar nici de la acesta nu putu afla nimic. Deși Săndruț nu-i impusese lui Pătruț să facă o taină din trecerea lui prin sat și de întîlnirea cu fata, acesta simți de ce se interesa Luca să afle adevărul. Doar fiecare din ei își vizita, mai des, sau mai rar, familia și satul. Pînă și Ianoș lipsi vreo două săptămîni reușind să se strecoare pînă la ai lui, la Gherla, cu toate riscurile pe care le implica un asemenea drum. Așa că nici Săndruț n-ar fi făcut o taină din trecerea lui prin Căzănești.

— Ai fost prin Căzănești ? îl întrebă Luca, aparent nepăsător.

— Am fost aseară. N-am mai fost de-atunci și-mi era dor de ei.

— Numai de ei ? zîmbi Luca, forțat.

— Ei, de ce și de cine să-mi mai fi fost dor ?

— Pe Anuța aceea, fata cu care ai jucat atunci, ai întîlnit-o ? întrebă, căutînd să pară indiferent, dar lui Săndruț nu-i scăpă interesul vădit ce-l pusese Luca în această întrebare. Deveni atent.

— Am întîlnit-o, în treacăt. Ei, fată ca toate fetele. A trecut pe la soru-mea. Sînt prietene. I-a cerut nu știu ce cu împrumut.

— Numai atîta ? se miră Luca.

— Dar ce-ai mai fi vrut ? Ele, cu treburile lor. Ce-mi pasă mie ?

Lui Săndruț îi păru rău că trecuse prin sat. Nu era mai bine să fi lăsat să mai treacă un timp, să se mai limpezească lucrurile ? Prea-l vedea aprins și parcă-i părea rău de el. Era convins că, oricît ar fi stăruit, fata l-ar fi respins, și-l compătimea. Dar mai era și altceva. Simțea că nici el n-ar mai fi putut fără ea. Căută totuși să nu-l amărască pe Luca, prefăcîndu-se că nu-i pasă de fată.

— Păi, n-ai vorbit cu ea ? Nu ți-a spus nimica ? Din cîte am băgat de seamă te-a îndrăgit.

— Parcă n-aș crede, răspunse Săndruț indiferent. Sau, cel puțin nu m-a lăsat să înțeleg așa ceva. N-am putut sta de vorbă numai noi doi. Era taica, era și Creștina, soru-mea... căută Săndruț să-l liniștească.

Luca oftă și-și văzu de treabă, dar înainte de a însera, le spuse că are de gînd să treacă pe la ai lui, pe la Visca, și plecă. Săndruț îl văzu bine că minte. Era sigur că spre Căzănești îi purtau pașii, dar se jenă să-i trimită în urmă-i pe Pătruț, cum îi trecuse o clipă prin minte. La urma urmei, de ce nu s-ar fi dus și la Căzănești ? Îi părea numai rău că de acolo va veni iar amărît și va fi iar posac și neprietenos, o vreme. De sentimentele Anuței era sigur. Se convinsese de aseară. Dar îi părea rău și de acest flăcău viteaz, dorindu-i o soartă mai bună : S-o uite pe Anuța, să-și găsească altă fată, că erau atîtea... Creștina, soru-sa, nu era deloc urîtă. Și l-ar fi dorit de cumnat. Dar... sau i s-o fi părut numai ? Pruncul acela, Pătruț, așa neîmplinit cum era încă... ori o fi doar o joacă de copii ? Creștinei nu părea să-i fie indiferent. Flăcăiașul se dezvoltase bine și Creștina, pînă la măritiș, ar mai avea. În doi, trei ani, Pătruț e flăcău în toată legea și ea fată mare. Surîse. Îi era drag Pătruț. Era isteț și netemător. Se deprinsese să mînuiască armele cu îndemînare. Sabia, pistolul, chiar și arcul cu săgeți. Prindea binișor băiatul, dar e adevărat,

încăpuse pe mîini bune. Toți erau luptători călițI. Mai bine să lase lucrurile să se desfășoare de la sine. N-avea rost să intervină. Luca, dacă va vedea că pînă la urmă Anuța nu-l mai bagă în seamă, va trebui să se lase păgubaș. Își va găsi și el pereche. El, Săndruț, nu i-a stat în cale. A fost loial, dar n-avea nici o vină ; fata pe el îl îndrăgise și nu pe Luca. Își dădea seama că dacă ar fi făcut chiar sacrificiul de a renunța la Anuța, de dragul prieteniei, cît l-ar fi durut aceasta, fata n-ar fi încetat să-l aștepte.

Luca pășea sprinten și cu pași siguri. Dorea să facă orice numai să zădărnicească dragostea fetei pentru Săndruț. Nu se putea împăca cu gîndul că Săndruț i-o ia totdeauna înainte. Orice s-ar întîmpla, numai asta, nu ! Ajunsese pe înserat, cam pe la aceeași oră cum ajunsese Săndruț cu o zi înainte. O văzu în curte, hrănind păsările. O strigă. Fata se apropie de poartă.

— Seara-bună, Anuță !

— Seara-bună, băciuț !

— A fost aseară Săndruț pe la tine, așa am auzit.

— Dumneata auzi multe, băciuț, da' să știi că n-a fost ! Am fost eu pe la el, dacă vrei să știi ! Nu l-am mai văzut de atuncea și mi-a fost dor ! Asta-i ! i-o tăie scurt.

— Va să zică, tot nu ți-ai luat gîndu' de la el ! Tu nu vezi că nici nu te bagă-n seamă ? De cîte ori a mai fost prin sat de atuncea ? Dacă-i era și lui dor de tine mai venea ! Venea cum am venit eu de atîtea ori, da' văd că nici nu vrei să te uiți la mine !

— Parcă poți să-i poruncești inimii, băciuț ! Ce să fac dacă numai el mi-a picat drag ? Sînt eu de vină ? Uite, fără el nu pot și gata !

— Mai gîndește-te, Anuță, să nu-ți pară rău mai tîrziu !

— Sînt gîndită gata, băciuț ! Nu mai am cum să mă mai gîndesc altfel ! Numai la el mi-i gîndu' ! Ți-am mai spus să nu mi te ții de urmă că-i degeaba ! Ce ? Nu mai sînt fete ? La urma urmei poate că mai bogate, mai cu stare. Noi, ce avem ? Ia, ce se vede !

— Am eu, Anuță ! Am pentru amîndoi, numai să mă asculți ! Pe Săndruț n-ai să-l poți face om de casă ! El numai una știe : socoteala cu domnii ! E bună și asta, nu

zic, da' de la o vreme omu' trebuie să se mai gîndească și la el ! La viața lui. El tot așa are să-și ducă traiu', tot prin păduri, tot ascuns. Ce viață-i asta ? Ce-ți trebuie un om ca el ?

— Da', din cîte știu, toți sînteți așa ! Toți ați jurat să n-aveți hodină pînă n-au să mai fie domni !

— Omu' jură multe, da' pînă la urmă... și de fapt, ne-am înțeles că acela care vrea să plece-i slobod. Am să plec, cînd oi crede de cuviință, și gata !

— Și crezi că așa mi-ai plăcea mai mult ? Ori crezi că-mi trebuie bărbat să-mi toarcă și să-mi depene ? La asta mă pricep eu și singură !

— Am să-ți plac, Anuță ! Cu vremea am să-ți plac ! Săndruț ăsta, nu-i nimica de capu' lui ! N-are să puie niciodată ban pe ban. Sărac a fost și sărac are să moară. Eu, dacă vrei, te scald în aur ! Auzi ? Te îmbrac în aur din cap pînă-n picioare ! Asta-s eu ! El n-ar face asta niciodată pentru tine și nici pentru nimeni altul. Nici pentru el, măcar !

— Și ce mi-ar ajuta dacă m-ai scălda ori m-ai îmbrăca în aur ? Auru-i rece ! Vreau să fiu îmbrăcată în căldura ochilor celui care mi-i drag, și-mi ajunge ! De murit de foame, n-ai grijă, n-om muri, și nici de la altu' n-om cere !

— Te fac doamnă ! Înțelegi ? Doamnă ! Te duc la Buda ori la Beci, îți cumpăr palate domnești, ai să ai slugi care să te spele și pe picioare ! N-ai să mai pui mîna pe nimica ! Doamnă, Anuță ! El n-ar fi în stare să facă așa ceva pentru tine !

— Doamnă ?! Și crezi c-aș putea sta așa, să nu fac nimica ? ! Să mă spele altu' pe picioare ? Da' ce-s, beteagă, oloagă, feri-doamne ? ! Ce viață ar mai fi și asta ? ! Eu cred că numa' două zile dac-aș sta să nu fac nimica, aș muri de urît, m-aș betegi !

— Ai să faci ce-i vrea și cum îi vrea, Anuță, numai ascultă-mă ! Nimenea n-ar fi în stare să facă asta pentru tine ! Nici douăzeci de Săndruți ! Numa' unu', Luca, pe care-l ai în față, el și numai el îi în stare de așa ceva ! Îți pun la picioare tot ce am !

— Da' de unde ai atîtea ? ! se miră fata. Dacă ai, înseamnă că aveți toți ! Numai așa poate fi. Dacă-i altfel... nu știu ce să zic ? Mai bine ia-ți gîndu' ! Mi-i drag unu', așa cum îi, și nu pot face altfel !

— De unde am ? Am ! Mulțumește-te cu atîta ! Săndruț n-are și nici nu s-o strădui să aibă. E prea prost pentru așa ceva.

— Bine că te-ai găsit dumneata deștept ! Așa cum îi de prost, mi-i drag ! Nu-mi trebuie altul ! Așa să știi ! Pe la poarta mea să nu mai dai că nici nu mă mai uit la dumneata ! Caută-ți alta, îmbrac-o cum îi vrea, cumpără-i scumpeturi, fă-o doamnă ! Eu n-am de gînd să mă domnesc ! Săndruț s-a ridicat împotriva domnilor și eu... doamnă ! Bine mi-ar mai sta doamnă, n-am ce zice !

— Da' dacă Săndruțu' tău ar muri ?

— Ai fi în stare... dar n-apucă să-și termine vorba că Luca, speriat de ceea ce rostise, reveni.

— La ce te gîndești, fată ? ! Da' nu știi ce viață ducem ? Poate că nu știi că, odată, dacă nu eram eu, ehei...

— Ba știu. Mi-a spus. Da' am mai auzit că și el te-a scăpat o dată de la moarte ! Mi-a spus Pătruț.

— Mai bine mă lăsa să crăp, atuncea ! Tot n-am noroc !

— Nu mai vorbi așa, băciuț, i se muie inima fetei. Știi bine că dragoste cu sila nu se poate ! Sînt atîtea fete, și mai frumoase ca mine... Ce ? Parcă numai eu ?... Dacă mi-i drag el, ce să fac ? Să-mi rup inima ? N-ai băgat de seamă cum se uită fetele la dumneata ? Alege-ți ! Spune-i numai o vorbă și oricare...

— Nu-mi trebuie alta, înțelegi ? Numai tu îmi placi ! Și, zi, asta-i hotărîrea ta ? Să nu mai vin ? Să nu te mai caut, Anuță ? și din glasul omului se desprindea atîta durere, încît fata oftă.

— Vino, băciuț, da' în cinste și omenie ! Nu se cade să te legi de fata pe care, știi bine, a îndrăgit-o un prieten bun ! Că m-a îndrăgit și el, băciuț. Orice-ar fi, nimica nu ne mai poate despărți.

— Are să-ți pară rău, Anuță, amenință Luca. Ai să mă cauți, și n-ai să-mi mai trebuiești !

— Dacă zici că n-am să-ți mai trebuiesc, înseamnă că poți să trăiești și fără mine ! Săndruț n-ar fi fost în stare să rostească vorbe ca astea ! Caută-ți alta, și are să fie bine, băciuț ! Ai să vezi.

Flăcăul îi întoarse spatele și o porni amărît spre pădure. Cunoștea bine poteca, nu-i mai era teamă că va cădea în prăpastie.

XVII „FÎNTÎNA CERBULUI"

Noi veşti aduse Pătruţ în adăpost. Baronul Werner, din Tătăreştii de Criş, pusese ochii pe Vîrsava lui Ispasu' Cucului, o fată de vreo 16 ani, mult lăudată pentru frumuseţea ei. Îi trimise vorbă de vreo cîteva ori ca să vie pe la castel, dar fata refuzase. Atunci, baronul trimise trei haiduci domneşti ca s-o aducă cu sila. Ispas puse mîna pe secure şi fata mai avu timp să se strecoare la adăpostul pădurii, dar fu prins, legat şi adus la curte. Cincizeci de bice porunci baronul pentru Ispas. Cînd fu slobozit abia se mai ţinea pe picioare, bietul om. Acuma zăcea. De trei săptămîni zăcea şi nu mai putea lucra nimic. Fata se ţinea mai mult ascunsă şi, Catrina, nevasta lui Ispas, nu mai prididea cu lucrul şi cu îngrijirea omului suferind.

La această veste, în adăpost se făcu tăcere. Baronul, pînă atunci nu fusese pus la gloabă. Nu i se găsise pricină pentru aşa ceva. Pricina se ivise şi nu trebuia lăsată. Nu scotea nimeni nici o vorbă. Pe lîngă altele, baronul era unul din cei mai încăpăţînaţi nobili şi se şi lăudase, nu o dată, că va pune mîna pe Săndruţ, cu oamenii lui şi-l va duce la spînzurătoare. Ispanul, neîncrezător, îi ură succes, dar se îndoia că baronul va reuşi. Cîte nu încercase el, în calitate de conducător al comitatului, dar pe Săndruţ, ori măcar pe vreunul din oamenii lui, nu-i putuse prinde.

Fără vorbă, Săndruţ scoase din geantă o bucată de hîrtie, îşi ascuţi o pană şi scrise :

„Măria Ta ! Pînă mîine seara îi vei duce lui Ispasu' Cucului, pe care l-ai betegit, şase saci de grîu, zece de cucuruz şi un porc gras ! Pentru noi, poimîine dimineaţa, la Fîntîna Cerbului, vei lăsa într-un săculeţ ori lădiţă, cum vei crede de cuviinţă, zece mii de florini ! A doua : să nu te mai legi de fata lui Ispas, Vîrsava, s-o laşi în pace, că va fi vai de tine ! Aşa să faci, şi nu altfel, că vei plăti preţul îndoit! Cu cele cincizeci de corbace îţi rămîn dator pentru altă dată ! Săndruţu' Tomii".

Înfăşură răvaşul pe coada unei săgeţi şi-l trimise pe Iovuţ, care se oferise, să-i dea drumul.

— Degeaba, spuse Serafim. Ăsta n-are să facă ce i-ai scris, ca ceilalţi domni ! Îl ştie toată lumea cît e de încăpăţînat. Numai cu sila, dacă-l călcăm pe timp de noapte, să ne putem lua singuri cele cerute.

— Să primească răvaşul şi-mi ajunge, spuse Săndruţ. Dacă nu face cum îi poruncim, să nu se vaiete pe urmă ! Au mai încercat-o şi alţii ! Găsim noi ac şi pentru cojocul lui.

— Ăsta-i omu' dracului, interveni Luca. Are neamuri tocmai pe la Beci, îl cunoaşte pînă şi împăratu' ! Mai bine l-am lăsa în pace că nu se ştie ! Prea te crezi de nerăpus, Săndruţule !

— Am planul meu şi trebuie să-mi reuşească, afirmă sigur de sine Săndruţ. Dacă nu va răspunde în nici un fel, îl călcăm la el acasă, cum am făcut-o la Caraci ! Pătruţule; tu ia-ţi locul în cuibul tău din gorun şi ai să ne faci semn. Dacă pune banii şi pleacă, e bine, dar eu cred că va sta la pîndă cu oamenii lui. Stă la pîndă, stăm şi noi ! Cît vor putea pîndi ? Şi mi-a mai venit ceva în minte : moş Manole, i se adresă bătrînului, care o făcea pe bucătarul, spuneai dumneata că te pricepi să faci o băutură, din care, dacă bea cineva, doarme cîteva ceasuri, tun. Ai cu ce s-o faci ?

— Am, răspunse bătrînul. Am atîta cît să pot adormi un sat.

— Nu mi-ar trebui decît pentru douăzeci-treizeci de oameni. Cu mai mulţi tot nu vine baronul. Golim apa din fîntînă, turnăm acolo fiertura, şi, dacă vor sta la pîndă mai multă vreme, li se va face foame. După ce vor mînca, are să-i rupă setea. Vor bea apă din fîntînă şi gata. Că de pîndit, vor pîndi. De mult se laudă că are să mă prindă şi prilej mai bun ca ăsta tot n-are să găsească. Numai că, parcă-l văd pe baron legat.

— Da' dacă trece vreun drumeţ ? întrebă Groza. Poate bea apă şi adoarme şi el.

— Moş Manole, îl întrebă Săndruţ, băutura dumitale e vătămătoare ?

— Da' de unde ? Dimpotrivă-i tămăduitoare. O dau să bea celor răniţi să le aline durerile. Doarme omu' şi cînd se trezeşte-i mai hodinit ca după un somn bun.

— Atunci e bine ! Apucă-te şi fierbe-o. Mîine dimineaţă are să ne trebuiască. Pătruţule, tu ai să faci trebuşoara asta înainte de a te urca în cuib ! Cînd vei vedea că au adormit toţi, ori dacă rămîne treaz numai unul sau doi, dacă n-or bea, ne dai de ştire cu fumul ! Asta-i !

Nici nu se iviseră zorile şi Pătruţ era la locul lui, în cuib. Golise jumătate din apa fîntînii, turnase fiertura şi-şi luă locul de pîndă. Cum debitul izvorului era mic, fîntîna se umplea la loc aproape într-o zi întreagă.

Nu trecuse un ceas de cînd se urcase în cuib şi văzu pe şosea un grup de călăreţi, apropiindu-se. Erau şaisprezece, dar bine înarmaţi. În frunte călărea însuşi baronul. Îşi făcuse socoteala că Săndruţ va veni personal să ridice banii, ori dacă va trimite pe altcineva, nu va trimite mai mult de doi-trei oameni pentru aceasta. Odată prinşi va şti el cum să scoată de la ei tot ce ştiau în legătură cu Săndruţ, unde se adăposteşte, cum e păzit locul şi tot ce trebuia să ştie, ca să-l poată lua fără veste. Dacă va socoti că în urma informaţiilor pe care le va smulge oamenilor lui Săndruţ nu-i vor ajunge haiducii, va cere de la ispan. Atît îi trebuia să ştie, locul adăpostului şi felul cum e păzit şi apărat. Îşi făcuse socoteala şi că Săndruţ va veni poate cu întreaga bandă şi atunci nu i se va putea opune. În cazul acesta se va retrage cu oamenii, fără să angajeze lupta, neavînd nimic de pierdut, pentru că în lădiţa în care trebuiau să fie florinii, pusese pietre.

Pătruţ, de sus, urmări întreaga desfăşurare. Doi haiduci duseră lădiţa, ce părea destul de grea, şi o aşezară lîngă fîntînă. După aceea, fiecare îşi ocupă cîte un loc de pîndă bine ales, în aşa fel încît să nu fie văzut nici dinspre şosea, nici dinspre pădure. Se aranjaseră astfel încît să-i poată împresura cu uşurinţă pe oamenii lui Săndruţ dacă vor fi mai puţini, dar să se şi poată retrage nevăzuţi dacă ar fi nevoie.

Lungă fu aşteptarea. Pîndiră mai mult de o jumătate de zi şi oamenii Săndruţului nu se mai arătau. Nu venea nimeni să ridice banii. Baronul începu să se îngrijoreze. Desigur, gîndi, Săndruţ aşteaptă să se lase întunericul pentru a lua lădiţa. Nu-i va face pe plac. Îl va aştepta oricît. Începuse să-l necăjească foamea. Chemă pe unul din haiduci şi-i porunci să le spuie oamenilor să mănînce toţi, pe rînd, dar să fie pregătiţi pentru orice. După ce mîncară, cîte unul, şi numai după ce se asigurau că se pot apropia

de fîntînă fără a fi văzuți, băură. Pătruț îi urmări pe toți. Nu rămăsese nici unul neadăpat în afară de baron.

— E bună ? îl întrebă pe unul din haiduci, baronul.

— Foarte bună, Măria Ta ! Rece ca gheața !

— Adu-mi și mie, porunci, aruncîndu-i un bidon din cele ce se folosea în mod obișnuit la vînătoare. Baronul bău și el pe săturate. Se lăsă iar liniștea. Pe rînd, începură să cadă în toropeală și adormiră buștean. Ultimul adormi baronul. Abia după ce se asigură că nici unul nu mai mișcă, Pătruț aprinse feștila fumigenă. În cîteva minute apărură oamenii lui Săndruț, ferindu-se totuși, pentru orice eventualitate. Nu le trebui mult să-i dezarmeze și să-i lege pe oamenii baronului. Se apropiară de lădiță și-i ridicară capacul. Săndruț izbucni în rîs.

— Mă gîndeam eu că poate fi și așa. Nu-i nimic. Ne va aduce doúăzeci de mii. Și așa abia ne ajung banii pentru a îndestula nevoile. Are de unde, tîlharul !

Îi tîrîră pe toți într-o poiană nu prea îndepărtată. Abia după vreo cîteva ceasuri începură să facă ochi. Însera aproape. Se deșteptă și baronul. Deschise ochii mirat și dădu să se miște. Abia atunci băgă de seamă că mîinile și picioarele îi erau bine legate.

— Bună-seara, Măria Ta ! îl salută Săndruț ceremonios, ridicîndu-și pălăria și făcîndu-i în batjocură o plecăciune adîncă. Vezi, am fost om de cuvînt și am venit. Dar am băgat de seamă că nu m-ai ascultat, și asta nu-i bine, Măria Ta ! Nu știu cum ne-om împăca ? Taci, Măria Ta ? îl întrebă. Ți-a pierit graiul ? Parcă te băteai în piept că mă prinzi ! Vezi, niciodată nu-i bine să te lauzi ! Nu-i frumos !

Baronul tăcea. Își aruncă privirile în jur, dar constată că toți oamenii îi fuseseră legați. Abia atunci își dădu seama că se află neputincios, la discreția brigandului, cum îl numea.

— Poate că nu mă cunoști, Măria Ta ? continuă Săndruț. Sînt Săndruțu' Tomii, cel cu răvașul. Rău îmi pare că nu ne-am putut înțelege ! Ce ți-am scris, Măria Ta, și ce-ai făcut ! Ți-am cerut florini, mi-ai adus pietre. Și măcar să fi fost din cele prețioase, că nu era bai. Dar sînt pietre de rînd ca toate pietrele. Din acestea nu ne trebuie.

— Tîlharule ! se dezmetici baronul.

— Nu mai mult ca Măria Ta ! N-am siluit pe nimeni, n-a fost biciuit nici un om din porunca mea, n-am luat

nimic de la cei săraci. precum faci Măria Ta ! Judecă și singur și vezi care-i tîlharul !

— Tot ai să-mi pici în mînă, și atunci...

— S-au mai lăudat și alții, Măria Ta, și nu erau legați. Ți-oi pica, să nu zic într-un ceas rău, dar, deocamdată, mi-ai picat ! Din cîte văd cum ai procedat cu lădița, în loc de bani aducîndu-mi pietre, cred că și celelalte porunci ale mele le-ai nesocotit. Ai trimis porcul, grîul și cucuruzul, nenorocitului aceluia de Ispas ?

— Nu și nici nu le-oi trimite, tîlharule !

— Asta rămîne de văzut. Ia dezbrăcați-mi-l ! porunci. Aron și cu Groza îi dezlegară mîinile scoțîndu-i surtucul și cămașa.

— Așa, frumușelule ! Tare bine-ți șade ! Tot în răvaș era vorba și de cincizeci de corbace, cele pe care le-ai poruncit pentru Ispasu' Cucului. Am zis că ne-om întîlni cîndva și pentru trebușoara asta, dar văd că te-ai grăbit. Te mînca pielea, frumușelule ! Cine știe cînd ne mai întîlneam, dacă aduceai banii și executai și celelalte porunci, îți rămîneam datornic. Așa, mi-ai venit singur la mînă. Ia prinde în brațe fagul ăsta, dar strînge-l bine ! Ca pe o drăguță să mi-l strîngi !

Baronul nu schiță nici un gest de supunere.

— Aaa ! Nu asculți ! Biine ! spuse Săndruț și se și auzi șuieratul harapnicului. Asta-i pe deasupra, frumușelule ! Mai ai cincizeci ! Strînge-l în brațe cînd îți poruncesc !

Cînd simți usturimea, baronul și îmbrățișă arborele. În cîteva clipe fu bine legat.

— Acuma să stăm de vorbă ca oamenii, frumușelule ! Poruncește unui om de-al dumitale să aducă numaidecît douăzeci de mii de florini ! Știai că așa va fi dacă-mi pici în mînă ! Tot acelui om să-i poruncești ca să i se ducă, fără zăbavă, cele ce le-am poruncit lui Ispasu' Cucului. Un om de-al meu îl va însoți. Trebuie să mă conving că toate se vor face de data asta cum am poruncit ! Dacă nu se va face așa, doamna, baroneasa, nu va mai primi acasă decît un eunuc. Te va lăsa și-și va căuta altul. Ce să mai facă cu un scopit ? Îl vezi ? îi arătă jungherul. Taie ca briciul ! Te-am văzut la Bălgrad, lîngă ișpan, cînd l-ați ucis pe Crăișor ! Îți plăcea ! Eu n-am să te ucid. Am să te fac neom ! Care merge cu omul Măriei Sale ?

— Mă duc eu, se oferi Pătru.

— Ascultă, frumuşelule ! Dacă acestui om al meu i se va clinti un singur fir de păr, şi dacă pînă la miezul nopţii nu-i aici cu florinii şi cu vestea că şi celelalte au fost împlinite, fără supărare, ai să te întorci la mărita doamnă cum am spus, şi tare mă tem că n-are să stea măcar să te oblojească. Asta pînă la miezul nopţii ! Dacă trece, nu-ţi va vedea decît capul înfipt într-o ţepuşă din cele cum ai văzut la Bălgrad, în care a fost înfipt capul Crăişorului. Alege-ţi omul şi porunceşte !

Baronul îl chemă pe maimarele haiducilor şi-i porunci ce are de făcut. Pătru îl însoţi. Ceilalţi rămaseră legaţi.

Aşteptară în jurul focului. Pe baron, care era legat de fag, începură să-l supere ţînţarii. Se rugă să i se îngăduie să-şi pună măcar cămaşa. Săndruţ nu se lăsă înduplecat. Pînă la întoarcerea lui Pătru era hotărît să aştepte. Rîdeau şi glumeau pe socoteala prinşilor. După trei ore de aşteptare se auziră tropote de cai în galop. Săndruţ îşi ascuţi auzul. Distinse că erau doi călăreţi. Nu puteau fi decît cei aşteptaţi. Omul pus de pază lîngă fîntînă îi recunoscu şi-i aduse. Veniseră cu cei douăzeci de mii de florini şi Pătru confirmă că şi celelalte porunci fuseseră îndeplinite.

— Mai rămîne cealaltă datorie, Măria Ta ! Corbaciul. Cele cinzeci de lovituri !

— Nu mă umili ! Nu-ţi ajunge ? ! Ţi-am dat ce-ai cerut ! Ce mai vrei ?

— Ai dat, Măria Ta, dar cînd şi cum ? Zici că te umilesc. Recunoşti dar că bătaia umileşte ! Ori poate consideri că umileşte numai feţele simandicoase, pe domni ? Află de la mine, Măria Ta, bătaia umileşte pe oricine, fie nobil fie rob ! Care-i tîlharul căruia i-ai poruncit să-l biciuiască pe Ispas ? El va fi cel ce te va lovi, Măria Ta ! Bătaia e la fel de umilitoare şi pentru cel ce loveşte ! Nu vreau să-mi murdăresc mîinile !

— E Scăpău, răspunse baronul, dar încă o dată te rog, nu mă umili !

— Ce să facem, fraţilor, îi consultă Săndruţ pe ceilalţi ?

— Eu aş zice că dacă Măria Sa, baronul, făgăduieşte că în viaţa lui nu va mai porunci ca oamenii să fie biciuiţi, să-l iertăm ! Dacă nu s-o ţine de vorbă, avem noi grijă ! Tot îl prindem cînd vrem ! propuse Iovan musăreanul. Ce ziceţi, fraţilor, bine am vorbit ?

— Bine, da' să făgăduiască ! confirmară şi ceilalţi.

— Făgăduiești, Măria Ta ? îl întrebă Sândruț pe baron.

— Făgăduiesc, răspunse aceasta, dar nu pentru că mă sileşti ! Dacă vrei poți să mă și bați, că ai să-mi pici odată în mînă și n-am să ți-o iert ! Dacă făgăduiesc este numai pentru că, într-adevăr, îmi dau seama că ai dreptate. Bătaia e umilitoare pentru orice om. Dar să știi că-ți rămîn cel mai înverșunat dușman ! De mine n-ai să scapi, numai dacă mă ucizi !

— N-am să te ucid, Măria Ta. Dacă mi-ai fi spus că-mi rămîi prieten tot nu te-aș fi crezut, așa îmi place că mi-ai spus-o pe față. Rămînem dușmani pe mai departe, Măria Ta ! Dezlegați-l ! porunci.

Baronul fu slobozit din legături.

— Și încă ceva, Sândruțu' Tomii, mai spuse baronul. Dacă te prind, știi ce soartă te așteaptă ! Voi fi făr' îndurare !

— Dacă voi fi prins nici n-am să vă cer îndurare ! Puțin îmi pasă de îndurarea voastră, a domnilor, dar să nu uitați că n-ați fost de cînd lumea, și nici nu veți dăinui în veci ! Am citit. La începutul începutului fiecare om era stăpîn pe capul lui ! Cunosc și istorie, Măria Ta, și am mai studiat și altele ! Voi, domnii, n-ați fost de cînd lumea, o repet. Anumite împrejurări v-au ridicat deasupra mulțimii. Însăși mulțimea v-a făcut ceea ce sînteți, pentru anumite merite. V-ați crezut îndreptățiți să transmiteți aceste merite urmașilor voștri și ați greșit. Au greșit și acei oameni ai începuturilor care v-au lăsat să-i îngenunchează. Și nu e drept, Măria Ta ! Așa s-a ajuns ca unele împărății să fie conduse de niște becisnici, în loc să fie puși la conducerea noroadelor oameni aleși, cei mai pricepuți. Oamenii se răzvrătesc, Măria Ta ! Au început să vadă că și sîngele vostru, al domnilor, e roșu și nu albastru cum pretindeți ! Va veni și vremea cînd nu veți mai fi, precum a fost și vreme cînd n-ați fost.

— Te sumețești ! Crezi că tu, cu mîna ta de oameni, vei reuși să întorci crugul vremii ?

— Dacă astăzi sîntem puțini, să știi, Măria Ta, că vom fi mulți ! Nu sînt singurul. Și dacă nu veți conteni cu asupririle ne vom înmulți mai iute. Vom spori ! Va veni vremea cînd se va scula tot robul, Măria Ta ! Ține minte ! Te-am avut în puterea mea și te-aș fi putut ucide. Nu-mi

place. Vreau numai să vă fac să înțelegeți că atîta vreme cît trăiesc am să vă stau în coastă ! După aceea copiii noștri, nepoții, tot vă vor stîrpi sămînța !

— Te văd om învățat. Aș avea puterea să pun o vorbă bună și în scurt timp ai ajunge mare conducător de oști. Lasă-te de tîlhărie ! Credeam că ești un om de rînd. Cine ești ?

— Săndruțu' Tomii, precum ți-am mai spus, Măria Ta. Sînt un om de rînd. Va veni vremea cînd toți oamenii de rînd vor fi ca mine, vor putea citi. vor înțelege, și ceasul nu-i departe. Pe Crăișor l-ai văzut cum a murit. Am învățat și vor învăța și ceilalți să moară astfel. și atunci să vă temeți. că sîntem mulți ! Ca nisipul mărilor de mulți ! Pe toți nu ne veți putea ucide. și atîta vreme cît vor fi domni se vor naște și Crăișori ! Să vă temeți !

— Mai gîndește-te ! Ai putea ajunge om mare. Dacă te vei hotărî, să mă cauți ! Nu-ți voi purta pică, numai părăsește drumul pe care ai pornit !

— Asta nu se poate, Măria Ta ! Fiecare cu drumul lui și fiecare cu crezul lui. De moarte nu mă tem. Am prins putere din puterea Crăișorului ! Ai putea să mori cum a murit el. Măria Ta ?

— El a fost un fanatic, altfel nu-mi pot explica !

— Dar ceilalți ? Cloșca, în special.

— Nu știu ce să-ți răspund. N-am să pot uita niciodată ce-am văzut acolo, la Bălgrad ! Dar cîți sînteți așa ?

— Vom fi toți, Măria Ta ! Toți robii, toți asupriții ! Au început oamenii să priceapă că e mai ușor să mori așa și încă mai lesne în luptă, decît stors de vlagă, zi de zi, ca vitele, cu jugul de grumaz.

— Chiar dacă aș înțelege eu. ceilalți nobili tot nu vor pricepe asta și nu vă va fi ușor să ne doborîți. Sîntem tari. Nespus de tari.

— Sînteți încă, dar nu veți mai fi. Pe măsură ce ne vom întări noi, robii, puterea voastră va scădea. și atunci nu veți mai fi, așa cum a poruncit Crăișorul ! De la el am învățat să nu ne temem de moarte și că se poate muri frumos !

Baronul dădu a lehamite din mînă și plecă însoțit de ceata cu care venise, doar că. fără arme. Acestea rămaseră la oamenii Săndruțului. Era poate unul din primii domni care începuseră să priceapă ceva. Sînt tari și robii ! Din ce în ce mai tari. Nu se vor lăsa umiliți și bătuți la ne-

sfîrșit. Și atunci ? Atunci ce se va întîmpla cu ei, nobilii ? Vor ajunge ei robi și ceilalți stăpîni ? Asta nu se putea. Erau prea puțini. Atunci cum va fi ? Se vor contopi cu gloata ? Grea va fi contopirea dacă va fi să se săvîrșească vreodată. Studiase la Paris. Avea cunoștință de unele curente ce începuseră să circule chiar și în rîndul unor tineri nobili, cum era și el. Curente liberale. Din ce în ce se ridicau mai multe voci pentru abolirea iobăgiei. Oficial fusese chiar desființată, dar în practică ? Nu rămăseseră tot dependenți de marii latifundiari ? Ce va mai fi ? Încotro se îndreaptă omenirea ? Omul acesta, Săndruț, îi dădea de gîndit. Chiar dacă va fi prins, ar trebui ucis în taină, în temniță, fără martori. Dacă va fi suit pe eșafod, în văzul mulțimii, cum făcuseră cu cei de la Bălgrad, se vor ridica alții și mereu alții, tot mai mulți, și atunci ce va fi ? Teama, nu numai pentru el, pentru întreaga tagmă a nobilimii, îl cuprinse. Cum va fi atunci cînd nu vor mai fi nobili. Cine are să conducă noroadele ? Cine... mă mai întreb cine ? Oameni ca acest brigand, aceștia vor sta în fruntea mulțimilor. Se vor ridica alți nobili ? Așa s-au ridicat și ei la vremea lor. Nu. Așa ceva nu se va mai putea întîmpla. Robul, odată jugul scuturat, nu se va mai lăsa înjugat și-l va strivi pe cel ce va încerca s-o facă. Istoria nu se repetă, a rămas doar vorba. Dar cum va fi ? Dacă nu vroiau să piară, nobilii trebuiau să facă ceva. Dar ce ? Cu biciul, robii nu mai puteau fi ținuți în frîu. Trebuia găsit altceva. Aceste gînduri îl purtară pînă acasă, dar cît judecă, cît socoti, nu putu dezlega taina viitorului. Era prea opacă. Înțelegea doar că lumea se schimbă, se tranformă oamenii, și pentru nobilime se prezenta un viitor nebulos. Nu-l putea întrevedea. Să fugă ! Dar unde să fugă ? Și putea oare omul fugi de el însuși ?

XVIII ASEDIUL

De cînd descoperise ieşirea tainică, Săndruţ nu le mai dădea oamenilor atîta zor cu aprovizionarea. Socotea că măsura, care la început era bine venită, de a aproviziona adăpostul pentru un timp cît mai îndelungat, nu-şi mai avea rostul. Era sigur că, oricînd, se putea strecura cineva din adăpost pentru a-i aproviziona cu ce le trebuia în cazul unui asediu prelungit. Gîndise şi se socotise mult dacă nu era cazul să le dezvăluie taina şi celorlalţi membri ai cetei şi pînă la urmă se convinse că Pătruţ avea dreptate. Taina era bine să fie încredinţată doar căpeteniei şi transmisă din căpetenie în căpetenie. Se sfătui mult cu Pătruţ în această privinţă, şi acesta fu de aceeaşi părere, angajîndu-se ca, în eventuala cădere în luptă ori capturării actualei căpetenii, să nu-i încredinţeze taina decît celui care va fi ales la conducerea cetei. Dealtminteri nici nu-şi pusese problema descoperirii tainei adăpostului, aceasta fiind greu de dibuit cînd intrarea era deschisă, darmite cu ea asigurată. Numai trădarea vreunui membru al cetei l-ar fi putut aduce pe duşman în apropierea adăpostului, dar şi atunci, odată intrarea baricadată, puteau duşmanii să aştepte mult şi bine ca ceata să se predea, cu forţa neputîndu-se intra în adăpost.

Serafim şi Ianoş îi atraseră într-o zi atenţia lui Săndruţ că proviziile se împuţinează şi în eventualitatea că locul adăpostului ar fi descoperit din întîmplare şi ieşirea păzită timp mai îndelungat, ar fi fost siliţi ori să se predea, ori să forţeze prin luptă încercuirea. Săndruţ era cît pe ce să le dezvăluie taina ieşirii tainice, dar renunţă, urmînd sfatul lui Pătruţ. Le răspunse simplu că adăpostul n-avea cum să le fie descoperit, chiar şi din întîmplare, căci nimeni nu se încumeta să vie în pustietatea acelor meleaguri, grijile ce şi le făceau, fiind zadarnice.

De față la discuție fu și Luca. La început susținu și el necesitatea sporirii proviziilor. Aproape că o socoti ca pe o lipsă de prevedere dăunătoare părerea lui Săndruț, și chiar îl acuză că în calitate de căpetenie a cetei era primul lucru la care trebuia să se gîndească, afirmînd că dacă el ar fi fost ales căpetenie se asigura în primul rînd de îngrămădirea unei cantități cît mai mari de rezerve. Își arătă fățiș nemulțumirea, căutînd să demonstreze incapacitatea de conducător al lui Săndruț, insinuînd că acesta n-ar fi căpetenia tocmai potrivită dacă neglijează una din cele mai de seamă condiții de securitate a cetei. Spera, intenționa chiar, să-i submineze autoritatea pentru a-i sili pe ceilalți să-l aleagă pe el căpetenie. Membrii cetei însă nu-l prea băgară în seamă. Aveau prea multă încredere în capacitatea de conducător a lui Săndruț și Luca își dădu seama că oricît va încerca, atîta vreme cît Săndruț trăia, pe această cale nu-l va putea doborî. Tot timpul zilei rămase posac. Dealtminteri, membrii cetei se deprinseseră cu atitudinea aceasta a lui Luca. Din zi în zi devenea tot mai tăcut și mai întunecat. Atît era de amărît, încît răspundea în răspăr cînd era întrebat cîte ceva ori nici nu se ostenea să răspundă. Oamenii o puneau pe socoteala unor greutăți și supărări familiale, și cînd văzură că zadarnic încearcă să-i alunge gîndurile negre, se lăsaseră păgubași. Seara, după ce se culcă, nu putu da geană-n geană. Îl măcina veninul inferiorității, îl pizmuia pe Săndruț pentru autoritatea necontestată ce și-o cîștigase asupra cetei și ura, care mocnea tăcută de atîta vreme, începu să se reverse, ca un rîu în urma unor ploi torențiale. Dar de data aceasta ura nu-l atingea doar pe Săndruț, ci pe toți membrii cetei. Îi ura și pe ei numai pentru faptul că se supuneau orbește, — așa considera el — la orice propunere ce venea din partea lui Săndruț. Or, dacă ceata îi aproba pînă și cele mai temerare hotărîri, pe care niciodată nu le lua de unul singur, era că toate acțiunile propuse se dovediră a fi înțelepte, bine chibzuite, și avuseseră succes, și, în toate aceste acțiuni, sarcina cea mai grea, cea mai primejdioasă, și-o lua căpetenia. Nu era, ceea ce socotea Luca, supunere oarbă. Frămîntîndu-se astfel în culcuș îi veni în gînd, strecurată cu perfidie, ideea trădării. În definitiv ce-l lega pe el de acești oameni ? Jurămîntul pe care-l făcuse ? Dacă se gîndea bine, jurase numai de teama să nu fie exclus din ceată ; să rămîie în preajma acelor avuții inestimabile pe care le cu-

prindea comoara. Abia acum își dădea bine seama ce-l făcuse să jure. Care era temeiul jurămîntului ? Păstrarea unei taine pe care o considera lipsită de sens. Crăișor ? Despre ce Crăișor putea fi vorba ? Numai mintea înfierbîntată a lui Săndruț putea să viseze la un Crăișor. Se mira cum de și ceilalți ajunseseră să creadă cu atîta tărie în acest homeric Mesia. „Trădătorul va fi dat morții !" suna jurămîntul. Dar cine l-ar mai putea da morții dacă din ceată nu va mai rămînea unul ? Cine ar rămîne singurul cunoscător al tainei ar fi totodată și stăpînul comorii. L-ar putea sfida pe însăși împăratul, dispunînd de o asemenea bogăție. Dar ce avea el cu împăratul ca să i se opună ? Ce avea el cu domnii, dacă va fi mai bogat, mai puternic decît ei ? După ce nu va mai rămînea nici un supraviețuitor al cetei, ar lua aur din comoară cît ar putea, și-ar face un rost undeva, departe, unde nu l-ar cunoaște nimeni, și, treptat, cu un cal de munte ori asin, ar căra întreaga avuție unde s-ar stabili. Și Anuța ? Odată Săndruț mort, ce-ar mai avea de făcut ? Ar minți-o că întreaga ceată a căzut în luptă și doar el avusese norocul să scape. Dacă va șovăi de la început, pînă la urmă tot va fi silită să-l creadă. Știindu-l bogat... Se înspăimîntă la gîndul că numai ceea ce-i trecuse prin gînd era o crimă monstruoasă, dar aducerea ei la îndeplinire... Oamenii aceștia se încredeau în el ca într-un adevărat frate. Dar frămîntarea aceasta nu dură mult. Perspectiva intrării în stăpînire a conținutului întregii comori îl ameți. Gîndul trădării, odată încolțit, începu să prindă rădăcini. Rădăcini viguroase, de buruiană otrăvitoare, pe care nu le mai putea smulge. În definitiv cine-l va mai putea condamna, ori bănui numai, dacă va rămîne singurul cunoscător al tainei ? Cine ar mai fi putut dezvălui monstruoasa crimă săvîrșită ? Trebuia să facă însă în așa fel, să găsească momentul cel mai potrivit, încît la ceasul cînd ar fi asediat adăpostul să fie toți acolo. Numai unul de va rămîne afară, i-ar putea zădărnici întregul plan. Provizii, socoti el, mai aveau pentru o săptămînă. Trebuiau împuținate și acestea. Să nu rămîie în adăpost mai multe provizii decît pentru o zi-două. În cazul unui asediu, reducîndu-și rațiile, ar putea rezista o săptămînă ; nu mai mult. Numai cu apa nu-și vor putea amăgi foamea, și, erau siliți ori să moară, ori să se predea. Oricare din aceste alternative echivala cu moartea. Să aștepte să scadă bine proviziile. Din cîte își dădea seama, Săndruț nici nu se gîndea să le spo-

reasca. Prea se încredea în faptul că peștera era aproape imposibil de descoperit. Dar va avea răbdare să aștepte atîta ? Nu ! Trebuia să caute altceva. Să facă în așa fel încît proviziile să scadă deodată. Dar cum? Moș Manole, aproape că nu părăsea adăpostul. Cum să facă? Cea mai mare parte a proviziilor consta din vînat. Carne afumată ori uscată, adăpostul avînd condiții ca păstrarea acesteia, practic, să dureze la infinit. Nici nu se putea pune problema alterării. Nu găsiseră cadavrul acela după o mie cinci sute de ani, mumificat ? Sau vor fi doar minciuni de-ale lui Săndruț ? Se poate să fi trecut atîta vreme de la moartea omului ? ! Oricum ar fi, de cînd foloseau adăpostul, nu li se alteraseră nici un fel de provizii. Pînă și făina se păstra proaspătă, de parcă atunci era adusă de la moară. Trebuia să găsească ceva. Toată noaptea nu făcu altceva decît să-și construiască fel și fel de ipoteze pentru a-și putea pune în practică mîrșava trădare. Trebuia să facă orice, numai să rămînă singur în adăpost, să găsească un pretext oarecare pentru aceasta.

A doua zi, chiar în zori, apăru Pătruț cu o veste care puse în alertă întreaga ceată. În ziua următoare, trebuia să treacă dinspre Arad un transport de pulbere și plumbi pentru garnizoanele din apusul Transilvaniei. Convoiul era însoțit doar de cincisprezece călăreți și se deplasa pe drumul ce urma cursul Mureșului. Pentru a ajunge la timp, trebuiau să pornească chiar din ziua aceea și să organizeze ambuscada. Săndruț își și întocmise planul de bătaie. Urma să se deplaseze întreaga ceată pînă la Ilia, unde aveau cai și ce le mai trebuia la unul din hangii. Își pregătiră armele și după-amiază o și porniră. La coborîrea unei pante, nu făcuseră decît cîteva sute de metri de la gura adăpostului, Luca alunecă și-și scrînti piciorul. Încercă să mai pășească, dar zadarnic. Orice pas îi stîrnea dureri de nesuportat. Întreaga ceată se opri.

— Ce-i, frate Luca ? se apropie Săndruț. Ce-ai pățit ?

— Nu mai pot, fraților ! Nu știu cum naiba am călcat și mi s-a sucit laba piciorului.

— Poți să ajungi singur la adăpost ? îl întrebă Săndruț sincer îngrijorat.

— Nu știu, frate, am să încerc.

— Îl ajut eu, se oferi Groza. Dacă mergeți mai încet, într-un ceas vă ajung din urmă. Nu-l putem lăsa așa !

— Îţi mulţumesc, frate, spuse Luca.

Ceata se deplasă încet, aveau tot timpul să ajungă la vreme, şi Luca, simulînd dureri îngrozitoare, se lăsă ajutat pînă la gura adăpostului. Ajutat de Groza şi de moş Manole coborî scara şi se întinse în pat. Groza se grăbi să-şi ajungă din urmă tovarăşii, iar moş Manole începu să-l doctoricească pe Luca. Îi trase uşor cizma, Luca scoţînd gemete de parcă era înjunghiat, îi scoase obiala şi ciorapul şi începu să-i fricţioneze cu atenţie piciorul cu nişte alifie special preparată de el pentru asemenea cazuri. Se pricepea bătrînul la treburi din acestea. Cunoştea fel de fel de buruieni de leac. Era un concurent de seamă al lui Florea, vrăjitorul din Băgara.

— Nu pare să fie nimic ! Zău dacă pricep ? ! se miră.

— Nu mai pot, moş Manole ! Nici nu ştii cum mă doare ! Doar n-oi fi crezînd că mă prefac ? !

— Da' cine zice aşa ceva ? ! Numai că am tras multe picioare scrîntite da' aşa scrîntitură n-am mai întîlnit ! Stai aşa şi nu mişca ! Rabdă ! Am să smucesc o dată şi să ştii că vine la loc.

— Rabd, moş Manole, orice, numai să-mi treacă ! Uite, ortacii îşi pun capu' în joc şi eu...

— Lasă, lasă ! Oricui i se poate întîmpla. Rabdă ! Acuma ! spuse bătrînul şi smuci.

Luca scoase un urlet ca de fiară şi se linişti.

— Parcă nu mă mai doare, Moş Manole ! Zău ! Eşti mare meşter !

Se sculă, puse încet piciorul pe vatră şi călcă, prefăcîndu-se că tot îl mai supără puţin.

— Parcă tot mă doare, da' nu aşa tare. Pot călca. Eu zic că dacă mă hodinesc un ceas aş putea merge după ei. Ştiu drumu'. Îi ajung.

— Nu-i slobod, Luca, băiete ! Măcar două zile trebuie să stai aşa !

Luca se prefăcu resemnat şi-i ascultă sfatul. Bătrînul însă nu se simţea în totul convins că într-adevăr avusese de ce-l lecui. La smucitură nu simţise, ca de obicei, acea trosnitură ca atunci cînd tendoanele şi oasele se aşază la loc, dar pînă la urmă nu se mai întrebă de ce. Cine ştie ? Sînt scrîntituri şi scrîntituri. Poate că e un caz cum nu mai întîlnise niciodată. Omul se vedea că suferă. Doar n-avea nici un rost să se prefacă. De ce ar fi făcut-o ?

În noaptea aceea Luca dormi bine. Planul era gata întocmit. Mai avea de stăruit doar asupra cîtorva amănunte, printre care și ieșirea bătrînului din adăpost, măcar pentru un ceas-două. Dimineața se sculă odihnit și simula doar ușor că șchiopătează. Bătrînul văzînd că poate să se ție pe picioare se gîndi că i-ar putea fi de un ajutor. Vroia să le pregătească flăcăilor o cină pe cinste, precum meritau după efortul pe care-l făceau, — nici nu se gîndea ca acțiunea să nu le reușească — dar era tocmai perioada cînd era bună de cules planta din care se pregătea băutura aceea adormitoare, pe care o folosea dealtminteri pentru cazuri cînd vreunul din bolnavi avea dureri insuportabile și nu se putea odihni, drept calmant. De cînd venise el o făcea pe vraciul cetei, nemaifiind siliți să mai apeleze la renumitul Florea. Pînă atunci nici nu fusese nevoit să îngrijească de vreunul, nefiind nici răniți, nici bolnavi. Își pregăteă însă de toate, pentru orice eventualitate.

Dacă zici că nu te mai doare așa tare, poți să mă ajuți ? îl întrebă bătrînul pe Luca.

— Păi, moș Manole, de ce nu ?

— Vreau să le pregătesc băieților o cină bună, da' trebuie să mă și duc în pădure să culeg niște buruieni. Dacă las să mai treacă cîteva zile nu mai e bună de nimica buruiana care o caut. Acuma-i toiu'. Poți să ai grijă de mîncare ?

— Spune-mi numai ce trebuie să fac, moș Manole ! se bucură Luca.

— Bătrînul îi dădu instrucțiuni și plecă fără grijă.

— Cît mai stai, moș Manole ? îl întrebă Luca. N-aș vrea să greșesc cumva și să stric toată mîncarea.

— Dacă faci cum ți-am spus nu strici nimica. Eu, mai devreme de trei-patru ceasuri nu pot veni. Buruiana e rară, trebuie căutată și aș vrea să strîng cît mai multă. Nu se știe cînd și la ce ne-o trebui. Mai am, da' nu strică să mai fie.

— Atuncea, mergi fără grijă, moș Manole, mă descurc eu ! îi răspunse Luca bucuros.

Lăsă să treacă vreo jumătate de ceas, ca nu cumva să-i treacă prin gînd bătrînului să se întoarcă, și trecu la fapte. Carnea conservată era așezată pe o culme chiar deasupra vetrei. Dacă s-ar fi rupt culmea, ar fi căzut pe foc și s-ar fi scrumit toată. Lui Luca nu-i fu prea greu să facă în așa fel încît să pară ruptă de la sine, ca din întîmplare. Avu grijă ca focul să mistuie aproape toate proviziile, făcîndu-l

să se întindă chiar pînă la sacii cu făină. Din ce mai rămăsese bun de folosit, dacă le-ar fi ajuns pentru o zi-două. Era mulţumit.

Cînd se întoarse bătrînul îl găsi văicărindu-se :

— Moş Manole, să mă bată Dumnezeu dac-am vrut ! Astă-noapte n-am putut dormi aproape deloc şi m-a prins somnu'. Cum s-o fi rupt culmea, dracu' ştie, că nici n-am simţit ! M-am deşteptat numai cînd am simţit că mă arde ceva la picior, îi arătă el cioarecii, anume pîrliţi de flacără. Ce ne facem acuma ? Trebuie să vie ortacii şi noi n-avem mîncare !

— Ce să-i faci ? Se mai întîmplă. Las' că fac eu ce s-o mai putea din ce-a mai rămas. Mîine au să se hodinească, c-or fi osteniţi, şi poimîine, dacă ies cu toţii la vînătoare, aduc pentru o săptămînă ori două. Mai aduce şi Pătruţ nişte făină cu măgaru' şi treaba-i bună. Bine c-ai scăpat tu. Cum erai adormit, puteai lua foc, doamne feri !

Lui Luca îi venea să zboare de fericire. Îi reuşise stratagema. Nimenea nu l-ar mai fi putut bănui. Abia aştepta să se reîntoarcă oamenii din acţiune, ca să găsească un pretext să părăsească tabăra. Era sigur că a doua zi, şi în noaptea următoare, nimeni nu va lipsi din adăpost, fiind cu toţii prea obosiţi, şi nici nu se putea un prilej mai bun ca să-i poată prinde pe toţi.

Spre seară, se înapoie întreaga ceată. Erau bucuroşi. Acţiunea le reuşise fără ca vreunul din ei să fie vătămat. Aduceau douăsprezece butoiaşe de pulbere, plumbi, flinte, săbii şi, pe deasupra, vreo şapte mii de florini. Banii fură împărţiţi chiar atunci, după vechile criterii, primindu-şi şi Luca partea.

— Tocmai la vreme mi-au picat şi florinii ăştia. Erau la mare ananghie ai mei ! Mîine dimineaţă plec să-i duc.

Oamenii, găsindu-l refăcut, erau mulţumiţi că-i făceau o bucurie. Cine putea să bănuiască ceva ? Doar Săndruţ îl privi cu oarecare neîncredere. „Ăsta numai la Căzăneşti se opreşte ! Îi ard călcîiele după Anuţa, şi, dacă nu poate altfel, crede c-o va încînta cu daruri !" gîndi, dar nu-şi făcu griji. Ştia el ce ştia.

Nici nu mijiseră zorile şi Luca era la drum. Nu se îndreptase nici spre Visca, la ai lui, nici spre Căzăneşti, cum bănuise Săndruţ, ci o luă spre Baia de Criş. Îi ceru lui Dura, care îl cunoştea, un cal bun şi mai mult în galop o

ținu pînă la Hălmagiu, la ișpan. Nu-și luase nici un fel de arme. Pentru treaba la care pornise nu-i erau necesare. Numai graba ca să-i poată surprinde pe toți în adăpost, încă în noaptea aceea, că, dacă întîrzia, nu era exclus ca măcar Pătruț să plece la drum, cum obișnuia, numai graba-i era de folos. De data aceasta era obosit, participase și el la luptă, și era mîndru nevoie mare.

Ajuns la poarta castelului fu cercetat cu amănunțime. După ce se constată că e neînarmat, fu anunțat ișpanul. Acesta porunci să-i fie adus sub pază. Deși nu se mai temea atîta de Săndruț, pentru că de cînd o pățise nu-i mai ieșise din vorbă, măsura de precauție o socotea necesară.

— Cine ești ? îl întrebă aspru, după ce Luca fu introdus în cabinet.

— Sînt haiduc domnesc, Măria Ta ! și minți că e în slujba grofului de la Ilia, la care, într-adevăr, slujise cîndva.

— Și cu ce treabă pe la mine ? !

— Am venit, Măria Ta, să ți-l dau pe mînă pe Săndruțu' Tomii ! spuse fără să ezite trădătorul.

Ișpanul ridică mirat din sprîncene, nevenindu-i a crede.

— Pe Săndruțu' Tomii ? ! se miră. Nu cumva ești unul din tîlharii lui ? se sperie.

— Dacă eram omul lui nu veneam aici și încă neînarmat. Măria Ta ! M-a trimis Măria Sa grofu' la Baia cu niște treburi. Am luat-o prin pădure, că știam locurile și am văzut un om înarmat. L-am urmărit, fără să bage el de seamă. L-am văzut coborînd într-o hudă din niște steni. Am pîndit. Unii intrau, alții ieșeau. Toți, înarmați pînă-n dinți. Mi-a dat prin gînd că nu pot fi decît oamenii Săndrutului. M-am prefăcut beteag și că m-am rătăcit. M-au băgat în peștera lor și am văzut tot.

— Măi tîlharule, tu minți ! Cum' era să te bage în peșteră ? ! Ce-s bolunzi ca să facă una ca asta ? !

— Măria Ta, să mă trăsnească Dumnezeu dacă mint ! Spun numai ce-am văzut cu ochii mei. Săndruț îi ajută pe nevoiași și m-a crezut unul din ei. M-au văzut beteag.

— Cîți sînt ? întrebă ișpanul.

— Treisprezece, Măria Ta.

— Iarăși minți ! Cum să fie numai atîția ? !

— Nu mint, Măria Ta ! să mă...

— Ori vrei să pui mîna pe suta de galbeni, numai așa. Aia n-o vezi pînă nu-l prindem !

— Nu-mi trebuie, Măria Ta ! Nu pentru galbenii aceia o fac ! Cu Săndruț am eu altă socoteală. Am avut și eu o drăguță la Căzănești. Acuma s-a încurcat cu el, și nu se mai uită la mine. Vreau să-l văd spînzurat, Măria Ta ! Asta-i !

Cu atîta patimă vorbise, încît ișpanul își dădu seama că într-adevăr îl urăște pe Săndruț. Dealtminteri n-ar fi fost pentru prima dată cînd o femeie trezește ura neîmpăcată între doi rivali.

— Atunci, vei rămîne aici pînă mîine și ai să ne duci acolo !

— Mîine-i prea tîrziu, Măria Ta ! La noapte ! Numai la noapte-i putem prinde pe toți !

— De unde știi ?

— Tocmai veniseră dinspre Mureș, unde au prădat o cocie de-a măritului împărat. Azi și la noapte hodinesc, așa i-am auzit. Numai unu' dacă scapă neprins poate să-i vestească și pe alții. Cine știe cîte cete or mai fi avînd și pe unde se ascund, minți Luca, căutînd să-i forțeze mîna ișpanului. Dacă le vine altă ceată în ajutor...

— Cum se poate pătrunde acolo ? Mai au vreo ieșire ?

— De ieșit nu mai au pe unde ieși, Măria Ta, da nici de intrat cu sila la ei nu se poate. Dacă se închid pe dinăuntru nici cu toate cătanele din lume nu-i mai scoți ! Da' nu prea au demîncare. Să aibă pentru o zi ori două. Dacă s-or simți pîndiți au să facă să le ajungă pe mai multe zile, au să mănînce mai puțin. Hai să zic, să le-ajungă pe o săptămînă, mai mult nu. Apă au acolo, da' numai cu apă n-au să poată trăi, și atuncea trebuie să iasă de acolo, cînd i-o rupe foamea. Cătanele să aibă cu ele ce trebuie pentru mai multă vreme.

— Cu vreo patruzeci de oameni, i-am putea prinde ? Ce zici ?

— Cred că atîția ajung, Măria Ta ?

— Ai să-i duci acolo !

— Asta n-o pot face, Măria Ta ! Dacă scapă vreunu', zilele mi-s numărate ! Parcă nu știi cine-i Săndruț ăsta ?

— Trebuie, măcar să le arăți locul ! Nu-i musai să rămîi acolo. Dacă ne pică în mînă, să vii să-ți iei suta de galbeni ! Dacă vrei te iau și în slujba mea, tot ca haiduc. N-are să-ți fie rău !

— Numai să-l prinzi, Măria Ta, că nu-mi trebuie nimica ! Poate că am să intru în slujba Măriei Tale, la asta am să mă mai gîndesc.

Fu pregătit la repezeală un detaşament de patruzeci de ostaşi, comandaţi de un ofiţer. Luca îi conduse pînă la intrarea în adăpost. Înserase şi era blocată.

— Minţi ! se răsti ofiţerul, luminînd locul cu făclia. Stîncă goală ! Nu se vede nici un fel de intrare.

— Aicea e, Înălţimea Ta ! Dacă pîndiţi bine, mîine dimineaţă trebuie să încerce să iese vreunul afară şi-i vedea !

— Dacă minţi şi ne-ai atras într-o capcană, spînzurătoarea te aşteaptă ! Auzi ?

— Nu mint, Înălţimea Ta ! Mă jur !

— Rămîi cu noi ! porunci ofiţerul.

— Nici tăiat, Înălţimea Ta ! Mai bine mă omorîţi da' asta n-o fac ! Dacă mă vede vreun.u' şi mă cunoaşte şi dacă nu puteţi pune mîna pe ei, gata ! Mă omoară ! Numai unu' dacă scapă... Îngrijiţi-vă numai să nu vă scape vreunu'. În cîteva zile se dau ei prinşi !

Ofiţerul aproape că se convinse că nu minţea şi după cîteva momente de ezitare îl lăsă să plece. Înconjură locul şi puse caraule. Stabilise ca să se doarmă cu schimbul, în aşa fel, ca o treime din efectiv să fie în permanenţă de strajă. Ofiţerul nu dormi nici el. Era cu ochii aţintiţi asupra locului indicat de către Luca, neîncrezător totuşi. Cum de se putea închide atît de perfect intrarea unei peşteri, încît să nu se poată vedea nimic ? Dar, la lumina zilei, poate că totuşi va vedea ceva. Într-adevăr, nici nu se luminase bine de ziuă şi-i atrase atenţia un uşor zgomot. Îşi încordă privirea. Ca răsărit din stîncă, apăru bustul unui bărbat. Era chiar Săndruţ.

— Stai ! se auzi vocea poruncitoare a ofiţerului.

Săndruţ mai avu timp să-şi rotească privirea ca să-şi poată da seama de situaţie şi intră ca în pămînt.

Se auzi acelaşi zgomot. Ofiţerul trase un foc de pistol, dar prea tîrziu ca să-şi lovească ţinta. Se apropie de locul unde văzuse pentru cîteva clipe chipul omului. Cu cîtă atenţie îl cercetă nu putu deosebi o crăpătură care ar fi putut indica intrarea. Aduseră un buştean şi începuseră să lovească în stîncă. Nici un efect. Se mutară mai la dreapta, mai la stînga, mai înainte, mai înapoi, dar zadarnic. Pînă la urmă ofiţerul nici nu mai era sigur de locul în

care văzuse apărînd chipul acelui om. Ar fi crezut că era doar o halucinaţie, dacă doi dintre ostaşi n-ar fi văzut şi ei chipul. Convins că n-avea altceva de făcut decît să ţie sub pază severă sectorul, ofiţerului nu-i rămase altceva decît s-o asigure, caraulele fiind schimbate din oră în oră, pentru a fi cît mai odihnite.

Pentru cîteva clipe, la vestea pe care o aduse Săndruţ, în adăpost se stîrni panică.

— Ai văzut bine, Săndruţule, ori ţi s-o fi părut ? îl întrebă Groza.

— Ce să mi se pară ? Ce, am uitat cum arată cătanele la chip ?

— Şi-s mulţi ? îl întrebă Ianoş.

— Parcă am mai avut vreme să-i număr ! Din cîte am văzut în faţă, să fi fost vreo şapte-opt. Dacă facem o socoteală ar putea fi ca la treizeci, ori poate şi mai mulţi.

Se auziră bubuituri înfundate la intrare. Era de netăgăduit că Săndruţ văzuse bine.

— Vezi, Săndruţule, începu Groza mai ieri-alaltăieri îţi spuneam parcă să mai facem rost de merinde. Acum cine ştie cît au de gînd să ne steie pe cap ? ! Dacă stau mai mult de cinci-şase zile murim de foame, că de ieşit, eu unul n-am să ies !

— Principalul e că nu se pot băga aici. Poate avem noroc cu Luca, a rămas pe dinafară şi dacă-i vede, cine ştie, s-o pricepe să-i amăgească cumva, să-i îndepărteze de aici, şi am putea ieşi. Odată ajunşi afară, am vedea noi ce-i de făcut, spuse Serafim.

— Hmm ! făcu Săndruţ, fără a le destăinui că tocmai pe Luca-l bănuieşte de trădare. Nu el distrusese proviziile ? De unde putea şti că nu o făcuse intenţionat ? Numai că pe chipul lui nu se citea nici un fel de îngrijorare, aşa că oamenii se mai liniştiră. Se gîndiră că pînă la urmă Săndruţ va găsi o cale, va reuşi să-i scoată din impas.

Săndruţ era cît pe ce să le dezvăluie taina celei de a doua ieşiri, pentru a-i linişti, dar se răzgîndi. Dacă, într-adevăr, Luca trădase, cum bănuia, de unde putea şti că nu se va ivi vreodată şi alt trădător ? Şi cîtă încredere avusese în Luca ! Nu era încă sigur, n-avea certitudinea că acesta trădase, şi se mustră pentru acest gînd, dar se convinse încă o dată că era mai bine să păstreze taina pentru el. Pătruţ, era sigur de aceasta, nu va vorbi nimănui despre descoperirea pe care o făcuse. Se va sfătui cu el şi va ve-

dea ce-i de făcut. Numai ei doi puteau face ceva în condițiile în care se găseau. Trebuia cercetat locul, văzut cîți ostași erau, cum erau înarmați și tot ce se mai putea ști. Or, cum Pătruț era o iscoadă încercată, nimeni nu putea face treaba asta mai bine ca el. Dar cum să-l scoată fără să bage de seamă ceilalți ? Se gîndi, se gîndi, și-i veni ideea :

— Fraților ! Nu se știe cît vom trebui să stăm așa, cu dușmanul deasupra capului, și v-aș ruga să mă ascultați ! De pătruns, ați văzut și voi destul de bine că n-au cum pătrunde cătanele pînă la noi, dar ne pot face să murim de foame. Cine doarme, mîncare nu cere ! Să ne pregătească moș Manole un picuț de zeamă de aceea adormitoare, și cît veți dormi, am să mă gîndesc la ce-i de făcut. Dacă reușim să dormim măcar jumătate din timp, ne-ar ajunge mîncarea pentru aproape două săptămîni, și, pînă atunci, ori se satură ei de pîndă, ori găsim noi o salvare !

— Nu-i rău, aprobă Pătru. De dormit putem dormi fără grijă. Poate că dacă văd că nu mai iese nimeni ne lasă și ei în pace. Se satură de pîndă și se duc dracului.

— N-ar fi rău, aprobară și ceilalți.

Moș Manole se și apucă de lucru.

— Să fierbi mai multă, moș Manole, să fie ! îl rugă Săndruț.

— Am atîta că poți adormi un tîrg întreg pe o lună ! se lăudă bătrînul.

Auzindu-l, Săndruț rămase mulțumit. Știa ce are de făcut. Mai întîi îi trebuiau informații de afară.

Cînd fiertura fu gata, băură. Săndruț îl trase de-o parte pe Pătruț și-i șopti :

— Să nu bei ! Prefă-te numai !

— Știam eu, băciuț ! Am priceput de la început ce gînd ai ! Bine faci ! Nu trebuie să știe nimeni pe unde ies și cînd vin ! Am să ies să văd ce-i !

Nu trecu multă verme și cu toții se scufundară într-un somn adînc. Săndruț și Pătruț îndepărtară lespedea și băiatul o porni la drum. Mai bine de două ceasuri așteptă Săndruț cu sufletul la gură să se înapoieze flăcăiașul. Începuse să se îngrijoreze, cînd, îl auzi.

— Ce-i, Pătrușule ? îl întrebă interesat.

— Îs patruzeci, băciuț, și unu-i maimarele lor. Au săbii și pușți. Veghează cu schimbu'. Doisprezece-treisprezece

veghează, ceilalți se hodinesc. Cam la un ceas se schimbă caraulele. Lîngă mormîntu' ăla, al dacului, au cazanu' unde-și fierb zeama ori ce au ei de mîncare. Ur.u', ca moș Manole, da' tînăr, nu face altă treabă. Numa' lîngă cazan.

— Tocmai asta vroiam să știu, de unde beau apă, dar tot cu cazanul de mîncare-i mai bine. Poate că nu-s toți însetați. Cam cît să mai fie pînă înserează ?

— Să tot fie două ceasuri bune, băciuț.

— Trebuie să mai aștept. Numai pe întunerec pot ieși.

— Vin și eu, băciuț !

— Numai pînă mă scoți în apropierea locului, Pătruțule, că eu nu știu drumul. După aceea vii înapoi, să ai pregătită zeamă de somn, și pe care-l vezi că se trezește, să-i mai dai cîte o înghițitură, dar nu mai mult ! Dacă întreabă de mine spune-le că dorm și eu. Bine ?

— Așa am să fac, băciuț, da' să nu pățești ceva ! Eu zic că-i mai bine să fiu cu dumneata.

— Ba-i mai bine cum zic eu. Ai să vezi. Nimeni din adăpost nu trebuie să știe c-am ieșit, și dacă nu ești acolo să-i îmbii cu cîte o înghițitură de fiertură, să adoarmă iar, taina nu mai rămîne taină.

Înserase de-a binelea cînd ieșiră din adăpost. Pătruț îl conduse pînă în apropierea taberei și se înapoie. Săndruț nu avea ca armă decît măciuchița de plumb. Urmări cu atenție mișcarea caraulelor. Nu trecu mult și acestea fură schimbate. Unul din cei de pază își scoase din cârnbul cizmei pipa, o îndesă cu tutun și se apropie de cazanul bucătăriei. Săndruț îl urmări atît cît fu nevoie ca să vadă și să audă.

— Care ești ? se auzi vocea somnoroasă a bucătarului.

— Eu sînt, Fritz. Am venit să-mi aprind pipa.

— Mai pune un lemn pe foc, Fritz, ca să nu mă mai scol, îl rugă bucătarul.

Fritz se aplecă și băgă sub cazan cîteva bucăți de lemne, își aprinse pipa și se îndepărtă. Săndruț se apropie pe nesimțite, și, cu măciuchița, îl lovi scurt în creștet. Ostașul se lăsă moale. Săndruț îl prinse ușor în brațe și-l tîrî după un tufiș, ferindu-se să facă prea mare zgomot. Îl dezbrăcă, se îmbrăcă în hainele ostașului, îl legă, îi luă armele și se apropie iar de cazanul care fierbea.

— Care ești ? se trezi bucătarul.

— Tot eu. Mi s-a stins pipa, rosti Săndruț, căutînd să imite vocea lui Fritz.

— Ai pus pe foc ? mai întrebă bucătarul, fără să-şi scoată capul de sub pătura cu care era învelit.

— Pus, zise Săndruţ şi deşertă în cazan conţinutul unui ulcior plin cu miraculoasa băutură pe care-l adusese din peşteră.

Rămase în post pînă îi veni schimbul. Pe întuneric, soldatul nu-i putu vedea chipul.

— Ai observat ceva ? îl întrebă.

— Nu-i nimic ! Fii fără grijă, îi răspunse morocănos, cu voce somnoroasă, Săndruţ, şi se îndepărtă, dar nu spre tabără, ci căutîndu-şi un loc de pîndă.

Pîndi pînă în zori. În tabără începu forfota. Bucătarul se sculă cel dintîi şi începu să mestece în cazan. Pe rînd, într-o anumită ordine, ostaşii se apropiară să-şi primească porţiile. Unul îi duse şi ofiţerului. După ce mîncară fură schimbaţi şi cei din posturi ca să-şi primească raţia. Unii şi începuseră să adoarmă, din mers aproape. În scurt timp, puteai trage cu tunul şi n-ar mai fi mişcat unul. Abia atunci se îndreptă Săndruţ spre adăpost.

— S-a trezit vreunul ? îl întrebă în şoaptă pe Pătruţ, astupînd intrarea tăinuită.

— Numai băciuţu' Pătru şi băciuţu' Groza. Le-am mai dat cîte un pic, numai să guste şi iar or adormit.

— Hai să-i trezim, Pătruţule, că avem de lucru !

— Ce-i ? Ce-avem de lucru ? se miră copilul.

— Le-am turnat în cazanul cu mîncare fiertură de-a noastră. Toate cătanele dorm buştean. Trebuie să ieşim, să-i dezarmăm, să-i dezbrăcăm şi să-i şi cărăm de aici.

Cam greu fură treziţi oamenii, dar pînă la urmă se dezmeticiră. Nu simţeau nici un fel de greutate. Se treziseră ca după un somn obişnuit, dar mai odihniţi parcă.

— E vremea să ieşim, fraţilor, le spuse Săndruţ după ce-i văzu pe toţi pe picioare.

— Ai bolunzit ? ! Şi cătanele ? ! se miră Serafim.

— Dorm, cum am dormit şi noi. Or fi nimerit prin cazan vreun fir de buruiană de-a lui moş Manole şi-s buştean.

— De unde ştii ? se mirară.

— S-a suit pruncul ăsta pe frînghiile ce duc la ferestruică şi i-a văzut, minţi Săndruţ.

— Iar isteţu' ! se minună Pătru. Ăsta-i prunc de aur ! Ce mai ? Mai scump ca auru' !

— Dracu' ştie cum s-o fi întîmplat, nu se dumirea moş Manole. Buruiana asta, cine ştie ? Poate că n-am văzut-o eu ? Da' n-am dat de ea pe aproape. Drept că seamănă cu leuşteanu', da' n-are nici un gust. Aţi văzut doară.

— Poate că ăsta să ne fi fost norocul şi să ne fi venit prin somn, continuă Săndruţ. Acuma, la treabă, că avem destulă !

În scurt timp, toate hainele şi armele ostaşilor şi a ofiţerului se găseau în adăpost. Erau mulţi şi greu de cărat. Improvizară din crengi un fel de targă şi încărcară pe ea cîte zece-doisprezece odată ; Brînduş trăgea de se spetea, iar ceilalţi împingeau. Patru transporturi făcură şi le luară aproape toată ziua. Le mai turnară fiecăruia cu pîlnia pe gît cîte o porţie bună de zeamă, şi-i înşirară, aşa cum erau, în cămăşi numai, de-a lungul şoselei. Dădură peste ei primii călători care se nimeriseră la drum şi anunţară autorităţile. Ispanul turba de mînie. Fiind convins că Luca nu era decît omul lui Săndruţ care le întinsese cursa, pusese şi pe capul lui un premiu de cinzeci de galbeni. Luca era la hanul lui Dura cînd auzi vestea şi se înspăimîntă. De autorităţi era căutat, dar se temea să se apropie şi de adăpost, temîndu-se să nu fie bănuit de trădare.

XIX JUDECATA LUI DUMNEZEU

Greu se hotărî Luca să se înapoieze la adăpost. Nu se putea însă lăsa păgubaș, oricît ar fi riscat. Îl durea înfrîngerea și nu-și putea explica prin ce miracol reușiseră să se despresoare și încă într-un fel atît de spectaculos. Îi venea să creadă că Săndruț posedă într-adevăr unele puteri supranaturale, vrăjitorești, de reușea să se descurce din orice situație, cît ar fi fost ea de desperată. Se hotărîse să ducă totuși lupta mai departe, pentru a reuși măcar să-l discrediteze și să-și cîștige încrederea cetei, ajungînd căpetenie. Ajuns la peșteră o și începu cu minciunile :

— Bine că v-ați descurcat fraților ! Nu știam ce să mai fac ca să vă pot veni în ajutor ! Precum v-am spus, m-am repezit pînă acasă. Cînd vin, dimineață, de jur împrejur, cătane ! M-am ascuns ca să văd ce gînduri au. Erau puși pe ședere lungă. Își aduseseră de toate. Știindu-vă fără mîncare eram tare îngrijorat. M-am repezit în fugă la Baia și i-am cerut lui Dura un cal. M-am repezit pînă la Hălmagiu ca să văd ce și cum s-a întîmplat. Numai acolo puteam vedea ce-i, că acolo stă ișpanu'. L-am tras de limbă pe unu', pe altu' și am prins de veste că cineva s-a luat într-o zi după pruncu' nost', după Pătruț, și i-a luat urma pînă la adăpost. Lăcomindu-se la suta de galbeni, s-a dus drept la ișpan ! N-am putut afla cine-i, că nu scăpa cu zile, da' tot pun eu mîna pe el !

— Și, zici că abia dimineață cînd te-ai întors ai văzut cătanele ? Hmm, făcu Săndruț. Uite că eram pe cale să bănuiesc că nu ești străin de trebușoara asta, frate Luca. Să mă ierți, dar toate faptele duceau la gîndul ăsta. Tu erai în adăpost cînd ni s-au ars bruma de bucate ce le mai aveam, tot tu, cum am venit te-ai grăbit să ne părăsești... De unde putem ști că ai fost la Visca și nu în altă parte ?

— Mă bănuiești, frate Săndruț ? ! Numai de azi ori de ieri mă cunoști ? se prefăcu indignat Luca. Poți trimite

pe cineva să întrebe dacă n-am fost la Visca. Poți trimite și la Dura, că-i mai aproape, să-ți spuie el dacă nu i-am cerut un cal !

— I-a cerut, băciuț. Am fost la Baia și mi-a spus Dura, confirmă Pătruț. Da' nu mă pot dumiri cine și cînd mi-a putut lua arma ! De cîte ori mă întorc din drumurile mele sînt cu ochii în patru și niciodată nu vin tot pe aceeași cale.

— Lasă că-i dăm noi de urmă dușmanului, îl liniști Săndruț. Dacă nu altfel, mă duc la ișpan și-l silesc să mi-l spuie !

Luca păli. Îl credea în stare de asemenea lucru. Dacă o făcea, era pierdut. Nu-i mai rămînea decît să-și piardă urma, dar cum era Săndruț de neînduplecat, ar fi fost o treabă foarte grea. L-ar fi urmărit fără preget.

— Uite, fraților, am să fac eu pe dracu' în patru și am să-l găsesc pe vînzător ! se oferi el. Din pricina lui mă bănuiți pe mine !

— Dac-ai fost la Dura, pentru că așa zice și Pătruț, și i-ai cerut calul, cine să te mai bănuiască, frate Luca ? Ai putea să mă ierți ! Tu să fi fost în locul meu și n-ai fi crezut altfel. Nu-i așa, fraților ? îi consultă și pe ceilalți.

— De bună seamă ! răspunseră.

Astfel incidentul fu încheiat și viața cetei continua să se desfășoare ca mai înainte. În primul rînd căutară să se asigure de aprovizionarea cu de-ale gurii pe timp mai îndelungat.

Toți nobilii din împrejurimi ajunseseră tributari ai cetei lui Săndruț. De la întîmplarea baronului Werner din Tătărești, nici unul nu mai încercă vreo opunere. Cînd primea cunoscuta somație, plătea, ca să se simtă în siguranță. Numărul nevoiașilor ajutați creștea și toate treburile le mergeau cu spor. Numai convoaiele împărătești ce transportau soldele sau armamentul și muniția necesare garnizoanelor, își schimbară ruta. Ocoleau atît drumul ce însoțea valea Mureșului cît și pe cel ce trecea de-a lungul Crișului, ambele controlate de Săndruț. Despre acțiunile temerare ale cetei lui Săndruț se dusese vestea pînă la Viena, la împărat, și acesta îl admonestă în cîteva rînduri pe Hollòki, ișpanul comitatului Zărand, pentru incapacitate, amenințîndu-l cu destituirea.

Analizînd mai amănunțit lucrurile, ca să-i găsească lui Săndruț motiv de gîlceavă, să-l discrediteze în fața cetei,

Luca știind că singurul nobil din regiune, de care Săndruț nu se atinsese, era Francisc Gyulai din Luncă începu să strecoare bănuiala din om în om, că Săndruț umblă cu gîndul trădării și că e în legătură cu acesta. Oamenii, bineînțeles, erau departe de a crede una ca asta, dar pentru a lămuri situația pe față, fără ocolișuri, Groza, într-o zi cînd erau toți în adăpost, îl întrebă pe Săndruț :

— Săndruțule, da' cu Gyulai din Luncă nu i-a venit vremea să ne răfuim ? S-ar crede că îl părtinești, și nu-i bine ! Ți-o spun în față că așa sînt eu. Nu-mi place să umblu cu ocolișuri.

— Gyulai ? îngînă Săndruț. Uite, vă las mîna liberă. Faceți ce vreți cu el ! Eu, unul, nu pot uita că i-am mîncat pita atîția ani și că, dacă am ajuns să știu carte și să știu a mă bate, datorită lui am învățat !

— Nu așa, frate ! se oțărî Luca. De aicea și pînă la vînzare nu-i decît un pas ! Dacă ne-am ridicat împotriva domnilor, ne-am ridicat împotriva tuturor domnilor, nu că ăla-i așa și ăla-i altfel ! Dacă ne ești căpetenie, căpetenie să ne fii, că de-aceea te-am ales ! Dacă nu, fă loc altuia mai vrednic ! Așa e drept !

— Fraților, n-am nimic împotrivă. Dacă socotiți că nu mai sînt vrednic, mă dau în lături și alegeți-l pe altul. Pe Luca de pildă.

— Asta nu ! strigară în cor. Te-am ales căpetenie, să ne fii ! Nu-i altul mai vrednic ca tine și ai dovedit-o, îl susținu Ianoș. Și dacă e vorba de Gyulai, pentru că nu te-ai legat pînă acuma de el, dovedești că ești un om adevărat. Da' nu trebuie să uiți că dacă i-ai mîncat pita, dacă ai învățat atîtea, te-au costat tot atîtea umilințe... Nu spuneai singur că te-a jucat și la cărți ? Și binele pe care ți l-au făcut Gyuleștii nu ți l-au făcut de drag. La început ai fost măscăriciul ăluia mic, și dacă ai învățat ceva, să știi că n-a fost în gîndu' lor asta. Singur ai spus că te prefăceai mai prost, ca să nu bage de seamă. Dacă a ajuns să aibă atestate, ori cum le-ai spus, atestatele acelea tu le meritai ! Deci, într-un fel, te-ai plătit de ceea ce le datorai pentru pita pe care le-ai mîncat-o, slujindu-i cu mult mai mult decît ți-au dat ! Nu le mai ești dator ! Gîndește-te bine și ai să vezi că-i așa !

Într-un fel avea dreptate Ianoș. Pentru pîinea ce le-o mîncase, pentru hainele ce le purtase, îi servise. Cît pri-

veste învățătura, într-adevăr, aceasta era un merit al lui și numai al lui. Dacă nu i-ar fi fost dragă cartea n-ar fi învățat nimic. Și cu toate acestea parcă stătea la îndoială. Se gîndi mult pînă luă o hotărîre.

— Fraților, din cîte am auzit e acasă și Ferentz, feciorul grofului, cel cu care am copilărit și pe care l-am slujit. Pe fete, de cînd cu răscoala, le-a trimis la Beci la niște neamuri. Ei bine, am să mă bat cu el. Îl voi lăsa să-și aleagă armele. Judecata lui Dumnezeu ! Care va fi mai tare, de partea aceluia va fi dreptatea ! Veți fi de față. Să nu vă amestecați ! Dacă va fi să fiu răpus, vă alegeți altă căpetenie ! Dacă-l răpun, înseamnă că dreptatea a fost de partea mea și-i punem și pe ei la gloabă ! Să plătească, dacă l-oi înfrînge !

— Ca o căpetenie ce ne ești, n-ai avea dreptul să iei această hotărîre ! Să nu uiți că ești al nostru, ai jurat ! interveni și Groza, da', oricît, omenește, și ca să fii cu sufletu' împăcat, eu cred că-i bine cum ai hotărît ! Ce ziceți, fraților ? Îl lăsăm să se bată ?

— Să-l lăsăm ! Trăiască Săndruțu' nost' ! strigară și ceilalți.

Luca scrîșni doar din măsele. Și de data aceasta îl înfrînsese Săndruț.

Ca de obicei, Pătruț plecă în cercetare. Săndruț vroia să găsească un mijloc ca să poată pătrunde nestingherit, împreună cu întreaga ceată, în castelul grofului. Află de la Pătruț că, a doua zi după-amiază, va fi cărat fînul din lunca Crișului la castel.

Își pregăti tot ce-i trebuia pentru scris și se apucă :

„Măria ta ! Pînă acuma nu ți-am avut baiul. Am considerat că-ți sînt întrucîtva îndatorat pentru pîinea cu care m-ai hrănit timp de aproape cincisprezece ani. Totuși, socotesc că am plătit-o în felul meu, cu umilințe și amar. Pîine de slugă. Pentru că toți nobilii mi s-au supus, de voie ori de nevoie, nu te pot lăsa de-o parte ! M-am ridicat împotriva domnilor și între noi nu poate fi pace ! N-am dreptul să fac deosebire între unul și altul. Gîndindu-mă totuși că, poate, mă veți socoti nerecunoscător pentru pîinea cu care m-ați hrănit, cer judecata lui Dumnezeu. La miezul nopții voi fi în sala mare a castelului. Mă voi bate cu fiul Măriei Tale, Ferentz ! Îi las libertatea alegerii armelor cu care să mă înfrunte : sabie, pistol sau ce va găsi de cuviință. Dacă voi fi înfrînt însemnează că aceasta a

fost voia soartei ; dacă îl voi înfrînge, vei plăti, ca și ceilalți domni, pentru ca măcar o parte din cele jefuite de la oropsiți să li se înapoieze. Săndruțu' Tomii".

Cetașii, curioși, îl rugară să le citească cele scrise. Săndruț se supuse.

— Prea te încrezi în noroc ! îl sfidă Luca. Vezi că, la miezu'-nopții, porțile castelului ți se vor deschide și vei fi primit cu sunete de trîmbițe ! Cum crezi că ai să poți intra ? Are peste douăzeci de haiduci, și dacă primește răvașul va aduce și cătane.

— Îmi place să mă țin de cuvînt, frate Luca ! N-ai băgat de seamă pînă acuma ? Dacă am spus că la miezul nopții vom fi în sala mare a castelului, vom fi ! Mai întîi mi-am întocmit planul și abia după aceea m-am apucat de scris !

— Înfășură răvașul pe coada unei săgeți și, de data aceasta, el fu acela care îl duse. El, cu mîna lui, slobozi săgeata din arc, lăsînd-o să se înfigă în poarta castelului. Mai apucă să vadă cum un haiduc domnesc o desprinse intrînd cu ea în curte.

Cînd primi săgeata, grofului nu-i fu greu să ghicească ce e cu ea. Știa, cum știau toți nobilii din împrejurimi, că era răvașul Săndrețului. Se mira doar de ce atîta timp fusese lăsat în pace.

— Citește, îi spuse lui Ferentz, întinzîndu-i răvașul.

Cum își aruncă o privire asupra caracterelor scrisului, acesta rămase uimit :

— Tată, ăsta-i scrisul lui Șandor, fostul meu valet ! Deci el e vestitul Săndruț al Tomii !

— Care Șandor ? întrebă nedumerit groful.

— Acela pe care l-ai luat de mic de la un țăran din Căzănești și i-ai dat scrisoare de slobozenie. Îl credeam la Viena. Avea perspective să devină cineva ! În scurtul timp cît a lucrat acolo, ajunsese la același rang cu al meu, măcar că n.-avea diplome ! Dacă rămînea, putea ajunge și consilier imperial. Era foarte capabil. Ce l-o fi găsit să se transforme în șef de bandă de briganzi ?

— Acuma-mi explic de ce ne-a lăsat atîta vreme în pace ! În afară de atacul de la Caraci, care propriu-zis nu ne viza pe noi, ci pe sameș, pe Willi. Al dracului ! Citește !

Cînd Ferentz isprăvi de citit, bătrînul izbucni furios :

— Uite-a dracului lepădătură ! Își dă aere de nobil ! Te provoacă la duel, cu alte cuvinte ! Las' că-i arăt eu duel! Cu noi și-a găsit nașul !

— Ori vrei să-l înfrunți, tată ? ! Nu te-aș sfătui !

— Păi cum ? ! Să mă las umilit de o fostă slugă ? !

— Au încercat și alții și au fost umiliți. E de o inteligență sclipitoare ! Nici n-ai zice că-i feciorul unui nenorocit de iobag !

— Și ai primi lupta ? ! Nu te-ai simți umilit ? ! se miră groful.

— Dac-aș primi-o aș fi înfrînt. Îl cunosc, știu ce poate. Cu pistolul, de la douăzeci de pași, dacă arunci cu florinul în sus, îl găurește ! Din zbor îl găurește ! La sabie, o mînuiește cu atîta iuțeală încît nu vezi decît fulgere. Și asta numai din încheietura mîinii, aproape nemișcîndu-și celelalte articulații. Dacă îi nimerește în mînă o lamă de calitate, nimeni nu-l poate înfrunta ! Numai la floretă m-aș încumeta să-l înfrunt. Spunea în derîdere că-i frigare și zicea că nu vrea să facă școala de bucătari. O mînuia cu oarecare stîngăcie, dar para loviturile fără greș. Nu-i plăcea arma.

— De unde le știi pe toate acestea ? îl întrebă bătrînul.

— El îmi era de obicei partenerul de scrimă. Pe profesor l-a întrecut după primele lecții.

— Al dracului ! înjură iar bătrînul. Încaleci și te duci la Baia. Îl rogi pe solgăbirău să-ți dea vreo douăzeci de soldați și un ofițer bun. Dacă poate să-mi dea și mai mulți ori să-mi împrumute din haiducii lui. Să-l vedem pe acest trufaș, această slugă nemernică, ce se sumețește în fața stăpînului, cum va pătrunde în incinta castelului ? De-ar veni cu întreaga ceată, zidurile castelului sînt tari și cu oamenii noștri și cu cei pe care mi-i dă solgăbirăul, îl trimitem drept în iad, unde-i e locul !

— Tată, eu zic că-i o nesocotință să-l înfruntăm. Se vorbește că are puteri supranaturale. Numai un semn dacă face cu mîna, ne adoarme întreaga garnizoană și intră ca la el acasă !

— Ai timp să crezi în toate neroziile pe care le scornește unul și altul ? ! Are să doarmă el somnul de veci !

— Fă cum crezi, tată, dar eu aș zice să ajungem cu el la o înțelegere, cum au făcut-o și ceilalți.

— Ce înțelegere ? Cu cine să te înțelegi ? Cine i-a văzut pînă acuma fața, în afara ișpanului și a lui Werner, cărora le-a dat atîta de lucru ! Ișpanului i-a tăiat pînă și urechea. A lucrat numai cu răvașe din acestea, proștii s-au înspăimîntat și plătesc ! Eu nu-s prost !

— Fie cum zici, tată, se resemnă Ferentz, și o porni spre Baia de Criș.

În scurt timp castelul se pregăti ca de un adevărat asediu. Afară nu rămase decît ofițerul trimis de solgăbirău, cu zece călăreți, supraveghind împrejurimile. Avea consemn ca în cazul că va fi atacat de forțe superioare să pătrundă după ziduri, la poartă fiind totul pregătit pentru a-i primi. Postaseră un observator și pe acoperiș ca să le dea de veste cînd se va apropia vreo ceată, fie călare, fie pe jos, și să raporteze cîți sînt. Întreaga după-amiază trecu în liniște. În afara celor opt care cu fîn aduse din lunca Crișului nu mai pătrunse nimeni între ziduri. Carele fură îndreptate spre șura de lîngă grajduri și continuară cu supravegherea.

În sala mare a castelului, groful și fiul său așteptau în tăcere. Fiecare cu gîndurile lui. Din cînd în cînd își mai aruncau privirea asupra orologiului din perete. Timpul li se părea că se scurge încet și la fiecare bătaie a clopotului pendulului, tresăreau. Vegheară așa pînă aproape de miezul-nopții. Ceilalți erau la ziduri. Pînă și patrula ce umblase pînă la lăsarea întunericului intrase în curtea castelului și soldații fură împărțiți la posturi. Nimeni nu dormea.

— Mai e un sfert de ceas și nu se simte nimic, spuse bătrînul. E un fanfaron Șandor ăsta al tău. A vrut numai să ne tragă o păcăleală. Hai să ieșim și să vedem ce-i pe-afară. Dacă într-un sfert de ceas nu se întîmplă nimic, înseamnă că ne-am alarmat de pomană.

Ieșiră. Se îndreptară spre poartă. Nu observară cum, în urma lor, pe ușa care ieșiseră, se strecurară niște umbre.

— Ai simțit ceva, domnule căpitan ? i se adresă bătrînul ofițerului.

— Nimic, pînă acum. Dar n-au cum să pătrundă, fiți fără grijă ! Zidurile sînt atît de păzite că numai dacă s-ar preface în păsărică...

— Ar fi în stare, îl întrerupse Ferentz. Cîte nu se vorbesc despre acest bandit ? !

— Prostii ! murmură bătrînul.

Stătură prin preajma porții mai mult de o jumătate de oră, dar nu se întîmplă nimic.

— Am spus eu că-i alarmă falsă, spuse bătrînul. Cum ar avea curajul să facă una ca asta, să pătrundă în castel cînd și cum vrea ? ! Să mergem la culcare, Ferentz. Dom-

nule căpitan, mai staţi vreo oră şi dacă nu se întîmplă nimic, lăsaţi oamenii să se odihnească. Ne-am obosit degeaba.

Îl luă pe Ferentz la braţ şi se îndreptară spre clădirea principală. Cînd pătrunseră în sala mare îi orbi lumina. Între timp, Săndruţ avusese grijă să aprindă toate lumînările din candelabru. Oamenii lui erau aliniaţi pe lîngă peretele din fund, iar el le ieşi în întîmpinare celor doi nobili, făcîndu-le o plecăciune.

— M-am ţinut de cuvînt, Măria Ta ! Cînd a sunat de miezul-nopţii am fost aici ! Îmi pare rău că n-aţi avut încredere în cuvîntul meu !

— Pe unde aţi pătruns, tîlharilor ? ! se răsti groful.

— Mai încet, Măria Ta, că martori am cîţi îmi trebuiesc ! N-aş vrea să-i mai deranjăm şi pe alţii ! Poate v-a spus Ferentz că ochesc fără greş.

— Ferentz ? ! ! Ce obrăznicie ! ! !

— Mă ierţi, Măria Ta, dar la cancelaria imperială am avut acelaşi rang şi dacă mai rămîneam nu era de mirare să-l fi întrecut.

— Cum aţi intrat ? ! întrebă cu voce mai scăzută groful, cu ochii la ţeava lucioasă a pistolului care-i era îndreptată spre piept.

— Cum ne-am priceput, Măria Ta ! Cîte odată ne prefacem în păsărele, alteori în cîrtiţe. Uneori venim pe sus, alteori ieşim din pămînt. Acuma am intrat chiar pe uşa pe care a intrat Măria Ta ! Alege-ţi armele, Ferentz ! Cred că mi-ai citit răvaşul ? Pe viaţă şi pe moarte ! Nimeni din martorii de faţă nu va interveni. Dacă dreptatea e de partea ta, vei învinge ! Dacă e de partea mea, eu voi învinge !

Fără să mai şovăiască, Ferentz se îndreptă spre imensa panoplie din perete şi-şi alese o floretă lungă. Biciui de cîteva ori cu ea aerul ca să-i încerce elasticitatea. Rămase mulţumit.

— Ţi-e rîndul să alegi, Şandor !

— Mă mulţumesc cu arma pe care o port, spuse acesta scoţîndu-şi iataganul. Eşti de acord ?

Ferentz îşi aruncă privirea asupra armei şi constatînd că era aproape pe jumătate ca a lui, zîmbi mulţumit.

— De acord.

— Să începem ! se puse în gardă Săndruţ.

Ferentz atacă cu furie, încercînd să-l străpungă. Săndruţ pară lovitura, lăsînd floreta să-i treacă pe la subţioară

și Ferentz era cît pe ce să se prăbușească din cauza elanului, lovind în gol. Furia începu să-l orbească. Loviturile începură să se înteţească. Săndruţ le para cu agilitate și constata că la fiecare atingere a floretei de ascuţișul iataganului rămînea cîte o crestătură.

— Precum bag de seamă, Ferentz, vrei să-ţi transformi vătraiul în raşpel. Vezi că-l strici și n-ai să-l mai poţi folosi în loc de frigare !

— Frigare ? ! se înfurie Ferentz. Dacă-i frigare, întîi prin tine va trece ! și se repezi orbește.

Numai ca o sclipire de fulger păru mișcarea iataganului și Ferentz se pomeni în mînă doar cu un ciot de vreo palmă și cu garda floretei. Ascuţișul ager al iataganului i-o retezase. Încremeni cînd simţi răceala oţelului ce i se așeză în dreptul beregăţii.

Bătrînul grof îngălbeni și dădu să scoată un ţipăt de groază, dar coardele vocale nu-l ascultară.

— A fost vorba pe viaţă și pe moarte ! i se adresă Săndruţ lui Ferentz. În amintirea copilăriei, în amintirea faptului că-mi luai uneori apărarea cînd se poruncea ca să fiu bătut, îţi dăruiesc viaţa ! Din clipa aceasta nu mă mai consider cu nimic îndatorat faţă de tine și de familia ta ! Măria Ta, soarta a arătat de partea cui e dreptatea ! Din această clipă, te avertizez, nu mă mai simt cu nimic obligat ! Cînd vei primi răvaș, vei duce suma indicată la „Fîntîna Cerbului", cum fac toţi ! Să nu încerci să faci altfel ! Au mai păţit-o și alţii ! Poţi să-i întrebi, Măria Ta ! Și acuma, am să vă rog să ne însoţiţi cîteva mii de paşi pînă la Cărăstău. Pistolul îl ţin în buzunar, dar cu degetul sînt pe trăgaci ! Alte pistoale vor fi pregătite aşijderea și să nu credeţi că ţintesc mai rău. Dacă îndrăznește careva să se atingă de noi, fie numai și cu vorba, nu mai dau trei creiţari pe viețile Măriei Tale și a lui Ferentz. Și mi-ar părea nespus de rău ! Oamenii de lîngă mine sînt numai statul meu major, cum s-ar zice, ceata e în jurul castelului și așteaptă doar un semn. Și cum noi sîntem înăuntru, nu ne va fi greu să deschidem porţile. Ordonă ofiţerului și șefului de haiduci să-și vadă mai departe de treburile lor și nouă să nu ne aibă baiul ! Poftim înainte, Măria Ta !

Grofui își înăbuși o sudalmă, dar se văzu înfrînt. Se resemnă. Urmaţi de ceata lui Săndruţ, nobilii se îndreptară către poartă, spre stupefacţia celor ce-o păzeau.

— Deschideţi ! porunci groful, şi ieşiră.

Ofiţerul se miră, dar nu îndrăzni să intervină.

O luară spre Cărăstău şi la vreo mie de paşi, Săndruţ li se înclină ceremonios :

— Măria Ta, caii ne aşteaptă aici. Puteţi să vă reîntoarceţi la castel, dar să nu încercaţi vreo urmărire că-i zadarnic ! Şi să mă iertaţi că v-am făcut să faceţi o scurtă plimbare. E timp frumos.

XX CEAȚA SE RISIPEȘTE

Pătruț se întorcea dintr-una din nenumăratele sale peregrinări. Ajuns în apropierea mormîntului acelui necunoscut strămoș, observă un om aplecat lîngă piatra pusă drept semn, robotind ceva. Se apropie tiptil de locul cu pricina, ascunzîndu-se pe după arbori, ca să poată vedea ce-i. Cînd fu destul de aproape îl recunoscu pe Luca. Tocmai terminase cu înlăturarea țărînii de la baza pietrei sub care se vedea o nișă. Scoase de acolo o legătură, se mai uită de cîteva ori împrejur și o desfăcu. Pătruț rămase mirat cînd văzu că legătura, destul de voluminoasă, era plină cu florini. De obicei membrii cetei își păstrau banii ce li se cuveneau după împărțeala sub căpătîi ori în chimire, neferindu-se unul de altul, neavînd ce tăinui. Unii aveau mai mulți, alții mai puțini, după cît erau de largi la mînă. Cei ce aveau familii majoritatea banilor cîștigați îi lăsau acasă, alții, precum Ianoș și Iovuț, nu rareori îi ajutau din banii lor pe nevoiași. Aproape că niciunul nu mai dispunea de o sumă prea însemnată. Pătruț, care n-avea pe nimeni de ajutat, fusese sfătuit de Săndruț ca să-i păstreze, pentru cînd va fi mai mare și-și va întemeia o familie. Îi ascultase sfatul. După socoteala lui era singurul membru al cetei care dispunea, sau mai bine zis trezorizase întregul cîștig ce-i revenise pînă atunci, socotindu-se drept posesorul celei mai mari sume de florini. Fu foarte mirat văzînd că Luca ascundea acolo o cantitate de patru-cinci ori mai mare de florini decît ar fi putut avea în mod cinstit. Poate că nu-l mira atîta, dar știa toată lumea că Luca își ajută familia din Visca. De unde avea atîția florini ? Cum de ajunsese în posesia lor ? ! Aici nu mai putea fi lucru curat ! N-avea cum să dispună de o asemenea sumă. Trebuia să-i spuie neapărat și lui Săndruț ce văzuse. Nu cumva erau banii trădării ? Nu cumva Luca lucra pe cont propriu, fără a-i mai informa pe ceilalți, ațiînd calea la drumul mare ca un tîlhar de rînd ? Și aceasta ar fi fost la fel de

neeinstit. Tot felul de ipoteze își crease flăcăiandrul fără să se poată apropia de cea adevărată. Se convinse doar că nu era ceva curat. Afară de aceasta, de ce atîta taină ? se întrebă. Niciunul din ei nu se ferea. Nu-și țineau ascunși banii sau alte obiecte de uz personal, pentru că niciunul din ei n-ar fi îndrăznit să se atingă de ceea ce socotea că nu-i dreptul său. Nu erau rare cazurile cînd se împrumutau între ei pentru anumite nevoi, mai ales familiștii, dar cum făceau rost de bani, prima grijă a datornicului era să-și restituie împrumutul, și, pînă atunci, nu se ivise nici un fel de nemulțumire. Atunci de ce se ascundea Luca ?

Pătruț se strecură în peșteră unde-i găsi doar pe Săndruț și moș Manole. Îl luă pe Săndruț de-o parte și-i povesti tot ce văzuse. Pe măsură ce Pătruț îi povestea, chipul lui Săndruț se întuneca. Îl mîhnea descoperirea lui Pătruț și parcă nu-i venea a crede.

— Ai văzut bine ? Poate că nu erau florini ? Poate ascunde altceva acolo ?

— Florini erau, băciuț ! Nu eram departe și am văzut bine. Are mulți. Nici unul din noi n-ar fi putut aduna atîția din ceea ce ne-a venit la împărțeală !

Ce să facă ? Cum să procedeze ? Îl durea ca pentru un frate rătăcit. Să i-o fi spus direct, pe neașteptate, Luca ar fi bănuit că-l pizmuiește pentru Anuța, ar fi inventat cine știe ce minciuni ; dar nici așa nu putea lăsa lucrurile. Le era căpetenie. Răspundea de acțiunile fiecăruia în parte. Să-i adune pe toți și să-l tragă la răspundere în fața întregii cete ? Cine știe ce-ar mai fi ieșit din treaba asta ? Să tacă, iar nu putea. Cel mai bine ar fi fost să cunoască de unde avea Luca atîția bani, abia după aceea să-i ceară să dea seama. Pe care din membrii cetei să-i informeze ca să-l ajute în această problemă ? Normal era ca să se încreadă în toți la fel, să nu facă deosebire între unul și altul, dar pe toți încă nu-i putea informa. Pînă ce nu va avea date sigure trebuia să tacă. Pătruț, care mai cunoștea o taină numai a lor, era bun, dar n-ar fi vrut să-l amestece în treaba asta pe acest tînăr care și așa nu era văzut cu ochi buni de Luca. N-ar fi vrut să accentueze această animozitate, mai ales dacă s-ar fi dovedit că Luca nu era vinovat. După ce gîndi mai mult ajunse la concluzia că, deocamdată, numai Ianoș l-ar fi putut ajuta, ori Serafim. Serafim avea însă familie și dacă se adeverea că într-ade-

văr Luca e necinstit, cine știe cum s-ar fi răzbunat. Tot Ianoș era cel mai indicat. Avea familia departe, tocmai în comitatul Clujului, și afară de aceasta se dovedise unul dintre cei mai săritori, mai altruiști și dezinteresați din ceată. Trebuia mai întîi să se apropie cît mai mult de adevăr, să vadă cam de unde și-ar fi putut procura Luca, fără știrea lor, banii. Ipoteza trădării o înlătură chiar de la început. Nu-i venea a crede ca Luca să fi ajuns pînă acolo, deși-i dăduse o dată de bănuit. Îl durea parcă și acum bănuiala, după ce văzu că Luca sărise într-adevăr în ajutorul lor, cerînd calul de la Dura. Dar dacă totuși trădase ? Dacă era prețul vînzării de atunci, de la asediu ?

— Pătruțule ! Să-l întrebi pe Dura, cînd mai treci pe la Baia, cînd, în ce zi i-a cerut Luca un cal ?

— Bănuiești ceva, băciuț ?

— Trebuie să bănuiesc, măcar că mă întristează ! Faptele mă obligă la aceasta. În orice caz, să-mi simt sufletul împăcat, trebuie să știu ! Vezi cum îl întrebi, în așa fel, încît nici el să nu bănuiască ceva, măcar că în Dura am destulă încredere.

— Știi la ce m-am gîndit, băciuț ? Nu cumva băciuțu' Luca îi vămuiește pe domni pe socoteala lui, fără să ne spuie ? Ori mai rău, ține calea la drumu' mare, ca tîlharii, și pradă fără alegere ? De cîte ori n-a spus că se duce la Visca să le dea bani alor săi ? Dacă nici n-o fi trecut pe acolo ?

— Parcă nu-mi vine a crede. Vezi, Pătruțule, cum zice și vorba : hoțul e cu un păcat, păgubașul cu zece. Noi între noi n-ar trebui să dăm pricină de bănuială ! Ar trebui să trăim cum am jurat ! Să fim cinstiți și să nu ne ascundem unul de altul ! Nu știi cît mă doare că sînt silit să bănuiesc ceva rău despre un frate, dar nici așa nu putem lăsa lucrurile !

Băiatul tăcu. Oftă doar. Îi părea rău și lui. Cuta dintre sprîncenele lui Săndruț se adînci și se vedea bine că se chinuia să dezlege enigma. Pătruț îl lăsă să cugete liniștit. Nu-i mai puse întrebări și nici nu-i mai dădu sugestii. Abia peste o jumătate de oră chipul lui Săndruț se lumină, fiind aproape sigur că descoperise adevărul. Trebuia doar să verifice.

De unde, pînă la un timp, Luca era unul din cei mai zgîrciți în acordarea ajutoarelor pentru năpăstuiți, zicînd

totdeauna că e prea mult, de la o vreme își schimbase cu totul atitudinea, spre bucuria majorității membrilor cetei. „E puțin, fraților", i se auzea vocea din ce în ce mai des, „eu zic c-ar mai trebui să punem zece-douăzeci de florini !" Și nu numai atît, dar se oferea ca el să fie acela care duce ajutorul. Oamenii erau mulțumiți, pentru că aceste danii erau făcute de obicei noaptea, trebuind să facă multe ocoluri și să orbecăiască pe diferite coclauri, ceea ce, pe lîngă că era destul de obositor, era și primejdios. Oricare din mesagerii cetei era expus să fie urmărit și prins. Numai aceasta trebuia să fie dezlegarea. Luca înmîna ajutoraților numai o parte din ceea ce i se încredința, oprindu-și restul. Or, dacă ipoteza era justă, trebuia judecat și, în cel mai fericit caz, exclus din ceată. Fapta era mai puțin gravă ca tîlhăria ori trădarea, dar, un asemenea om nu mai avea cum să trăiască printre ei. Trebuiau verificate și celelalte ipoteze, dar, ultima, i se păru lui Săndruț cea adevărată.

Prilejul se ivi peste cîteva zile. Pătruț îi informă că lui Șofronu' Morariului, din Rîșca, îi murise muierea, lăsîndu-l cu patru prunci sub zece ani și că nu avea nici vacă și nici alte mijloace să-și hrănească copiii, îngrijirea lor, împiedecîndu-l mult ca să poată agonisi ceea ce le trebuia. Ceruse împrumut de la grof, dar acesta îl refuzase, cunoscut fiind că, Șofron participase la răscoală.

— Eu zic să-i dăm treizeci de florini, propuse Săndruț dinadins o sumă mai mică ca de obicei.

— Nu se poate fraților ! sări repede Luca, nebănuind intenția lui Săndruț. Parcă ai da dintr-al tău, Săndruțule ! îi reproșă. Dacă omu' e așa de necăjit trebuie să-și cumpere o vacă cu lapte, făină, un porc și haine. Nu ziceți și voi că-i prea puțin ?

— Pentru nevoile pe care le are Șofron ăsta, și eu zic că-i puțin, Săndruțule, interveni Iovuț. Are dreptate Luca. Aș zice că și cincizeci de florini n-ar fi prea mult !

De aceeași părere au fost și ceilalți, astfel că suma a rămas stabilită la cincizeci de florini.

— Acuma, fraților, pentru că s-a hotărît cum s-a hotărît, și e bine așa, într-adevăr, omul e tare necăjit, să vedem cine-i duce. Chiar în noaptea asta ar trebui duși !

Luca înghiți nada.

— Mă duc eu, fraților ! Cunosc bine Rîșca, ca și satul meu. Știu și unde-i casa lui Șofron.

— Bine, frate Luca, dar te mai rog ceva, dacă ai avea vreme : să zăboveşti la hanul lui Dura pînă dimineaţă şi să cumperi doi saci cu făină. Tot e zi de tîrg. Îi laşi la Dura şi-i aduce Pătruţ cu măgarul.

— Aşa am să fac, Săndruţule ! Iacă, mă culc un pic, ca să fiu hodinit, şi cînd o însera, gata-s !

Fără să bage de seamă ceilalţi, Săndruţ îl luă pe Ianoş deoparte şi-i şopti ceea ce bănuia, rugîndu-l să-l urmărească atît la înmînarea sumei destinată lui Şofron cît şi la cumpărarea făinii.

După ce se odihni, Luca o porni la drum. Ajunse la Baia de Criş după ce înserase de-a binelea. De-acolo pînă la Rîşca, o aruncătură de băţ. Intră mai întîi în hanul lui Dura.

— Jupîne, dă-mi o măsurică ! Da', să ştii n-am bani la mine. Îţi plătesc altă dată.

Dura era deprins cu treaba asta. Era drept că Luca nu lua niciodată mai mult de-o măsurică, cum îi zicea, dar tot atît de adevărat era că n-avea bani la el. Dura se făcea mereu că uită datoria veche. Considera că nu era o pagubă şi n-ar fi vrut să-l supere pe vreunul din oamenii lui Săndruţ.

Ianoş, deşi nu intrase, urmărise scena şi auzise totul prin uşa deschisă. Constată că pe lîngă altele Luca era şi avar. Zîmbi. Din asta nu-i putea face o vină. Fiecare om are cîte o meteahnă şi tare ar fi dorit ca bănuielile lui Săndruţ să nu se adeverească întrutotul. Îi părea rău. Îl cunoscuse în timpul răscoalei pe Luca. Prietenia lor se cimentase după aceea, de cînd erau împreună în ceată, Luca dovedindu-se un viteaz. Ba, uneori, părea mai temerar, mai neînfricat chiar decît Săndruţ. Îl preţuia ca pe un adevărat tovarăş. Se îndoia încă de necinstea acestuia. Prea l-ar fi durut. Pe toţi i-ar fi durut.

Luca rămase pe lîngă ulceaua cu ţuică pînă aproape de miezul-nopţii. O porni încet, cu fereală, căutînd un vad al Crişului pe care-l cunoştea. Se descălţă şi trecu. Pe malul celălalt se aşeză ca să se încalţe. Apoi se afundă printre arinii de pe mal trecu şi Ianoş rîul, dar încălţat, ca să nu-i piardă urma. Ajunseră la o căsuţă scundă, formată dintr-o singură odaie, acoperită cu paie care de mult ar fi trebuit schimbate. Luca îşi înfăşură obrazul în obişnuita basma neagră. Bătu uşor. Nici un răspuns. Îşi aruncă te-

mător privirea în jur, ca să se convingă că n-are cine să-l audă, și bătu mai tare. Ascultă. Parcă se auzi ceva înăuntru. Mai bătu odată.

— Cine-i ? se auzi o voce răgușită.

— Săndruțu' Tomii !

Fereastra se lumină slab, dovadă că înăuntru se aprinsese opaițul, se auzi zăvorul și ușa se întredeschise. Luca pătrunse în odaie. Cît se căzni Ianoș să audă ceva, sau să vadă, nu fu chip. După cîteva minute Luca ieși, își dezveli obrazul și plecă. Ianoș nu se mai luă după el. Așteptă ca vreun sfert de ceas și bătu ușor. Probabil că omul încă nu adormise că și auzi :

— Care ești ?

— Săndruțu' Tomii !

— Minți-ași ! Ești un lotru ! Vrei să-mi iei banii !

— Deschide, omule ! Sînt Săndruțu' Tomii ! repetă Ianoș, cu voce înfundată, din cauza basmalei pe care și-o petrecuse peste chip.

Ușa se întredeschise cu sfială, cu frică parcă, după ce fu reaprins opaițul. Era vădit că omul se temea. Ianoș intră.

— Seara-bună !

— Seara-bună, răspunse cu voce tremurată omul. De ce te-ai întors ? Ori te-ai răzgîndit și vii să-mi ceri banii ?!

— Nu, frate, da' mi se pare că am greșit. Vezi, pe întuneric n-am văzut bine. Cît ți-am dat ?

— Zece florini, alduiască-te Dumnezeu, Săndruțule, că de la mare necaz m-ai scos !

Ianoș încremeni. N-avea la el decît doisprezece florini. Ce să facă ?

— Uite ce-i : pe drum, cred că mi-au picat din chimir, da' aveam pregătiți să-ți dau cincizeci de florini. Cu zece florini n-ai să te poți ridica deasupra nenorocirilor ce te-au lovit. Uite, îți mai dau doisprezece, și, miercuri, să treci pe la Dura hangiul din Baia și are să-ți mai dea restul. Spui că te-am trimis eu !

Omul îi apucă mîna gata să i-o sărute.

— Ce ți-a venit ? Ce-s eu ? Nu-s nici popă, nici sfînt !

— Ești mai sfînt decît sfinții, Săndruțule, că ăia nu ne-au nimica ! Cu ce ți-aș putea fi vreodată de folos ? Cum am să-ți pot mulțumi ?

— Nu trebuie să-mi mulțumești. Cînd vei mai auzi chemarea Crăișorului să vii să lupți alături de noi și are

să fie bine ! Să nu uiți, să-i mai ceri lui Dura douăzeci și opt de florini ! La el îi las. Sănătate bună !

Nici n-apucă omul să se dezmeticească și Ianoș se și pierdu în întunericul nopții. Omul mai rămase cîteva clipe în prag. Nu știa ce să mai creadă. L-ar fi întrebat despre ce Crăișor e vorba. Intră, zăvori ușa și se apropie de opaițul fumegînd nevenindu-i a-și crede ochilor. Douăzeci și doi de florini ! Și miercuri încă douăzeci și opt ! Se lăsă în genunchi și începu să se roage pentru sănătatea lui Săndruț. Se apropie de patul, pe care, peste niște paie, era întinsă o cergă, unde dormeau copiii. Îi vedea sătui și îmbrăcați. La el nu se gîndea. Îl podidiră lacrimile. Tare ar fi vrut să-l fi văzut la față, să știe cum arată acest Săndruț, și oriunde l-ar întîlni să-i poată mulțumi. Oameni ca el ar fi trebuit să umble, învăluiți în lumină, nu tăinuiți de întunericul nopților, își spuse.

Știindu-l pe Luca la han, pentru că așa fusese vorba, Ianoș se aciui în grajdul hanului. Nici nu mijiseră zorile și era în picioare. Pîndi pînă îl văzu pe Luca ieșind și îndreptîndu-se spre piață. Îl văzu tîrguind cei doi saci de făină și-l lăsă să plece. După ce acesta se îndepărtă îl întrebă pe omul de la care Luca-i cumpărase, cît dăduse pe saci. Grăbi după aceea cum putu, și, pe drumul cel mai scurt, ajunse la adăpost. Luca încă nu sosise. Ianoș îl trase pe Săndruț de-o parte și-i povesti tot ce aflase.

— Acuma ce facem, frate ? îl întrebă Ianoș îngrijorat.

— Să mai așteptăm ! Dacă a fost în stare de așa ceva, îl cred în stare și de alte fapte, mai urîte, și-i povesti lui Ianoș cum îl bănuiește și de trădare, de la asediu.

— Să mai așteptăm, da' din ochi să nu ne mai scape ! Oriunde s-ar duce, unul din noi doi să-i fie pe urmă ! Deocamdată, cum bine zici, ceilalți nu trebuie să știe !

— Mai știe și pruncul, Pătruț. Și el l-ar mai putea urmări atunci cînd vreunul din noi va avea alte treburi.

Cînd veni Luca, peste vreo jumătate de oră, nici nu bănuia că-i luase cineva urma.

Săndruț și Ianoș constatară că și la făină-i înșelase. Nu cu mult, doar cu un singur florin, dar dacă se bucurase și la atîta, răul era mai mare decît se așteptau.

Nu trecură decît două zile și fu confirmată încă una din ipoteze. Dura îi dăduse calul lui Luca cu o zi înainte

de a fi asediaţi. Deci, nu-i trebuise calul pentru a încerca să-i salveze, ci pentru a-i vinde.

— Ce facem Săndruţule ! Nu mai pot răbda ! Să-l judecăm ! Pentru înşelătorie, pentru bani, l-am fi alungat ca pe un netrebnic, nu-l puteam ucide, dar pentru vînzare trebuie să deie socoteală !

— Să mai aşteptăm, frate ! Să vedem la ce-l mai duce capul ! Dacă a început aşa, n-are să se mai oprească. Numai, cum ai spus, nu trebuie lăsat o clipă nesupravegheat! Să fim cu ochii în patru, deocamdată numai noi, aceştia care cunoaştem taina. Să nu bănuiască nimic ! Trădarea e încă greu de dovedit. Cine ştie cum o mai întoarce ? Dar dacă a încercat o dată, are să mai încerce.

Luca, din ce în ce mai îngîndurat, îşi clocea vînzarea. La ispan nu mai îndrăznea să se ducă şi nici pe la solgăbirăi. Era urmărit şi se pusese preţ şi pe capul lui. Cu banii pe care-i agonisise nu se putea mulţumi. Trebuia cu orice preţ să puie stăpînire măcar pe o parte din comoară. Ah ! Dacă n-ar fi fost afurisitele cele de peceţi ! Ce uşor i-ar fi fost. Ar fi făcut cumva, s-ar fi prefăcut bolnav, ar fi găsit el prilejul ca să rămînă singur în adăpost şi ar fi luat din tainiţă doar atît cît să nu se cunoască, ca să nu fie urmărit. De florinii adunaţi între timp nu s-ar fi atins. Erau număraţi. S-ar fi mulţumit cu cîteva nestemate, chiar şi din cele mai mici şi cu galbeni din cei vechi. După ce şi-ar fi făcut vreun rost pe undeva, pe unde nu l-ar fi cunoscut nimeni, după ce ar fi ademenit-o şi pe Anuţa, ar fi găsit el mijlocul de a se răfui cu toţi. Odată şi odată tot vor fi prinşi, va avea răbdare. Taina comorii n-aveau cum s-o afle cei care-i vor prinde şi-i va rămîne totul lui, numai lui, după ce nu va mai fi niciunul din ei în viaţă. Încă nu băgase de seamă că-i urmărit şi nici n-avea cum, pentru că totul se făcea cu multă precauţie. Numai cei trei cunoşteau taina, dar se comportau în aşa fel, încît nu dădeau de bănuit.

Luca nu prinsese de veste că orice pas îi era filat. Săndruț, Ianoș și Pătruț îl urmăreau cu atîta dibăcie, încît nici ceilalți nu bănuiau ceva.

Într-o seară, cînd mîncarea mai clocotea pe vatră, Luca, profitînd de faptul că moș Manole amesteca făina într-un blid, pentru niște găluște, turnă fără să-l vadă nimeni, în oala mare, o ulcică cu băutură din aceea adormitoare pregătită de bucătar.

La cină, nimeni n-a observat că Luca n-a gustat din zeamă, ci a mîncat doar niște carne afumată. Nu trecu mult și întreaga tabără era adîncită într-un somn adînc. Luca se apropie mai întîi, tiptil, de patul lui Ianoș, trăgîndu-i chimirul de sub căpătîi. Scormoni pînă dădu de moneda pecete și-o bagă liniștit în propriu-i chimir. La fel procedă și cu pecetea lui Săndruț, după care se culcă liniștit. Nu îndrăzni să pătrundă în taineță. Aștepta un moment mai favorabil.

Cînd se lumină de ziuă, Ianoș se apropie de Săndruț palid și îngrijorat.

— Taie-mă, omoară-mă, Săndruțule, da' zău dacă știu ceva ! Aseară am avut-o și nu-i !

— Ce-i ? Ce-ai avut și nu mai ai ?

— Pecetea !

— Nici eu n-o mai am, spuse Săndruț, zîmbind.

— Cum ? ! Și-ți vine să rîzi ? ! se miră Ianoș.

— N-ai băgat de seamă cum am adormit cu toții aseară ? Ca legănați. Nu ți se pare curios somnul lăsat peste noi așa, dintr-odată ?

— Da ! Parc-am fi băut din zeama aceea a lui moș Manole ! Da' tot nu pricep !

— Chiar din zeama aceea am și băut. Nici acuma nu pricepi ?

— Am priceput ! Luca încearcă să intre în taina comorii, dacă n-o fi și intrat ! Vrea să ne prade !

— Dacă intra, peceţile erau la locul lor. Fă-te că n-ai băgat de seamă că-ţi lipsește, cum fac și eu. Deseară, la cină, să nu guști din zeamă ! Prefă-te numai ! Are să deschidă taina, după ce ne va crede adormiți, și are să ne puie peceţile la loc. Ai să vezi ! Lui moș Manole încă nu-i spunem nimic ! Să vezi că Luca are să ne toarne și deseară băutură din aceea. Să ne prefacem bine că nu știm că ni le-a luat !

— Așa oi face ! Te pomenești că la noapte, după ce crede că ne-a adormit, va intra în taină și va pecetlui la loc ! Ai dreptate !

— Să-l lăsăm și să vedem ce are de gînd !

Nu se petrecu cum prevăzuseră. Cum cinară se și prefăcură amîndoi adormiți buștean. Se mirară că Luca se culcă și el fără grijă. Nici nu se apropiase în seara aceea de vatră și mîncă din toate ca și ceilalți. Îi trebui mult lui Săndruț să ajungă la concluzia că Luca vroia să-și facă rost de peceți pe care să le aibă în permanență asupra lui. Era sigur că pentru aceasta va căuta un prilej ca să rămînă singur în adăpost. De ce să nu i-l creeze ? Îl chemă pe Pătruț de-o parte și-l dăscăli, ca să știe ce are de făcut.

Dimineață, după ce toți au mîncat, Săndruț propuse o vînătoare, la care îl pofti și pe moș Manole, bucătarul.

— Eu ce să fac, se miră acesta ? Cine face demîncare ?

— Moș Manole, dacă ai să stai numai aici și n-ai să mai ieși, ai putea să te îmbolnăvești. Măcar din cînd în cînd nu strică să vii cu noi. Apoi i se adresă lui Pătruț : Tu trage o fugă pînă la Baia, la Dura, și-i spui să ne mai facă rost de niște făină ! N-aș vrea să mai pățim ca rîndul trecut. Mai bine să fie !

— Bine, băciuț, confirmă băiatul. Acuma mă duc !

Ieșiră cu toții. După ce se îndepărtară îndeajuns, Săndruț se lovi cu palma peste frunte de parcă și-ar fi amintit de ceva :

— Fraților, eu zic c-ar fi bine ca unul dintre noi să se repeadă pînă la peșteră și să aducă undițele. Parcă n-ar strica să gustăm și niște păstrăvi. De mult n-am mîncat.

— Mă duc eu ! se oferi Luca.

Era și ceea ce aștepta Săndruț.

— Du-te, frate, dar nu zăbovi ! Ia-le pe toate trei ! Trei vor pescui, iar ceilalți vom vîna.

Pătruț nici nu se gîndise s-o ia spre Baia de Criș cum i se porunci. Își pregăti un loc de pîndă și așteptă. Cum intră, primul lucru pe care-l făcu Luca, fu să se asigure că Pătruț plecase și era singur. Văzînd că peștera e pustie, răsuflă ușurat. Rupse fără să ezite pecețile tainiței, aprinse o făclie și intră. Pătruț se apropie și-l urmări. Deschise capacul lăzii, mînuind rozetele și, scoțîndu-și din chimir cele două peceți furate, căută pînă găsi altele două la fel. Și le îndesă în chimir, închise lada, se mai uită ca să se asigure că nu lăsase urme, ieși și sigilă. Nu observă că de după mormanul de straie, pe care le luaseră atunci, de la ostași, îl pîndeau cu interes o pereche de ochi vii, ca de veveriță. Luă undițele și se grăbi să-și ajungă ortacii, ca să nu dea ceva de bănuit. Abia după aceea părăsi și Pătruț adăpostul îndreptîndu-se spre Baia de Criș.

După ce toți se înapoiară cu provizii bogate, în animale vînate și pește, apăru și Pătruț, de parc-ar fi pîndit momentul. Luca era fericit și lucra alături de ceilalți la curățatul peștelui și preparatul vînatului. Nimeni nu observă cînd Pătruț a ieșit afară cu Săndruț din adăpost, să-l informeze ce făcuse Luca.

Seara. Luca mai turnă o porție de băutură adormitoare în vasul în care se gătea. Numai Ianoș și Săndruț observară. Se prefăcură că dorm adînc. Luca se apropie de patul lui Ianoș și nu-i fu greu să-i puie pecetea la loc. Săndruț însă avea de gînd să-l joace. Cît de atent se apropie, cît de ușor încercă de cîteva ori să tragă chimirul, Săndruț se mișcă, prefăcîndu-se că se trezește. Nu știa ce să mai creadă. Nu dormiră nici unul, nici altul. Se pîndiră reciproc toată noaptea. Luca plesnea de necaz. Dimineața, după ce s-au trezit toți, nu știa cum să scape de pecete.

Săndruț se așezase pe o buturugă, lîngă vatră, iar Luca își făcu loc alături. Lăsă ușor moneda să-i cadă și-l întrebă :

— Asta ce-i, Săndrușule ? Parcă ziceai că cel care o pierde trebuie judecat !

— Săndruț se prefăcu mirat, ridică moneda și o privi.

— Dracu' știe cum a ajuns aici ! O aveam în chimir ! Ianoș, ia vezi, tu o mai ai ?

— Ce să am ? întrebă Ianoș prefăcîndu-se mirat.

— Pecetea, spuse Săndruț.

Ianoș se scotoci în chimir și i-o arătă :

— Uite-o, Săndruțule ! Cum era s-o pierd ? ! Ochii și pecetea, parcă așa ne-a fost vorba !

— Vezi, Săndruțule ? îi reproșă Luca. Și mai zici că ne ești căpetenie ! Să fie judecat, fraților ! Chiar el a cerut-o ! Dacă păteam eu ori Ianoș așa ceva ne-ar fi judecat !

— Stai, frate, ce te pripești ? îl întrerupse Săndruț. Tu o ai ?

— Cum să n-o am ? ! se miră Luca.

Desfăcu buzunarul chimirului și scoase repede o monedă, dar nu pe cea care trebuie, o încurcase. Se uită speriat, se îmbujoră, o băgă la loc și scotoci iar. Săndruț îi observă încurcătura, dar se făcu a nu pricepe.

— Uite-o ! spuse Luca, apropiindu-i-o de obraz. Vezi, nu-i asta ?

— Este, frate Luca. Este. Dar de ce ești atît de îndîrjit împotriva mea, că doar n-am pierdut-o ! Mi-a scăpat jos, ai văzut-o și am luat-o ! De ce să fiu judecat ? !

— Să fii judecat ! Trebuie ! Nu ne mai poți fi căpetenie ! Dacă o pierdeai de tot aș fi cerut să fii ucis, cum singur ai spus-o cînd ne-ai dat pecețile ! Să-l judecăm, fraților ! se îndîrji Luca.

— Mai domol, frățioare ! încercă să-l potolească Groza. N-a pierdut-o. O are !

— Dacă păteam eu asta, mă judeca ! Nu e vrednic să ne mai fie căpetenie !

— Te pomenești că ai rîvni să ne fii căpetenie ? ! se miră Serafim.

— Nu ! Nu vreau asta ! Să nu mai fie el ! Asta vreau !

— Asta nu-i numai după tine, interveni și Pătru. Ce-om zice și noi ! Pentru un lucru de nimica... auzi ! Da' ce, fraților ? Eu îl vreau pe Săndruț ! strigă cît putu.

— Săndruț ! Trăiască Săndruț ! strigară toți.

Luca își înghiți veninul. Nici de data aceasta nu putu să-l doboare. Dar cîndva... ehei ! De-acum avînd toate pecețile, va putea oricînd intra în taină și va lua cît va socoti de cuviință.

Dar nu i se mai ivi prilejul să rămîie singur în peșteră. Turba. Parcă era un făcut. Timpul trecea și, ori unul, ori altul îi încurca socotelile. Și, ce era mai rău, tîlharul de bătrîn, moș Manole, nu mai avea nici o picătură de fiertură din aceea. Zicea că din greșeală spărsese vasul în care o ținea. În realitate, o ascunsese, sfătuit de Săndruț, și nu mai știa nimeni unde o ține. Nu fusese pus la curent cu toate amănuntele, dar bătrînul, care se încredea în Săndruț, nici nu căută să afle de ce trebuie să ia această măsură.

Luca devenea din ce în ce mai irascibil, ura ce-i mocnea de atîta vreme în suflet începuse să dea în clocot. Nu ! Așa nu mai mergea ! Trebuia să isprăvească odată cu toți ! Să-i vadă lați ! Destul îi scoseseră sufletul, de parcă erau înțeleși între ei ! Să nu poată rămîne singur în adăpost ! Se prefăcuse o dată și bolnav. Două zile zăcu, dar bătrînul, vraciul cetei, moș Manole, îi dădu îngrijirile ce le credea necesare, dar singur nu-l lăsă. Rumegă mult gînduri care de care mai josnice, pînă se încredință că găsise formula salvatoare. Ce-i trebuia leșia lui moș Manole ? Să-i adoarmă ? Mai bine să-i adoarmă pe veci ! Trebuia să le puie ceva în mîncare ca să nu se mai scoale ! Otravă ! De unde să și-o procure ? Cine i-ar fi putut face rost de așa ceva ? Numai Florea din Băgara, vrăjitorul. El le face și le desface pe toate. Trebuie să știe să facă o otravă puternică și să-i ucidă pe toți ! Pe toți dintr-o dată ! Numai așa !

Motivă că vrea să treacă pe la ai lui, pe la Visca, și, într-o seară, plecă. Nu băgă de seamă că Pătruț, flăcăiandrul, îi era pe urme. Aproape de miezul nopții ajunse la vrăjitor și-i bătu ușurel în ușă. Acesta-i deschise. Nu o dată i se mai întîmplase să fie trezit la miez de noapte pentru un sfat, pentru un leac. Vrăjitor îi spunea lumea, dar el nu făcea altceva decît să prepare tot felul de băuturi și unsori din plante medicinale, care, de cele mai multe ori, se dovedeau a fi cu leac. Dacă văzu că oamenii îl cred mai mult decît este, îi lăsă să creadă. De ce n-ar fi cîștigat și de pe urma proștilor, nu numai de pe urma celor bolnavi ? Cunoștea și plante din care ar fi putut prepara otrăvuri ucigătoare, dar nici nu încercase vreodată s-o facă. Cine-i

cerea otravă, îi dădea o sticluță cu apă limpede, de fîntînă, și-l învăța niște vorbe încurcate pe care trebuia să le rostească înainte de a o folosi. Atît de întortocheate erau vorbele, încît nimeni nu le putea memora. Dacă „otrava" se dovedea fără efect, vina nu era a lui, ci a aceluia care nu știuse a spune ce-l învățase vrăjitorul. Dealtminteri, cît era de bătrîn, doar de două ori i se întîmplase să-i ceară cineva otravă.

— Seara-bună, baci Florea ! salută Luca.

— Seara-bună, voinice ! Ce bai la ceasu' ăsta din noapte ?

— Am venit să-ți cer ceva. Știu că stă în puterea dumitale ca să mă ajuți și de aceea am venit. Am niște dușmani neîmpăcați. Dacă nu-i ucid, mă ucid ei pe mine ! Să-mi vinzi otravă ! Una tare și s-ajungă pentru douăzeci de oameni ! Bani, cîți vrei ! se bătu el cu palma pe chimir.

— Te-ai gîndit bine, flăcăule, la ceea ce vrei să faci ? Știi ce păcat mare-i să ucizi ?

— Te știam vrăjitor, în legătură cu diavolu', nu popă ! Dacă vrei să cîștigi ce n-ai cîștigat de cînd ești pe lume, fă-mi otrava !

— Asta nu se poate așa, dintr-o dată ! Cere vreme ! Pînă mîine seara n-am cum să ți-o fac !

— Fie și așa, numai fă-mi-o ! Nu te întreb de preț. Cît îmi ceri atîta-ți dau ! Ba, și pe deasupra, da s-o faci !

— Atuncea vino mîine seara. Ai s-o găsești gata.

— Pentru cinșpe-douăzeci de oameni, ai înțeles ?

— De bună seamă, numai că-i mai tare ! Poți ucide și o sută !

Luca plecă mulțumit. Pătruț, care nu putu auzi ceea ce se vorbea înăuntru, nici nu aștepta. Așa-i spusese Săndruț, să fie înaintea lui Luca în adăpost.

— Ce-i, unde s-a dus ? îl întrebă Săndruț.

— La Florea din Băgara.

— Știi pentru ce ? Ce i-o fi cerut ?

— N-am putut auzi. Am făcut cum mi-ai spus, băciuț !

— Bine, Pătrușule ! Hodinește-te !

În zori, Săndruț era la drum. Cunoștea bine împrejurimile și nu-i fu greu să-l găsească pe Florea.

— Ziua-bună, baciule !

— Bună, îi răspunse bătrînul. Care-i baiu' ?

— Eu sînt Săndruțu' Tomii ! Astă-noapte te-a căutat cineva din ceata mea. Ce ți-a cerut ? îl întrebă fără ocol.

— Dumneata ești Săndruțu' Tomii ? Să trăiești, Săndrutule ! Cel ce-a fost ast'noapte la mine vă e dușman ! Vă urăște ! Pe toți vă urăște, că mi-a cerut otravă pentru cinspe-douăzeci de oameni ! Abia acuma am priceput ! O fi pus de domni !

— I-ai dat ?

— Doară n-am bolunzit ! N-am dat în viața mea așa ceva. Cui mi-a cerut i-am dat apă. Apă de fîntînă, de cea mai curată. I-am spus să vie la noapte că-i dau.

— Și dacă vine ce-i dai ?

— Apă, cum ți-am spus. Doară n-am să-mi încarc sufletu' de păcate la bătrînețe !

— Și dup-aceea ? Dacă te întreabă de ce n-am murit ?

— Eu zic că nu mai apucă să-ntrebe ceva, dacă știi ! Asta e legea voastră ! Se știe ! Da' dacă era altu, îi spuneam eu niște vorbe pe care nu le-ar fi putut îndruga cît trăia și-i explicam că de aceea nu i-a murit dușmanu' că n-a zis cum trebuie ce l-am învățat. Ce să fac ? Mai cîștig și de la proști. De la cei betegi nu-mi vine să cer atîta, și-așa-s destul de amăriți.

— Să ceri cît de mult, baciule, că nu-i păcat ! Îți las și eu douăzeci de florini, că nu ești prea bogat. Mi-ai lecuit un tovarăș, chiar pe omul acesta ce vrea să ne otrăvească.

Săndruț îi mulțumi omului și se îndreptă spre adăpost. Pe Luca îl găsi dormind somn greu, fără griji. Vroia să fie odihnit pentru drumul pe care-l mai avea de făcut. Abia pe înserat se trezi.

— Fraților, începu, care vreți să-mi faceți un bine ? Mi-ar trebui douăzeci de florini. Am fost pe la ai mei și n-am avut cît mi-a trebuit. Au dat și ei de un necaz...

— Îți dau eu, se oferi Săndruț. Ai să mi-i dai cînd vei avea.

— Îți mulțumesc, Săndrutule ! Din mare încurcătură m-ai scăpat ! zise Luca prefăcîndu-se bucuros.

Nu-i trebuiau bani. N-avea nici unul din ceată cîți avea el. „Las' că vedeți voi !" îi amenință în gînd.

După plecarea lui, Săndruț găsi că sosise momentul să-i informeze și pe ceilalți în ce ape se scaldă Luca. Îi duse la tainița unde-și ținea ascunși banii, la mormînt, le spuse de felul cum fuseseră vînduți și cum Luca adusese ostașii peste ei. Auzindu-l, oamenii nu mai puteau de indignare.

— Să-l judecăm ! De ce ne-ai ținut ascunse toate acestea ? ! De mult trebuia judecat ! Vînzătorul !

— Am vrut să văd pînă unde-l duce gîndul ucigaș. Credeam că-i doar o socoteală a noastră, pentru o fată. Nu se cădea ca pentru atîta să-i cer judecarea. În ultima vreme nu l-am mai scăpat din ochi, așa că tot nu mai putea face nimic. Și acuma trebuie să ne prefacem că nu știm ce clocește. El are să vie spre ziuă. Otrava o va pune în mîncare ori la prînz, ori seara, la cină. Să mîncați fără grijă ! Florea, am vorbit cu el, îi va da apă. Să urmăriți numai, dar așa, să nu bage de seamă, mai ales dumneata moș Manole, cînd toarnă apa în zeamă. După ce mîncați văietați-vă și prefaceți-vă pe rînd că v-a sunat ceasul cel din urmă. Atunci vom vedea noi ce-i de făcut. Vreau să-l prindem asupra faptului. Fără îndoială, va lua cît va putea din tainiță și va pleca. Ne vom ține după el. Să-l lăsați în seama mea ! Să nu vă amestecați, numai dacă mă răpune ! E bine, fraților ?

— Așa să fie ! Moarte vînzătorului ! strigară.

Așteptară cu nerăbdare sosirea lui Luca. Veni spre ziuă. Se culcă și adormi liniștit. Nu-l mai frămînta nici o grijă. Se și vedea stăpînul incalculabilelor bogății ale comorii. Dacă mureau toți, cine mai putea bănui ceva despre existența acesteia ? Toată lumea era a lui. Pe Anuța, o va fierbe un pic în zeama ei, ca s-o pedepsească. Cînd va afla că Săndruț căzuse, pentru că așa o va minți, că a căzut într-o încăierare cu întreaga ceată, ea i se va agăța singură de gît. Așa credea el. Atunci va face el mofturi. De luat o va lua, că-i era dragă, dar numai așa, o va mai speria, ca să-l știe de bărbat, să nu mai iese din vorba lui. Atît de liniștit îl adormiră aceste gînduri încît nici nu s-ar fi putut crede că mintea lui clocea o atît de monstruoasă crimă. Ba, văzîndu-l, unii începeau chiar să se îndoiască de spusele lui Săndruț. Numai ascunzătoarea de la mormînt, pe care o văzuseră cu toții, dovadă de netăgăduit, îi mai făcu să pregete.

Într-adevăr, la ora cinei, Luca se apropie de vatră. Oamenii erau nepăsători. Intră în vorbă cu moș Manole, îl întrebă ce le-a pregătit pentru cină. Bătrînul se prefăcea a nu pricepe ce urmărește, dar observă cum Luca scosese ceva din mînecă atît de dibaci, încît nu putu băga de seamă ce era, dar văzu bine lichidul limpede ce se scurse în mîncare. Mai văzură doar cîțiva, printre care și Săndruț.

— Gata cina, feciorilor ! îi anunță moș Manole.

Se apropiară cu toții de vatră. Luca refuză să guste din ciorbă.

— Ai să pierzi din puteri dacă nu te hrănești ca lumea ! îi spuse Săndruț. Ia mănîncă și tu niște zeamă din asta, să vezi ce bună-i !

— Nu-ș' ce naiba am că m-am stricat la burtă. Mă mînă afară, fraților, își motivă Luca refuzul. Uite, așa mă taie, ca un cuțit !

— Păcat, frate Luca ! îl compătimi Groza. Mare păcat ! Cu zeama asta nu te mai întîlnești ! Nu știu cum a nimerit-o moș Manole în seara asta, da-ți vine s-o înghiți cu blid cu-tot ! Gustă, măcar, îl îmbie, întinzîndu-i strachina și o lingură.

Luca se scutură, ferindu-se. Se înfioră parcă.

— Doamne ferește ! Dac-aș pune ceva în gură, trei-patru zile n-aș mai fi bun de nimica, fraților ! Poate că am să încerc cu ceva uscătură ; strînge la burtă ; zeamă, nici gînd !

Ca niciodată, mîncau cu atîta poftă, rîdeau și glumeau, urmărindu-i pe furiș fizionomia. Luca era din ce în ce mai încîntat. „Așa, podoabelor ! Asta-i cina voastră cea din urmă ! Îndopați-vă, îndopa-v-ar ăl din steni !" își zicea mulțumit.

După ce cinară se apropie fiecare de patul lui. De la un timp începură să se vaiete de dureri de burtă.

— Parcă-i un făcut, începu Săndruț. Pe Luca-l strînge la burtă și văd că mă apucă și pe mine ! Au ! Au ! se văietă. Nici lăcomia nu-i bună, fraților ! Prea am mîncat fără socoteală !

Nu trecu mult și începură să se vaiete și alții. Treptat, înțepeniră în diferite poziții. Moș Manole nici nu mai avu

puterea să se tîrască pînă la pat. Își „dădu duhul" acolo, lîngă vatră.

Cînd îi văzu pe toți înțepeniți, Luca se apropie de Săndruț. Îi ridică mîna și o lăsă să cadă. Căzu fără vlagă. „Nici nu s-a răcit încă, da-i gata ! Toți au ajuns la cel pierit !" își spuse mulțumit. Era mulțumit că reușise să transforme peștera în cavou. Nu-i părea rău că ucisese, cum credea, atîția oameni. Scoase de sub căpătîi o pereche de desagi, se apropie de intrarea tainiței și, fără sfială, rupse pecețile. De cine și de ce s-ar mai fi temut ? Aprinse o făclie și cu coada ei puse în mișcare mecanismul. Peretele se deschise, lăsînd loc dreptunghiului întunecat. Intră. Se uită de jur-împrejur admirînd cu ochi de stăpîn sclipirile aurului și nestematelor din armurile și coifurile vechi. De acestea, de lingouri și de ladă, deocamdată, nu se putea atinge. Le va lăsa acolo. Oricînd va avea chef, va putea intra nestingherit să le ia. Se apropie de mormanul de florini. Se adunaseră mulți. Partea comorii crescuse simțitor. Și grămada destinată ajutoarelor încă nu secase. Mai erau destui și în grămada rezervată cheltuielilor comune. Începu să îndese în desagi. Îi umpu bine, îi legă strîns la gură și se uită parcă cu părere de rău la ceea ce mai rămînea. Deocamdată, ajunge! Și așa are să-i fie greu. Cu florinii aceștia trebuia să înceapă să-și croiască acel rost pe care-l rîvnea atîta. După cc se va vedea așezat statornic undeva, va veni și va căra pe rînd totul. Închise cu grijă tainița. Șterse orice urmă de ceară, rămasă de la peceți, ca să nu se mai vadă. Cine știe ? Trebuia să fie prevăzător. Dacă iese, nu poate asigura lespedea de la intrare. Dacă pică vreunul în peșteră cum picase el ? Pică, e bun picat, dar să nu vadă vreo urmă a locului unde era tainița. Dacă nu era Pătruț cu neastîmpărul lui poate nici acuma nu se știa de comoară. Ar mai fi ucis pe cineva ? Nu ! Pentru ce i-ar fi ucis ? Poate doar pe Săndruț, pentru Anuța. Cine știe ? Se încovoie sub povară. Erau grei desagii. Urcă cu greu scara. Se mai uită o dată la gura peșterii. Cum ar putea-o înțepeni ? Numai pe dinăuntru. „Tot n-are cine și cum să mai treacă prin sălbăticiile astea !" se liniști și o luă la drum. Era înarmat. Nici nu se putea altfel cu atîta bănet ! Intenționa să se îndrepte mai întîi spre Căzănești, să treacă pe la Anuța. Cînd îl va vedea ce are în desagi, într-o clipită va uita de moartea lui Săndruț. Zîmbi mulțumit.

Nu ieşise el bine din adăpost, cînd, începu miracolul. Învierea morţilor, ca în miturile antice. Unul aprinse o făclie.

— Ce facem, fraţilor ? Să-i luăm urma, tîlharul ! Nu mi-e de banii pe care i-a luat, dar mi-e să nu ne scape ! Cine ştie încotro o apucă ? spuse Serafim.

— Aproape că-s în stare să jur că ştiu calea pe care a apucat-o, spuse Săndruţ. Dar şi de data asta tot lăcomia are să-l răpuie ! A încărcat în desagi ca slăbănogul ! În jumătate de ceas trebuie să poposească. Înarmaţi-vă şi să-l urmărim ! Unde va opri, că trebuie să oprească, înconjuraţi-l din toate părţile ! Lăsaţi-mă numai pe mine să mă apropii. Ce-ai făcut cu Brînduş, Pătruţule ?

— L-am dus la Baia şi l-am lăsat la baciu' Dura, aşa cum mi-ai spus.

— Bine, Pătruţule ! Mă gîndeam, fraţilor, să nu-i dea cumva prin gînd să se folosească de măgar. Numai cu el ar fi putut căra desagii. Aşa... Cînd ajungem să mă lăsaţi să mă socotesc eu cu el ! Sînt cel mai îndreptăţit, că pe mine m-a urît mai mult. Îi mai las o şansă ! Adică vreau să-i dau posibilitatea să moară măcar cinstit, în luptă !

— De ce să-ţi pui capu' pentru Iuda ? Nu ! Asta să n-o faci, Săndruţule ! spuse Ianoş. Dacă-i ciine, ca un ciine să moară ! Judecat !

— Aşa-i ! confirmă şi Groza. Îl prindem, îl aducem aici şi-l judecăm !

— Nu ! se opuse Săndruţ. Nu-l pot uita cum a luptat alături de Crăişor, alături de noi toţi ! Nu era om rău, fraţilor ! Era viteaz ! Numai aurul l-a orbit. De murit, trebuie să moară, dar mi-ar părea bine dac-ar face-o ca un viteaz ! Că a fost viteaz, asta nu poate s-o nege nimeni din cei ce l-au cunoscut ! Nu m-aş simţi împăcat în sufletul meu dacă aş face altfel !

— Fie cum zici, Săndruţule, da' vezi, apără-te ca lumea şi loveşte cum trebuie ! De scăpat tot nu scapă, măcar de te-ar şi răpune, dar n-am vrea să rămînem fără o căpetenie ca tine ! spuse Iovuţ.

Peste un sfert de ceas îi şi luară urma. Mergea încet, apăsat sub povara desagilor. Se gîndea că, oricît, tot nu mai avea de ce se teme şi graba n-avea nici un rost. Cum presupusese Săndruţ, opri într-o poieniţă. Cerul era senin

şi cu toate că luna încă nu răsărise, se puteau desluşi contururile arborilor, albeaţa stîncilor golaşe, iar silueta omului era distinctă. Pe nesimţite înconjurară poienița. Luca îşi scoase pălăria şi-şi şterse năduşeala. Băgă mîna în desagi. Scoase un pumn de monezi şi-l vîntură, lăsîndu-l să cadă la loc. Sunetul acestora îi încîntă auzul. Repetă de cîteva ori jocul, cu gest de avar. Cînd îşi ridică privirea, în faţă-i, apăru umbra unui om. Tresări.

— Piei, satană ! se sperie.

Era Săndruţ în carne şi oase. Nu-i venea să-şi creadă ochilor. Doar era mort ! Toţi erau morţi ! Au început să bîntuie stafiile, gîndi. Trebuie să treacă pe la un popă să le citească de hodina sufletelor. Se închină, cu o cruce mare, dar arătarea rămase nemişcată, ba-i şi vorbi :

— Încotro ? Frate Luca ? După ce că ne-ai ucis pe toţi, ne laşi să pierim ca nişte păgîni ? ! Neprohodiţi ? !

Citindu-i uimirea de pe chip, pentru că Luca nu era în stare să scoată o vorbă, izbucni în hohote.

— Ceea ce ţi-a dat Florea, nu era decît apă ! Auzi, Luca ? Apă curată ! Nu ne-ai putut otrăvi ! Ţi-ai otrăvit numai sufletul, tîlharule !

— Am să-l omor ! Hoţul bătrîn !

— Asta dacă ai să mai poţi, Luca ! Să ne măsurăm în luptă dreaptă, măcar că n-ai merita ! Ai trebui ucis ca un cîine ! Alege-ţi ! Sabia, pistolul, jungherul, că văd că ai de toate.

— Iertare, frate Săndruţ ! imploră îngenunchind.

— Nu fi muiere ! Te ştiam om întreg ! Aurul te-a orbit şi de aceea nu vreau să te ucid aşa cum ţi s-ar cădea !

— Eşti mai tare, cu orice aş încerca ! E ca şi cum aş fi mort înainte de a lupta !. Iartă-mă, şi om mai cu credinţă n-ai să găseşti. M-am lăsat amăgit...

— Trebuie, Luca ! Pentru unul care a avut îndrăzneala să-şi ucidă fraţii, fără să se gîndească la păcat, iertare nu poate fi !

— Atunci să piei, cîine ! strigă Luca scoţîndu-şi pistolul şi trăgînd.

Săndruţ prevăzuse şi această ieşire şi se feri la timp scoţîndu-şi iataganul. Luca-şi scoase la rîndu-i sabia şi înfruntarea începu. Nevăzuţi din umbră, ceilalţi îi urmăreau cu înfrigurare. Mînuia cu dibăcie sabia şi Luca. Era ur

adversar de temut. Săndruţ se împiedecă de o cioată şi se prăvăli lîngă un tufan. Profitînd de avantaj, Luca se repezi ca turbat, lovind cu toată puterea. Rostogolindu-se Săndruţ reuşi să scape de lovitura ucigătoare, lăsînd sabia lui Luca să se înfigă adînc în trunchiul arborelui. Într-o clipă Săndruţ fu în picioare şi Luca simţi apăsarea ascuţişului iataganului în grumaz. Nu mai îndrăzni să mişte.

— Legaţi-l, fraţilor ! porunci Săndruţ. Am vrut să-l las să moară omeneşte, dar nu merită ! Cîine a fost, cîine a rămas, ca un cîine să piară ! Nici măcar atîta ! Cîinele-i credincios ! Şarpe veninos ! Asta eşti !

Ca din pămînt apărură şi ceilalţi. Văzîndu-se înconjurat, Luca ştia că nu mai are scăpare. Încercă să-şi înfigă grumazul în ascuţişul iataganului, dar Săndruţ îl feri la timp.

— Nu ! Ai să mori cum vor hotărî ortacii ! Ei au să-ţi aleagă moartea ! Am vrut să te las să mori ca un viteaz, în luptă, dar ai sufletul prea mic pentru aşa ceva, Luca ! Prea mic suflet ai ca să meriţi asemenea moarte !

Se aşezară în semicerc pentru judecată. În mijloc, bine cetluit, Luca. Începură întrebările. Luca mai încerca să se umilească, cerînd îndurare, dar văzu că nu-i chip. Începu să răspundă cinic, ca unul ce nu mai avea nimic de pierdut, stropindu-i cu venin.

— Mai mult decît să mă spînzuraţi, ce-mi puteţi face, cîinilor ? ! încheie Luca.

— Pregătiţi-i o ţeapă, fraţilor ! porunci Săndruţ.

Cînd auzi, Luca începu să urle ca turbat, cerînd din nou îndurare. Chipul îi deveni palid ca al unui mort, cînd văzu doi ortaci doborînd un arbore potrivit şi începînd să-l ascută. Lui Săndruţ i se păru de ajuns. Nu era omul care să-l vadă pe altul chinuindu-se şi mai ales în ţeapă, cea mai oribilă dintre morţi. Chiar şi pe chipurile celorlalţi citi o umbră de reproş.

— Dezlegaţi-l ! porunci.

— Ce-i, Săndruţule ? Ce ţi-a venit ? ! ! se miră Ianoş.

— Dezlegaţi-l ! Repetă Săndruţ.

Cînd se văzu liber, Luca se apropie de Săndruţ, îmbrăţişîndu-i cizmele, ca atunci, în hanul de la Deva, cînd se prefăcea doar.

— Fugi ! îi porunci Săndruţ.

Luca rămase cu ochii căscați a mirare.

— Fugi, cînd îți poruncesc !

Luca sări în picioare și o zbughi. În aceeași clipă Săndruț trase cu pistolul. Drept în inimă îi înfipse plumbul. Luca se prăbuși, fără a mai face cea mai mică mișcare. Rămase întins cu fața la stele și cu ochii holbați. Săndruț se apropie și-i închise pleoapele.

— De ce-ai făcut-o ? Să-l fi spînzurat măcar, spuse Serafim.

— Să nu uităm că sîntem oameni, fraților ! Și-a primit pedeapsa !

XXII CAPCANĂ DOMNEASCĂ

La castelul din Lunca al grofului Gyulai, mare sindrofie. Întreaga nobilime din comitat, ba și de prin alte părți, adunată cu prilejul logodnei lui Ferentz, fiul grofului, petrecea. Gazda, Hollòki ișpanul și baronul Werner, retrași într-un colț al salonului se întreținеau, și un observator atent putea vedea că discuția era destul de aprinsă.

— Te lăudai că-l prinzi, domnule baron, i se adresă Hollòki baronului Werner. Pînă la urmă dumneata ai fost cel prins, din cîte am auzit.

— Dacă lucrurile merg așa cum merg, aceasta numai datorită faptului că în fruntea comitatului a fost așezat un om necorespunzător, domnule conte !

— Cu alte cuvinte mă faci incapabil ! Tare aș vrea să te văd pe dumneata în fruntea comitatului ca să te poți convinge că ai fi la fel de neputincios față de acest brigand. Nu te-ai convins ? Parcă te-ai dus pregătit să-l înfrunți, cu o groază de haiduci !

— În orice caz, urechile le mai am, domnule conte. Am fost informat că putea să ți-o taie și pe cealaltă, domnule conte, dar a fost mărinimos. Nu-i place să chinuiască un om legat. Dealtminteri, trebuie să recunosc, am fost în puterea lui și s-a purtat și cu mine la fel de omenos. E un brigand curios acest Săndruț. E și demn de parc-ar fi nobil din născare.

— Și cu noi s-a purtat destul de mărinimos, dacă putem numi mărinimie faptul că i-am devenit tributari. Cum primim somația, vrem nu vrem, trimitem banii la „Fîntîna Cerbului". Și nimeni nu mai îndrăznește să schițeze nici cel mai mic semn de opunere. De atîta vreme, Săndruț acesta terorizează întregul comitat.

— Vrei să spui că-i terorizează pe nobilii din comitat. Ceilalați îl binecuvintează. Prostimea se dă în vînt pentru el.

— Mi-a venit o idee. Chiar acum mi-a venit, spuse baronul Werner. Să-l compromitem ! Să-i facem pe țărani ca în loc să-l binecuvinteze să-l blesteme ! Să se lepede de el !

— Și cum am putea-o face ? Nu văd, interveni Hollòki.

— Dar așa ceva ar fi imposibil, domnule baron, se miră și Gyulai.

— Am eu un om, un om potrivit pentru așa ceva, unul în stare să comită cele mai fioroase crime. Dealtminteri l-am și folosit în funcția de călău, unul Scăpău. Se pune în fruntea altor pramatii de teapa lui și, ocrotiți de noi, de nobilime și de autorități, ar putea trece la fapte. Ar ține calea la drumul mare, ar prăda negustorii, ar ucide cîte un amărît de țăran care și-a vîndut vita și i-ar lua banii, fără însă a îndrăzni să se lege de noi, de nobilime, și toate acestea în numele lui Săndruț, brigandul.

— Ar fi o idee, confirmă ișpanul. Dar după aceea, după ce-l va discredita pe brigand și acesta va fi prins, cu Scăpău și cu banda lui ce facem ?

— După ce ne ajungem scopul, la spînzurătoare și cu ei ! Pe ei ne va fi mult mai ușor să punem mîna dacă nu se predau de bună voie ! Pe-ai Săndruțului nici nu i-a văzut cineva la chip. Poartă basmale negre legate peste obraz.

— Tot așa trebuie să se înfățișeze și oamenii lui Scăpău. Cu fața acoperită prezentîndu-se, cît mai des și în gura mare, drept oamenii lui Săndruț.

Nu trecu mult și ticăloșia pusă la cale se înfăptui. Fuseseră uciși oameni, prădați de sume derizorii, numai de dragul de a face rău. De unde pînă atunci oamenii îl binecuvîntaseră pe Săndruț, numele acestuia începu să fie hulit. Drept, se mai găseau mulți care se sileau să dezmintă aceste zvonuri, mai ales cei ce fuseseră ajutați, la nevoie. Curios era însă alta : pe o parte erau uciși și jefuiți oameni amărîți, iar pe de alta, unii erau ajutați. Contradicția aceasta îi nedumerea.

Săndruț nu prinsese încă de veste. Tocmai se dusese într-o noapte cu șaizeci de florini să-i înmîneze unui nenorocit din Bulzești căruia trăsnetul îi distrusese întreaga gospodărie, unul Ioanu' lui Mărcuș. Bătu, cum obișnuiau. în ușa bordeiului pe care și-l săpase omul în pripă.

— Cine-i ?

— Săndruțu' Tomii !

— Bată-te Dumnezeu, tîlharule ! Ce cauți la mine ?! Nu mă vezi cît îs de nenorocit ? Ce vrei să-mi mai iei ?!

Săndruț rămase ca trăsnit. Nu li se mai întîmplase una ca asta.

— Deschide, om bun ! Sînt Săndruțu' Tomii și am venit să te ajut ! Ți-am adus șaizeci de florini ca să-ți poți face casă și ce-ți mai trebuie ! Dacă-ți mai trebuie am să-ți mai aduc !

Femeia îl îndemnă pe om să deschidă, el pregeta, temîndu-se, dar, ademenit de suma mare promisă, pînă la urmă deschise. Cînd îl văzu intrînd se retrase temător, căutînd să ocrotească cu trupul său femeia și copiii.

Ca de obicei, Săndruț îi întinse banii. Mîna omului se întinse șovăitor să-i primească, dar se retrase.

— Nu-i iau ! Îs murdari de sînge !

— Ce-ai spus ? ! se miră Săndruț.

— Ucizi pe unu' și pe altu', îi iei banii și vii cu ei la mine !

— De cînd sînt n-am ucis decît în luptă dreaptă ori cînd am pedepsit pe vreunul care-și merita moartea !

— Minți ! Ții calea la drumu' mare ! Pe Todoruțu' lui Culda, care venea de la cîmp cu niște amărîți de bănuți ce-i cîștigase cu trudă pe ciubere și pe donițe, cine l-a ucis ? Cine i-o luat agoniseala ? Nu tu ?

— Vino-ți în fire, omule ! Eu sînt Săndruțu' Tomii ! N-ai auzit de mine ? ! Eu nu-i vămuiesc decît pe domni și nici pe aceia nu-i ucid ! Îi pun numai la gloabă ! Să plătească, că de la voi, de la cei necăjiți, jefuiesc !

— Da' lumea spune de-o vreme-ncoace că te-ai ticăloșit și nu mai alegi ! Iei de la toți, sărac ori bogat, ca să te înavuțești ! Așa s-a dus vorba.

— Ioane ! Mă jur pe ce-am mai scump că toate-s scorneli ! Și numai scorneli domnești pot fi ! Ia banii și fă-ți cu ei ceea ce-ți trebuie ! Is bani cinstiți, luați de domni din munca voastră și de mine de la domni, pentru voi ! Dacă într-adevăr sînt din cei ce pradă și omoară, fără alegere, să știi că nu-s oamenii mei ! Nici n-am auzit de așa ceva pînă acuma ! Dacă e așa cum spui, nu va trece mult și ai să-i vezi spînzurați ! Ba nu ! În țeapă ai să-i vezi ! Eu voi face

legea și dreptatea, dacă ispanul și solgăbirăii dorm ! Și dacă-l mai auzi pe careva vorbind așa, spune-i să nu se prîpească cu judecata, pînă nu vor vedea cu ochii lor ! Uite, îmi dezvelesc și obrazul ca să mă cunoști ! Oriunde mă vei vedea, îți dau voie să mă stupești, dacă-ți mint! spune Săndruț, desfăcîndu-și legătura.

Abia spre ziuă ajunse la hanul lui Dura. Îl chemă la el în odaie și începu să-l iscodească. Acesta-i confirmă, speriat, că, într-adevăr, oameni mascați, ce se dau drept oamenii lui, pradă și ucid. Nu rareori poposesc și la hanul lui, cer de băut, dar nu plătesc. I s-ar fi plins singur de treaba asta, dar s-a temut de mînia lui.

— Numai de azi, de ieri, mă cunoști, Dura-baci ? ! Cum ți-ai putea închipui că oamenii mei ar fi în stare de asemenea fapte ?

— Drept să-ți spun, da' nu te supăra, Luca, că doară știu că-i omu' tău, de cîte ori trece pe la mine, bea și nu plătește. Nu bea mult, e drept, nu m-a păgubit atîta, da' dac-am văzut că el face așa, el, care ți-i mai apropiat, m-am gîndit că alții pot fi și mai răi. De o bucată de vreme mă tem !

— Luca nu mai este ! Și tocmai pentru că n-a fost cinstit ! L-am judecat și și-a primit plata ! Chipul n-ai să i-l mai vezi ! Și oricare din oamenii mei dacă ar îndrăzni să se apuce de tîlhării, va păți la fel ! Uite ce-i : am să-l trimit aici, pentru o vreme, ca să-i tragă de limbă și să vadă cine-s oamenii aceia, pe Pătruț, îl știi...

— Cum să nu-l știu ? ! se miră Dura. Numai odată i-am dat adăpost ?

— Cînd mai vin aceia, care se dau drept oamenii mei, să-i arăți lui Pătruț, ca să-i cunoască, să-i urmărească, să-i iscodească și pun eu mîna pe ei, n-ai grijă !

— Așa oi face, Săndruțule ! Să știi că mi-am ușurat sufletu'. Tare mă temeam că oamenii tăi s-au ticăloșit !

Vreo două săptămîni îi trebuiră lui Pătruț să afle cine sînt și ce hram poartă și să prindă o discuție care să-l lămurească.

Într-o zi, cînd știa că se vorbiseră să se adune toți la cîrciumă, unde-și stabiliseră statul major, Pătruț îl rugă pe hangiu să gătească afară, nu pe vatră, lăsîndu-l pe el să

stea în horn și să tragă cu urechea la ce-și vor spune tîlharii. Hangiul îl ascultă bucuros.

Însera cînd începuseră să se adune.

— Știi cine-s ? ! i se adresă hangiului Scăpău.

— Da' de unde să știu, păcatele mele ? ! Știu numa' că de vreo lună tot beți și nu plătiți ! Asta știu ! Mă sărăciți !

— Să taci ! Eu sînt Săndruțu' Tomii, și, știi bine, pînă și domnii se tem de mine !

— Acuma știu ! spuse hangiul bucuros că Pătruț era la postul lui și va afla totul.

— Nu mai lași pe nimenea să-ți mai calce pragu', în afară de oamenii mei ! Ai înțeles ?

— Am înțeles, da' pe ce să-i cunosc ?

— Care-ți va spune vorbele „sînge și foc", să-l lași să intre !

— Am înțeles ! răspunse hangiul, postîndu-se lîngă ușă.

— Să stai afară ! Țîlharule ! îi porunci Scăpău. Noi avem a pune la cale niște treburi care nu-s pentru urechi străine !

Hangiul ieși făcînd de strajă la ușă. „Las' că este și urechea care trebuie să vă audă, urechea Săndruțului !"

În curînd era strînsă toată banda. Erau cu totul optsprezece oameni, de adunătură. Priviri crunte, fețe buhăite de băutori înveterați, înarmați în toate chipurile, vorbind care cum apuca, fără rînduială, așa că, cu multă greutate îi putu struni Scăpău, mai mult cu amenințări.

Pătruț auzi tot ce se pusese la cale. O caravană de negustori, compusă din trei căruțe, cu marfă, păzită de zece haiduci năimiți, venea din spre Arad în spre Deva. Aleseră drumul acesta, ișpanul promițîndu-le că le asigură protecția. Negustorii luaseră legătură cu el încă de la Arad, unde avusese ișpanul niște treburi. Gîndindu-se că ar putea da două lovituri deodată, adică să se aleagă și cu marfa negustorilor și cu discreditarea lui Săndruț, îl informă pe baronul Werner, care la rîndu-i îi porunci lui Scăpău să treacă la acțiune. Se hotărîseră să ație calea caravanei chiar la „Fîntîna Cerbului", locul unde nobilii își duceau tributul sorocit de Săndruț.

Cînd sfatul fu terminat, Pătruț părăsi hornul și nu se opri decît la Săndruț, informîndu-l de tot ce aflase. Imediat fură gata pregătirile și o și porniră la drum. Ajunși la

„Fîntîna Cerbului" pregătiră tot ce trebuia pentru a-i prinde în capcană pe atacatorii caravanei. Erau însă mai puțin decît banditii și Săndruț nu știa încă ce hram poartă haiducii tocmiți, însoțitorii caravanei. Dacă și cei zece haiduci erau oamenii ișpanului ?

— Ai zis că sînt 18, Pătruțule ?

— Optsprezece, băciuț.

— Fraților, pregătiți și optsprezece țepi ! Pe tîlhari îi vom trage în țeapă, fără milă ! Sînt uneltele domnilor ! De data asta, nici o îndurare ! Să căutăm să-i prindem vii ! Să se satură să ne mai folosească numele și să-și bată joc de popor !

După ce țepile fură pregătite, Săndruț împărți ceata în două, una sub comanda lui Ianoș și alta sub cea a lui Groza și plecă în întîmpinarea caravanei. O așteptă pe dealul Prislopului.

Cum trecură panta, negustorii se văzură opriți de către un tînăr nobil, călare, dar neînsoțit. Văzîndu-l singur, haiducii din pază nu se alarmară.

— Cine sînteți ? îi întrebă Săndruț.

— Negustori, Măria Ta. Ne ducem spre Deva.

— Și nu vă e teamă de tîlhari ?

— Avem și pază, și apoi, Măria Sa, ișpanul, ne-a spus că putem fi fără grijă.

— Cine-i șeful pazei ? se informă Săndruț.

— Eu sînt, Măria Ta, se prezentă unul.

— Ai cui sînteți ?

— Sîntem slobozi, Măria Ta. Din asta trăim. Ne punem viața în joc să-i apărăm pe cei ce ne năimesc. Cînd ajungem la capătul drumului, ni se plătește și așteptăm să ne năimească alții.

— Sînteți bine înarmați ?

— Cum trebuie, Măria Ta.

— Atunci, faceți un popas și verificați-vă armele ! Încărcați-vă pistoalele și să fiți gata ! La vreo două mii de pași de aici, vă așteaptă o bandă de tîlhari !

— Nu se poate, Măria Ta ! interveni unul din negustori. Măria Sa ișpanul...

— Măria Sa ișpanul și-o fi avînd și el socotelile lui. Dacă vă pricepeți să mînuiți armele, pregătiți-vă !

— Cîți sînt, Măria Ta ? întrebă șeful pazei.

— Optsprezece. Dar în spatele lor am eu doisprezece oameni pregătiți. Vă vor sări în ajutor. Tot ce v-aș ruga e, să căutați, pe cît puteți, să mi-i prindeți vii ! Vreau să-i pedepsesc așa cum se cuvine ! Ca să nu vă încurcați în timpul luptei, să nu-i confundați cu oamenii mei, care vă vor veni în ajutor, să știți că ai mei poartă fiecare pe mîneca stîngă cîte o panglică roșie. Ne-am înțeles ?

— Înțeles și vă mulțumim, Măria Ta !

— Atunci, pregătiți-vă ! Cînd sînteți gata, la drum !

Era atît de autoritar Săndruț, încît oamenii îi executară comenzile fără șovăire. Se înarmară și cei trei negustori precum și vizitiii, așa că, din zece luptători cît fuseseră la început, deveniră șaisprezece.

Ajunseră în dreptul „Fîntînii Cerbului". Într-adevăr, cum le spusese Săndruț, caravana fu atacată din ambele părți ale drumului, cu răcnete și pocnete de pistol. Oamenii lui Scăpău avuseseră grijă să se afume cu niște vinișor, înainte de atac, fiind siguri de reușită, știind caravana apărată doar de zece oameni și contînd pe surpriză.

— Sînt Săndruțu' Tomii ! răcnea cît îl ținea gura Scăpău, îndemnîndu-și oamenii.

Nici n-apucaseră să se apropie bine de căruțe, că, din spate, începură să se desfășoare încercatele harapnice cu șfichiul de plumb ale oamenilor lui Săndruț, care li se înfășurau în jurul gîtului, doborîndu-i din șei. Care se mai zvîrcolea, pentru liniștire, mai primea cîte o lovitură de măciucă, atît cît să-l amețească. Lupta fu scurtă. Haiducii din paza caravanei nu mai avură prilejul să doboare decît cinci banditi, căutînd să-i prindă de vii, cum îi sfătuise Săndruț. Unul singur primi o lovitură de sabie care-i străpunsese pieptul și, după ce se zbătu cîteva clipe, înțepeni, spre norocul lui. Sarcina haiducilor din pază fu mult mai ușoară decît se așteptau. Greul tot oamenii lui Săndruț îl duseră.

— Îți mulțumim, Măria Ta ! i se adresă starostele negustorilor. Noi, ne-om vedea de drum !

— Stați așa, jupînilor, că încă nu-i gata ! Trebuie să luați parte la o judecată ! Dar, mai întîi, să mă cunoașteți și să știți cine sînt. Să duceți vestea mai departe ca s-o știe toată lumea ! Numai în felul acesta îmi veți putea mulțumi cu adevărat !

— Apropie-te, Scăpăule ! porunci Săndruţ. Împins din urmă, cu mîinile legate, acesta se apropie. Şi zici că eşti Săndruţu' Tomii ! Mă cunoşti ?

— Te cunosc ! îngenunche acesta în faţa lui Săndruţ. Te cunosc, Săndruţule ! Da' să ştii că n-am făcut-o de capu' nost' ! Poruncă domnească !

— Atunci să vie domnii şi să vă scape dacă mai pot ! Tîlharilor ! Îmi tăvăliţi numele ! Ucideţi şi prădaţi în numele meu ! Jupîne ! i se adresă Săndruţ starostelui. Ai auzit de Săndruţu' Tomii ?

— Dar cine n-a auzit, Măria Ta ? Numai că nu pricep ! El striga că-i Săndruţ...

— Săndruţu' Tomii sînt eu, jupîne ! Eu nu prad oamenii cinstiţi ! Dacă am luat, am luat de la domni, din ceea ce prădă ei ! Aţi auzit cu urechile voastre că sînt oamenii domnilor, puşi de către aceştia să vă prade ! Să le spuneţi şi altora, să se ştie ! Tot aşa, să povestiţi şi cum ştiu eu să pedepsesc silniciile ! Ţepile, fraţilor ! porunci.

Oamenii lui Săndruţ se repeziră şi în scurt timp se înfăţişară fiecare cu cîte una sau două ţepi.

Cînd văzură ce-i aşteaptă, oamenii lui Scăpău începură să se smucească în legături şi să ceară îndurare. Săndruţ nici nu se sinchisi.

— Aţi fost plătiţi pentru paza caravanei, li se adresă Săndruţ haiducilor năimiţi. Dacă nu eram eu, cu oamenii mei, eraţi morţi la ceasul acesta. Desfaceţi caii de la căruţe, aduceţi frînghii şi să mi-i trageţi în ţeapă ! Ai mei vor săpa gropile ca să le înfigă în pămînt ! Vreau să-i înşir aşa, la rînd, ca să-i vadă oricine va trece, chiar şi domnii care i-au îndemnat la tîlhărie !

— Dar... N-am mai făcut aşa ceva... începu să se bîlbîie şeful haiducilor.

— Omul cît trăieşte, învaţă ! Nici eu n-am mai poruncit aşa ceva ! Ori crezi că era mai bine dacă îi lăsam să vă ucidă ?

Fără a se mai tîrgui, începură treaba. Înşfăcau cîte unul, îi legau picioarele răşchirate de frînghii, potriveau ţeapa şi caii făceau restul. Ultimul fu Scăpău.

După ce ţepile cu încărcătura lor fură îngropate la verticală, Săndruţ le aruncă o privire nenorociţilor ce se zbăteau. Îl cuprinse sila şi mila. Nu le putea privi chipurile

desfigurate de groază, nu le mai putea auzi gemetele și strigătele.

— Scurtați-le chinurile ! porunci. Le ajunge ! Cîte un plumb de pistol în scăfîrlia fiecăruia !

Fu primul care-și scoase pistolul mîntuidu-i chinurile lui Scăpău.

— Acuma, puteți să vă vedeți liniștiți de drum, jupînilor ! Pînă la Deva nu cred că va mai îndrăzni careva să vă căşuneze vreun rău ! Eu am făcut treaba ispanului. I-am pedepsit pe ticăloși. Poate că n-are să-l prea bucure, știu, dar numai așa se învață tîlharii minte ! Cînd mai auziți de numele meu să nu vă mai temeți ! Să le spuneți și altora să nu se teamă ! Și voi, voinicilor, li se adresă haiducilor, să vă faceți treaba cinstit și nu în slujba domnilor ! Slobozi să vă țineți, cum v-ați ținut pînă acuma ! I-ați văzut pe ăștia cum au pătimit ! Sînt haiduci domnești ! Au făcut-o, nu de capul lor, ci la poruncă !

— Îți mulțumim, Săndruțule ! Am auzit de tine și ne cam temeam, da' de alții avem a ne teme, de domni, precum se vede !

Caravana, în scîrțiit de osii, se puse în mișcare. Negustorii își mai scoaseră o dată pălăriile în fața Săndruțului, cu mai mult respect decît ar fi făcut-o în fața ispanului, mulțumindu-i pentru oblăduire, și, treptat, se pierdură la cotitură.

— Fraților, la adăpost ! Eu am o treabă la Hălmagiu. N-am mai trecut de mult pe la nana Lucreția și nici ea nu mi-a mai dat vreo veste. Ș-apoi, tare mă simt trudit ! M-aș hodini și eu o zi-două, la han. Acolo mă găsiți dacă se întîmplă ceva și trebuie să mă căutați !

— Nu merge singur, Săndruțule ! Domnii au să umble ca turbați după ce au să-ți vadă isprava. Le-ai luat bucățica de la gură ! Ia-ne pe unul din noi, îl sfătui Groza.

— Are dreptate, Săndruțule ! îi spuse și Ianoș. Nu merge singur !

— Săndruțule, ascultă-ne, mai spuse și Serafim.

— Nu te teme ! Încă nu s-a găsit omul care să puie mîna pe mine ! Poimîine, pe seară, să mă așteptați, sînt înapoi !

Oamenii se îndreptară spre adăpost, iar Săndruț o luă la pas spre Hălmagiu. Se legăna lin în șea și-și depăna gîn-

durile. Îi părea rău că-i pedepsise atît de aspru pe tîlhari. Tot atît de bine era dacă-i atîrna ca pe nişte ciorchini de crengile arborilor din marginea drumului. Nu se mai chinuiau şi îngrozeau atîta. Într-adevăr, în numele lui uciseseră şi prădaseră şi meritau să moară. Abia după ce-i văzu cum se chinuiesc în ţepi îi păru rău că se pripise. De aceea-i şi împuşcase, dar trebuia să-i lase acolo, în văzul lumii, ca să înţeleagă şi alţii că nu va răbda vreodată să-i fie terfelit numele. Nu băgă de seamă că, tot la pas, se apropia o ceată de călăreţi. Era baronul Werner, din Tătăreşti, care se apropia nerăbdător să vadă ce treabă făcuse Scăpău, cu ce pradă se alesese, că-l ştia cam pezevenghi şi în stare să dosească cîte ceva. Se înţelesese să împartă prada cu ispanul, oamenilor lui Scăpău lăsîndu-le doar firimiturile.

— Ăsta-i Săndruţu' Tomii ! tresări, văzînd călăreţul singuratic. Să ne adăpostim, că dacă-i cu banda... şi se împărţiră de-o parte şi de alta a drumului, adăpostindu-se după copaci.

Săndruţ, cu gîndurile lui, nu văzuse nici ceata călăreţilor şi nici manevra executată. La pas, ca şi pînă atunci, îşi continuă drumul.

La un moment dat se pomeni înconjurat de ceata de călăreţi şi somat să se predea. Cu iuţeala fulgerului puse mîna pe iatagan şi primul care-i căzu la îndemînă se pomeni spintecat de la umăr pînă la cingătoare. Mai doborî doi. A patra lovitură o rată. Baronul îi lovi calul cu un plumb de pistol şi acesta se prăbuşi. Din cădere îşi scoase tălpile din scărite şi căzu în picioare. Mai doborî, aşa, descălecat, încă doi duşmani şi simţi o lovitură aprigă în creştet, care-l ameţi. „Legaţi-l", mai apucă să audă porunca baronului şi vălul cernit i se aşternu peste cunoştinţă. Cînd îşi reveni, era întins pe iarba din marginea drumului.

— Te-am prins, în sfîrşit, domnule brigand ! rosti baronul satisfăcut, aplecîndu-se deasupra lui şi rînjind mînzeşte.

— Aşa bag de seamă şi eu, Măria Ta, îi răspunse calm Săndruţ, după ce se dezmetici de-a binelea.

— Mi-ai ucis cinci oameni ! Ştii ce te aşteaptă !

— Eşti cam slăbuţ la aritmetică, Măria Ta ! Numai la cîteva mii de paşi mai încolo, ai să mai găseşti optsprezece oameni de-ai Măriei Tale, din care şaptesprezece în ţeapă, precum au meritat !

— Ai meeei ? ! o făcu pe miratul baronul.

— Să nu ne mai ascundem după deget, Măria Ta ! Pe Scăpău, cel puţin, ţi l-am recunoscut !

— Şi ai îndrăznit ? !

— Precum bagi de seamă, Măria Ta.!

Baronul rămase tăcut preţ de un minut. Nu se putea mînia pe acest om, oricît ar fi dorit-o. Cu cîtă tărie îl înfrunta ! Şi era doar în puterea lui.

— Îţi dai seama că eşti în puterea mea şi că de mine depinde dacă am să te las să mori sau să trăieşti ?

— Am priceput şi trebuşoara asta, Măria Ta ? Dar să ştii că am să mă pricep să şi mor, precum am trăit ! Şi să mai ştii ceva : cu prinderea mea n-ai făcut nimic ! Oamenii mei vor continua să procedeze ca şi pînă acum ! Statul meu major e format numai din căpetenii de-ai Crăişorului Horea, şi n-ai să poţi să-i prinzi. Nici pe mine nu m-ai prins ! M-a prins întîmplarea şi neghiobia mea ! Şi prostia se plăteşte ! Şi încă scump ! În ceea ce priveşte moartea, am învăţat şi cum se moare ! De la Crăişor am învăţat !

— Tocmai de aceea, îţi dau o şansă : treci în slujba împăratului ! Pentru început, te încredinţez, vei primi comanda unui regiment. Pe celelalte căpetenii, care te-au însoţit în brigandaj, ţi-i poţi păstra ca ofiţeri în propriul dumitale regiment, cu condiţia să vă încetaţi deîndată activitatea de intimidare şi jefuire a nobilimii. De asemenea, îţi garantez că nici un om din ceata dumitale nu va fi urmărit !

— Asta nu se poate, Măria Ta ! Am avut prilejul să lucrez la cancelaria imperială şi, dacă rămîneam, la ora aceasta, aveam un rang mai înalt ca acela de comandant al unui regiment !

— Aaa ! se miră baronul. Te nemulţumeşte rangul ce ţi-l ofer ! Îţi promit că am atîta trecere pe lîngă Majestatea Sa, care mă cunoaşte personal, încît să-ţi obţin chiar de la început gradul de general. Poate că nici unul din generalii actuali n-ar putea servi statul cum, sînt sigur, te-ai pricepe tu !

— N-ai înțeles nimic, Măria Ta ! Mi-am ales calea și nu pot păși alături ! Lupta va fi dusă atîta vreme cît vor fi domni, indiferent că eu voi fi sau nu voi mai fi. Dacă n-o să vă poată doborî generația noastră, o să vă doboare copiii, nepoții ori strănepoții noștri, ai asupritorilor !

— Ești un fanatic !

— Nu, Măria Ta ! Am un crez al meu, și nu numai al meu ! Crezul e al tuturor oropsiților ! Oricît vă veți zbate, pînă la urmă tot noi, cei mulți, vom fi mai tari !

— Te-admir ca om. Am vrut să-ți dau o șansă ca să trăiești. Să nu crezi că sînt mulți ca tine, care cred sau speră ca tine. Sînteți doar cîțiva, o mînă de oameni.

— Vom fi mulți, vor fi toți asupritorii, Măria Ta. Cînd vor pricepe că altă cale nu au decît cea a luptei, toți se vor scula, și au și început să priceapă ! Cînd se va scula alt Crăișor îi va găsi mai pregătiți, mai hotărîți pentru luptă, și noi, aceștia puțini cîți ne crezi, sîntem datori să ducem făclia Crăișorului și să-i luminăm și pe ceilalți ! Să-i ținem treji pentru ceasul care va să vină !

— Vei atîrna în știreang ! Te asigur de aceasta, dacă ajungi pe mîna ispanului !

— O știu ! Mi-a promis-o ! Dar se va mai convinge iar că odată cu mine nu va putea ucide un crez. Cum am mai spus, sîntem mulți și pînă la urmă se vă găsi cine să ne unească pe toți. Și atunci să vă temeți !

— Îmi pare rău ! Văd că n-am cu cine să mă înțeleg ! Legați-l pe un cal și, spre Baia de Criș că-i mai aproape ! Achime ! i se adresă unuia din haiduci. Într-o fugă să fii la Măria Sa ispanul, la Hălmagiu, și spune-i să vie cît se poate mai iute la Baia de Criș că l-am prins pe Săndruțu' Tomii ! Să aducă de-acolo și o companie-două de soldați ca să întărească paza !

Cînd trecură prin dreptul locului unde-și văzu oamenii în țeapă, baronul se înfioră.

— Ești un adevărat Dracula ! Presupun că ai auzit de el, i se adresă lui Săndruț.

— A fost unul din cei mai strălucițI voievozi români, Măria Ta ! Dacă a luat asemenea măsuri, destul de aspre dealtminteri, erau necesare ! Istoria îi va păstra locul ce i se cuvine. Tot nobilii l-au vîndut și pe el. Dar în veacurile acelea, trecute, oamenii încă nu-și cunoșteau dușmanul, cum încă mulți nu și-l cunosc.

Baronul tăcu. Nu-i venea a crede că Săndruţ îndrăznise să facă justiţie, pentru că recunoştea, oameni de teapa celor din ţepi îşi meritau soarta. Nu-i păru rău nici de Scăpău, nici de ceilalţi. Erau nişte pramatii. Îi folosise doar pentru scopul ce şi-l propuseseră, discreditarea şi prinderea lui Săndruţ. În definitiv, chiar dacă numai datorită întîmplării, scopul şi-l atinsese: Pusese mîna pe brigand. Dar ceilalţi ? Dacă vor fi tot atît de fanatici ? Se îngrozi.

XXIII RÎDEA PĂDUREA, HOHOTIND

Cum primi vestea, Hollòki, ispanul, şi porunci ca două companii de ostaşi să se deplaseze de urgenţă la Baia de Criş pentru asigurarea pazei lui Săndruţ. Odată cu aceste unităţi militare, bine păzită, se deplasă şi trăsura, în care, pe perne moi, şedea aşezat ispanul. Se temea să călătorească fără escortă. Fusese prinsă doar căpetenia cetei, aşa că se aştepta ca tovarăşii lui Săndruţ să încerce să-l elibereze. Nu mai putea de nerăbdare să ajungă şi să dea faţă cu răzvrătitul.

Ajuns în Baia de Criş, luă mai întîi legătura cu baronul Werner.

— Vă felicit din toată inima, domnule baron, pentru izbîndă ! În sfîrşit, tîlharul e la discreţia noastră !

— Nu vă grăbiţi cu felicitările, domnule conte, pentru că n-a fost prins decît unul, şi, din cîte sînt informat, are un stat major format numai din căpetenii de-ale răsculaţilor, cam de aceeaşi talie ! Pînă nu vor fi cu toţii prinşi, nu vom putea răsufla liniştiţi ! În ceea ce priveşte succesul pe care l-am dobîndit cu arestarea brigandului, sincer să vă spun n-am nici un merit personal. Totul se datoreşte numai şi numai întîmplării şi lipsei de prevedere de care a dat dovadă. Dacă era însoţit numai de doi ortaci asemenea, n-aş fi îndrăznit să-l atac. Era singur, şi cu toate acestea, mi-a răpus cinci oameni !

— Afurisitul ! Totuşi, mai am să te felicit pentru ceva : îmi place felul cum i-ai aranjat pe Scăpău şi banda lui ! Nici nu meritau altceva decît ţeapa !

— Şi de data aceasta greşiţi, domnule conte ! E opera aceluiaşi Săndruţu' Tomii. El i-a prins şi tras în ţeapă !

— Şi eu care credeam că după... mă înţelegi, ai făcut-o să nu se mai afle ! În oameni de aceştia nu te poţi încrede. Deci, negustorii...

— Au scăpat teferi cu marfă cu tot, datorită brigandului. Şi acuma ce aveţi de gînd, domnule conte ?

— Judecata şi spînzurătoarea, domnule baron. Soluţia legală.

— V-aş sfătui să nu-l executaţi în public. Ştiţi cum a murit acel Horea, am fost alături la execuţie, şi în loc să se înspăimînte de grozăvia văzută, oameni ca acest Săndruţ au învăţat cum se poate muri demn chiar şi pe eşafod. Vă asigur că aceeaşi atitudine o va avea şi omul acesta, şi execuţia publică mai mult îi va încuraja pe răzvrătiţi decît îi va înspăimînta. Să fie sugrumat în temniţă, fără alţi martori decît călăul şi noi, autorităţile.

— Asta nu, domnule conte ! Dar voi face în aşa fel, încît să nu mai fie în stare să se ţină pe picioare. Abia un firicel de viaţă să mai aibă în el, cînd va fi suit pe eşafod. După o sută de bice, aplicate în ajunul execuţiei, fii sigur că nu ne va mai putea sfida. Vom încerca zadarnic să-l silim să ne dezvăluie unde se adăposteşte banda şi altele. Nu vom putea scoate nimic de la el nici cu ameninţări şi nici dacă i-am promite libertatea.

— De aceasta sînt sigur, domnule conte. I-am propus comanda unui regiment şi libertatea celorlalţi tovarăşi din bandă, cu condiţia să-şi înceteze activitatea, dar a refuzat cu demnitate. Nici biciuirea înainte de execuţie, precum aţi propus, nu ştiu dacă va avea efectul scontat. Poate dacă va fi spînzurat doar cadavrul acestui răzvrătit. Cît va licări în el doar o scînteie de viaţă, va rămîne demn. Şi, din păcate, sînt convins că şi cei care au rămas sînt la fel de dîrji. Consider tot execuţia în taină cea mai potrivită.

— Cu asta nu voi fi niciodată de acord ! Plebea trebuie să-l vadă atîrnînd în ştreang, şi cum putrezeşte acolo ! Odată cu el poate că va pieri şi acel mit al atotputerniciei oamenilor de seama lui !

— Mă îndoiesc, domnule conte. Dar, sînteţi puterea supremă în comitat, aşa că veţi proceda cum veţi crede de cuviinţă. V-am dat doar un sfat, ca să mă simt cu conştiinţa împăcată. Oricît aţi pleda, sînt împotriva execuţiei publice. Mă mir cum nu v-aţi putut convinge de aceasta la Bălgrad !

La anchetă, Săndruţ răspundea fără teamă tuturor întrebărilor, recunoscu toate faptele ce-i fuseseră puse în

sarcină, doar că, oricît l-au amenințat, n-au putut afla nimic în legătură cu locul unde se adăpostesc oamenii lui, numărul ortacilor și altele, lăsînd să se înțeleagă că ar fi cîteva sute și că, indiferent dacă va fi el în fruntea acestora, ori altul, numărul oamenilor va crește ajungînd în scurt timp de ordinul miilor. Aceasta avu darul să-l convingă pe ișpan să întărească paza deținutului, aducînd la Baia de Criș un întreg regiment.

Vestea prinderii lui Săndruț ajunse în adăpost repede. Groza, neținînd seama de faptul că Săndruț se hotărîse să meargă singur la Hălmagiu, îl urmări de la distanță, cu gîndul să-l însoțească. Era la vreo trei sute de pași cînd Săndruț fu atacat, dar nu mai avusese timp să intervie, atît de repede se desfășură lupta. Se grăbi însă să ajungă din urmă ceata pentru a se sfătui ce-i de făcut. Erau îndurerați cu toții, dar nu deperați. Nădăjduiau că, pînă la urmă, tot vor reuși să facă ceva. În locul lui Săndruț fu ales Ianoș. Pătruț fu trimis fără întîrziere după știri, în baza cărora să întocmească un plan de acțiune, dar acestea erau cu totul dezamăgitoare. Paza era atît de bine organizată încît numai încercarea de a fi cumpărată era singura șansă. Erau prea puțini ca să poată folosi forța.

În căsuța formată dintr-o singură încăpere, văruită în alb, mobilată doar cu strictul necesar, dar de o curățenie aproape pedantă, era liniște. Cu coatele rezemate pe genunchi și cu obrazul cuprins între palme, un bărbat ce purta pantaloni strînși pe picior, băgați în cizme cu carîmbul scurt, cu o cămașă albă, imaculată, cu mînecile sumese, stătea cu privirea ațintită asupra focului din vatră, citind parcă în mișcările limbilor purpurii și a jarului cine știe ce poveste tristă. O lacrimă se desprinse și sfîrîi pe lespedea încinsă a vetrei. Cu un oftat ușor, brațele vînjoase ale omului se lăsară să cadă a neputință, dezvelindu-i chipul palid, ce de mult nu mai văzuse lumina soarelui, cu trăsături fine, cu o frunte înaltă, pe care se întipăriseră cîteva cute ușoare. Alte două cute, trădînd o adîncă suferință, îi încadrau gura cu buze fin conturate rumene. Părul negru îi cădea, inelat, în plete, acoperindu-i gulerul cămășii. Era un bărbat frumos, bine proporționat

şi încă tînăr. Să tot fi avut treizeci şi cinci-treizeci şi opt de ani. Doar cîteva fire îi sclipeau argintii pe la tîmple, în lumina flăcărilor. Tresări. Auzise, ori poate i se păruse numai un foşnet uşor la uşă ? Cine putea fi ? Căsuţa din marginea tîrguşorului era ocolită şi ziua-n amiaza-mare, darmite la ceasul acela din noapte ! Trecătorii siliţi să meargă pe uliţă se înfiorau numai la vederea căsuţei, care, dealtminteri, nu avea nimic înspăimîntător, închinîndu-şi cruci mari peste piept ori, de teamă, făcîndu-şi cruce cu limba în gură Căsuţa era albă, curată, ca orice căsuţă de om sărac, dar bine îngrijită. Omul îşi îndreptă privirile ochilor negri, migdalaţi, umbriţi de sprîncene bogate, spre uşă. Era descuiată. Niciodată, chiar dacă pleca undeva, n-o încuia. Nimeni nu cuteza să se apropie de umilul adăpost. Văzu cum uşa se deschide încetişor, pătrunse mai întîi o cizmă, apoi, aplecîndu-se sub rama scundă a uşii, un chip bărbătesc ce purta mustăţi răsucite după moda ungurească, şi, cu aceeaşi încetineală, pătrunse întreaga făptură a omului. Era înarmat, dar se vedea bine că nu pentru a-şi folosi armele intrase.

— Seara-bună ! rosti, rămînînd încremenit, la vederea bărbatului ce continuă să rămînă aşezat pe scăunaşul de lîngă vatră.

— Seara-bună ! îi răspunse omul cu voce blîndă, îmbietoare.

— Dumneata eşti... şi nu mai putu rosti altă vorbă, cel ce intrase.

— Spune ! Spune pînă la capăt ! Dacă-l cauţi pe călău, eu sînt acela, numai că, de mult, mai bine zis niciodată nu mi s-a ivit un asemenea prilej. Nimeni nu îndrăzneşte să-mi calce pragul casei.

— Nu se poate ! se miră Ianoş, pentru că el era. Cine eşti, omule îndurerat ? ! Pe călău îl caut !

— Eu sînt călăul !

— Glumeşti, poate ? !

— Nu glumesc deloc. Cum credeai că arată chipul unui călău ? Cu părul din şerpi împletiţi, cu ochi de văpaie şi cu dinţi de fiară ?

— Într-adevăr, eşti... ceea ce zici ? îl privi neîncrezător Ianoş.

— Da, omule. Sînt înfiorătorul călău, sau, cel puţin aşa mă judecă semenii mei, oamenii.

— Şi cum de ţi-ai ales o asemenea meserie ? ! se miră Ianoş.

— Uneori omul nu face ce vrea, ci e silit să facă ce altul n-ar îndrăzni. E o poveste lungă, prea lungă, omule, ca să ţi-o spun. Lungă şi dureroasă. Nu m-am născut călău. Nu de drag mi-am ales meseria asta. Dar cred că nu pentru asta ai venit ? Ce te aduce la mine, omule ?

— Am venit să-ţi cer sprijin... Cum să-ţi spun ? Care ţi-e numele ?

— Ioan mă cheamă, omule !

— Ca pe mine, şi eu tot Ioan, numai că în limba noastră asta vine Ianoş. Am venit la tine, frate Ioane, nu mă sfiesc să-ţi spun frate, văd că eşti altceva decît am crezut. am venit, zic, să-ţi cer sprijin şi ajutor. Mi-ar fi fost poate mai uşor să-ţi vorbesc dacă aveai înfăţişarea pe care mi-o închipuiam, dar aşa...

— Dacă stă în puterea mea, te ajut, frate, Ianoş. Am să-ţi zic şi eu frate, cred că nu te supără. I-am ajutat pe cît mi-a stat în putinţă pe oameni, dar numai cu ce-am putut.

— Am venit pentru Săndruţu' Tomii !

— Mi-am închipuit de la început că pentru el ai venit. De cum te-am văzut m-am gîndit că nu poţi fi decît unul din oamenii lui. Eşti tot atîta de bun şi de cinstit ca şi el. Ţi-o citesc pe chip, cum mi-ai citit şi tu. M-am deprins să deosebesc oameni de oameni. Cu ce crezi că ţi-aş putea fi de folos ?

— Să ne ajuţi să-l scăpăm din mîna domnilor ! Plătim oricît !

— Dac-ar sta în puterea mea, frate Ianoş, nu mi-ar trebui nici un fel de plată ! Nu pentru plată aş face-o, ci pentru binele tuturor oamenilor care cred în el !

— Şi zici că nu se poate, rosti zdrobit Ianoş. În tine ne era ultima nădejde ! Dacă ai putea-o face, ţi-am da atîta cît să duci un trai domnesc, pînă la sfîrşitul vieţii ! Avem de unde !

— Cu dragă inimă aş face-o, dar mi-e cu neputinţă. Numai ce ţine de meseria mea, de călău, pot face ! Nu că-

lăul îi păzeşte pe osîndiţi. Eu am meseria mea, care începe în beciul caznelor şi se isprăveşte sus, pe podină. Şi cum îl ştiu de păzit, nici pentru tot aurul din lume nu veţi putea găsi pe cineva care să-l sloboadă ! Numai dacă aţi înconjura temniţa să vă bateţi cu un întreg regiment, că atîţia sînt cei care-l păzesc ! Dar pentru asta ar trebui să fiţi cîteva mii, or, din cîte am auzit, sînteţi cam la o sută.

— Dac-am fi atîţia ! Dacă nu-l pun la socoteală pe moş Manole, bucătarul cetei, sîntem unsprezece.

— Cum ? ! se miră călăul. Numai atîţia şi de ani de zile băgaţi spaima în toţi domnii ? ! Mai că aş crede că dacă aţi fi o sută l-aţi putea slobozi !

— De fost am fost cu totul paisprezece, din care, dacă socoţi bine, numai doisprezece luptători. Mai avem un prunc şi un bătrîn. Săndruţ a fost prins şi încă unul, Luca, ne-a vîndut şi şi-a primit plata ! Sîntem neputincioşi. În tine mai nădăjduim ! Ajută-ne !

— Cu ce l-aş putea ajuta ? Singurul ajutor care i-ar folosi cu adevărat ar fi slobozenia, şi asta nu stă în puterea mea ! De cîte ori intru ori ies de la un osîndit, şi mai ales de la un asemenea osîndit, mă însoţeşte pază străşnică.

Ianoş rămase descumpănit. Era atît de lovit sufleteşte încît simţea că nu-l mai ţin picioarele. Călăul îi fusese ultima nădejde. Încercase în fel şi chip, dar fără folos.

— Aşează-te, frate, îl îmbie călăul, cuprins de milă. Să ne mai gîndim. Să ne mai socotim, căută să-l mai întărească.

Ianoş se lăsă greu pe un scăunaş. Aproape că se prăbuşi. Oftă.

— Dacă nu se poate face altceva, începu, văd bine că altă nădejde nu-i, măcar să nu-l faci să sufere ! Să nu-l schilodeşti, să-l faci neom ! Să nu-l vatămi înainte de a fi dat morţii ! Ne-om mai gîndi, vom mai vedea ce se mai poate face, dar cînd va fi pus la cazne, fă cum îi putea, să nu-i zdrobeşti oasele, să nu-l nenorocoşti ! Cine ştie ? Poate că şi în ultima clipă, cînd va fi cu ştreangul de gît, să-i vie de undeva scăparea. Poate chiar iertarea împăratului, s-a mai văzut. Dar dacă l-ai schilodi, la ce i-ar mai folosi slobozenia ? Fă măcar atîta pentru el, dacă mai mult

nu se poate ! Dacă i-o fi scarta să moară, va muri, dar .. să nu crezi că se teme ! Nu ! Nu ne temem nici unul la orice chinuri am fi supuși, pentru că am învățat cum se moare și sintem pregătiți pentru asta, dar n-am vrea să știm că sufere !

— Din nefericire sînt unealta legii, dar nu și a dreptății ! Legea, e așa cum e, cum au făcut-o domnii. Numai dreaptă nu poate fi. Poate cîndva, alți oameni, mai norocoși ca noi, vor face ca și legile să fie drepte. Cine știe cînd ? Sînt unealta legii, cum am zis, dar în cei mai bine de opt ani de cînd fac această urîtă slujbă, numai de două ori am avut prilejul să fiu și unealta dreptății. Toți acei ce au fost dați morții cu mîna mea, fie cu securea, paloșul ori știreangul, ori cei care au fost supuși la cazne, au avut a-mi mulțumi. Nu te mira ! Acesta-i adevărul. Numai pe doi, cum ți-am mai spus, i-am făcut să simtă că mor. O meritau. Unul, un nemeș, și-a otrăvit doi frați și o soră ca să rămîie singurul stăpînitor al averii. L-am ucis în cele mai groaznice chinuri. Altul, tot cîine, și-a ucis mama, în chinuri și-a ucis-o, pentru a-i stoarce și ultimul bănuț, pe care nici nu-l avea, sărmana. Numai de aceste două ori am simțit că fac dreptate. Ceilalți, sărmanii, nu făcuseră altceva decît să încalce legea, legea domnilor, așa cum au zămislit-o. Am învățat meseria de la un meșter priceput. Poate să fie omul pedepsit cu o sută de lovituri și peste trei zile să-i rămîie pielea ca pe pruncul nou născut, și să nici nu simtă durerea cînd îl lovesc. Cel ce vede se înspăimîntă, dușmanul se bucură, dar omul nu pățește nimic. Pe altul, pot să-l fac să-și dea sufletul la a zecea sau cel mult a cincisprezecea lovitură de corbaci. E măiestria pe care o cunosc numai unii din călăi, și ți-am spus că am învățat-o de la un meșter priceput. Asta în ceea ce privește caznele. În ceea ce privește moartea, pot să-l fac pe om să treacă în altă lume, dacă o mai fi vreuna, pe nesimțite, fără să-și dea seama de aceasta, precum pot să-l ucid în cele mai cumplite chinuri, fără ca cei de față să priceapă ceva. Dar de la moarte nu pot scăpa pe nimeni, din cei care-mi sînt dați pe mînă. Pentru Săndruț, chiar dacă nu veneai la mine, făceam tot ce puteam face. Să nu-l schilodesc, măcar că cel ce s-ar uita cum îl căznesc s-ar îngrozi. Te asigur că

nici nu va simți loviturile ori arsurile, orice caznă. În ceea ce privește moartea, dacă mă va asculta, nici nu va simți ! Atîta pot să fac, și asta, fără să primesc nimic în schimb. M-aș rușina s-o fac. Știu pentru ce s-a ridicat și, poate că acolo mi-ar fi și mie locul, dar... Ți-am mai spus, e o poveste lungă.

— Îți mulțumesc și pentru atîta, frate Ioane ! îi spuse Ianoș. Să ajungă nevătămat pe podină, și dacă va fi să moară, să nu sufere, măcar că e neînfricat. A fost acolo cînd l-au căznit și ucis pe Crăișor. A avut de la cine învăța cum se moare. Dar cum de ți-ai putut alege o asemenea meserie ? Asta nu pot pricepe ! Nu pari omul potrivit pentru așa ceva.

— Eh ! oftă călăul. N-am mai vorbit de mult cu un om. Toți se feresc de mine ca de un ciumat. Cine poate ști ce se ascunde sub gluga de călău, pentru că, de opt ani, nimeni, pînă la tine, nu mi-a văzut obrazul. Nici domnii care m-au năimit și pe care-i slujesc. Aceasta a fost una din condițiile pe care le-am pus cînd am primit slujba. Dar, uite că mi-a venit ceva în minte : Săndruț ar avea o scăpare. Ar putea ieși nevătămat din închisoare, dar, în schimb, aș ispăși eu pentru el. Mi-ar putea îmbrăca hainele și ar ieși nestingherit. Și poate că ar fi mai bine. O merită. Dacă vrei, ascultă-mi povestea și judecă singur. Dacă vei socoti că-i drept să mă jertfesc pentru el, dacă mă asigurați că vă veți îngriji de singura ființă care mă mai leagă de lume, primesc să mor în locul Săndruțului, fără nici un pic de părere de rău !

— Asta n-ar primi-o el ; îl cunosc bine. Dar, povestește-mi, ușurează-ți sufletul, poate-ți va fi mai bine. Prea te văd îndurerat ! Văd bine că numai o taină te-a făcut ceea ce ești. Împărtășește-mi-o !

— Meseria mea, adevărata mea meserie, a fost cea de plugar și de ostaș al împăratului. Sînt năsăudean, am făcut parte din regimentul grăniceresc. Eram om slobod. Nu că m-aș lăuda, dar, fiind isteț, cunoscînd și taina slovelor, ajunsesem strajamešter. Comandant de companie îl aveam pe un neamț, un căpitan, Johan Sultz. Aveam muiere și o fătuță de trei ani. Frumoasă femeie era Minodora mea, frumoasă și bună, fie iertată ! Și ne aveam

dragi și fătuța, Măria, era soarele nostru. Eu zic că nici împăratul nu era mai fericit ca noi ! Trăiam bine și eram îndestulați. Sultz ăsta, căpitanul, era holtei și o hahaleră. Se lega de toate muierile mai frumoase. Îmi spunea mie Minodora că o tot ispitește, dar ce era să fac ? Mi-era șef. Nu puteam să mă iau de gît cu el. Știam că oricît ar încerca s-o amăgească, Minodora nu-l va asculta. Mă cheamă o dată căpitanul la el și-mi spune să-mi iau zece cătane, hrană pe trei zile, și să plec în urmărirea unui contrabandist ce se ținea prin locurile acelea. Porunca-i poruncă. M-am dus. Am și pus mîna pe tîlhar și la două zile eram înapoi. Cînd vin acasă, femei cernite, lume multă și Minodora în copîrșău, înconjurată de flori. Se spînzurase. De ce ? Nimeni nu mi-a putut spune ; ori că nu știa nimeni, ori că se temeau. Am îngropat-o și numai eu știam ce era în sufletul meu. Nu mă puteam dumiri din ce pricină să fi făcut una ca asta. Îmi dădea prin gînd, dar dacă nu știi, nu știi. Fătuța amuțise. Am crezut întîi că din frica prin care a trecut. Orice o întrebam, vedeam bine că înțelege, dar nu mai putea vorbi. Ce mi-o fi venit, poate de amărît ce eram, că mi-era tare dragă și niciodată nu mă răstisem la ea, nu știu nici acuma cum a fost și din ce, destul că am strigat așa de tare la ea, că din sperietura aceea, i-a revenit graiul. Trecuseră două săptămîni de la moartea Minodorei. Atunci mi-a povestit Mărioara, fătuța mea, cum a fost cu moartea Minodorei. Seara, după ce tot satul dormea, a venit la ea Sultz acela, căpitanul, și a siluit-o. Femeia s-a zbătut mult și nu se lăsa. Fătuța plîngea și trăgea și ea de căpitan. Acesta o încuie în cămară și din clipa aceea fata n-a mai scos grai, pînă am speriat-o eu. Căpitanul nu s-a lăsat pînă n-a rușinat-o pe Minodora. Era tare huiduma. După ce a plecat, femeia și-a strîns la piept copila, pe care o scosese din cămară, și încercă s-o adoarmă. Fătuța se prefăcu adormită, dar somnul n-o prindea din cauza spaimei prin care trecuse. N-a priceput ce face mumă-sa ; nici cînd a atîrnat știreangul de grindă, nici cînd s-a suit pe scăunaș și și-a băgat gîtul în juvăț. Credea că lucrează, face ceva ce trebuie. Ce să priceapă la trei anișori ? Nu știu cum am mai avut răbdare s-o ascult pînă la capăt, după ce-am priceput despre ce-i vorba.

I-am spus să stea cuminte, m-am dus la o soră a mea și am rugat-o s-o ia în grijă că eu am de plecat la un drum lung. M-am dus la cancelarie și l-am găsit pe Sultz. Nu i-am spus mare lucru, dar a priceput și singur că știam tot și că-i sunase ceasul. A încercat să scoată din sertarul mesei, la care ședea, un pistol, dar n-a mai apucat. L-am prins cu amîndouă mîinile de grumaz și nu i-am dat drumul mai bine de o jumătate de ceas, pînă cînd l-am simțit rece. M-au judecat și m-au osîndit la temniță pe viață. M-au trimis într-o baie de plumb. Acolo nici un osîndit nu trăia mai mult de patru-cinci ani. După al doilea an începeau să-ți pice dinții, unghiile ți se muiau, părul îți năpîrlea și te stingeai în cîțiva ani. Cel care a trăit mai mult în baia aceea era în al șaselea an cînd venisem eu. Avea douăzeci și opt de ani și ziceai că-i de șaizeci. La cîteva luni după ce venisem s-a și prăpădit. Asta era soarta ce mă aștepta și pe mine. Nu-mi mai amintesc de cîte luni eram acolo, destul că trecuseră mai mult de patru și începeam să simt apropierea sfîrșitului, cînd veni un domn și ne adună pe toți osîndiții. Pe cei care mai eram destul de tari, pe care încă nu-i doborîse baia, ne-a ales de-o parte și ne-a spus că acela care primește să facă slujba de călău timp de zece ani, va fi bine plătit, și va fi slobod. Toți ne-am înfiorat. Nici unul nu s-a învoit. Ne-a mai întrebat o dată. Atunci îmi apăru parcă aievea chipul fătuței, al Mărioarei. M-am gîndit că, oricum, călău tot vor găsi, și nu numai unul. Fără călău tot nu se poate. Oricum, osînditul la moarte tot trebuie să moară. Am primit. Sînt mai bine de opt ani de-atuncea. Mai am aproape doi și-s slobod. Și asta, numai pentru Mărioara. Acuma e aici, aproape. Am dat-o în grija unui om din Rîșca. Nu i-am spus nici cine e, nici de unde vine. Știe că-i fata unui nobil, care o vreme trebuie să trăiască în taină. Îi plătesc bine, ca și cum i-ar plăti un nobil. Fătuța-i fericită și o duce bine. O văd în fiecare săptămînă, dar ea nu mă vede. Stau ascuns într-o cămară și mă uit printr-o ferestruică. Așa m-am înțeles cu omul, i-am spus că am poruncă s-o văd. Ea nu știe nici cine sînt, nici ce fac. Obrazul de aceea nu-l arăt nimănui. Ești singurul care mi l-ai văzut. Acuma, hotărăște ! Dacă găsești de cuviință că-i bine cum spun, îngrijiți-vă de fătuță, vă las și bani, că am destui, slujba e bine plătită, și, mîine să-l așteptați cu un

cal înşeuat, aproape de ieşirea din temniţă. Va ieşi îmbrăcat în straiele mele şi cu faţa acoperită, ca mine. Ce zici, bine-i ?

— Ţi-am spus de la început că Săndruţ n-ar primi pentru nimic în lume una ca asta şi n-o pot face nici eu în numele lui, oricît aş dori-o. Să-ţi creşti fătuţa, frate, şi să fii fericit, că meriţi ! În ceea ce priveşte înzestrarea fetei, să ştii că avem şi noi ce adăuga. Nu-i va lipsi nimic, şi pentru aceasta nu-ţi vom cere nimic, pentru că şi fără intervenţia noastră ai fi făcut tot ce se poate face pentru Săndruţ. O meriţi cu prisosinţă, şi, cine ştie, după ce-ţi vei vedea fătuţa la rostul ei, dacă-i vrea şi ţi-o plăcea de viaţa pe care-o ducem, să ne cauţi, frate ! Te vom primi cu inima deschisă.

În ajunul execuţiei. Urmat de unul din paznici, călăul pătrunse în celula lui Săndruţ.

— Te duc la beciul de cazne, Săndruţule, îi şopti. Am poruncă să-ţi croiesc o sută de corbace. N-ai să simţi nimic, ca şi atunci cînd m-a pus să te ard cu cleştele înroşit în foc. Numără vreo şaizeci de lovituri, ca să nu se bage de seamă, şi prefă-te leşinat. De strigat ştiu că n-ai să strigi chiar dacă te-ar durea !

Săndruţ înclină doar din cap ca să priceapă c-a înţeles şi-l urmă.

În beciul garnisit cu tot felul de scule de tortură, aşezat pe un scaun, îl aştepta Hollòki, ispanul. Zidurile sumbre erau luminate doar de două făclii şi de limbile de foc ce jucau deasupra vetrei încinse, făcînd să danseze pe pereţi umbre fugare.

— Mîine ţi-a sunat ceasul, tîlharule !

— Ştiu ! îi răspunse sec Săndruţ. Nici nu mă aşteptam la altceva din partea bunăvoinţei Măriei Tale ! Îmi pare numai rău că nu ţi-am luat atunci şi cealaltă ureche ! Am ţinut seama că erai legat. Dar pe mine ai pus să mă lege şi să mă căznească cu fierul înroşit, fără să-ţi mai aminteşti de asta ! Aşa învaţă omul, Măria Ta. Pînă la moarte învaţă ! Dac-oi avea zile să scap, n-am să uit !

— Şi crezi că mai e chip de scăpare ? Ori crezi că se va rupe funia ? M-am îngrijit de una nou-nouţă ! Fă-ţi meseria, călăule ! îi porunci acestuia.

Călăul îl întinse pe Săndruţ pe una din mese, îi legă zdravăn mîinile şi picioarele cu nişte curele, după ce-i

ceru să-şi dezbrace cămaşa. Se apropie de vatră, luă un ulcior şi-şi turnă în palme un lichid cafeniu-roşcat, cu care începu să-i fricţioneze lui Săndruţ spatele.

— Ce faci ? ! se miră ispanul.

— Un amestec de sare cu ardei iute nu strică, Măria Ta ! Ustură mai tare ! minţi călăul.

— Asta-i foarte bine ! Acuma să te văd, tîlharule ! se bucură ispanul.

Săndruţ nu catadixi să-i răspundă. Simţea numai cum puternicul anestezic îi amorţeşte spinarea şi că nu mai simte degetele călăului care-l fricţiona. Înţelese.

Loviturile începură să curgă ritmic, rare, aşa cum le poruncise ispanul, care tare ar fi dorit să se delecteze.

Nu se miră văzînd că Săndruţ nici nu se sinchisea de lovituri. Se bucura doar de urmele ce le lăsa biciul pe spinarea din ce în ce mai înspăimîntător vărgată. Se mira numai cum, de unde are atîta forţă sufletească să reziste fără un scîncet.

Deodată capul lui Săndruţ se lăsă inert şi ochii i se închiseră. Ispanul îi făcu semn călăului să oprească.

— Vezi ce-i cu el ! porunci.

Călăul îl prinse pe Săndruţ de păr, ridicîndu-i capul, şi lăsîndu-l apoi să cadă moale.

— A leşinat, Măria Ta !

— A primit şaizeci şi şapte de bice. Mai ţine ?

— Nu ştiu, Măria Ta. Alţii au murit la atîtea lovituri.

— Atunci lasă-l ! Ce zici, mîine se va putea ţine pe picioare ?

— Numai dacă l-oi ajuta eu, Măria Ta. Orice om în locul lui n-ar mai putea face un pas neajutat. Numai aşa, că o fi avînd legămînt cu diavolul, şi aşa s-a cam auzit.

— Prostii ! E bine aşa, călăule ! mai spuse ispanul plecînd mulţumit. Cum părăsi ispanul beciul, călăul luă apă fiartă dintr-o oală de pe vatră şi începu să-i spele lui Săndruţ spatele. După ce-l şterse cu un ştergar aspru, dispărură toate dungile acelea oribile la vedere. Dintr-o cutiuţă îşi puse pe palme nişte alifie şi se apucă iar de fricţionat. Îl dezlegă şi-l lăsă să se ridice.

— Simţi ceva ? Te-a durut ?

— Nu, frate ! Mai mult decît aş fi ridicat un sac la moară, nu ! Cum ai făcut ? !

— Taina meseriei, Săndruțule ! Prefă-te că abia te mai ții pe picioare îi spuse după ce-și îmbrăcă din nou cămașa. Am să chem paza să te ducă.

— Îți mulțumesc, frate ! îi strînse mîna Săndruț.

— După amiază am să trec pe la tine. E un obicei, ca în ajunul morții, dacă o cere osînditul, călăul poate să-i ție tovărășie și toată ziua. Nimeni nu s-a întîmplat s-o ceară, dar tu cere-le asta. Am a-ți mai spune unele vorbe de care trebuie să ții seama mîine, cînd... știi tu ! Mă doare inima ca pentru un frate, dar n-am încotro !

— Nu-mi displace tovărășia ta, frate. Mi-o trece vremea mai ușor. Am să cer să te cheme !

Săndruț se lăsă mai mult tîrît pînă la celulă, prefăcîndu-se neputincios. Cum ajunse acolo ceru ca să i se permită să-și petreacă după amiaza în tovărășia călăului. Oamenii se mirară, cu toate că știau că-i un drept al lui, dar crezuseră că se scrîntise la minte din cauza caznelor la care fusese supus. Care-i nebunul acela ce și-ar petrece ultimele ore ale vieții într-o asemenea tovărășie ?

Cum le fusese vorba, călăul veni și fură lăsați singuri după ce ușa celulei fu bine zăvorîtă.

— Mai gîndește-te, Săndruțule ! Uite, mă dezbrac, îmi iei hainele și ești slobod ! Lumea are nevoie mai multă de tine decît de slujba mea !

— Ți-am mai spus că așa ceva nu pot face ! Mi-e sortit să pier în streang, am să pier. Măcar nu-mi pare rău, că am să te am alături. Oricît m-ar durea, să știi că n-am să mă tem ! O dată mor !

— Mai gîndește-te ! insistă călăul.

— Nu ! Am zis nu și altfel n-oi face ! Nu pot decît să-ți mulțumesc pentru gîndul bun, atîta, frate !

— Atunci, ascultă-mă, ca să știi ce să faci. De la moarte, nu te pot scăpa ! Măcar să știu că n-ai să suferi, că n-are să te doară, și asta nu se poate întîmpla dacă nu mă asculți! Văd că nu te temi și are să-ți fie mai ușor ca altora. Toți care m-au ascultat...

— Spune, frate, că te ascult. Ce trebuie să fac ? Cum ?

— Cînd ți-oi pune juvățul, să nu te miști ! Să-l lași așa cum îl pun eu ! Știu cum să-l potrivesc în așa fel încît să nu te doară. Nici n-ai să le faci măcar plăcerea să te vadă

zbătîndu-te ! După ce ţi-am pus juvăţul, gîndeşte-te la ceva frumos, ceva care ţi-e drag, ultimul gînd să-ţi fie luminos ! Să nu te încordezi ! Să te laşi moale, nepăsător. Nici n-ai să simţi ! Ca şi cum ai adormi un somn greu, fără vise, un somn odihnitor, numai că... de trezit n-ai să te mai trezeşti niciodată, frate ! oftă călăul.

— Aşa voi face, frate ! Nu-mi va fi greu ! Îţi mulţumesc de sfat !

— Crezi în viaţa de apoi, Sândruţule ? îl întrebă sfios.

— Mă îndoiesc că ar fi aşa ceva. De multe m-am îndoit şi mă mai îndoiesc. Am citit mult, am învăţat, m-am gîndit. Deşertăciune, această viaţă de apoi. Şi, să presupun că ar fi, că omul ar mai trăi o viaţă şi dincolo, cum spun popii, trebuie să mă ţin tare ! Şi acolo am să mă apuc de trebuşoara pe care am făcut-o în viaţa asta !

— Nu te pricep. Ce trebuşoară ?

— De aceea spun, am să văd mîine, dacă este lumea de apoi, am să mă apuc tot de trebuşoara asta, adică să nu mai fie sfinţi ori domni, şi să fie şi acolo slobozenie ! De robie ne-am săturat pe lumea asta ! Ai priceput acuma ?

— Nu ştiu nici eu ce să cred. Uneori şi eu mă îndoiesc c-ar fi altă lume. Şi cum zici că-i alcătuită, tot cu domni şi împărat, nu văd cum ar fi mai bună ca asta. Dar, dacă totuşi este, şi mîine ai să ştii, îmi făgăduieşti ceva ?

— Făgăduiesc, frate ! Dacă este o aşa lume, şi am să pot, fac orice pentru tine, frate !

—Ai făgăduit ! Cînd mi-o veni şi mie rîndul, că şi călăii mor odată, să mă primeşti în ceata ta, a acelora care vor slobozenie şi acolo ! E bine, frate ?

— Dacă este, te primesc ! Îţi făgăduiesc ! Dar ştii ce cred eu ? Nu poate fi altă lume, după moarte. Ai murit, eşti bun mort. Cine a scornit poveştile astea cu lumea de apoi, n-a fost nici tare prost, dacă oamenii continuă să mai creadă după atîtea mii de ani, de cînd a fost scornită, dar nici tare deştept iară nu pot spune că a fost. Putea să scornească o lume de apoi mai bună, nu după modelul de aici, din lumea în care trăim, cu stăpîni şi cu robi. Putea să mintă mai frumos, să-şi închipuie o lume a păcii şi a dreptăţii, unde toată lumea e slobodă, fără împăraţi şi domni, ori sfinţi şi Dumnezeu. Crezul meu a fost, şi are să rămîie pînă în clipa

cînd nu voi mai fi, slobozenia. Vei spune poate că-i un vis, un vis frumos, dar se va înfăptui ! Va veni vremea cînd nu vor mai fi domni, cum a poruncit Crăişorul ! Poate că, dacă apucam să mor în patul meu, de bătrîneţe, şi tot n-o apucam, dar muream cu nădejdea că o vor apuca cei ce-mi vor urma ! Ştii numai de ce-mi pare rău ? N-am lăsat urmaşi. Uite, n-am avut vreme şi pentru aşa ceva ! Iubesc o fată. Mă iubeşte şi ea. Trebuia să ne luăm, să am măcar un copil. Dac-aş mai avea zile n-aş pregeta s-o fac, dar aşa, mîine... ce mai ? Hai să povestim despre altceva, mai vesel, ce-o fi vom mai vedea !

Povestiră la verzi şi uscate, ca să le treacă timpul, pînă în zori.

„L-or prins pe Săndruţu' Tomii! L-or prins pe Săndruţu' Tomii !" vuiau satele de prin jurul Băii de Criş. „L-or prins pe Săndruţu' Tomii !" se întinse vestea cu iuţeală în întreaga Ţară a Zărandului, ba şi mai departe. Vestea trecea din om în om, primită cu durere, de parcă odată cu prinderea Săndruţului s-ar fi isprăvit cu ceva, ceva ce mocnea în sufletul fiecărui moţ care mai păstra în amintire chipul luminos al Crăişorului.

„Îl spînzură pe Săndruţu' Tomii ! Domnii îl spînzură, fraţilor ! Miercuri, la Baia îl spînzură !" înfioră vestea satele peste cîteva săptămîni.

Pe eşafodul nou-nouţ, anume construit, înconjurat de oştenii împăratului, cu mîinile legate la spate, cu fruntea ridicată, mîndru de parcă s-ar fi găsit pe o tribună, cu ştreangul deasupra capului, Săndruţu' Tomii îşi arunca privirile pe deasupra mării de capete, a oamenilor cu chipurile înnegurate, cei mai mulţi aduşi cu sila. Răspîndiţi prin mulţime îşi recunoscu ortacii. „Uite-l pe Pătru ! Uite-l şi pe Serafim", îşi zise. „Moş Manole !" se bucură deosebind şi chipul bătrînului. „Iovuţ, Ianoş, Pătruţ, pruncul, cu ochii înlăcrimaţi, săracul. Dar lîngă el ? Creştina, soru-sa. Şi Anuţa !" se bucură. Le zîmbi. Fetele, se vedea bine, de multă vreme îl boceau, pentru că aveau ochii înroşiţi. Şi pe bătrînul Toma îl văzu în mulţime. I se înclină. Bătrînul îi răspunse, cu ochii umezi. Mai văzu multe, multe chipuri cunoscute. Pe unii îi ajutase, de mulţi fusese găz-

duit în taină și parcă primea mulțumirile unora și le mulțumea celorlalți.

Ișpanul turba de mînie, dar nu mai era nimic de făcut. De unde se aștepta ca pe eșafod să-i fie tîrîtă o zdreanță de om, un biet neputincios, Săndruț urcase treptele cu aceeași semeție cu care-l văzuse urcînd pe Horea, la Bălgrad. Își înghiți veninul. „Oricum, tot îl ia dracu' !" se liniști.

În răpăitul monoton al darabanelor, ișpanul dădu citire sentinței. Cu capul acoperit de glugă, cu mîinile încrucișate pe piept, și cu picioarele rășchirate, rezemat de stîlpul spînzurătorii, călăul, în aparență impasibil, cine știe la ce se gîndea, dacă se gîndea la ceva, dar numai cuvintele din sentință nu le asculta. Știa ce are de făcut și-l durea. Nimeni n-avea cum să-i vadă cele două pîrîiașe limpezi ce-i izvorau din ochi, coborau de-a lungul obrajilor acoperiți de glugă și i se împreunau sub bărbie.

Tobele își încetară răpăitul. Vocea scîrțîită a ișpanului se stinse. În toată mulțimea de oameni nu se mai auzi nici un zgomot, doar un vaiet colectiv, înăbușit ; ochi înlăcrimați, priviri ascuțite, dîrze, sfredeleau parcă sumbra construcție, ce mirosea a rășină, a pădure de brad.

— Care ți-e ultima dorință ? se auzi după un timp, ce păru cît un ceas, glasul roncănit, ca de corb, al ișpanului.

Săndruț tresări. Trase cu nesaț aer în piept, își mai aruncă o dată privirea asupra mulțimii, trecu peste aceasta, mai îmbrățișă o dată, ca pentru ultima oară, plaiurile dragi, oftă, și tocmai se gîndea să spună că nu dorește altceva decît să-i vadă pe toți domnii spînzurați înaintea lui, ca să poată muri cu sufletul împăcat, cînd, întîlni privirea îndurerată a Anuței. Îi simțea parcă mijlocul subțirel cuprins între palme în vîrtejul „țarinei". Un gînd, ca o glumă, îi fulgeră creierul. „M-or lăsa oare ?" se întrebă.

— Eu, să știți, începu Săndruț, tare mi-a fost drag să joc țarina ! Găsiți un lăutaș, ca să mi-o zică, și să mă lăsați s-o mai joc o dată !

Ișpanul rămase o clipă pe gînduri. Să admită sau nu ? Era poruncă împărătească, poruncă ce suna ca ultima dorință a osînditului să fie respectată cu strășnicie, cu con-

diția ca aceasta să nu fie cererea de a rămîne în viață ori dacă ar fi putut împiedica într-o oarecare măsură execuția. Privi cordonul de ostași ce înconjura eșafodul. Privi și cel de al doilea cordon, ce ținea lumea la distanță. Să-l lase, gîndi. Peste cîteva minute, oricum, tot va atîrna în streang.

— Facă-se voia ta ! porunci.

Că din pămînt, de parc-ar fi fost chemați dinainte, se iviră lăutarii. Lumea începu să le facă loc țiganilor, care nu o dată îl înveseliseră pe Săndruț la cîte un păhărel, cînd mai găsise vreme și pentru așa ceva.

— Tot ne gîndisem să-ți zicem ceva, ce știam că-ți place. Săndruțule dragă, înainte de... știi tu, nu îndrăzni să rostească vorba. Nu fi amărît c-am venit cu lăutele, că n-am venit să ne veselim, ci să-ți îndulcim trecerea într-o lume unde nu sînt nici călăi nici lăutași ! se scuză Gurdună, vătaful tarafului, ștergîndu-și o lacrimă.

— D-apoi zi-i, văruț ! Zi-i, da' așa, să-mi placă și mie ! Zi-i „țarina !" îl îndemnă Săndruț, zîmbind. Noa, hai !

Melodia, cînd lină, cînd săltăreață, se revărsa pe deasupra miilor de capete.

Cu mîinile la spate, legate, cu pieptul scos înainte, mîndru ca un voievod, Săndruț începu să execute, ca niciodată, pașii dansului. Întîi lin, după aceea din ce în ce mai înfocat. Scîndurile eșafodului scîrțîiau sub greutatea voinicului. Făcea niște figuri care păreau imposibil de executat, așa cum era, cu mîinile legate. Toate privirile se ațintiră asupra nebunaticului dansator, negura de pe chipuri începu să se steargă, făcînd loc destinderii, de parcă oamenii s-ar fi găsit la o petrecere și nu la o execuție capitală. Ușor, printre doi ostași de-ai împăratului, sări de pe podină în mijlocul careului înconjurat de soldați. Dansul deveni și mai năstrușnic, lăutarii accelerînd ritmul. Doi ostași, cu puștile pregătite, îl urmau îndeaproape, neîndrăznind însă să-l încurce. Dăduse de două ori ocol careului. Cînd se aștepta cineva mai puțin, ca un taur înfuriat, cu capul, Săndruț doborî un ostaș și se amestecă în gloată. Ca în fața împăratului, mulțimea se desfăcu în două, lăsîndu-i pîrtie largă, cale slobodă, reînghesuindu-se în urmă-i, pentru a-i împiedica pe zecile de ostași ce se și repeziseră în urma fugarului.

— Prindeţi-l ! Puneţi mîna pe el ! se auzi porunca dogită a ispanului.

„Prindeţi-l ! Puneţi mîna pe el !“ repeta mulţimea, parcă înginînd-u-l, şi continuînd să-i facă loc şi împiedicîndu-i pe ostaşii împăratului.

Ca un fulg se văzu săltînd peste un gard şi apucînd-o spre Magheruţă. În urmă-i, vacarmul de voci. Cîteva tropote, ale ostaşilor călări care încercară să se repeadă şi să-i aţină calea, se domoliră treptat. Nici piepturile cailor, nici loviturile de cravaşă ori cu latul săbiilor, nu reuşiră să destrame zidul viu de trupuri omeneşti, ce-i servea de pavăză lui Săndruţ.

Nu se opri din fugă decît pe drumul Caraciului, ştiind că odată ajuns acolo era în deplină siguranţă. Îl cunoştea fiecare arbore, fiecare firicel de iarbă. Cunoştea orice rîpă, orice pîrîiaş, orice potecuţă. Mergea la pas, mirîndu-se de norocul ce dăduse peste el şi de prostia domnilor. Se liniştise aproape şi pe chip îi apăru un zîmbet. „Or mai avea de furcă domnii pînă m-or mai putea prinde !“ îşi zise.

Îl trezi din visare galopul unui cal. Tresări, fiind gata să sară şi să se afunde în desişul pădurii. Într-o trăsurică uşoară, vieneză, groful Francisc Gyulai, care avusese nişte treburi pe la şteampurile din Caraci, cu calul în spume, înghiţea parcă drumul. Opri aproape în loc cînd dădu cu ochii de Săndruţ. Acesta îşi pipăi cosorul de la cingătoare, pe care i-l strecurase careva din mulţime, şi cu care-i fuseseră tăiate legăturile de la mîini.

— Hei ! strigă groful. De unde vii ?

— De la Baia, Măria Ta.

— Te pomeneşti că-i gata ? întrebă groful dezamăgit.

Tare ar fi vrut să asiste la ultimele tresăriri ale lui Săndruţ, în streang, neuitînd de înfruntarea din noaptea aceea de pomină, cînd îl găsise atît de punctual, la miezul nopţii, în sala mare a castelului.

— Eu, Măria Ta, aş zice să nu te mai grăbeşti atîta. Îi păcat de cal. Fără mine tot n-are să fie nimica ! Numai aşa, dac-ai fi atît de bun, ca să-mi ţii locul. Miresuţa cu funie a rămas văduvoaie, şi pînă apucă domnii să mă mai prindă are să-i putrezească otgonul. Îi păcat, e nou-nouţ. S-a îngrijit Măria Sa ispanul. Tare păcat !

Scrutîndu-l mai atent, groful îl recunoscu.

— Tîlharule !

Fulgerător, puse mîna pe pușcă, pe care o avea la îndemînă, și... Dar cu o secundă înainte de a se auzi detunătura, Săndruț se și lungise în marginea drumului. Auzi încărcătura șuierîndu-i pe deasupra. Se sculă sprinten și rîse. Cu hohote rîse. Pînă să apuce groful să-și reîncarce pușca, auzi :

— Sare pe coadă, Măria Ta !

Dintr-un salt Săndruț se pierdu în desișul pădurii.

Rîdea pădurea, hohotind.

CUPRINS

I Sândruțu' Tomii 5
II Comoara 16
III Veşti, veşti, crîncene veşti 31
IV Altă veste zguduitoare 41
V Pregătiri de drum 51
VI Nădejdi — dezamăgiri 64
VII Suprema jertfă 82
VIII La gorun 94
IX Frăția 103
X Judecata I 116
XI Chervanul împăratului 125
XII La Căzăneşti 134
XIII Işpanul dă săcoteală 147
XIV Numărul membrilor cetei creşte . . . 160
XV Solgăbirăul biciuit 172
XVI De dragoste 180
XVII „Fîntîna Cerbului“ 189
XVIII Asediul 193
XIX Judecata lui Dumnezeu 213
XX Ceaţa se risipeşte 223
XXI Judecata II 231
XXII Capcană domnească 245
XXIII Rîdea pădurea, hohotind 258